

Didahii

Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul

**2016 – ANUL COMEMORATIV AL SFÂNTULUI IERARH MARTIR ANTIM IVIREANUL
ȘI AL TIPOGRAFILOR BISERICEȘTI
(1716-2016)**

Sfântul Antim Ivireanul

Didahii

Ediție îngrijită de Arhimandrit Mihail STANCIU și
Profesor Doctor Gabriel ȘTREMPEL

Volum publicat cu binecuvântarea
Preafericitului Părinte

DANIEL

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

BASILICA – 2016

Editor:

Pr. Mihai HAU

Redactori:

Andrei HLANDAN

Eugen MAFTEI

Alin LUPU

Layout și copertă:

Daniela PASCU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României**ANTIM IVIREANUL, Mitropolit al Țării Românești**

Didahii / Sfântul Antim Ivireanul; îngrijitorii ed.: arhimandrit Mihail

Stanciu și prof. dr. Gabriel Ștrempel; carte publicată cu binecuvântarea

Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. -

Ed. a 2-a, rev. - București: Basilica, 2016

ISBN 978-606-29-0095-3

I. Mihail Stanciu, arhimandrit (ed.)

II. Ștrempel, Gabriel (ed.)

252:281.95

© Editura *BASILICA* – 2016

ISBN 978-606-29-0095-3

www.editurapatriarhiei.ro

editura@patriarhia.ro

„Sfinte Părinte Ierarhe Antim, cu vrednicie ai rânduit păstori și învățatori turmei tale și cu înțelepciune dumnezeiască ai revărsat râurile sfințelor tale cuvinte. Viața ai pus-o pentru păstoriții tăi și cununa muceniei ai dobândit de la Hristos Dumnezeu, pe Care roagă-L, Sfinte Părinte Ierarhe Antim, să dăruiască pace și mare milă celor ce săvârșesc sfântă pomenirea ta”.

(Troparul Sfântului Ierarh Martir Antim Ivireanul)

CUVÂNT ÎNAINTE

Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul, Mitropolitul Țării Românești (1708-1716) este, fără îndoială, cel mai plin de roade păstor al acestei provincii românești. Ierarh, cărturar, artist, bun gospodar și misionar creștin, Sfântul Antim a împodobit nu numai bisericile și mănăstirile clădite sau restaurate de el, ci și sufletele credincioșilor care l-au auzit predicând, l-au văzut slujind și l-au simțit rugându-se. Dar, chiar și noi cei de azi ne bucurăm de cuvintele lui, de icoanele lui, de rugăciunile și mijlocirile lui către Dumnezeu.

Didahiile sale, operă omiletică impresionantă, îl descoperă pe autor ca având multe virtuți în arta cuvântului: predicator înflăcărat, învățător al tainelor cerești, tâlcuitor al Sfintei Evanghelii, povățuitor smerit și rugător statornic, observator atent și critic al patimilor omenești și al degradării vieții morale în societate.

Tâlcuiri ale Sfintei Scripturi, reflecții personale sau sinteze foarte condensate ale înțelepciunii Sfinților Părinți, *Didahiile* Sfântului Antim Ivireanul ne arată că autorul lor îmbină cunoașterea Tradiției cu creativitatea teologică și realismul practic. Găsim în opera lui adevărate comori teologice, filologice și filantropice, roade ale unei sensibilități și creativități deosebite. Iubirea lui Dumnezeu și iubirea semenilor sunt, pentru Sfântul Antim Ivireanul, darul cel

mai de preț care trebuie căutat și cultivat în viața aceasta pământească, pentru a dobândi viața cerească veșnică.

Cuvântările sale se îndreaptă cu deosebire către cei care caută mai întâi de toate Împărăția și dreptatea lui Dumnezeu, după cuvântul Domnului Hristos (cf. *Matei 6, 33*). Iar această cultivare a iubirii sfinte se săvârșește prin viața liturgică și viața duhovnicească sau ascetică în Biserică și rodește în cultura și viața socială a poporului. De fapt, el a arătat prin întreaga sa lucrare că „*sufletul culturii este cultura sufletului*”, după cum spunea un gânditor francez. Din Evanghelie, Liturghie și asceză a adunat Sfântul Antim lumină pentru întreaga sa activitate omiletică și tipografică, mai ales, vestind oamenilor iubirea lui Dumnezeu arătată în Mântuitorul Iisus Hristos. De asemenea, ctitorind și prima bibliotecă publică de împrumut din cetatea Bucureștilor, în Mănăstirea „Tuturor Sfinților”, Sfântul Ierarh Antim a binecuvântat legătura între Biserică și Școală, între credința vie și cultura valorilor perene în formarea unui om înțelept, iubitor de Dumnezeu și de semenii.

În fiecare dintre predicile sale se regăsesc repere teologice și morale, cunoștințe practice și sfaturi duhovnicești care ne împărtășesc la lumina Adevărului și ne însuflă înțelepciune, putere, curaj și sensibilitate spirituală.

În această perspectivă a dragostei de carte care a stat la temelia tuturor cuvintelor și activităților sale misionare, amintim faptul că Sfântul Mitropolit Antim al Țării Românești a fost printre marii cărturari care au evidențiat rolul misionar-cultural și filantropic al Bisericii în societate, dorind ridicarea oamenilor din întunericul neștiinței pe o treaptă luminoasă a înțelegerii și a modului de viață în lume.

Ca pioasă cinstire a Sfântului Antim, binecuvântăm cu bucurie tipărirea acestei noi ediții a *Didahiilor* sale, care vor aduce mult folos și întărire duhovnicească tuturor cititorilor acestei cărți. Recomandăm cititorilor să culeagă din paginile acestei cărți lumina harului mântuitor, urmând îndemnul cu care Sfântul Ierarh Antim Ivireanul își cheamă enoriașii la cunoașterea lui Dumnezeu:

„Că precum nu poate trăi trupul omului fără de hrană simțitoare, așa nici sufletul nu poate trăi fără hrana cea duhovnicească, care iaste cuvântul lui Dumnezeu” (în Cuvânt de învățătură la Bogoiavlenie).

Dorim, totodată, să felicităm cooperarea rodnică dintre Biserica Ortodoxă și Academia Română, pentru evidențierea valorilor perene ale culturii creștine românești, publicarea *Didahiilor* Sfântului Mitropolit Antim fiind un exemplu în această privință.

† **DANIEL**

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

PREFAȚĂ

Pregătind sub egida Bisericii Ortodoxe și a Academiei Române această nouă ediție a *Didahiilor* Sf. Antim Ivireanul, ne-am propus să evidențiem rolul major pe care l-a avut acest ilustru Ierarh Martir la edificarea Bisericii și a culturii române. Viața, scrierile, lucrarea sfințitoare și artistică ale Sfântului Antim reprezintă un întreg la fel de strălucitor în orice parte asupra căreia ne-am îndrepta atenția. Însă, dat fiind faptul că de ani buni se resimte nevoia reeditării *Operelelor* sale, considerăm aceasta ca un argument suficient în favoarea demersului nostru.

Cuvintele și expresiile Sfântului Antim împodobesc de mai bine de trei veacuri nu numai gândirea credincioșilor creștini-ortodocși și slujirea liturgică în Biserica noastră națională, ci și limba română literară – cel mai cuprinzător tezaur al sufletului românesc. Deși el era „străin de neamul românesc”, cum însuși mărturisește, dar nu străin de poporul bincredincios al lui Dumnezeu, marele cărturar și artist originar din Iveria (Georgia, Gruzia de azi) ajunge să se identifice cu poporul român, împrăștiindu-și ca cei mai buni dintre români zestrea lui spirituală care se îmbogățește pe măsură ce se slujește și se dăruiește – limba română.

Consultându-ne sub adumbrirea rugăciunilor Sfântului Antim, am purces la redactarea acestui prim volum al scrierilor marelui

Ierarh al Bisericii și al culturii române, dedicat predicilor lui. Am folosit pentru aceasta ediția din 1997 a *Operele* tipărite la Editura Minerva, care este cea mai bine „șlefuită” din punct de vedere lingvistic, diortosirea ei păstrând mireasma și sensul cuvintelor vechi, dar satisfăcând și exigențele limbii române contemporane. De aceea, pentru o mai precisă expunere, am consultat și următoarele ediții:

Manuscrisul nr. 3460 (aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române) care constituie textul de bază al ediției din 1997;

Antim Ivirénul, Predice făcute pe la praznice mari (Publicate după manuscrisul dela 1781 cu cheltuiala Ministeriului Cultelor și al Instrucțiunii publice de prof. I. Bianu, bibliotecarul Academiei Române. Cu notițe biografice despre Mitropolitul Ungrovlachiei Antim Ivirénul de P.S.S. Episcopul Melchisedec, București, Tipografia Cărților Bisericesci, 1886);

Antim Ivirénul, Didahiile ținute în Mitropolia din București (Publicate după manuscrisul original cu cheltuiala Ministeriului Cultelor și al Instrucțiunii publice. Corectate de Constantin Erbiceanu și cu notițe biografice despre Mitropolitul Ungro-Vlahiei Antim Ivirénul de P.S.S. Episcopul Melchisedec, București, Tipografia Cărților Bisericesci, 1888).

Diferențele între edițiile consultate de noi au fost semnalate, pentru o mai bună înțelegere a textului, în notele din subsolul paginilor. De asemenea, tot în aceste însemnări, am clarificat semnificația unor termeni vechi, al căror sens s-a modificat în timp.

Am socotit util să prezentăm într-un studiu introductiv mai amplu învățăturile Sfântului Antim și frumusețea exprimării lor în limba veche românească. Apoi, am realizat un tabel cronologic care să puncteze momentele importante din viața și activitatea marelui mitropolit. Și cum activitatea sa de bază a rămas mulți ani, chiar și după consacrarea întru arhieru, cea de tipograf, am acordat acestei arte, atât de strălucit reprezentate de către Sfântul Antim, locul întâi în înșiruirea actelor sale fundamentale de viață. N-au fost neglijate nici unele din treptele pe care a urcat Antim, de la simplu ieromonah și până la aceea de mitropolit, iar parcurgerea lor îngăduie cititorului

să-și facă o idee completă asupra vieții și faptelor sale. N-am putut, însă, preciza etapele activității sale omiletice, a desfășurării vieții sale de predicator, căci el însuși a fost extrem de discret referitor la asemenea date. Nu știm exact dacă în vremea lui Ștefan Cantacuzino și a lui Nicolae Mavrocordat, Sfântul Antim a rostit vreo predică. Se pare că *Didahiile* sale au fost elaborate în intervalul 1708-1711, cu excepția a două-trei cuvântări ocazionale. Însă, față de ediția din 1997, am reordonat și regrupat predicile după ordinea sărbătorilor în curgerea anului bisericesc, astfel încât să poată fi ușor găsite de către preoții și credincioșii care caută cuvinte de folos la zile mari. Am adăugat la finalul cărții și un glosar extins pentru explicarea termenilor teologici sau arhaici. Ediția de față se încheie cu o bibliografie vastă, actualizată, despre scrierile dedicate Sf. Antim Ivireanul.

Nădăjduim ca această lucrare să fie de folos în lumea academică, atât teologilor, cât și filologilor, dar și în lumea largă a căutătorilor de comori duhovnicești. Dumnezeu și Sfântul Său Antim Ivireanul să primească osteneala noastră spre lauda Lui și a Bisericii.

Arhimandrit Mihail STANCIU
Profesor Doctor Gabriel ȘTREMPEL,
membru de onoare al Academiei Române
și directorul onorific al Bibliotecii Academiei

La sărbătoarea Sfântului Antim Ivireanul, 27 septembrie 2010

**SFÂNTUL IERARH MARTIR
ANTIM IVIREANUL,
MITROPOLITUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI
(1708-1716).
VIAȚA ȘI ACTIVITATEA SA
PASTORAL-MISIONARĂ**

Dascăl neîntrecut al pocăinței și al filantropiei, Ierarh înțelept și bun liturghisitor, om de carte și de arte, Sf. Ierarh Martir Antim Ivireanul (aprox. 1640/1650 - 1716), Mitropolitul Țării Românești (1708-1716), reprezintă una dintre cele mai slăvite personalități românești, a cărei viață mistică și publică ne-a fost doar parțial descoperită de sub vălul smereniei Sfântului de pronia lui Dumnezeu¹.

¹ Cercetările întreprinse de noi în ultimii ani au adus la lumină, treptat, detalii din biografia neștiută a Sfântului Antim și nu putem considera încheiate încă investigațiile printre scrierile medievale românești, georgiene, grecești și turcești. Prezentăm în continuare ipotezele noastre și ale altor cercetători de dinaintea noastră cele mai bine argumentate, asumându-ne și riscul de a greși în cazurile unde intuițiile și deducțiile noastre nu sunt confirmate documentar. De aceea și această expunere biografică poate fi îmbunătățită continuu și sperăm că vor urma după noi alți căutători care vor prelungi cercetările pe fronturile deschise de noi și vor aduce în viitor mai multe lămuriri. Totodată, manifestându-ne recunoștința pentru înaintașii noștri, ne cerem iertare cititorilor pentru greșelile, lipsurile și imperfecțiunile din prezentul și precedentele noastre studii.

Cuvintele Ierarhului cărturar Antim împodobesc de mai bine de trei veacuri nu numai gândirea credincioșilor creștini-ortodocși și slujirea liturgică în Biserica noastră națională, ci și limba română – cel mai cuprinzător tezaur al sufletului românesc –, pe care el a introdus-o în slujbele liturgice, căutând să facă accesibile oamenilor tainele cunoașterii și slujirii lui Dumnezeu, taine care până la el erau rostite preponderent în limbile slavonă și greacă. Înțeleptul Ierarh a reușit valorificarea supremă a cuvintelor românești prin articularea lor în construcții literare pline de expresivitate teologică și sensibilitate poetică. Cercetătorii care au studiat îndeaproape calitățile limbii utilizate de „genialul Antim al Ungrovlahiei”² au ajuns la concluzia comună potrivit căreia Sfântul Antim poate fi numit pe drept cuvânt *ctitor al limbii liturgice românești și fondator al limbii române literare*, alături de alți mari cărturari români.

Dar strălucirea Sfântului Antim Ivireanul nu se oprește în interiorul granițelor Țării Românești. Cu ajutorul financiar al Sf. Constantin Brâncoveanu, voievodul Țării Românești, tipărirea de cărți în limbile popoarelor ortodoxe cucerite de turci (greci, slavi – bulgari și sârbi –, arabi, georgieni) a fost principala sa lucrare de întărire a Bisericii celei prigonite în spațiul din estul Europei și din Asia mică. Pentru aceasta îl putem numi, ca și pe dascălii Bisericii din veacul de aur (al IV-lea) al teologiei creștine, „stâlp al ortodoxiei”.

Despre *originea sa georgiană* vorbește însuși Sfântul Antim când se semnează pe cărțile tipărite sau coordonate de el: „smeritul între ieromonahi Antim Ivireanul”, sau „Antim ieromonahul, georgian de neam”, sau „Antim ieromonahul, tipograful din Iviria”, „Antim Ivireanul, episcopul Râmnicului”, „Mitropolit al Ungrovlahiei, Antim Ivireanul”³, precum și în pisania bisericii Mănăstirii „Tuturor Sfinților” ctitorite de el (Ἀνθίμου Οὐγγροβλάχων, τοῦ ἐξ Ἰβήρων). Însuși

² † GHENADIE CRAIOVEANUL, *Condica sfântă a Mitropoliei Ungrovlahiei*, publicată după original, Tipo-litografia Cărților Bisericești, București, 1886, p. 104, n. 166.

³ Cf. Pr. Nicolae ȘERBĂNESCU, „Antim Ivireanul tipograf”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXIV (1956), 8-9, pp. 701-749.

blazonul lui conține reprezentarea unui melc cu coarnele spre cer, încadrat de patru litere – A I M U – care sunt inițialele titulaturii sale – „Antim Ivireanul Mitropolitul Ungrovlahiei”. De asemenea, originea lui georgiană este afirmată și de către ucenicii săi în arta tiparului: Mihail Iștvanovici, Gheorghe Radovici și Dionisie Floru, iar cărturarii greci (prezenți nu doar la curtea lui Vodă Brâncoveanu, ci și ostenitori la tipografia mitropoliei și la Academia Domnească din București), Mitrofan Gregoras din Dodona, Gheorghe Hrisogon din Trapezunt și Marcu Porfiropoulos din Cipru, precum și secretarul domnesc, italianul Anton Maria del Chiaro, au lăsat posterității cuvinte elogioase la adresa înțeleptului și talentatului mitropolit Antim din Iveria.

Neatestată documentar, *data nașterii* sale nu o cunoaștem precis. Estimările cercetătorilor, pe baza singurei mărturii a Sfântului Antim, ne oferă anii 1640-1650 ca perioadă aproximativă a nașterii sale⁴.

O veche tradiție orală locală afirmă că *locul nașterii și al copilăriei sale este localitatea Ude* (situată în regiunea Meskheti din sudul provinciei Samtskhe, aproape de granița cu Turcia), pe atunci mare și dezvoltată, având o biserică veche din secolul al XII-lea și o școală. Numele lui de familie ar fi Khurtsidze, familia sa fiind veche și aristocratică, lucru care i-a permis să aibă acces la o educație intelectuală, artistică și tehnică. Din acest orașel Ude, care devenise un fel de centru regional, bande de hoți locali furau adesea tineri și tinere și-i vindeau apoi turcilor care veneau în târgul de sclavi de pe valea râului Vardzia să aleagă și să cumpere sclavi pentru diverși boieri

⁴ În cele două scrisori de apărare ale sale către Constantin Brâncoveanu, din 13 ianuarie și 3 februarie 1712, Mitropolitul Antim îi cere milă Domnitorului pentru „bătrânețile mele și neputințele ce am”, deci putem înțelege că în 1712 Antim era înaintat în vârstă și sub povara bolilor și a neputințelor. Dacă presupunem că avea cam (60 –) 70 ani, vârsta medie a bătrâneții, atunci putem conchide că s-a născut pe la anii 1640 (– 1650). Anul 1650 (acceptat până acum ca an de naștere al Sfântului Antim) nu este confirmat de niciun document istoric, ci reprezintă doar o ipoteză formulată prima oară de Teodor Cerbuleț (în 1939) și propagată apoi de majoritatea cercetătorilor.

otomani⁵. *Numele lui de Botez era Andrei⁶, iar numele părinților săi după trup⁷ sunt Ioan și Maria. De la ei Andrei – Antim – a primit atât viața, cât și buna educație creștină, pentru care le-a rămas recunoscător mereu⁸.*

Anton Maria del Chiaro afirmă că Mitropolitul Antim a fost „sclav în tinerețe”⁹, iar ucenicul său Mihail Iștvanovici arată că *tânărul Andrei a fost răpit din sânul familiei de către unii compatrioți de-ai lui care l-au vândut turcilor¹⁰ și așa a fost el scos din țara sa natală:*

„Precum oarecând, din purtarea grijii dumnezeiești, preafrumosul Iosif, prin vinderea fraților lui, ismailitenilor, înstreinat au fost de părinți și de țara lui în pământul Eghiptului (iubituriile de Dumnezeu părinte), ca acolo să fie păzit spre hrana vremii celor șapte ani ai foameții întru folosirea a multe noroade, iar mai vârtos pentru norodul cel credincios, adică pentru tatăl lui Israil. Așa acea purtare de grijă dumnezeiască, și pre iubirea ta de Dumnezeu, *ca pre un mărgăritariu scump, legat cu aur, întru vindere oarecând fiind prețuit, și din țara ta scos, și în partea locurilor noastre adus și nemerit, ai strălucit ca o rază luminoasă. [...] O, minune, și dumnezeiasca purtare de grijă și descoperire, cum de multe ori cu cei robiți și legați s-au arătat slobozirea, și descoperirea mântuirii a mulți!*”¹¹.

⁵ Cf. discuțiilor noastre din mai 2008 și iunie 2015 cu mitropolitul georgian Theodor de Akhaltzikhe.

⁶ ANTON MARIA DEL CHIARO, *Revoluțiile Valahiei*, Ed. Viața Românească, Iași, 1929, p. 152.

⁷ După cum găsim în pomelnicul său personal pe care l-a scris în *Așezământul Mănăstirii Tuturor Sfinților*.

⁸ Facem și remarcă aceasta: întrucât îi trece pe pomelnic la Sfânta Liturghie, atunci înseamnă că părinții lui erau botezați creștin-ortodox, deși locuiau într-o țară aflată sub presiunea și chiar persecuția musulmană.

⁹ ANTON MARIA DEL CHIARO, *Revoluțiile Valahiei*, p. 67.

¹⁰ Vezi și Gabriel ȘTREMPEL, *Antim Ivireanul*, Ed. Academiei, București, 1997, p. 161.

¹¹ *Evhologhion adecă Molitvenic*, vol. I și II, Râmnic, 1706, aflat la Biblioteca Academiei Române, Fondul de Carte românească veche, cota 150A, f. 2v-3.

Del Chiaro spune că Antim „era dăruit cu însușiri atât de rare, încât știa să facă în chip minunat orice meșteșug, mai ales sculptură, desene și broderii”¹², „pe care, având în vedere influențele orientale georgiene, în broderii și ornamentații, se poate să le fi învățat chiar încă înainte de a cădea rob”¹³, adică din copilărie și tinerețe. Datorită acestor talente artistice precum și înțelepciunii și viței sale nobile, tânărul Andrei a fost vândut ca „un mărgăritariu scump, legat cu aur”, și nu în anonimatul unui lot de sclavi.¹⁴

Că a fost luat rob de turci (nu de perși) ne-o dovedește și „aver-siunea pe care a avut-o, de-a lungul întregii sale vieți, față de Poarta Otomană și (asta) explică în parte afinitatea lui față de poporul român, care era asuprit de aceeași tiranie”¹⁵. Nu știm exact cât timp a stat el rob printre turci, însă tot analogia cu Iosif („de multe ori cu cei robiți și legați s-au arătat slobozirea, și descoperirea mântuirii a mulți”) ne face să înțelegem că tânărul Andrei nu a stat puțină vreme, ci câțiva ani buni (10-15).

Deși nu se știe precis când și unde s-au întâlnit, probabil pe la anii 1680-1685 (pe când avea 30-40 ani), Andrei Ivireanul a fost *eliberat din robie prin răscumpărare (plata unor bani) de către patriarhul Dosithei Notara al Ierusalimului, care l-a luat ucenic apropiat și l-a tuns în monahism cu numele Antim* (gr. Ἀνθίμοσ înseamnă înflorit). Faptul că a devenit *călugăr aghiotafit* (cu metania la Sfântul Mormânt) este confirmat de patriarhul Hrisant Notara, nepotul lui Dosithei, într-o scrisoare¹⁶ din decembrie 1709 destinată sftenicului Ianache Văcărescu. Fără să dea alte detalii de timp și spațiu, patriarhul Hrisant Notara scrie: „cel de față, kyr Antim, care fiind [răs]cumpărat

¹² ANTON MARIA DEL CHIARO, *Revoluțiile Valahiei*, p. 153.

¹³ Gianina PICIORUȘ, *Antim Ivireanul, avangarda literară a paradisiului*, Ed. Teologie pentru azi, București, 2010, p. 18.

¹⁴ Această idee este frumos dezvoltată în Gianina PICIORUȘ, *Antim Ivireanul...*, pp. 17-18.

¹⁵ Mihail-Gabriel POPESCU, *Mitropolitul Ungrovlahiei Antim Ivireanul, cărmuitor bisericesc și propovăduitor al Evangheliei*, teză de doctorat, București, 1969, p. 11.

¹⁶ SF. ANTIM IVIREANUL, *Scrisori*, Ed. Basilica, București, 2014, pp. 41-63.

cu banii¹⁷ Sfântului Mormânt și primindu-și libertatea de la răposatul [Dosithei], scriind noi scrisoarea sa de iertare¹⁸. Tot în scrisoarea către Ianache Văcărescu, patriarhul Hrisant mai scrie referitor la Antim: „a plecat de la metania lui”, „a dezertat de la Sfântul Mormânt”, „apostat de la metania lui”, „prietenul aghiotaftit”¹⁹. Această repetiție arată limpede faptul că Andrei – Antim Ivireanul – a primit tunderea în monahism și metania de călugăr la Sfântul Mormânt din Ierusalim²⁰, fiind hirotonit ieromonah de patriarhul Dosithei Notara²¹.

Pregătirea istorică, literară, teologică și științifică²² a mitropolitului Antim, precum și limba greacă folosită de el, ne conduc la ideea că el a avut parte de o pregătire intelectuală sistematică și pe aceasta a putut-o dobândi fie în mediul cultural al Patriarhiei din

¹⁷ Banii Sfântului Mormânt proveneau în cea mai mare parte tot de la domnitorii români care făcuseră nenumărate danii, deci iată că Dumnezeu, în purtarea Lui de grijă nepătrunsă de mintea omului, a rânduit ca Antim să aducă roadele cele mai multe pentru poporul român, dovedindu-și prin aceasta recunoștința și râvna pentru cei care l-au ajutat și susținut.

¹⁸ SF. ANTIM IVIREANUL, *Scrisori*, pp. 49-50. Născut la 1663, Hrisant Notara nu putea fi un copil când a redactat scrisoarea de iertare, deci acest lucru, presupunem noi, s-a petrecut în vara lui 1685, când patriarhul Dosithei Notara a fost la Ierusalim cu ocazia renovării Mănăstirii „Sfântul Sava” și a mănăstirilor georgiene din Țara Sfântă. Acest eveniment era o ocazie de întrunire la Ierusalim a multor georgieni din împrejurimi, moment în care s-ar fi întâlnit patriarhul Dosithei cu Andrei Ivireanul, pe atunci încă rob la o familie de dregători turci, unde a deprins și limba arabă.

¹⁹ SF. ANTIM IVIREANUL, *Scrisori*, pp. 54, 56, 60, 63.

²⁰ Această ipoteză este credibilă și datorită faptului că, la finalul vieții, mitropolitul Antim a fost condamnat de un Sinod al Patriarhiei Ecumenice la exil pe viață la Mănăstirea „Sfânta Ecaterina” de pe muntele Sinai, mănăstire care aparținea juridic de Sfântul Mormânt.

²¹ Spunem asta deoarece în urma „dezertării de la Sfântul Mormânt” și a integrării Sfântului Antim în Biserica românească, în ascultarea deplină de mitropolitul Teodosie (credem că în 1694, când a fost numit egumen la Snagov), patriarhul Dosithei (care se considera un „hipermitropolit” și dorea grecizarea Bisericii românești) ar fi vrut „după canoane ale sfințelor sinoade și după dreptul bisericesc să-l caterisească” (SF. ANTIM IVIREANUL, *Scrisori*, pp. 54-55).

²² Așa cum reiese din frumoasele expuneri ale *Chipurilor Vechiului și Noului Testament*, unde Sfântul Antim prezintă nu numai persoane și evenimente biblice, ci și personalități și învățături din lumea profană.

Constantinopol²³ (unde și patriarhul Dositheï a înființat în anul 1680 „vestita bibliotecă a Metocului Sfântului Mormânt”²⁴), fie într-o mănăstire grecească (din Imperiul Otoman sau din Țările Române).

Deci în toată această perioadă de ședere în Imperiul Otoman, fie ca rob, fie ca om liber, Andrei – Antim și-a dezvoltat, precum Iosif în anii robiei lui, multe dintre darurile (cunoaștere teologică și științifică, limbi străine: turca, araba, greaca) și deprinderile sale artistice. Deși nu a fost ușor pentru sufletul lui să suporte umilințe, suferințe, invidii și orgolii, dorul de părinți, de țară și de Biserică, totuși, prin aceste grele experiențe, Dumnezeu l-a întărit în smerenie și răbdare, pregătindu-l pentru misiunea de a fi păstor al credincioșilor și propovăduitor al mântuirii aduse de Domnul nostru Iisus Hristos.

Monahul Antim a venit mai întâi la Mănăstirea Cetățuia de lângă Iași (probabil împreună cu patriarhul Dositheï, în primăvara lui 1686)²⁵, unde a început să învețe limba română și slavonă sub îndrumarea starețului Macarie ieromonahul, căruia i-a și succedat la egumenie și căruia Sfântul Antim i-a purtat o adâncă recunoștință²⁶. Însuși Hrisant Notara menționează că ieromonahul Antim „a fost egumen la Cetățuia, la Iași”²⁷. Faptul că a fost mai întâi în Moldova

²³ Deși majoritatea cercetătorilor susțin, fără temeieri documentare, că Sfântul Antim a stat vreme îndelungată la Patriarhia din Constantinopol, noi avansăm ipoteza că el a stat aici doar câteva luni (cel mai probabil între toamna lui 1685 și primăvara lui 1686), misiunea lui prioritară fiind de a deprinde și promova tiparul, iar aceasta o putea face doar în Țările Române, unde existau tipografii.

²⁴ Dumitru STĂNILOAE, *Viața și activitatea patriarhului Dositheï al Ierusalimului și legăturile lui cu Țările Românești*, teză de doctorat în teologie, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, 1929, p. 22.

²⁵ Cf. Arhim. Irineu DELIDIMOU, „Introducere” cărții *Ιστορία περι των εν Ιεροσολυμοις πατριαρχευσαντων διηρημενη εν δωδεκα βιβλια* (Άλλως καλούμενη δωδεκάβιβλος Δοσιθεου). Βιβλία Α' & Β', Ed. Rigopoulos, Tesalonic, 1982, p. XVIII.

²⁶ Fiind trecut pe pomelnicul Mănăstirii „Tuturor Sfinților”, alături de părinții lui Ioan și Maria și de mitropolitul Teodosie al Țării Românești.

²⁷ SF. ANTIM IVIREANUL, *Scrisori*, p. 53. La 18 iulie 1689 este atestat, într-un contract de schimb, printre martori, „egumenul de Cetățuia, Antim” – Ioan CAPROȘU, *Documente referitoare la istoria orașului Iași, Volumul II. Acte interne (1661-1690)*, Ed. Dosoftei, Iași, 2000, p. 580, Documentul 658.

ni-l confirmă și prezența în primele cărți românești tipărite de Antim (*Evangelheliarul* greco-român din 1693 și *Psaltirea* din 1694) a câtorva fonetisme moldovenești (Dumnezău, Dumnezăire, dumnezăesc, dumnezăești, singuri, puțină)²⁸, la care el avea să renunțe mai târziu.

Noi avansăm și ipoteza că, în vara lui 1686, Sfântul Antim l-a întâlnit pe mitropolitul Dosoftei al Moldovei, de la care a preluat și râvna pentru tipărirea de cărți în limba poporului, spre folosul cât mai multor credincioși.

La îndemnul patriarhului Dosithei Notara al Ierusalimului, Sfântul Antim (deja ieromonah) a venit în Țara Românească (după vara lui 1689) pentru a lucra la împlinirea planului patriarhului Dosithei de a apăra Ortodoxia prin tipărirea cărților de cult și de cultură creștină, inițiativă susținută material mai ales de Domnitorul binecredincios Constantin Brâncoveanu. Hrisant Notara menționează în scrisoarea către sfetnicul Ianache Văcărescu:

„Și, văzându-l iscusit, iarăși prin voința răposatului stăpân [Dosithe] am vorbit cu kyr Mitrofan, episcopul Buzăului, să îl învețe tipografia, târguindu-se să îi plătim și două sute de groși (și astfel, datorită nouă, a venit acolo [la București] și a devenit cunoscut și a ajuns cel ce este acum)”²⁹.

Deci, *Sfântul Antim a devenit ucenic-tipograf al episcopului Mitrofan* (fost episcop al Hușilor și viitor episcop de Buzău, cel care a tipărit *Biblia de la București* în 1688) și și-a desăvârșit meșteșugul tiparului (deprins la nivel elementar la Iași). În prefața *Eortologhionului* tipărit la Snagov în 1701, Sf. Antim Ivireanul scria cu smerenie despre vocația sa principală:

„Deci eu, fiindcă nu am și altă putere spre ajutorul aproapelui decât ocupațiunea tipografiei, n-am lipsit și nu voi lipsi vreodată

²⁸ Cf. Gianina PICIORUȘ, *Antim Ivireanul...*, p. 18.

²⁹ Sf. ANTIM IVIREANUL, *Scrisori*, p. 52.

ca să folosesc, după putința mea, pe frații în Hristos ai mei, tipărind deosebite cărți de suflet folositoare și mântuitoare”³⁰.

Nu știm precis când, dar aici, la București, ieromonahul Antim l-a întâlnit prima oară pe Constantin Vodă Brâncoveanu și între ei s-a înfiripat o relație de adâncă prețuire reciprocă, după cum menționează Mihail Iștvanovici în Prefața *Evhologhionului* din 1706:

„Aici în țara noastră nu ca acel eghiptenesc Faraon, ci cel blând aseamene lui David, Prealuminatul zic și înălțatul nostru Stăpân și Domn Ioann Constandin B.B. Voevod aflându-te, și văzându-te pre iubirea ta de Dumnezeu, și cercetându-ți ascuțita minte, te-au aflat vreadnic și iscusit”³¹.

Faptul că Antim îl socotește mereu pe domnitorul Constantin Brâncoveanu binefăcătorul său³², iar pe mitropolitul Teodosie îl pomenește ca părinte ocrotitor ne dovedește că amândoi au avut încredere în el, l-au iubit încă de la început, de aceea l-au și susținut nu doar la tipărirea cărților, ci și la avansarea pe cele mai înalte trepte și răspunderi eclesiale (stareț, episcop și mitropolit). De asemenea, și patriarhul Dosithei l-a valorificat pe Antim la maximum, tipărind în grecește cărți teologice foarte importante. Bucureștiul devenise atunci „centrul Ortodoxiei, de unde cărțile puteau pleca atât spre Grecia, cât și spre sudul sau estul slav sau spre răsăritul ortodox grec, arab și georgian”³³.

Pentru viața sa duhovnicească sporită, oglindită și în activitatea sa tipografică și culturală, Antim ieromonahul a fost mai întâi numit stareț al mănăstirii Snagov în vara anului 1694, apoi a fost

³⁰ Sf. ANTIM IVIREANUL, *Scrieri*, pp. 151-152.

³¹ Lucrul acesta este evidențiat prima oară de Doru Bădără în *Tiparul românesc la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea*, Ed. Istros, Brăila, 1998, p. 113. Vezi și Gianina PICIORUȘ, *Antim Ivireanul...*, pp. 25-27.

³² „al meu de bine făcător și milostiv stăpân”, în Prefața *Psaltirii* din 1694.

³³ Gianina PICIORUȘ, *Antim Ivireanul...*, p. 39.

ales episcop al Râmnicului la 16 martie 1705, iar la 22 februarie 1708, episcopul Antim a fost înscăunat mitropolit al Ungrovlahiei (conform dispoziției testamentare a predecesorului și ocrotitorului său, mitropolitul Teodosie Veștemeanul), de față fiind și patriarhii Alexandriei și Ierusalimului.

Dar Sfântul Antim s-a dovedit nu doar un bun tipograf, cleric și predicator, dar și un înțelept chivernisitor al bunurilor bisericești în perioadele sale de stareț al mănăstirii Snagov (1694-1701), episcop la Râmnicu Vâlcea (1705-1708) și mitropolit al Țării Românești (1708-1716). Despre *lucrarea sfințitoare și creatoare* a Mitropolitului Antim al Țării Românești, ca săvârșitor și iconom al Tainelor dumnezeiești și al podoabelor Bisericii, dau mărturie atât creștinii înșiși (care L-au primit pe Mântuitorul Hristos din mâinile lui) – bisericile vii, cât și icoanele, sculpturile în lemn și în piatră, bisericile și mănăstirile construite sau restaurate de el în eparhiile Râmnicului și Bucureștilor.

Traducerile cărților bisericești de cult și de cultură din limba greacă și tipărirea lor în limba română reprezintă, de asemenea, o altă lucrare prin care Sf. Antim Ivireanul a îmbogățit viața Bisericii Ortodoxe Române, noi folosind astăzi în mare parte aceleași formule și expresii liturgice precum le-a lăsat el. Deși aveam și alte traduceri în limba română ale *Liturghierului*, de exemplu cea a mitropolitului Dosoftei al Moldovei (care era român), din 1679, în liturgica românească s-au păstrat termenii și formulele liturgice și literare ale Sfântului Antim. Rugăciunile *Împărate ceresc*, *Tatăl nostru*, *Dumnezeul duhurilor și a tot trupul* (pentru cei adormiți) și *Crezul*, ca și alte rânduieli din *Liturghier* și din *Molitfelnic*, păstrează și astăzi formulările Sfântului Mitropolit Antim.

Prezentăm în continuare lista tipăriturilor³⁴ rămase de la Sf. Antim Ivireanul (îngrijite sau coordonate de el):

A lui Vasilie Macedoneanul, împăratul grecilor, Capitoale îndemnătoare șesezeci și șase către fiul său Leon Înțeleptul – grecește, București, 1691

³⁴ Cf. Gabriel ȘTREMPEL, *Antim Ivireanul*, pp. 389-391.

- Slujbele cuvioasei noastre maici Parascheva cea Nouă și a cuviosului nostru părinte Grigorie Decapolitul* – grecește, București, 1692
- Evangheliar* – grecește și românește, București, 1693
- Psaltire* – românește, București, 1694
- Psaltire* – slavonește, București, 1694
- Orânduiala slujbei Sfinților Constantin și Elena* – românește, Snagov, 1696
- Evangheliar* – românește, Snagov, 1697
- Anthologhion* – grecește, Snagov, 1697
- Ioan Cariofil, *Manual despre câteva nedumeriri* – grecește, Snagov, 1697
- Discurs panegiric despre împăratul Constantin* – grecește, Snagov, 1697
- Gramatică slavonească* – slavonește, Snagov, 1697
- Acatistul Maicii Domnului* – românește, Snagov, 1698
- Carte sau lumină* – românește, Snagov, 1699
- Mărturisirea credinței ortodoxe și expunere pentru cele trei virtuți: credință, nădejde și dragoste* – grecește, Snagov, 1699
- Învățăături creștinești* – românește, Snagov, 1700
- Floarea darurilor* – românește, Snagov, 1700
- Psaltire* – grecește, Snagov, 1700
- Eortologhion* – grecește, Snagov, 1701
- Ștefan Brâncoveanu, *Cuvânt panegiric la marele Constantin* – grecește, București, 1701
- Ștefan Brâncoveanu, *Cuvânt panegiric la Sfântul Ștefan, primul martir al creștinătății* – grecește, București, 1701
- Ioan Comnen, *Proschinitarul Sfântului Munte* – grecește, Snagov, 1701
- Liturghier* – grecește și arăbește, Snagov, 1701
- Slujba cuvioasei Matrona Hiopolita* – grecește, București, 1702
- Ștefan Brâncoveanu, *Cuvânt panegiric la Sfântul Ștefan, primul martir al creștinătății* – ed. a II-a, grecește, București, 1702
- Hrisant Notara, *Despre preoție* – grecește, București, 1702

- Ceaslov* – grecește și arăbește, București, 1702
Ceaslov – românește și slavonește, București, 1703
Noul Testament – românește, București, 1703
Sevastos Chiminitis, *Învățătură dogmatică a Bisericii răsăritene* – grecește, București, 1703
Slujba sfințirii bisericii – grecește, București, 1703
Ștefan Brâncoveanu, *Cuvânt panegiric la Adormirea Maicii Domnului* – grecește, București, 1703
Radu Brâncoveanu, *Cuvântare la patima cea mântuitoare* – grecește, București, 1704
Plutarh, *Paralele grecești și romane*, traduse în greaca modernă de Constantin Brâncoveanu – Fiul – grecește, București, 1704
Slujba Sfântului Visarion – grecește, București, 1705
Anthologhion – românește, Râmnic, 1705
Tomul Bucuriei – grecește, Râmnic, 1705
Antim Ivireanul, *Învățătură pe scurt pentru taina pocăinții* – românește, Râmnic, 1705
Slujba Adormirii Născătoarei de Dumnezeu, cu Paraclisul cel de obște – românește și slavonește, Râmnic, 1706
Octoii – slavonește și românește, Râmnic, 1706
Evhologhion (Molitvenic și Liturghier) – românește, Râmnic, 1706
Gheorghe Maiota, *Cuvânt la patima cea mântuitoare a Domnului* – grecește, Râmnic, 1706
Radu Brâncoveanu, *Cuvânt panegiric la Sfântul Nicolae* – grecește, Râmnic, 1706
Gheorghe Maiota, *Cuvânt la patima cea mântuitoare a Domnului* – românește, Râmnic, 1706
Carte ce cuprinde tot serviciul bisericesc – grecește, Târgoviște, 1709
Antim Ivireanul, *Învățătură bisericească pentru preoți* – românește, Târgoviște, 1710
Slujba Sfintei Ecaterina și Proschinitarul Muntelui Sinai – grecește, Târgoviște, 1710

- Panoplia Dogmatică* – grecește, Târgoviște, 1710
Psaltire – românește, Târgoviște, 1710
Octoih – românește, Târgoviște, 1712
Carte de rugăciuni – românește, Târgoviște, 1712
Liturghier – românește, Târgoviște, 1713
Catavasier – slavonește, grecește, românește, Târgoviște, 1713
Molitvenic – românește, Târgoviște, 1713
Pilde filosofești – românește, Târgoviște, 1713
Sentințe ale unor vechi filosofi – grecește, Târgoviște, 1713
Hrisov pentru abrogarea văcăritului – românește, Târgoviște, 1714
Antim Ivireanul, Capete de poruncă – românește, Târgoviște, 1714
Ceaslov – românește și slavonește, Târgoviște, 1714
Catavasier – românește, Târgoviște, 1714
Ceaslov – românește, Târgoviște, 1715
Hrisant Notara, Despre oficiile, clericii și dregătoriile sfintei biserici – grecește, Târgoviște, 1715
Antim Ivireanul, Sfătuirii creștine-politice către Ștefan Cantacuzino – românește, București, 1715
Dosithei Notara, Istoria patriarhilor Ierusalimului – grecește, București, 1715
Alexandru Mavrocordat Exaporitul, Istoria iudaică – grecește, București, 1716

Așadar, în cei aproape 25 de ani cât a trudit ca tipograf pe meleagurile românești, talentatul mitropolit Antim a lucrat și supravegheat tipărirea a 64 de cărți, 39 dintre ele fiind apărute cu osteneala lui proprie. Aceste cărți au fost tipărite astfel: la București – 21 (în perioadele 1691-1694, 1701-1705, 1715-1716), la Mănăstirea Snagov – 15 (1694-1701), la Râmnic – 9 cărți (1705-1707), la Târgoviște – 18 (1709-1715), la Mănăstirea Antim – una (1716). Cărțile au fost imprimate în mai multe limbi astfel: 30 în limba greacă, 24 în limba română, 2 în slavonă, 8 în câte două limbi din care 4 slavo-române, 2

greco-arabe și una greco-română, iar o carte în trei limbi, greco-slavo-română. Din titlurile celor 64 de cărți, reiese că 17 dintre ele s-au tipărit în forma dată de Sfântul Antim pentru prima oară, iar alte 8 au fost retipărite chiar în vremea sa. Mitropolitul Antim însuși a scris 4 cărți originale, 10 au prefete sau dedicații compuse de el, pentru 5 cărți a scris versuri, altor 6 cărți le-a adăugat un cuvânt final, iar 6 cărți sunt tălmăcite de el din limba greacă. De asemenea, reamintim că 6 cărți au fost tipărite cu cheltuiala sa, 5 cu binecuvântarea sa și 10 cărți s-au dat în dar cititorilor³⁵.

Dar Sf. Antim Ivireanul este cunoscut în Biserica Ortodoxă Română drept predicatorul exemplar care a izbutit să transmită învățăturile de credință creștină într-un stil unic, îmbinând sensibilitatea duhovnicească și experiența mistică a adevărilor creștine cu erudiția, iscusința interpretării și persuasiunea demonstrației oratorice. Învățăturile Sfintei Scripturi, cântările liturgice, pildele înțelepților profani, exemplele din viața omului și a naturii înconjurătoare, toate se împletesc în predicile sale într-o sinteză minunată a Duhului și a Adevărului spre folosul credincioșilor creștini pe care Sfântul Antim căuta să-i întărească și să-i împodobească duhovnicește spre dobândirea mântuirii și a frumuseților cerești. *Didahiile* sale (28 de predici și cuvinte catehetice) rostite în perioada slujirii lui ca mitropolit ni se descoperă ca o operă complexă, în care sunt prezentate și armonizate învățături dogmatice, liturgice, morale, îndemnuri și rugăciuni personale într-o excepțională exprimare românească, plină de originalitate, și o uimitoare împletire de sensibilitate poetică și viziune teologică.

De asemenea, *Scrierile* Sfântului Antim ne dezvăluie bogata lui cultură teologică și laică sintetizată în adevărate capodopere dedicate catehizării și îndrumării preoților în misiunea lor de păstori: *Învățătură pre scurt pentru taina pocăinții*, *Chipurile Vechiului și Noului Testament*, *Învățătură bisericască*, *Capete de poruncă la toată ceata bisericască*. A alcătuit și o carte de *Sfătuiri creștine-politice* în versuri

³⁵ Cf. Pr. Nicolae ȘERBĂNESCU, „Antim Ivireanul tipograf”, p. 750.

către voievodul Ștefan Cantacuzino. Alte texte rămase de la Sfântul Antim sunt *scrisorile, prefețe, postfețe și dedicații* (adesea în versuri) la cărțile tipărite de el, care au și ele o importanță deosebită, uneori autorul strecurând în ele adevărate comori teologice și literare. Se observă, astfel, pe lângă imensa prețuire pentru domnitorul Constantin Brâncoveanu, atât cultura vastă a ieromonahului, episcopului și mitropolitului Antim Ivireanul, cât și ușurința cu care se exprima el în limbile română, greacă, slavonă, georgiană și arabă.

La 5 februarie 1713, de ziua prăznuirii Sfintei Agata, în urma unei descoperiri dumnezeiești (după cum el însuși mărturisește³⁶), Sf. Antim Ivireanul a început să clădească Mănăstirea „Tuturor Sfinților”, pe locul unde era o veche biserică de lemn cu hramul „Sfântul Ierarh Nicolae”, în care se păstra Sfântul Mir. Sfântul Antim a pus toată averea sa pentru ridicarea din temelie a acestui sfânt lăcaș

„întru slava și mulțumita însuși celui întru Troiță Dumnezeu și întru cinstea și lauda Tuturor Sfinților dimpreună, încât să fie și să se numească mănăstire a Tuturor Sfinților, căroră am și închinat-o și pe numele lor am zidit-o, ca să se prăznuiască întru ea cu mărire și să se cinstească neconținut cu laude și cu cântări, ca niște prieteni ai lui Dumnezeu și ajutători și sprijinitori tuturor pravoslavnicilor creștini”³⁷. Mănăstirea a fost construită în „mahalaua popii lui Ivașco”, nu departe de dealul Mitropoliei, la aproape două sute de metri spre apus³⁸.

În afară de averea sa personală, Mitropolitul Antim a mai dobândit fie în dar, fie prin cumpărare, diverse obiecte, terenuri sau imobile, nu numai de la creștinii din București, ci și din alte orașe. Sfințirea bisericii a avut loc în anul 1715. Ierarhul și ctitorul mănăstirii a

³⁶ *Învățăături pentru Așăzământul cinstitei mănăstiri a Tuturor Sfinților*, cap. 13, în vol. SF. ANTIM IVIREANUL, *Scrieri*, p. 88.

³⁷ SF. ANTIM IVIREANUL, *Scrieri*, p. 75.

³⁸ Ion NANU, „Un monument istoric de artă religioasă: Ctitoria Mitropolitului Antim Ivireanul”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXIX (1961), 3-4, p. 227.

întocmit cu mâna lui planurile de execuție ale mănăstirii, două dintre ele rămânând până în zilele noastre, și anume: planul original al bisericii, pe hârtie, atașat testamentului său relativ la mănăstire și un alt plan, realizat pe pergament (în 1713) în cuprinsul așezământului mănăstirii.

Bucuros că a reușit să dea capitalei Țării Românești una dintre cele mai frumoase podoabe de arhitectură, sculptură, pictură și odoare bisericești, Mitropolitul Antim a întocmit un regulament, prin care lasă dispoziții cum să fie organizate și administrate clădirile, averile și lucrările mănăstirii. *Așezământul cinstitei mănăstiri a Tuturor Sfinților*, început la 24 aprilie 1713 odată cu începerea construcției mănăstirii, a fost completat la 15 martie 1716³⁹ și, în final, a fost recapitulat și confirmat prin *Hrisovul arhieresc* din 20 iulie 1715, când toate lucrările „cu ajutorul Dătătorului de bine, Dumnezeu, s-au lucrat și la săvârșire bună au venit”⁴⁰.

Tradiția menționează că toate sculpturile din piatră (ale iconostasului, ale picioarelor coloanelor și ale ancadramentelor de la ușă și ferestre) cu motive vegetale, ca și pictura din biserică mare și din paraclis, au fost executate după schițele mitropolitului ctitor, care a și pictat câteva icoane (în stil bizantin) pe fresca zidurilor, alături de Preda Zugravul⁴¹. De asemenea, Sf. Antim Ivireanul, ajutat de ucenici, a sculptat ușa de lemn a bisericii și a pictat cele două icoane mari⁴² de lângă iconostas: icoana *Tuturor Sfinților* în partea dreaptă și icoana *celor patru Sfinți* (Alexie, Nicolae, Antim și Agata, ocrotitori ai mitropolitului Antim) în partea stângă.

Tot în cadrul mănăstirii bucureștene, Sfântul Antim a întemeiat *prima bibliotecă publică de împrumut din Țara Românească* și a rânduit ca din veniturile obștii să fie ajutați mai mulți săraci,

³⁹ SF. ANTIM IVIREANUL, *Scrieri*, pp. 77, 99.

⁴⁰ *Hrisovul arhieresc*, în vol. *Scrieri*, p. 75.

⁴¹ Cel care a pictat și mănăstirea Horezu în vremea când Sfântul Antim era episcop de Râmnic. Vezi Victor BRĂTULESCU, „Mitropolitul Antim, ctitor de lăcașuri sfinte”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 8-9/1956, p. 823.

⁴² Cf. Ion Nanu, „Un monument istoric de artă religioasă...”, pp. 274, 313, 314.

îmbinând astfel Liturghia cu filantropia, spiritualitatea cu practica și cultura cu misiunea.

Trăitor și mărturisitor al Ortodoxiei, Sf. Antim Ivireanul a întreținut relații apropiate cu întâistătătorii Bisericii Ortodoxe Surori din Răsăritul creștin aflat sub stăpânirea turcească (Alexandria, Antiohia, Ierusalim, Constantinopol), ajutând la promovarea învățăturii creștin-ortodoxe în acele țări. Astfel, în 1701-1702, la București, Sfântul Antim a tipărit primele cărți în limba arabă (*Liturghierul și Ceaslovul* în variantă bilingvă greco-arabă) pentru creștinii din Siria, unde a trimis și *prima tipografie cu caractere arabe* (la Alep, în 1704). Iar în anul 1708, mitropolitul ivirean a trimis o tiparniță în Georgia, țara sa natală, unde, la Tbilisi, ucenicul său, Mihail Iștvanovici, a scos la lumină primele 10 cărți liturgice și catehetice (1709-1711)⁴³. De asemenea, în 1714, mitropolitul Antim i-a trimis patriarhului Hrisant Notara litere turnate în plumb necesare tipografiei grecești a patriarhiei Ierusalimului. Însă Sfântul Antim a imprimat nu numai cărți necesare în Răsăritul creștin, ci și antimise, pregătind matritele pentru tipărirea lor în lemn sau în bronz și dăruindu-le ierarhilor din Georgia natală și patriarhiei de Ierusalim⁴⁴.

Dar altă mare realizare al Sfântului Antim în domeniul tipografiei a fost, precum el însuși învăța, formarea de ucenici destoinici, dintre care amintim: ipodiaconul Mihail Iștvanovici, Gheorghe Radovici, ieromonahul Dionisie Floru, preotul Stoica Iacovici (români), episcopul Serafim al Pisidiei, ieromonahul Mitrofan Gregoras, preotul Ioan Avramios (greci).

Înflăcărat patriot și luptător împotriva asupririi turcești și a complicității fanarioților la împilarea poporului român, în urma unei revoluții eșuate, la 10 septembrie 1716, mitropolitul Antim a fost acuzat de trădare, arestat și torturat la ordinul lui Nicolae Mavrocordat

⁴³ „Cuvântarea Mitropolitului Firmilian al Olteniei în Solemnitățile comemorării a 250 de ani de la moartea martirică a mitropolitului Antim Ivireanul”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXXIV (1966), 9-10, p. 958.

⁴⁴ SF. ANTIM IVIREANUL, *Scrisori*, pp. 30-32.

(primul domnitor fanariot). Refuzând să-și dea demisia, deși era forțat, eruditul și bătrânul Ierarh Antim Ivireanul a fost caterisit în grabă și pe nedrept de un sinod al Patriarhiei Ecumenice (pe motiv de răzvrătire față de turci și magie) și condamnat la exil pe viață la Mănăstirea „Sfânta Ecaterina” de pe muntele Sinai. Pe drum însă, în ultimele zile ale lunii septembrie 1716, ostașii turci l-au omorât (cel mai probabil, din ordinul vizirului care locuia la Adrianopol)⁴⁵ la capătul multor umilințe, aruncându-i trupul în apele râului Tungia (un afluent al Mariței)⁴⁶, la ieșirea din Adrianopol spre Constantinopol. Astfel și-a încheiat martiric viața cel ce s-a pus zi de zi în slujba lui Hristos⁴⁷.

Abia după 250 de ani, la 8 martie 1966, Patriarhia Ecumenică a anulat nedreapta sentință de caterisire dată asupra marelui Ierarh Antim Ivireanul⁴⁸.

În ședințele de lucru din 20-21 iunie 1992, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, „chemând în ajutor pe Milostivul Dumnezeu, proclamă solemn și așază în rândul Sfinților, prin trecerea

⁴⁵ Om crud și răzpunător, Nicolae Mavrocordat l-a dat pe Sfântul Antim pe mâna turcilor, iar aceștia l-au omorât pe teritoriul lor (zona Bulgariei fiind pašalâc) și ca pedeapsă pentru apostazia lui de la islam (robit de tânăr, a fost forțat să treacă la islam, de aceea eliberarea a avut nevoie de scrisoarea de iertare care confirma revenirea lui la Ortodoxie), nu doar ca pedeapsă pentru răzvrătire. De asemenea, Mavrocordat se temea că uceniciei și credincioșii, știindu-l un om sfânt, i-ar fi creat un cult de cinstire la mormânt. Din acest motiv a poruncit să i se piardă urma, scoțându-l din țară.

⁴⁶ ANTON MARIA DEL CHIARO, *Revoluțiile Valahiei*, p. 142. Și cronicarul Radu Popescu, și cărturarul Mitrofan Gregoras (contemporanii lui Antim) susțin acest lucru. Această ipoteză o afirmă și majoritatea cercetătorilor: episcopul Melchisedec Ștefănescu, Constantin Erbiceanu, Nicolae Iorga, Dan Horia Mazilu, Gabriel Ștrempele ș.a. Există și alte ipoteze referitoare la asasinarea Sfântului Antim la Snagov sau la Dunăre, dar acestea nu sunt întemeiate pe documente din vremea lui.

⁴⁷ Prezentarea pe scurt a vieții și lucrării Sf. Antim Ivireanul a fost realizată pornind de la articolul Pr. Mircea Păcurariu, „Un nou sfânt al Bisericii noastre, Mitropolitul Antim Ivireanul”, în vol. *Antologie aghiografică românească*, Ed. Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1994, pp. 211-214 și de la schița biografică realizată de Acad. Gabriel Ștrempele în volumul SF. ANTIM IVIREANUL, *Didahii*, pp. 43-50.

⁴⁸ SF. ANTIM IVIREANUL, *Scrisori*, pp. 159-160.

în calendarul Bisericii noastre”⁴⁹, pe cel mai mare ierarh și predicator al Țării Românești, pe Ierarhul Martir Antim Ivireanul, rânduindu-i ziua de prăznuire la 27 septembrie. Și trebuie subliniat faptul că această canonizare „schimbă complet datele personalității sale, sacralizându-i și opera, pornită din autenticitatea unei gândiri religioase”⁵⁰.

Deși nu ne-au rămas sfintele sale moaște drept confirmare palpabilă, sfințenia vieții Sfântului Antim este vizibilă în jertfelnicia vieții lui de fiecare zi, în sfaturile și experiențele lui duhovnicești, precum și în lucrarea sa neîncetată pentru propășirea Bisericii și a credincioșilor ortodocși. De 300 de ani încoace, Sfântul Antim lucrează și mijlocește în cer, alături de ceilalți Sfinți Ierarhi, pentru luminarea oamenilor în credință și în viața duhovnicească, mulți creștini bucurându-se de ajutorul și ocrotirea lui.

Alături de cărțile tipărite sau scrise de Sfântul Antim, în București se mai găsesc doar câteva obiecte liturgice de la el, dintre care amintim: un *potir de argint aurit* realizat în 1694 (pe când era egumen la Snagov), un *antimis* imprimat de el ca mitropolit al Ungrovlahiei și un *epitaf* brodat cu fir de aur și argint (din 1714, afierosit probabil Mănăstirii „Tuturor Sfinților”). De asemenea, la biblioteca Mănăstirii Neamț există un *Liturghier* românesc tipărit cu binecuvântarea Sf. Antim Ivireanul în 1713 (dăruit de Sfântul Cuvios Pahomie de Gledin Mănăstirii Pocrov în 1716) pe care este scris: „Acestă preasfântă și dumnezeiască Liturghie rumânească este a mea Pahomie – me-a dăruit-o sfinția sa Antim Mitropolitul din Țara Rumânească și eu o dau la Sihăstria la Pocrov ca să fie acolo în veci”.

Însă mai mult decât aceste moșteniri materiale, urmele luminoase lăsate în Biserica Ortodoxă Universală și în cultura românească de eruditul și smeritul Ierarh Martir fac vie recunoștința în sufletele tuturor credincioșilor care beneficiază de lucrările lui. Sf. Antim

⁴⁹ Act sinodal al Bisericii Ortodoxe Autocefale Române privind canonizarea unor sfinți români, 20 iunie, 1992.

⁵⁰ Paul ARETZU, „Antim Ivireanul sau arta credinței”, în: *Lumina lumii*, 19-20/2011, p. 19.

Ivireanul a împlinit cuvântul Mântuitorului Hristos care spune: „Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, așa încât să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri” (Matei 5, 16). De aceea și apropierea noastră de Sfântul Antim nu are temeii într-o curiozitate științifică, ci în evlavia euharistică față de Dumnezeu Cel ce lucrează neîncetat în lume prin Sfinții Săi.

Personalitate de prim rang a Bisericii Ortodoxe Românești, Sf. Antim Ivireanul a călăuzit credincioșii prin cuvântul rostit, scris, zugrăvit sau tipărit și prin slujirea sa jertfelnică, fiind un adevărat model de păstor și învățător. Ierarh și cărturar, om duhovnicesc și practic deopotrivă, Sfântul Antim L-a slujit neîncetat pe Dumnezeu, căutând luminarea semenilor prin învățătura creștin-ortodoxă, sensibilizarea lor față de netrecătoarele frumuseți ale iubirii de Dumnezeu și de semenii.

Din această perspectivă, slujirea și mărturisirea lui Dumnezeu prin cuvânt a reprezentat pentru Sf. Ierarh Martir Antim Ivireanul măsura conștiinței sale față de Dumnezeu, față de Biserica lui Hristos de pretutindeni și față de neamul românesc. Pomenindu-L mereu pe Hristos în viața lui de zi, a ajuns el însuși să fie pomenit de Mântuitorul Hristos înaintea lui Dumnezeu-Tatăl, a Sfinților și a Îngerilor din Ceruri. De aceea putem afirma că viața duhovnicească și lucrarea pastoral-misionară a Sfântului Antim, integrate în viața doxologică și sfințitoare a Bisericii, face să strălucească veșnic chipul lui în Împărăția lui Dumnezeu și în inimile noastre, iar pe noi ne îndeamnă ca într-un glas să-i cântăm: „Bucură-te, Sfinte Ierarhe Antim, Mucenice al lui Hristos!”

Arhimandrit Mihail STANCIU
Sfânta Mănăstire Antim

SFÂNTUL IERARH MARTIR ANTIM IVIREANUL – PĂSTOR AL BISERICII ȘI ÎNTEMEIETOR AL LIMBII LITURGICE ROMÂNEȘTI

Sfântul Antim a rămas în Biserica Ortodoxă Română predicatorul exemplar, care a izbutit să transmită învățăturile de credință creștină într-un stil unic, îmbinând sensibilitatea duhovnicească și experiența adevărilor creștine cu erudiția, iscusința interpretării și persuasiunea demonstrației oratorice. Învățăturile Sfintei Scripturi, pildele înțelepților profani, exemplele din viața omului și a naturii înconjurătoare, toate se împletesc într-o sinteză minunată a Duhului și a Adevărului, spre folosul credincioșilor creștini pe care Sfântul Antim căuta să-i împodobească duhovnicește spre dobândirea mântuirii și a frumuseților cerești.

Pentru exprimarea conținutului teologic, Sfântul Ierarh nu a ezitat niciodată să facă apel la un registru familiar al comunicării, adeseori recurgând la formulări lirice, mărci ale unei expresivități artistice autentice. Predicile sale capătă astfel accente de poezie și de gingășie cum numai în baladele și în poveștile populare românești mai întâlnim. Numit de G. Ivașcu „un Ispirescu al teologiei ortodoxe române”¹, Sfântul Antim și-a particularizat limbajul printr-o fluiditate și

¹ George IVAȘCU, *Istoria literaturii române*, vol. I, Ed. Științifică, București, 1969, p. 231.

dulceață a exprimării pur românești cum numai geniile neamului nostru au mai reușit. „Cunoașterea limbii române este uimitoare la Antim”², spunea și G. Călinescu despre ilustrul Ierarh. Este dovada asimilării depline a vibrației și a sufletului poporului român pe care l-a slujit.

Didahiile ni se descoperă ca o operă complexă, în care sunt prezentate și armonizate învățături dogmatice, liturgice, morale, îndemnuri și rugăciuni personale într-o exprimare originală și o unitate neegalată de sensibilitate și viziune teologică. În cele ce urmează, vom încerca să evidențiem câteva din aceste aspecte remarcabile ale operei sale omiletice.

IZVOARELE INSPIRAȚIEI SFÂNTULUI ANTIM ÎN DIDAHILE SALE

În elaborarea predicilor, Sfântul Antim a consultat atât Sfânta Scriptură, scrierile teologice ale Sfinților Părinți și imnografia bisericească, cât și texte ale înțelepciunii laice și cunoștințe despre viața naturii, a omului și a societății. Precizăm că Sfântul Antim și-a stilizat expresia oratorică și felul de îmbinare a înțelepciunii dumnezeiești revelate cu înțelepciunea omenească, încă din tinerețe, de pe vremea când, la Constantinopol fiind, îi asculta cu mare atenție pe preoții greci predicatori și consulta biblioteca de la Patriarhia Ecumenică. Aici, Sfântul Antim și-a lucrat darul vorbirii, învățând limbile greacă, turcă și arabă, și agonisind ca o albină mierea duhovnicească din florilegiile înțelepciunii popoarelor care conviețuiau în această măreață cetate orientală a culturii. Și tocmai datorită înțelepciunii și culturii sale teologice și profane, Sfântul Antim avea să fie chemat și adus în Țara Românească de Bincredinciosul Voievod Constantin Brâncoveanu.

² George CĂLINESCU, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1941, p. 16

Pentru Sfântul Antim, *Sfânta Scriptură* este Cuvântul lui Dumnezeu și reprezintă izvorul nesecat al vieții și al înțelepciunii duhovnicești care duce la mântuire. Faptul că folosește foarte des mărturii atât din Vechiul Testament, cât și din Noul Testament, dovedește că marele Ierarh era un bun cunoscător al Sfintei Scripturi:

„Dară ce mai cerc eu din istoriile Scripturii și din pildele ei să învăț în ce chip să fugim din întâmplările și nevoile ce ne vin? Însuș Dumnezeu ne învață, prin rostul lui David, la Psalm 49 (zicând): «Și Mă chiamă pre Mine în zioa necazului tău și te voi scoate și Mă vei proslăvi». Și la Psalm 90: «Striga-va cătră Mine și voi asculta pre el. Cu dânsul sunt în necaz, scoate-voiu pre dânsul». Și iarăș prin rostul prorocului Isaiei, la 41 de capete zice: «Și să vor bucura lipsiții, pentru că vor cére și Eu voi asculta, Dumnezeul lui Israil, și nu voi părăsi pre ei». Asémene zice și la 29 de capete ale Ieremieii și la al 10 a Zahariei. Și Domnul nostru Iisus Hristos aceasta ne învață în Sfânta Evanghelie: «Céreți (zice) și să va da voao»” (în *Cuvânt de învățătură la octomvrie 26, în zioa Sfântului și marelui Mucenic Dimitrie Izvorătoriului de mir asupra cutremurului*).

Pentru Sf. Antim Ivireanul, înțelepciunea Sfinților Părinți reprezintă cugetul Bisericii Ortodoxe și hotarele credinței. Aduce adesea mărturii patristice cu care-și susține afirmațiile înaintea credincioșilor. De exemplu, în *Cuvântul de învățătură la Dumineca Lăsatului de brânză*, sunt amintiți Sfinții Ioan Gură de Aur și Grigorie Teologul:

„Zice și sfântul Ioann Zlatoust, cum că unde să face rugăciunea cu mulțemită, vine darul Duhului Sfânt și dracii să gonesc și toată putéria potrivnicului să depărtează și fuge. Și iarăș într-alt loc zice cum că rugăciunea iaste pază curățeniei, pecéte fecioriei, opréliste mâniei, ținére mândriei, curățenie zavistiei, pierzare urgiei și temeiu păcii; și în scurte cuvinte, cela ce face rugăciune, vorbéște cu Dumnezeu. La a doaoa carte, la începerea postului zice sfântul Grigorie cum că postul iaste pace de obște a sufletului și a trupului, traiu făr’ de turburare, petrecanie cu bună întocmire,

viață ce veselște pre Dumnezeu și întristează pre vrăjmașul; că precum sânt păzitori celor ce postesc sfinții îngerii și-i feresc de toate primejdiile, așa sunt și celor ce nu postesc păzitori dracii și-i îndeamnă la multe păcate”.

Pe Sfântul „cel cu limba și cu inima de aur, Ioan” (*Cuvânt de învățatură la Sfinții și întocma cu Apostolii împărați Costandin și Elena*), Sfântul Antim îl citează cel mai des dintre Sfinții Părinți, fapt care arată că i-a citit multe din scrierile teologice în biblioteca Patriarhiei de Constantinopol și apoi în Mănăstirea Snagov. Iar în *Cuvântul de învățatură asupra omului mort* este pomenit Sfântul Vasile cel Mare:

„de vréme ce credinciosul nu moare, iaște lucru adevărat că sfârșitul lui nu iaste moarte, ce adormire. O mărturiséște marele Vasile la cuvântul ce face asupra morții: «Moartea dreptilor iaste (zice) adormire». Și iarăș, la molitvele Rusaliilor: «Că nu iaste, Doamne, moarte robilor Tăi, când eșim noi din trup și venim la Tine, Dumnezeuul nostru, ce schimbare dentru céle mai cu grijă la céle mai fericite și la céle mai vésele și la odihnă și la bucurie»”.

În cuprinsul *Didahiilor* la praznicele împărătești și sărbători, Sfântul Antim aduce și exemplificări ale învățaturii sale din *troparele* și din *imnele* liturgice ale Bisericii. Mitropolitul Antim este un cunoscător profund al imnografiei bisericești, pe care o putem numi înțelepciunea în forma cea mai înaltă, poetică și doxologică, a Bisericii. Prezentăm în continuare câteva exemple:

„A patra minune pe vrémea prorocului Elisei, mergând niște oameni să tae lémne de casă pre lângă țarmurile Iordanului, fiind și prorocul împreună cu dânșii, au căzut toporul unuia din coadă și s-au înecat în apă; iar Elisei, luând coada toporului și mergând la țarmurile apei, întinse coada spre apă și zise: „Arată, Doamne, minune” și îndată sări toporul din apă și să puse în coadă, care minune închipuiaște sfântul botez, după cum scrie sfântul Ioann

Damaschin la un tropar al canonului de la Înălțarea Cinstitei Cruci, la a patra peasnă” (în *Cuvânt de învățătură la Bogoiavlenie*); „După cum zice la un tropar al canonului de astăzi la a 6 peasnă: „Cu focul cel de pe urmă botează Hristos pre cei potrivnici și neînțelegători de dumnezeirea Lui” (în *Cuvânt de învățătură la Bogoiavlenie*); „Precum adeverează poeticul la un tropar de astăzi de la a opta peasnă zicând: «Ca Celuia ce stăpânești ceriul și împărățești pământul și domnești céle dedesupt, au stătut înaintea ta Hristoase, de pre pământ apostolii, iar ca de la ceriu Thesviteanul Ilie și Moisi din cei morți»” (în *al doilea Cuvânt de învățătură la Preobrajieniia Domnului nostru Iisus Hristos*).

Filozofia greacă și istoria antică reprezintă, selectiv și sintetic, o altă sursă de inspirație a Sfântului Antim. În predica a doua, ținută în ziua cinstirii Sfântului Dimitrie (*Cuvânt de învățătură în 26 a lunii lui octomvrie, asupra cutremurului și a marelui Mucenic Dimitrie Izvorătoriului de mir*), marele Ierarh Antim spune în treacăt: „vom lăsa într-o parte céle ce au zis Anaxagora, Aristotel, Dimocrit și Anaxament”, lăsând să se înțeleagă că citise scrierile lor sau istorii despre personalități importante ale culturii grecești. În *Duminecă la februarie 3 zile, răspunsul ce am dat a doa oară*:

„Iar într-alt chip, veri cu ce mijloc voiu eși, nu va fi nici să va putea numi, cel de pe urma mea, pre lege; că de să va face și catherisis, după cum înțelegem, va fi ca acéia ce au făcut acum lui Alexandrias; ce și acéia nu iaste catheresis, ce batjocură biséricii lui Dumnezeu și sfintelor taini, pentru care lucru Cel ce lăcuiaște în ceriuri va râde de dânșii și Domnul va batjocori pre ei”.

De asemenea, pornind de la cuvântul unui filozof, Sfântul Antim trage folosul duhovnicesc cuvenit:

„Via, filosoful, mergia odată pre mare cu corabiia și era împreună cu el, niște oameni răi. Și, apucându-i furtună mare, era să piară.

Iar oamenii cei răi au început a să ruga dumnezeilor lor, să-i mântuiască din nevoie. Iar filosoful le-au zis: rogu-vă, tăceți, să nu vă priceapă caré cumva dumnezeii că sânteți aici, că adevărat vă va cufunda. Asémene zic și eu cătră păcătoșii ce să roagă, că mai bine iaste să tacă, decât cu buzele lor céle spurcate, să aducă rugăciuni, cătră Dumnezeu la nevoile lor, că în loc de a afla mântuire, poate să piară desăvârșit pentru păcatele lor” (în *Cuvânt de învățătură la octomvrie 26, în zioa Sfântului și marelui Mucenic Dimitrie Izvorătoriului de mir asupra cutremurului*).

Altădată, deși nu precizează sursa, recunoaștem cu ușurință îndemnul lui Socrate la auto-cunoaștere: „Iar când vom sta cu mintea noastră la socoteala cea adevărată, după cum zice un filosof: să ne cunoaștem pre sine” (*al doilea Cuvânt de învățătură la Dumineca Lăsatului sec de brânză*).

Sf. Antim Ivireanul contemplă *natura și vietățile create de Dumnezeu* cu același ochi al înțeleptului care știe să aleagă hrană duhovnicească din toate rânduielele existenței lor.

„Cine au văzut vreodinioară între zidiri atâta dragoste câtă iaste acéia ce arată soarele spre pământ, că de și iaste luminătoriu mare al ceriului și împărat al tuturor stélelor, iar lăsând céliialalte stihii, îndrăgêște și iubește mai mult pre smeritul acesta de pământ și spre dânsul are închinată toată pohta lui, pre dânsul luminează cu razele sale, pre dânsul împodobêște cu de toate féliurile de copaci, pre dânsul încununează cu florile, pre dânsul îmbogățêște cu rodurile, pre dânsul hrănêște cu lucrurile sale. Și, pentru ca să nu să depărtêze de la el niciodată, face pururea o învățejire împrejurul <lui> cu un umblet necontenit” (în *Învățătură asupra pocăinții*).

Astfel, frumusețea și gingășia exprimării antimiene urmărește frumusețea și gingășia rosturilor dumnezeiești din mișcările creaturilor care sunt conduse de Dumnezeu-Cuvântul:

„Că Pruncul acesta, carele să vârgulește în iasle, de ne vom rădica ochii credinții noastre, Îl vom cunoaște făcând tunete și fulgere în nori și pre cer umbletul stélelor rânduind, soarele și luna de raze împlându-se și mișcarea ceriului îndreptând și toată greimea lumii acest Prunc înfășat o cârmuiaște” (în *Cuvântul de învățătură în 25 a lunii dechemvrie, la Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos*).

Ziua biruinței lui Iosua este prezentată astfel: „soarele, pre ceriu zăbovind cu călătoria, au mărit zioa pentru izbândă” (în *Cuvântul de învățătură în 25 a lunii dechemvrie, la Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos*). Apoi, în altă predică găsim o minunată descriere a adâncului nopții:

„după ce au ascuns soarele toate razele lui și s-au stins de tot lumina zilei între întunérecul nopții și când ceriul, de osteneală, au fost închis spre somn toți ochii lui, atâta cât nici luna nu priveghiia, nici una din stélele céle mai mici avea deșchise tâmplele lor céle de argint” (*Luna lui dechemvrie, 6. Cazanie la Sfântul Nicolae*).

Eruditul mitropolit ne învață, totodată, să luăm aminte și la viețile smerite de la care avem ce învăța:

„să facem cum face ariciul că, după ce mERGE la vie, întâi să satură el de struguri și apoi scutură vița de cad broboanele jos și să tăvălește pre dânsule de să înfig în ghimpii lui și duce și puilor. Așa să ducem și noi, fieștecine, pre la casele noastre, copiilor și celor ce n-au mers la biserică, din cuvintele ce am auzit din Sfânta Evanghelie și dintr-alte cărți, ca să-i hrănim și pre dânsii cu hrana cea sufletească” (în *Cuvântul de învățătură la Bogoiavlenie*).

Realitățile vieții omenești, mediul social în care trăia și ambianța politică din vremea lui reprezintă un alt izvor al Didahiilor Sfântului Antim. El nu s-a adresat unor oameni fără rădăcini în spațiu, timp și cultură, ci și-a integrat discursul în viața cotidiană a românului:

„Și precum un om are în casa lui aur, argint, scule și alte haine și când iase din casă pune lacăt și încue, pentru ca să nu meargă vreun hoț să i le fure, să se păgubească, așa și smereniia încue, ca un lacăt, toate bunătățile, ca să nu meargă hoțul cel de obște, diavolul, să le fure și să va păgubi de osteneala ce-au făcut” (în *Luna lui dechemvrie*, 6. *Cazanie la Sfântul Nicolae*).

Se poate restaura, de asemenea, din predicile sale, o frescă de epocă, frumos zugrăvită, realistă, cu valoare de document al stării sociale, religioase și morale din Țara Românească de la începutul secolului al XVIII-lea. Mesajul creștin rostit de Sfântul Antim, datorită curăției vieții, cinstei și lucrării neobosite, avea un imens răsunet social. Mitropolitul îi muștra la fel de ferm atât pe boieri și pe dregători, cât și pe oamenii simpli, căci toți (între care se număra și pe sine), deopotrivă, călcau legea lui Dumnezeu și trebuiau corecțai spre mântuire:

„Și pentru căci iaste cugetul nostru viclean și înaintea lui Dumnezeu și înaintea oamenilor, pentru acéia petrecem o viață blestemată și turburată, o viață plină de frică și de urăciune, plină de nevoe și de necazuri. Și iată, dară, că ne vădesc lucrurile și faptele, că nici ascultăm pe Hristos, nici Îl iubim, că de L-am iubi am face poruncile Lui; ci umblăm de capetele noastre, făcând fieștecarele ce ni să pare și ce ne place, neaducându-ne aminte nici de moarte, nici de judecată și de nu ne vom îndrepta cu adevărat, vom să greșim și vom să mérgem răului” (în *al doilea Cuvânt de învățătură la Preobrajenia Domnului nostru Iisus Hristos*).

ÎNVĂȚĂTURI DOGMATICE

În cuprinsul scrierilor sale, Sf. Ierarh Martir Antim Ivireanul prezintă fără ambiguități toate învățăturile despre Dumnezeu și lume necesare mântuirii oamenilor. Cuprinse în Sfânta Scriptură și în

Sfânta Tradiție, dogmele creștine reprezintă hrana cea vie și duhovnicească, dogme pe care suntem datori să le cunoaștem și să le experimentăm în viața noastră și în viața Bisericii.

Crezul ortodox

Sf. Antim Ivireanul a prezentat explicit învățătura de credință ortodoxă formulată de Sfinții Părinți la Sinodul I Ecumenic de la Niceea din anul 325 în *Învățătura bisericască*. În *Didahii*, însă, a evidențiat mărturisirea credinței cu care sfinții au întărit Biserica lui Hristos. Astfel, Sfântul Nicolae este arătat ca un propovăduitor neînfricat al dreptei-credințe:

„Iar bunătatea ce-au arătat de obște iaste acéia ce-au făcut înaintea credinciosului și marelui împărat Constandin și înaintea a tot săborului ce să adunase în Nichea, de-au înfruntat pre începătorii de eresuri, pre Arie, și ca pre un mincinos și hulitoriu împotriva dreptății l-au lovit și cu palma preste obraz și i-au pecetluit spurcata și clevetnica lui gură cu amuțeala și i-au mărturisit de față pre Fiiul și Cuvântul Tatălui a fi de o ființă și întocma cu Tatăl și cu Duhul Sfânt” (*al doilea Cuvânt de învățătură la praznicul Sfântului Nicolae*).

Dumnezeu – Sfânta Treime

Sfântul Ierarh Antim explică într-un chip uimitor unitatea ipostasurilor treimice în prima *Cazanie la Adormirea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu*:

„«Bucură-te ceia ce ești plină de dar, Domnul e cu tine!», iar înțelegem numele Preasfintei Troițe. Că în cuvântul ce zice: bucură-te, să înțelege Fiiul, că El iaste toată bucuria lumii; în cuvântul ce zice: plină de dar, să înțelege Duhul Sfânt, prin care să dau toate darurile și în cuvântul cel ce zice: Domnul e cu tine, să înțelege Tatăl, că El iaste Domnul a toate, văzutele și nevăzutele”.

Imaginea unității consubstanțiale și de lucrare a Sfintei Treimi este înfățișată cu ajutorul condacului bine-cunoscut al *Acatistului Bunei Vestiri*.

În a doua *Cazanie la Adormirea Maicii Domnului*, Sfântul Antim reliefează prin aceeași tehnică hermeneutică existența nedespărțită a Persoanelor Sfintei Treimi:

„Bucură-te, drept acéia, că tu singură ai prorocit, că te vor ferici toate neamurile și adevărat că te fericesc, pentru căci cu smereniia ta cea de margine ne-ai arătat cătră Ziditoriul tău, te-ai făcut pricină de S-au smerit Cel ce iaste din fire nesmerit și au priimit de au lăsat sânul Tatălui și au venit de au sălășluit în precuratul și sfântul pântecile tău”.

După cum vedem, unirea cu una din Persoanele Treimice nu este posibilă fără conlucrarea celeilalte.

În *Cuvânt de învățătură la pogrebaniia omului prestăvit*, Sfântul Antim afirmă existența unui singur Dumnezeu în trei Persoane, folosind clase gramaticale diferite („trei străluciri”, „Sfântă Troiță”): „lumina cea cu trei străluciri a Sfintei Troițe”.

În *Cazanie la Vovedenie Bogorodițe*, marele Ierarh vorbește de Hristos ca Persoană a Sfintei Treimi, născut de Precurata Maria: „ia iaste ceriul cel adevărat carele au răsărit pre Soarele dreptății și în pântecile ei au lăcuit ca întru al treilea ceriu o față a Sfintei Troițe, Fiiul și Cuvântul lui Dumnezeu, Iisus Hristos, adevăratul arhieru”.

În *Cuvânt de învățătură la Bogoiavlenie*, Sfântul Antim adaugă consacratei sintagme bisericești „numele Sfintei Treimi”, un adjectiv care nuanțează evlavia sa personală pentru „numele Sfintei și cinstitei Troițe”.

În prima *Cazanie la Adormirea Preasfintei Născătoarei de Dumnezeu*:

„întru care nume Mariam, după a mea proastă socoteală, înțelegem cum că cuprinde în sine trei lucruri: una pentru că fiind

numele acesta de trei (silaves), adecă de trei înjugări, să înțelege cum că au născut o față a Sfintei Troițe, pre Fiiul și Cuvântul lui Dumnezeu”.

În primul *Cuvânt de învățătură la Nașterea Domnului*: „au luat Fiiul lui Dumnezeu firea omenească, iar nu altă față a dumnezeirii, adecă Tatăl, sau Duhul Sfânt”.

În primul *Cuvânt de învățătură la Nașterea Domnului*:

„păcatul din slăbiciune iaste împotriva lui Dumnezeu Tatăl, căci că Tatăl să chiamă, întru tot putérnic. Păcatul dintru neștiință iaste împotriva Fiului, că Fiiul lui Dumnezeu să chiamă înțelepciune. Păcatul din firea cea rea iaste împotriva Duhului Sfânt, căci că Duhul Sfânt să chiamă bun”.

În al treilea *Cuvânt de învățătură la Preobrajieniia Domnului nostru Iisus Hristos*:

„și pentru ca să cunoască fieștecarele cum că să afla toată Sfânta Troiță la acest lucru preaslăvit, Părintele cel făr’ de început au adevérit cum că iaste de față, cu cuvintele ce au zis cătră apostoli: «Acesta iaste Fiiul Mieu cel iubit, pre Acesta ascultați»”.

Persoana lui Dumnezeu-Tatăl

În al doilea *Cuvânt de învățătură la praznicul Sfântului Dimitrie, Izvorătorului de mir*: „Așa iaste de bun și de drept Tatăl tuturor, Dumnezeu, cât toate zidirile, ca niște faceri ale Lui le-au născut și bunătatea o face întocma, la toate, după vredniciia a fieștecăruia”.

În *omilia la Vovedenie*, o înfățișează pe Fecioara Maria ca rugătoare către Dumnezeu-Tatăl:

„Și cum că să închipuia bisérica acéia ceriului iaste lucru dovădit, căci ia iaste ceriul cel adevărat carele au răsărit pre Soarele dreptății și în pântecel ei au lăcuit ca întru al treilea ceriu o față a Sfintei

Troițe, Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu, Iisus Hristos, adevăratul arhieru, de au zidit a doua oară neamul omenesc și să ruga lui Dumnezeu Tatăl pentru mântuirea lui Adam și a necunoștinței lui”.

Sfântul Antim Îl cheamă și-L mărturisește pe Dumnezeu-Tatăl într-un mod cald, filial: „Tatăl din ceriu” și „Tatăl de sus” (în *Cuvânt de învățătură la Bogoiavlenie*), „Tatăl tuturor” (în *al doilea Cuvânt de învățătură în 26 a lunii lui octomvrie, asupra cutremurului și a marelui Mucenic Dimitrie Izvorătoriului de mir*), „Tată de obște al tuturor” (în *primul Cuvânt de învățătură la octomvrie 26, în zioa Sfântului și marelui Mucenic Dimitrie Izvorătoriului de mir asupra cutremurului*).

Marele Ierarh vorbește de venirea lui Hristos în lume, precizând prin referința paternității („sânul Tatălui”) locul din care Mântuitorul a venit, fără a-l părăsi, cum amintesc imnele bisericești: „Și de S-au pogorât acolo din sânul Tatălui pentru toți oamenii” (în *primul Cuvânt de învățătură la Sfinții și întocma cu Apostolii împărați Costandin și Elena*).

Persoana Fiului și Cuvântului lui Dumnezeu

Profund cunoscător al Sfintei Scripturi, Sfântul Antim vorbește despre Hristos într-un mod unic, valorificând, astfel, și potențialul dogmatic al Vechiului Testament. În *Învățătură asupra pocăinții*, marele mitropolit Îl numește: „Elisei cel de taină, Carele iaste Domnul nostru Iisus Hristos. Că Elisei să tâlcuiască Dumnezeu Mântuitoriu; și cu puterea Acestuia și cu daru Acestuia i să iartă păcatele, să îndreptează și să întoarce iară la viață”, iar în *al doilea Cuvânt de învățătură la Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos*, „Cuvântul Tatălui”.

De asemenea, o formulă originală în ceea ce privește apelarea Mântuitorului o remarcăm în *Cuvântul de învățătură la Bogoiavlenie*: „Mâna prorocului slujaște, ca să botéze mâna Tatălui, adecă pre Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu”. Hristos este arătat aici ca Cel prin care Dumnezeu-Tatăl lucrează, ca Cel ce împlinește voia Tatălui. Este cunoscută expresia românească „a fi dreapta cuiva”, formulă prin care este ilustrată încrederea deplină într-o persoană și siguranța

că realizează întocmai planurile celui care o girează. Prin analogie, putem spune că Hristos este dreapta Tatălui.

Învățătură despre cele două firi ale Mântuitorului

În *prima Cazanie la Adormirea Preasfintei Născătoarei de Dumnezeu*: „întru care nume Mariam, după a mea proastă socoteală, înțelegem cum că [...] are fieștecare înjugare câte 2 slove și să înțelege cele doo firi ale lui Hristos, adecă cea dumnezeiască și cea omenească”.

În *primul Cuvânt de învățătură la Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos*:

„Pricina cea dintâi, pentru care au luat Dumnezeu spre Sine firea omenească, iar nu cea îngerească iaste că îngerii n-au perit toți, ci au rămas din ei mulți, iar oamenii era căzuți toți, pentru păcatul născutului celui dintâi. A dooa pricină pentru care au luat Dumnezeu spre Sine firea omenească, iar nu cea îngerească, căci că omul au greșit din slăbiciune, având pre sine trup, carele l-au plecat pre lesne la păcat. Iar îngerul au greșit din firea cea rea, neavând trup pre sine. A treia pricină pentru care au luat Domnul spre Sine firea omenească, iar nu cea îngerească iaste că îngerul au greșit de bună voia lui, iar pre ticălosul om l-au înșălat șarpele [...]. A patra pricină pentru care au luat Dumnezeu spre Sine firea omenească, iar nu cea îngerească iaste căci că îngerul era mai de cinste decât omul; pentru acéia era datoriu și mai tare să se ferească de păcat”.

Persoana Duhului Sfânt

Sfântul Antim evidențiază însușirile Paracletului (Mângâietorului). Astfel, el spune că „Duhul Sfânt să chiamă bun” (în *primul Cuvânt de învățătură la Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos*) și făcător de pace:

„«Spuneți fetei Sionului: iată Împăratul tău vine la tine blând și șezând pre asin și pre mânz, fiul cei de supt jug», cu care cuvinte

Duhul Sfânt, groaza carea o putea socoti norodul pentru numele cel împărătesc, făcând pomenire de blândete și de smerenie, minunat o au potolit” (în *al doilea Cuvânt de învățătură la Dumineca Florilor*).

Duhul Sfânt este numit „alt Mângătoriu, [...] Carele îi va învăța pre ei toate și-i va povățui întru tot adevărul” (în *al doilea Cuvânt de învățătură la Sfântul părintele nostru Nicolae*). El este Cel „prin care să dau toate darurile” (în *prima Cazanie la Adormirea Preasfintei Născătoarei de Dumnezeu*). Duhul Sfânt dăruiește oamenilor darul pocăinței. El îi învață cum să se pocăiască: „Pentru ca să poată fieștecarele să câștige această pocăință adevărată, desăvârșit, curată și priimită, Duhul Sfânt în Scriptură ne arată în ce chip să o facem” (în *Învățătură asupra pocăinții*).

Duhul Sfânt este Cel care mișcă inimile oamenilor ca să-L slăvească pe Dumnezeu: „Și luundu-L Simeon în brațe, fiind pornit de Duhul Sfânt, au zis” (în *Cuvânt de învățătură la Streteniia Domnului nostru Iisus Hristos*). „Iar pruncii cei mici, fiind porniți de Duhul Sfânt, cu glasuri de veselie Îl măria, zicând: «Bine e cuvântat Cel ce vine în numele Domnului; Osana întru cei de sus»” (în *al patrulea Cuvânt de învățătură în Dumineca Florilor*).

Duhul Sfânt este Cel care îi întărește pe credincioși să-și mențină puritatea sufletească și trupească, dăruindu-le har și iertarea păcatelor: „sufletul fiind făr’ de materie, Duhul Sfânt îl curăță și-l luminează și-l mântuiaște de păcate” (în *Cuvânt de învățătură la Bogoiavlenie*). Duhul Sfânt este Cel care vorbește prin Scriptură: „zice și Duhul Sfânt la Eclisiastul, în 7 capete” (în *Cuvânt de învățătură asupra omului mort*). „Duhul Sfânt, la cartea cea dintâi a Împăraților, în 15 capete zice: «Mai bună iaste ascultarea decât jâr-tvele»” (în *al treilea Cuvânt de învățătură la Preobrajieniia Domnului nostru Iisus Hristos*).

De asemenea, Sfântul Antim redă cu fidelitate adevărurile evanghelice: „S-au pogorât Duhul Sfânt în chipul porumbului pre capul lui Hristos” (în *Cuvânt de învățătură la Bogoiavlenie*).

Învățătura despre Biserică

Sfântul Antim vede Biserica drept o comunitate vie de credincioși, un trup spiritual, întreg și sănătos:

„Că pentru un mădular, când iaste bolnav, pătimesc toate mădu-lările, așijderea și în lumea caré să chiamă trup, adecă biserică lui Hristos, creștinii, pentru un om rău pre mulți oameni buni îi ceartă Dumnezeu” (în *primul Cuvânt de învățătură la Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos*).

În altă predică, Sfântul Antim reliefează rolul Bisericii prin prisma tradiției:

„Sfinții Părinții noștri au pus multă nevoie de au cernut cu ciurul chibzuelii toată Sfânta Scriptură și au ales ca niște grâu curat din toate bunătățile câte ar putea fi acéste trei bunătăți mari: credința, nădédjia și dragostea și le-au sămănat în holda sfintei bisérici, adecă în adunarea și în inima celor credincioși” (în *Cuvântul de învățătură la Dumineca Vameșului*).

Sfântul Antim înțelege Biserica și printr-o dimensiune a dragostei materne: „biserică noastră, ca o maică dulce și iubitoare de fii, de pururea priveghind și rugându-să pentru noi” (în *al doilea Cuvânt de învățătură la Dumineca Florilor*), evidențind bunătatea și grija acesteia față de credincioși. Totodată, în mod minunat, el îndeamnă credincioșii să aibă tot atâta încredere în Biserica pe cât are un copil în mama sa.

În *primul Cuvânt de învățătură la Dumineca Lăsatului de brânză*, Sfântul Antim este categoric, arătând că Biserica Ortodoxă este singura care păstrează adevărurile de credință, pe care le aseamănă cu o hrană ce poate potoli căutările sufletești ale oamenilor: „toată învățătura cea dreaptă și [...] toate cuvintele lui Dumnezeu, ce sânt în grădina sfintei bisérici ai răsăritului, ca o hrană sufletească”.

Învățătură despre Sfintele Taine

În prima *Cazanie la Adormirea Preasfintei Născătoarei de Dumnezeu*, Sfântul Antim vorbește despre Tainele lui Dumnezeu care sunt lucrările mântuitoare ale lui Hristos:

„întru care nume Mariam, după a mea proastă socoteală, înțelegem cum că [...] sunt 6 slove de toate într-acest nume, cu carele înțelegem cele 6 taini mari și preste fire, adecă blagovestenia, nașterea, botezul, moartea pre cruce, înviarea și înălțarea la ceriu. Cu blagovestenia s-au descoperit taina cea mai nainte de toți vécii ascunsă; cu nașterea s-au împăcat ceriul cu pământul, adecă Dumnezeu cu omul; cu botezul ne-am îmbrăcat cu haina nesticăciunii; cu moartea ni s-au dat viața; cu înviarea ni s-au dat bucuria și cu înălțarea la ceriu, șădéria de-a dreapta lui Dumnezeu, Tatăl”.

Sfântul Antim arată că „din cele 7 taini ce ține sfânta și dumnezeiasca biserică a răsăritului iaste cea dintâi la rânduială și mai mare decât toate, sfântul botez” (în *primul Cuvânt de învățătură la Dumineca Florilor*).

În *Cuvântul de învățătură la Dumineca Vameșului*, într-o mustrare adresată creștinilor spre îndreptare, sunt amintite legea și Tainele Bisericii:

„ce neam înjură ca noi, de lége, de cruce, de cuminecătură, de morți, de comândare, de lumânare, de suflet, de mormânt, de colivă, de prescuri, de ispovedanie, de botez, de cununie și de toate tainele sfintei biserică și ne ocărâm și ne batjocorim noi înșine légia?!”.

Taina Botezului

Sfântul Antim se exprimă în prima predică la *Dumineca Florilor* într-un mod metaforic, vorbind de botez ca de o îmbrăcăminte de cinste cu care se înveșmântează omul: „haina sfântului botez” (în *primul Cuvânt de învățătură la Dumineca Florilor*).

În altă predică, întrebuițează o metaforă deja generalizată pentru retorica de amvon: „baia sfântului botez” (în *Cuvânt de învățătură la pogrebaniia omului prestăvit*), pentru ca peste puține momente să asemene această taină, după cuvântul Mântuitorului, cu „nașterea cea duhovnicească ce să numește luminată” (în *Cuvânt de învățătură la pogrebaniia omului prestăvit*).

Pentru ca auditoriul să nu rămână nelămurit, Sfântul Antim explică semnificațiile acestei noi nașteri: „Și pentru aceasta sfântul botez să zice luminare și cei botezați să numesc luminați” (în *Cuvânt de învățătură la pogrebaniia omului prestăvit*). Putem face o analogie aici între luminarea pe care o produce nașterea prin botez și Soarele dreptății – Lumina lumii, Hristos, Cel care a instituit această sfântă taină.

Sfântul Antim realizează o inventariere taxonomică a botezului, pornind de la textul vetero-testamentar și ajungând la imnele bisericesti ce fac referire la soarta eshatologică a oamenilor:

„A patra întrebăciune iaste cum că am zis: câte botezuri sânt? Și zicem că sânt 8, precum scrie și sfântul Ioan Damaschin la a 4 carte a Bogosloviei lui: botezul dintâi iaste al potopului, spre tăierea păcatului. Al doilea botez iaste al lui Moisi, când au trecut pre jidovi prin Marea Roșie. Al treilea botez iaste al legii, că de să spurca cineva până nu-și spăla cu apă trupul și hainele, nu intra în tabără. Al patrulea botez iaste al lui Ioann, însă spre pocăință numai. Al cincilea botez iaste al lui Hristos, cu carele ni-am botezat și noi, creștinii. Al șaselea botez iaste al pocăinței și al lacrimilor, cu carele curățim botezul cel dintâi ce am întinat. Al șaptelea botez iaste al muceniei, carele iaste și mai bun și mai cinstit, că nu să téme să se mai spurce cu păcate botezul acesta, carele l-au arătat întâi Hristos, că ș-au vărsat preacinstit și scump sângele Său pre cruce și toți mucenicii cu acest botez s-au botezat și s-au învrednicit împărăției ceriului. Al optulea botez, cel mai de pre urmă, iaste al focului celui nestins, ce va să muncească pre cei păcătoși, după cum zice la un tropar al canonului de astăzi la a 6 peasnă: «Cu focul cel de pe urmă botează Hristos pre cei

potrivnici și neînțelegători de dumnezeirea Lui»” (în *Cuvânt de învățătură la Bogoiavlenie*).

Sfântul Antim vorbește despre necesitatea unei curățiri bap-tis-male constante, regulate. Iar aceasta este reprezentată de botezul pocăinței, de baia căinței:

„Pentru aceasta dară, de vreme ce să botează Hristos, să ne bote-zăm și noi, nu că doară că nu sântem botezați cu sfântul botez, adecă cu apă și cu duh, ci pentru căci am întinat cu păcatele noas-tre sfântul botez. Trebuie să ne spălăm cu lacrimile pocăinții, ca să ne facem curați” (în *Cuvânt de învățătură la Bogoiavlenie*).

Iar în altă predică, afirmă ferm osmoza dintre botez și pocăință: „Iară eu îndrăznesc și zic cum că iaste taina pocăinții întocma cu sfântul botez, în cinste și în lucrare și socotesc că nu voi greși de aceasta” (în *primul Cuvânt de învățătură la Dumineca Florilor*).

Sfântul Botez este nu numai curățitor de păcate, dar și solitor de mântuire. În viziunea Sfântului Ierah: „botezul iaste mântuirea păcatelor omului și curățenie de păcatul cel strămoșesc” (în *Cuvânt de învățătură la Bogoiavlenie*), adică, orice înaintare în pocăință, prin botezul lacrimilor, aduce în inima omului o tainică și delicată înștiin-țare a mântuirii sale.

Sfântul Botez este asemenea unei făgăduințe date lui Hristos, pe care nu trebuie să o încalcăm (păcatele o degradează): „să nu ne înti-năm sfântul botez cu păcatele, nici să calcăm făgăduințele ce ni-am făgăduit lui Hristos” (în *Cuvânt de învățătură la Bogoiavlenie*).

Pentru Sfântul Antim, Botezul este cea mai mare Taină a Biseri-cii, el fiind imperios necesar pentru mântuire:

„Din cele 7 taini ce ține sfânta și dumnezeiasca biserică a răsări-tului iaste cea dintâi la rânduală și mai mare decât toate, sfântul botez. Și fără dânsa nu poate nimenea să între într-o împărăția ceriului” (în *primul Cuvânt de învățătură la Dumineca Florilor*).

Sfânta Spovedanie

În spovedanie, preotul este un mijlocitor între credincios și Dumnezeu: „Când ne ispoveduim, lui Dumnezeu ne ispoveduim, iar nu preotului” (în *al doilea Cuvânt de învățătură la Dumineca Lăsatului sec de brânză*). Spovedania trebuie susținută de nădejde și de dorința de îndreptare: „Așijderea și Iuda, măcar că s-au mărturisit înaintea arhierilor cum că au greșit de au vândut sânge nevinovat, iară nu i-au folosit nimic acea ispovedanie, căci era cu deznădăjduire” (în *primul Cuvânt de învățătură la Dumineca Lăsatului de brânză*).

Sfântul Antim arată felul cum trebuie făcută spovedania pentru ca ea să fie primită de Dumnezeu: „să avem nădejde bună că de ne vom ispovedui cu inimă curată și cu gând ca acela ca să nu mai greșim ne va erta Dumnezeu și vom auzi ca David: «Și Domnul au mutat păcatul tău; nu vei muri»” (în *primul Cuvânt de învățătură la Dumineca Lăsatului de brânză*).

De ce trebuie să ne spovedim duhovnicului și nu icoanelor, așa cum practică unii și în prezent?

„Și această taină a ispovedaniei n-au făcut-o Dumnezeu cu acest mijloc pentru alta, fără numai pentru căci așa cum au făcut neștine păcatul cu om și ș-au dezvălit rușinea la curvă și s-a îmbrățișat cu diavolul și ș-au spurcat trupul, așa iară trebuie să meargă la om, adecă la duhovnic, să-și descopere toate păcatele lui: pentru căci cu omul au făcut păcatul și iară cu omul trebuie să-l strice și să-l piarză, precum au făcut și Hristos cu noi” (în *al doilea Cuvânt de învățătură la Dumineca Lăsatului sec de brânză*).

Sfânta Împărățesanie

Sfântul Antim amintește că nu te poți apropia oricum și oricând de Trupul și Sângele Domnului, ci cu pregătire și dorință de îndreptare, exemplificând cu povățuiri canonice: „Iar de va face farmece, ca să știe ce copil va face, sau să știe alte lucruri, șase ani să nu să cuminece” (în *Începătură și învățătură pentru ispovedanie*). „Și care preot iaste acela de te ispoveduiaște și te lasă pre tine, cela ce părăști

de te cumineci? Acela, adevărat, nu iaste preot, ci iaste singur Iuda și vânzător lui Hristos și nu i să va erta nici popei, nici aceluia, măcar de ar face câte alte bunătăți” (în *prima Cazanie la Sfântul Nicolae*).

„Și iată că vă poruncesc și voao, preoților, cine ar veni la voi să se ispoveduiască și va avea acel păcat al părăi, de să va apuca acel om înaintea voastră, cu chezășie bună, că nu va mai pârî pre nimeni, în viața lui, voi să faceți ertăciune, dându-i și canon, apoi să se și cuminece; iară de nu va avea să se părăsească, să-l lipsiți nu numai de la sfânta taină, ce și de la biserică, pentru căci stă împotriva lui Dumnezeu și să asamănă diavolului” (în *al doilea Cuvânt de învățătură la Dumineca Lăsatului sec de brânză*). „Și, în scurte cuvinte, nici unul din noi nu vom să ne ispoveduim de bună voe, pentru evlavie și cu gând desăvârșit, ca să ne părăsim de păcate, ci numai în vedéria oamenilor, pentru pricinile ce am zis, până ne vom cumineca, apoi iară ne întoarcem, să mă ertați, ca câinele la borăturile sale și ca scroafa la tăvăliturile de împuciciune” (în *primul Cuvânt de învățătură la Dumineca Florilor*).

Preoția

În *Învățătură la noemvrie 8, în zioa Săborului Sfinților Îngeri*, marele Ierarh prezintă atât rolul preoților în relația lor cu Hristos ca iconomi ai Tainelor și ca reprezentați ai Lui, cât și legătura dintre Mântuitorul și mireasa Sa: „Hristos pe preoți au lăsat în locul Lui ispravnici în biserică Sa”.

Învierea morților

Minunile învierii morților săvârșite de Domnul Hristos au ca rațiune întoarcerea omului prin pocăință la viața împreună cu Dumnezeu cel Milostiv:

„în socoteala omenească mai cu anevoe și mai de minune să véde învierea unui mort, pre carele l-au văzut în groapă de patru zile împuțit, precum era Lazar, decât învierea unui mort, pre carele

îl ducea să-l îngroape, ca pe feciorul văduvei, sau altui mort, carele numai atunci, în grab' au murit, ca fata lui Iair, pentru ca să cunoască păcătosul carele ș-au cheltuit toată viața în păcat și au îmbătrânit în răutăți și s-au înstreinat de tot din darul lui Dumnezeu și s-au făcut slugă păcatelor și rob diavolului, cât iaste de cu anevoe întoarcerea lui și cum că din groapa obiceiului celui rău nu iaste cu puțință, niciodată, să iasă, fără numai cu mare oste-neală, cu neasemănată pocăință și cu o milă a lui Dumnezeu, mai aleasă” (în *al treilea Cuvânt de învățătură și de umilință în Dumineca Florilor*).

Iar Învierea cea de obște reprezintă, în gândirea Sfântului Antim, o mare minune a chemării oamenilor la o viață superioară, duhovnicească:

„mare folos și mare dar și milostivnică vindecare s-au dat omului de la Dumnezeu, ca să moară și să se strice acest trup al păcatului și să învieze la învierea cea de obște alt trup, duhovnicesc, fără de stricăciune și fără' de moarte; că mare dobândă să face omului moartea” (în *Cuvânt de învățătură iară la prestevirea omului*).

ÎNVĂȚĂTURI LITURGICE

Dat fiind faptul că Sfântul Antim a lăsat numeroase precepte bisericesti referitoare la conduita preoților și viața monahală (să ne amintim, în acest sens, de cele 32 de capitole din *Așezământul Mănăstirii Antim*) și a fost preocupat, de asemenea, de propășirea spirituală a credincioșilor și a Bisericii, ne putem întreba de ce nu a tipărit învățături despre cinstirea icoanelor, iar în predici nu a vorbit despre acest aspect al vieții liturgice și duhovnicești.

Din scrierile și activitatea sa tipografică, reiese că Sfântul Antim s-a îngrijit preponderent de semeni, străduindu-se cu perseverență și dăruire să trezească în aceștia dorul de viața trăită în Hristos, viață

ce constă în curățirea lăuntrică, îndepărtarea de păcate și dobândirea virtuților. Sfântul Ierarh a fost interesat în mod deplin de transformarea metanoică a oamenilor, căutând să le refacă fizionomia spirituală pentru ca aceștia să poată (re)deveni „vase alese” ale Domnului, modelate neîncetat de lucrarea virtuților.

Oamenii – icoane și biserici vii

Atenția constantă, intensă, deosebită pentru oameni văzuți ca icoane și biserici vii a generat în conștiința Sfântului Antim necesitatea exprimării unor îndemnuri arzătoare, convingătoare. În acest sens, ne dau mărturie predicile sale.

În viziunea Sfântului Antim, oamenii trebuie să devină „sufletești, adecă bisericеști” (în *primul Cuvânt de învățătură la Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos*). Incluzând, în sintagma „oameni bisericеști”, toate virtuțile și bunătățile care converg spre cunoașterea și imitarea Domnului, mitropolitul îi cheamă pe frații mai mici ai lui Hristos la o permanentă înfrumusețare duhovnicească. În *Cazania la Vovedenie Bogorodițe, noemvrie 21*:

„trebuiește și noi, când vom intra în sfânta biserică, să ne curățim întâi de păcatele noastre și de cugetele cele viclene și apoi cu cunoștința întreagă să ne facem vase alese, să priimim, prin darul Duhului Sfânt, Cuvântul lui Dumnezeu în inimile noastre și așa, cu acest mijloc, vom fi adevărați prăznuitori”.

Sărbătorile și slujbele bisericеști

Sfântul Antim Ivireanul a iubit în mod deplin Biserica, totdeauna îndemnându-i pe credincioși să se înrădăcineze duhovnicește în „via” ei, iar prin dragostea și evlavia lor să o prețuiască și cinstească în chip autentic:

„Să alergăm la sfintele bisericі, de nu în toate zilele, pentru multe neputințe și nevoi ale noastre ce ne vin totdeauna din valurile lumii, măcar duminicile și sărbătorile; căci că pentru aceasta s-au rânduit aceste sfinte zile: una pentru ca să ne odihnim și noi și

dobitoacele noastre de trudele și de ostenélele ce facem peste toată săptămâna; a dooa, pentru ca să mulțemim și să dăm laudă lui Dumnezeu, pentru multele și nespusele facerile de bine ce au arătat cătră noi și ne arată totdeauna și ne ține și ne chivernisește ca un milostiv; a treia, să auzim cântările și slujbele célia ce să fac pentru folosul cel sufletesc. Că precum nu poate trăi trupul omului fără' de hrană simțitoare, așa nici sufletul nu poate trăi fără hrana cea duhovnicească, care iaste cuvântul lui Dumnezeu, după cum zice Hristos la Evanghelie: «Nu numai cu pâine va trăi omul, ci cu tot cuvântul carele iaste din gura lui Dumnezeu». Iar nu să mérgem pe la hore și pe la jocuri și pe la cârciume, dupre cum ne iaste obiciaiul, că în loc de a ne folosi, ne păgubim și suflétește și trupéște. Iar de ne trebuie să ne adunăm pre la hore, ca să privim, mai bună horă decât aceasta a biséricii și mai frumoasă priveală și mai cuvioasă adunare nu socotesc nici cunosoc a fi alta decât aceasta” (în *Cuvânt de învățătură la Bogoiavlenie*).

Pentru Sfântul Antim, Biserica este locul unde credincioșii se întâlnesc cu Dumnezeu și cu sfinții Lui, unde văd și aud pe Dumnezeu-Cuvântul:

„Că vedem cu ochii, afară din mulțimea oamenilor ce s-au adunat, pre Domnul nostru Iisus Hristos, ca un Împărat vécinic și pre cinstită Maică-Sa, pre sfinții îngeri, pre apostoli, pre mucenici și pre toți sfinții. Iar cu urechile auzim faptele și lucrurile céle minunate ce au făcut pre pământ și ne bucurăm și suflétește și trupéște, că nu păgubim nimic, ci mai vârtos câștigăm sfințenie și milă de la Dumnezeu” (în *Cuvânt de învățătură la Bogoiavlenie*).

Nemuțumit de obiceiurile rele ale creștinilor, Sfântul Antim îi muștră adeseori pe credincioși pentru superficialitatea cu care se raportau la zilele cele mai însemnate ale vieții bisericești: „Sărbătorile și praznicile nu le ținem, ca o nimica, ci atuncea facem céle mai réle, de bucurăm pe dracul și atuncea vindem și cumpărăm” (în *Cuvântul de învățătură la Dumineca Vameșului*).

Sensul „Liturghiei de după Liturghie” își găsește o inedită imagine în pilda ariciului:

„Și când eșim la biserică, să nu eșim deșărți, ci să facem cum face ariciul că, după ce mERGE la vie, întâi să satură el de struguri și apoi scutură vița de cad broboanele jos și să tăvălește pre dânsel de să înfig în ghimpii lui și duce și puilor. Așa să ducem și noi, fieștecine, pre la casele noastre, copiilor și celor ce n-au mers la biserică, din cuvintele ce am auzit din Sfânta Evanghelie și dintr-alte cărți, ca să-i hrănim și pre dânșii cu hrana cea sufletească” (în *Cuvânt de învățătură la Bogoiavlenie*).

Aici, Sfântul Antim subliniază nu numai o atitudine ce se cuvine a fi însușită de credincioși (generozitatea, milostenia), ci, folosind imaginea unei vietăți de proporții reduse, el arată rolul pe care îl are smerenia și slujirea celorlalți în trăirea duhovnicească. Omul trebuie să participe regulat la slujbele Bisericii, afirmă Sfântul Antim, ca să valorifice vremea sfințirii:

„Că urât lucru va fi și necuvios, când păsările vor cunoaște vrémea lor și după vrémea acéia își vor ști schimba lăcașurile sale. Iar noi, vremile céle rânduite de sfânta biserică, spre spăseniia sufletelor noastre nu le vom cunoaște” (în *al doilea Cuvânt de învățătură la Dumineca Florilor*). „Spre prăznuirea adevărată acestor taine trebuie ca să-și rânduiască omul vréme în toate zilele; iar de nu vom face nici unele de acéstia, de ce folos vor fi noao acéste sfinte vremi?” (în *al doilea Cuvânt de învățătură la Dumineca Florilor*).

Despre necesitatea și importanța rugăciunii comunitare, Sfântul Antim spune:

„Să cuvine, că precum iaste răutatea și întâmplarea de obște, să fie și rugăciunea de obște. Toți să ne rugăm, toți să cérem ajutoriu, precum au făcut și apostolii astăzi în corabie, de au strigat toți

cu o gură și cu o inimă: «Doamne, mântuiește-ne că perim!». Iară nu unul să se roage și altul nici să gândească; unul să plângă și altul să râză; unul să se întristeze și altul să se bucure. Pentru căci atunce adevărat, Dumnezeu nu ne ascultă” (în *primul Cuvânt de învățătură la octomvrie 26, în zioa Sfântului și marelui Mucenic Dimitrie Izvorătoriului de mir asupra cutremurului*).

Canoanele îndreptării

Rânduielei bisericești de tratament duhovnicesc al patimilor, canoanele urmăresc vindecarea omului și restabilirea unui mod de viață sănătos, atât pentru suflet, cât și pentru trup, în Biserică. Sfântul Antim arată că păcatul strică firea omului și-l face asemenea cu diavolul, iar canonul de pocăință îl vindecă și-l curăță de păcat și îl integrează ca mădular viu și sănătos în trupul Bisericii:

„Și iată că vă poruncesc și voao, preoților, cine ar veni la voi să se ispoveduiască și va avea acel păcat al pârăi, de să va apuca acel om înaintea voastră, cu chezașie bună, că nu va mai pârî pre nimeni, în viața lui, voi să faceți ertăciune, dându-i și canon, apoi să se și cuminece; iară de nu va avea să se părăsească, să-l lipsiți nu numai de la sfânta taină, ce și de la biserică, pentru căci stă împotriva lui Dumnezeu și să asamănă diavolului” (în *al doilea Cuvânt de învățătură la Dumineca Lăsatului sec de brânză*).

De exemplu, Postul Mare este una din aceste rânduielei liturgice necesare vindecării și mântuirii:

„De când au intrat săptămâna cea dintâi a sfântului post, din cât ne aflăm aici de față, oare ispoveduitu-s-au vreunul, după cum să cuvine? Făcut-au cu dragoste canonul ce i-au dat duhovnicul? Păzitu-s-au pre sine, după putință, curat și nevinovat? Petrecut-au creștinéște, după rânduiala și porunca bisericii, cu posturi, cu rugăciuni și cu alte faceri de bine? Mi să pare să nu fie făcut nici unul aceasta; iar pentru ca să nu mint, poate că vor fi făcut vreunii din cei proști” (în *primul Cuvânt de învățătură la Dumineca Florilor*).

ÎNVĂȚĂTURI MORALE

Asumarea în planul vieții personale a credinței în Hristos presupune angajarea într-o gândire luminată și într-o viață curată, îmbunătățită, de aceea Sfântul Antim presară în *Didahiile* sale multe învățături morale necesare dobândirii mântuirii. Sfaturile date nu urmăresc, așa dar, dobândirea unei vieți mai ușoare sau mai împlinite aici pe pământ, ci dobândirea sfințeniei, vieții veșnice și slavei de la Dumnezeu. Și pentru a-i convinge și lămurii pe credincioși, mitropolitul arată care sunt faptele bune care ne fac bineplăcuți lui Dumnezeu, din exemplul Sfinților:

„bunătatea ce-au arătat spre cinstea și lauda Stăpânului Hristos iaste credința cea adevărată, dragostea cea curată, rugăciunile cele neîncetate, posturile, vărsările de lacrimi, smereniia de margine, bdeniile, vorbele cele curate către Dumnezeu și ostenélele cele de multe féliuri” (în *al doilea Cuvânt de învățătură la Sfântul părintele nostru Nicolae*).

Îndemnuri către fapte bune

Sfântul Antim insistă în toate predicile sale pe afirmarea credinței celei lucrătoare prin iubire, arătând că:

„precum cére împăratul dăjdi de la noi, așa ne cére și Dumnezeu credință și fapte bune” (în *Cuvânt de învățătură la Dumineca Vameșului*), deoarece înaintea lui Dumnezeu „cu fapte bune să face omul lăudat și sfânt, iară nu cu fapte réle” (în *prima Cazanie la Sfântul Nicolae*).

Sfaturile și îndemnurile marelui mitropolit sunt spre a face cât mai multe fapte bune, dovedindu-și astfel credința vie și nădejdea mântuirii: „Și nimeni să nu socotească în mintea lui cum că cu credință singură să va mântui, de nu va face și fapte bune, că va greși. Și iată că v-am spus, cu puține cuvinte, putéria credinții” (în *prima Cazanie la Sfântul Nicolae*).

„Să avem dragoste cătră toți, să facem milostenie la săraci, să iubim pre cei streini, să căutăm pre cei bolnavi și pre cei din chisori să-i cercetăm. Să facem bine vrăjmașilor noștri, după cum ne învață Hristos. Să avem răbdare la nevoi și la scârbe, să ne supunem celor mai mari, domnilor și stăpânilor noștri. Să ascultăm și să cinstim pre părinții noștri. Să ne cucerim cu cuviință duhovnicilor noștri și preoților și călugărilor, că așa place lui Dumnezeu” (în *Cuvânt de învățătură la Bogoiavlenie*).

În primul *Cuvânt de învățătură la Dumineca Lăsatului de brânză*, Sfântul Antim ne arată care sunt cele mai importante fapte bune: „trebuie să luom împreună cu noi 5 lucruri, să ne fie ca o merinde la vreme de primejdie, care lucruri sunt aceștia: ispovedania, rugăciunea, postul, milostenia și dragostea”.

Pocăința este străduința pe care o așteaptă Dumnezeu de la oameni și ea constă în preschimbarea obiceiurilor rele (a patimilor) în deprinderi bune:

„aceste păcate sânt cele 7 vremi carele să cuvine să le schimbe cela ce va vrea să se pocăiască cu adevărat, adecă să prefacă trufia în smerenie, iubirea de argint în milostenie, păcatul cel trufesc în curățenie, zavistiia în dragoste, lăcomiia în post, mâniia în blândéțe și lénea în rugăciune și într-alte fapte bune” (în *Învățătură asupra pocăinții*).

Iertarea

Despre obiceiul iertării la începutul postului, Sfântul Antim spune că ar trebui generalizat în fiecare zi.

„Am înțeles cum că iaste obiciai de vă adunați de seară în divan și faceți puțină orație înaintea domnului și după acéia céreți ertăciune; și măcar că nu mi s-au întâmplat până acum să văz cu ochii, iar foarte mi-au plăcut și am fericit obiciaiul acesta, că iaste lucru cuvios a cére ertăciune de la stăpânii și mai-marii

noștri, nu numai într-această zi, căci vom să întrăm în zilele sfântului post, ci poci zice că să cuvine să cérem ertăciune în toate zilele; că precum greșim înaintea lui Dumnezeu în tot ceasul, așa greșim de pururea și înaintea mai-marilor noștri, cu cuvântul și cu fapta, cu voe și făr' de voe, prin știință și neștiință, de față și pre ascuns" (în *primul Cuvânt de învățătură la Dumineca Lăsatului de brânză*).

Rugăciunea

Credinciosul trebuie să transforme „lénea în rugăciune” (în *Învățătură asupra pocăinții*). Domnul este mereu atent la rugăciunile oamenilor, așteptând ca un Tată cererile copiilor Săi:

„Dumnezeu iaste tată de obște al tuturor. Pre toți ne iubește ca pre niște adevărați fii ai Lui și nu poate răbda milostivirea Lui cea iubitoare de oameni să ne aflăm pururea în ticăloșii și în nevoi, ce numai așteaptă rugăciunea noastră; ia aminte să auză glasurile noastre; stă pururea cu urechile deșchise, pentru ca să ne asculte, îndată ce vom chieama numele Lui cel sfânt” (în *primul Cuvânt de învățătură la octomvrie 26, în zioa Sfântului și marelui Mucenic Dimitrie Izvorătoriului de mir asupra cutremurului*).

Oamenii încremeniți în păcate trebuie să aibă în vedere mai întâi de toate pocăința, apoi cererile către Dumnezeu:

„Asémene zic și eu cătră păcătoșii ce să roagă, că mai bine iaste să tacă, decât cu buzele lor céle spurcate, să aducă rugăciuni, cătră Dumnezeu la nevoile lor, că în loc de a afla mântuire, poate să piară desăvârșit pentru păcatele lor” (în *primul Cuvânt de învățătură la octomvrie 26, în zioa Sfântului și marelui Mucenic Dimitrie Izvorătoriului de mir asupra cutremurului*).

Când sunt împlinite cererile? „Când noi sântem curați, atunce ajunge și rugăciunea noastră la ceriu” (în *primul Cuvânt de învățătură*

la octomvrie 26, în zioa Sfântului și marelui Mucenic Dimitrie Izvorătoriului de mir asupra cutremurului).

În altă predică, Sfântul Antim afirmă cu tărie: „rugăciunea ce să face cu căldură, den inimă, pătrunde ceriurile și întră în urechile lui Dumnezeu” (în *primul Cuvânt de învățătură la Dumineca Lăsatului de brânză*). Alteori, Sfântul Ierarh își întărește explicațiile prin textele Sfinților Părinți:

„Zice și sfântul Ioann Zlatoust, cum că unde să face rugăciunea cu mulțemită, vine darul Duhului Sfânt și dracii să gonesc și toată puteria potrivnicului să depărtează și fuge. Și iarăși într-alt loc zice cum că rugăciunea iaste pază curățeniei, pecete fecioriei, opréliste mâniei, ținere mândriei, curățenie zavistiei, pierzare urgiei și temeiu păcii; și în scurte cuvinte, cela ce face rugăciune, vorbește cu Dumnezeu” (în *primul Cuvânt de învățătură la Dumineca Lăsatului de brânză*).

Sfântul Antim se descoperă în predici ca un practicant al rugăciunii: „cu rugăciunile mele voiu striga cătră urechile milostivirii dumnezeesti” (în *al doilea Cuvânt de învățătură la Dumineca Florilor*). Prin rugăciune, Dumnezeu ne dă puterea să ridicăm povara păcatelor și a încercărilor: „trebuiaste și alta, pentru ca să ne mântuim de nevoile noastre, cu mijlocul rugăciunii” (în *primul Cuvânt de învățătură la octomvrie 26, în zioa Sfântului și marelui Mucenic Dimitrie Izvorătoriului de mir asupra cutremurului*). Care trebuie să fie obiectul principal al rugăciunilor? „Cu rugăciunea să cérem de la Dumnezeu mântuire sufletelor noastre că ni-o va da” (în *primul Cuvânt de învățătură la Dumineca Lăsatului de brânză*).

În viziunea Sfântului Antim, rugăciunile trebuie să devină „călduroase” (în *al doilea Cuvânt de învățătură la Adormirea Preasfintei Stăpânei noastre Născătoarei de Dumnezeu și pururea Fecioarei Maria*), „fierbinți” (în *al doilea Cuvânt de învățătură la Sfântul părintele nostru Nicolae*), „prea puternice și nebiruite” (în *prima Cazanie la Adormirea Preasfintei Născătoarei de Dumnezeu*).

Postul

De cine a fost instituit postul? „Iaste foarte de folos să postim, întâi El însuș au postit 40 de zile și 40 de nopți” (în *primul Cuvânt de învățătură la Dumineca Lăsatului de brânză*).

„Iar din postul cel hotărât pentru folosul cel sufletesc, carele cu pricéperea noastră îl putem face bine și rău, nimeni să nu-l strice, că în ce zi îl va strica, cu moarte va muri; pentru căci că calcă porunca lui Dumnezeu și mai rea moarte, decât a călca neștine porunca lui Dumnezeu, nu iaste alta; că va fi izgonit de Dânsul din grădina biséricii, ca și Adam din raiu” (în *primul Cuvânt de învățătură la Dumineca Lăsatului de brânză*).

Perioada postului e numită de Sfântul Antim „călătoria sfântului post” (în *primul Cuvânt de învățătură la Dumineca Lăsatului de brânză*). Darurile și lucrările postului sunt acestea:

„Cu postul să ne ușurăm trupul, să ne limpezim mintea și să ne bucurăm cu sufletul, ca să vie darul lui Dumnezeu asupra noastră, care post trebuie să-l facem cu rugăciuni amestecat. Că precum nu sânt dulci bucatele fără de sare, așa nici postul fără de rugăciuni” (în *primul Cuvânt de învățătură la Dumineca Lăsatului de brânză*).

Postul nu este o dietă alimentară:

„Știu bine că nu ne va lăsa obiciaiul și năravul cel rău ca să ne postim de bucate; ce încailea să ne postim de răutăți, că spre mâncare (n-am cum mai zice într-alt chip) ne îndeamnă blestematul acesta de pânțec, dară a face rău n-avem îndemnător pre nimeni. Că trupului îi trebuiaște mâncare, iar sufletului nu-i trebuiaște răutăți” (în *primul Cuvânt de învățătură la Dumineca Lăsatului de brânză*).

Postul nu trebuie ținut cu tristețe și fățarnicie:

„Nu te face trist ca copiii ce-i duc la școală; nu răpști împotriva zilelor celor curate; nu cerca sfârșitul săptămânii, ca sfârșitul

ernii venirea verii; nu pohti sâmbăta pentru beții, ca și jidovii; nu număra zilele postului, precum așteptă argatul cel rău plata simbriei; nu te întrista căci nu fumegă cuhniia ta, sau bucătariul căci n-au stătut lângă foc. Mă rușinez a spune de posomorărea celor mâncăcioși, în ce chip să tânguesc în zilele céle de post: cască adése, să culcă puțin și iară să scoală; dorm în silă și silesc să treacă zilele și să nu le priceapă. Să îngreuiază asupra soarelui, căci zăbovéște a înopta; numesc zilele postului mai mari decât céliialte; să fac cum că au durére la stomah și amețeli de cap și stricăciune obiciaiului lor, carele nu sânt sémne ale postului, ci ale nesațiului. Cu nepohtă să duc la masă; răpșesc asupra vérzelor, înjură legumile zicând: „în zadar s-au adus în lume” (în *al doilea Cuvânt de învățătură la Dumineca Lăsatului sec de brânză*).

De asemenea, postul întărește sănătatea sufletească și trupească a omului: „Nu zice minciuni asupra postului, cum că iaste făcător de boale, pentru căci iaste făcător de sănătate” (în *al doilea Cuvânt de învățătură la Dumineca Lăsatului sec de brânză*). Cum să intrăm în post?

„Iată că au sosit, cu ajutoriul lui Dumnezeu, să începem de mâine călătoria sfântului post. Și pentru căci avem a mERGE la războiul asupra vrăjmașului sufletelor noastre, trebuie să ne gătim ca niște ostași vitéji ai lui Hristos, încingându-ne mijloacele noastre cu adevărul, după cum zice dumnezeescul Pavel și să ne încălțăm picioarele cu gătirea Evangheliei și să ne îmbrăcăm cu zaoa dreptății și să punem coiful mântuirii pre capetele noastre și să luom pavăza credinții în mâinile noastre, cu carele vom putea stinge toate săgețile celui viclean, céle arzătoare și sabiia duhului carele iaste graiul lui Dumnezeu” (în *al doilea Cuvânt de învățătură la Dumineca Lăsatului sec de brânză*).

Ce este postul mare? „Postul acesta iaste zeciuiala anului” (în *al doilea Cuvânt de învățătură la Dumineca Lăsatului sec de brânză*). Postul trebuie împletit cu rugăciunea, „că precum nu sânt dulci

bucatele făr' de sare, așa nici postul făr' de rugăciune" (în *al doilea Cuvânt de învățătură la Dumineca Lăsatului sec de brânză*).

În altă predică, Sfântul Antim recomandă postul permanent, spunând că „viața cea postitoare iaste asemânare vieții cei nestrucate, ce va să fie” (în *al doilea Cuvânt de învățătură la Dumineca Lăsatului sec de brânză*). Inedită este această exprimare a Sfântului Antim în ceea ce privește postul înțeles ca stare permanentă. Ierarhul afirmă că deprinderea înfrânării va coabita în sufletul credinciosului: „Obicinuiaste-te pre tine cu postul și cu vrême ți să va face ție ușor și va lăcui în tine” (în *al doilea Cuvânt de învățătură la Dumineca Lăsatului sec de brânză*).

Milostenia

Înțelegând foarte bine încercarea sărăciei și faptul că sub chipul săracilor se află Însuși Mântuitorul Hristos, Sfântul Antim ne îndeamnă adesea „să facem milostenie la săraci” (în *Cuvânt de învățătură la Bogoiavlenie*).

„Milosteniia iaste de multe féliuri, după cum scrie în Sfânta Evanghelie la 25 de capete a lui Mathei, stih 35: «Și carele dintr-acélea îți va da îndemână, fă că acéia iaste milostenie», adecă: «Flămând am fost și Mi-ați dat de am mâncat, am fost însetoșat și Mi-ați dat de am băut, strein am fost și M-ați priimit, gol am fost și M-ați îmbrăcat, bolnav am fost și M-ați căutat, în temniță am fost și ați venit la Mine». Și afară dintr-acestia mai sânt și alte féliuri de milostenii; că de vei îndemna pre cineva să facă vreun bine, milostenie iaste; de vei sfătui pre cineva la lucrurile céle sufletești, milostenie iaste; de vei mângâia inima vreunui scârbit cu cuvinte, milostenie iaste și în scurte cuvinte, de vei da un pahar de apă réce cuiva, în numele lui Hristos, adevărat să știi că nu-ți vei puiarde plata, după cum zice la al 9 cap a lui Marco” (în *al doilea Cuvânt de învățătură la Dumineca Lăsatului sec de brânză*).

Îndemnuri de a nu face păcate

Sfântul Antim Ivireanul ne îndeamnă mereu „să nu ne întinăm sfântul botez cu păcatele”, adică

„să nu ne lunecăm cu firea spre lucrurile cele deșarte ale lumii, pentru că sunt toate trecătoare și mincinoase. Să ne ferim de ucideri, de curvii și de preacurvii, de beții și de apucări. Să nu ținem pizmă unul altuia, nici să ne vindem cu pâra, unul pre altul, cu cruzie de inimă și cu nemilostivnicia, pentru ca să ne păguibim și să ne sărăcim unul pre altul” (în *Cuvânt de învățătură la Bogoiavlenie*).

De asemenea, mai înainte de a ne ruga:

„Să cuvine întâi să lăsăm răutatea, jafurile, strâmbătățile, urâciu-ne, vrajba, zavistiia și atunce să ne rugăm, pentru căci atunce vom afla ascultătoare urechile lui Dumnezeu” (în *Cuvânt de învățătură la octomvrie 26, în zioa Sfântului și marelui Mucenic Dimitrie Izvorătoriului de mir asupra cutremurului*).

Iar mai cu atenție să ne ferim de mândrie, chiar dacă alte păcate nu am face:

„Să nu ne trufim întru inimile noastre, veri pentru ce bine am face, că ne vom piiarde plata ostenelii și în scurt să ne ferim de toate lucrurile cele réle și necuvioase, carele ne vatămă la suflet și să bucură vrăjmașul nostru diiavolul de iale, ci numai să pohtim pururea să facem fapte bune și plăcute lui Dumnezeu, pentru că rămân făr’ de moarte și vom lua plată la ceriuri pentru iale” (în *Cuvânt de învățătură la Bogoiavlenie*).

Însă, credinciosul, chiar dacă păcătuiește, „să nu să deznădăduiască niciodată de darul lui Dumnezeu” (în *Cuvânt de învățătură la Dumineca Vameșului*), ci să vină spre pocăință și mântuire.

Dojeni și îndreptări

Mâhnit de starea morală și spirituală căzută a unora dintre români, Sfântul Antim îi ceartă cu tărie pe contemporanii săi:

„Ce neam înjură ca noi, de lege, de cruce, de cuminecătură, de morți, de comandare, de lumânare, de suflet, de mormânt, de colivă, de prescuri, de ispovedanie, de botez, de cununie și de toate tainele sfintei biserică și ne ocărăm și ne batjocorim noi înșine légia?! Cine din păgâni face aceasta, sau cine-ș măscărăște légia ca noi? Oare, nu înjurăm cu acéstia toate pre Dumnezeu? Oare, nu ocărăm cu acéstia poruncile Lui? Bisericile le ținem ca niște grajduri și când mérgem la dânsele, în loc de a asculta slujbele și a ne ruga lui Dumnezeu, să ne iarte păcatele, iar noi vorbim și râdem și facem cu ochiul, unul altuia mai rău decât pe la cârciume” (în *Cuvântul de învățătură la Dumineca Vameșului*).

De asemenea, Sfântul Antim arată și condamnă fățarnicia și superficialitatea creștinilor:

„acii [la biserică] în pripă ne ispoveduim și ne cuminecăm și acii în pripă, iarăș ne apucăm de păcatele céle obicinuite și atâta ne bucurăm de iale și ne pare bine, căci le facem ca când am câștiga mare bogăție și mare bunătate și ne lăudăm într-însele, după cum zice David: «Să laudă păcătosul, întru pohtele sufletului său și cel ce face strâmbătate bine să cuvintează». Unii să ispoveduesc de frica vreunor întâmplări, alții pentru un obiceiiu, alții de rușinea omenească, alții de frica stăpânilor; alții iară au câte doi duhovnici, unul la țară și altul la oraș; la cel de la țară, ca la un om prost, spune păcatele céle ce socotéște el că sânt mai mari, iar la cel de la oraș spune păcatele céle ce socotéște el că sânt mai mici, neguțătorind și meșterșugind taina ispovedaniei. Și, în scurte cuvinte, nici unul din noi nu vom să ne ispoveduim de bună voe, pentru evlavie și cu gând desăvârșit, ca să ne părăsim de păcate, ci numai în vedéria oamenilor, pentru pricinile ce am zis, până ne vom cumineca, apoi iară ne întoarcem, să mă ertați, ca câinele la borăturile sale și ca scroafa la tăvăliturile de împuciciune. Și când mérgem să ne ispoveduim nu spunem duhovnicului că mâncăm carnea și munca fratelui nostru, creștinului, și-i bem sângele și sudoarea féței lui cu lăcomiile și cu nesațiul ce avem, ci spunem

cum c-am mâncat la masa domnească, miercurea și vinerea, pște și în post raci și untdelemn, și am băut vin” (în *primul Cuvânt de învățătură la Dumineca Florilor*).

POEZIA ȘI STILISTICA DIDAHILOR – PODOABELE LIMBII ȘI VEȘMINTELE PREDICILOR SFÂNTULUI ANTIM

Există scrieri, al căror stil se individualizează dincolo de granițele literare ca nestemate ale expresivității teologice. Forța acestor opere nu este reprezentată de teme inedite expuse sau de tehnicile îmbinării figurilor de stil, ci se întemeiază pe darul cuvântului, un dar al Duhului Sfânt, cu ajutorul căruia scriitorii pot reda prin limbaj tainele și frumusețile dumnezeiești. În acest caz, putem spune că limbajul se descotorosește de încărcăturile lumești și devine chip luminos al Cuvântului întrupat.

Omiliile Sfântului Antim Ivireanul sunt un exemplu emblematic, în acest sens. Ele se disting prin limpezime, putere și sensibilitate duhovnicească, astfel încât construcția discursivă pune în lumină un ierarh preocupat de folosirea cuvântului în scopuri mântuitoare. Mitropolitul alege cuvintele cu responsabilitate morală, evitând nu numai frazeologia goală, ci chiar echivocul exprimării ca pe o fațetă a degradării comunicării curate. Sfântul Antim nu a vorbit cu prețiozitate artificială, nu a căutat să epateze prin termeni puțin cunoscuți pentru a-și evidenția bogatele cunoștințe teologice, ci predicând în fața unui auditoriu eterogen (domnitor, boieri, oameni de rând) și-a filtrat ideile prin cuvinte clare, simple, sensibile, al căror înțeles putea fi ușor reținut și aprofundat, după măsură, de fiecare credincios.

Poezia și structura limbajului

Expresivitatea vocabularului Sfântului Antim se fundamentează, dincolo de „simțul limbii” pe care l-au invocat unii critici literari, pe simțul poetic (poeticitatea nu este apanajul exclusiv al poeziei), simț

care i-a înlesnit apropierea de tainele și frumusețile lumii spirituale. Prin acest filon liric, dublat de trăirea lui duhovnicească profundă și de vastele cunoștințe teologice, Sfântul Antim a reușit să desțele-nească limbajul oratoriei de amvon. Iată un scurt exemplu în acest sens:

„Și nu numai lumina aceasta strălucia în obrazul lui Hristos, ce și o frumusețe oarecaré și podoabă nespusă să arăta întru Dânsul, atâta cât de s-ar aduna într-un loc toată frumoseția și toată podoaba și cea pământească și cea cerească, nici într-un chip n-ar putea ca să veselească ochii și inimile celor ce ar privi spre dânsa, precum au veselit lumina acéia ochii ucenicilor lui Hristos” (*Luna lui avgust, 6. Cazanie la Preobrajieniia Domnului*).

Sfântul Antim folosește într-o împletire perfectă cele două moduri tradiționale de interpretare *literal-istoric* și *alegoric-mistic* prezente la Sfinții Părinți. Inspirat de tâlcuirile Sfântului Maxim Mărturisitorul din Ambigua, Sfântul Antim reia și el explicațiile despre Sf. Mari Proroci Moise și Ilie în al doilea Cuvânt de învățătură la Preobrajieniia Domnului nostru Iisus Hristos:

„«Și să arată lor Moisi și Ilie». Oare, pentru ce? Pentru patru lucruri: una pentu ca să scoață de la norod acea socoteală mincinoasă, ce avea asupra lui Hristos, că unii îi zicea că iaste Ilie, alții îi zicea că iaste Ieremia sau, unul din proroci; a dooa, pentru ca să cunoască jidovii cum că Hristos nu iaste împotriva legii lui Moisi și pentru aceasta stă cu dragoste de vorbește cu singur făcătorul legii, cu Moisi și cu râvnitorul legii, cu Ilie; a treia pentru ca să se arate cum că iaste Domn și Stăpânitor al vietii și al morții și stăpânește pe cei vii și pe cei morți și, când îi chiamă, vin, precum adeverează poeticul la un tropar de astăzi de la a opta peasnă zicând: „Ca Celuia ce stăpânești ceriul și împărățești pământul și domnești céle dedesupt, au stătut înaintea ta Hristoase, de pre pământ apostolii, iar ca de la ceriu

Thesviteanul Ilie și Moisi din cei morți”; a patra, să vadă apostolii în ce chip au cinstit pre acești 2 proroci, pre Moisi, căci avea mare blândéțe și pre Ilie, căci avea mare râvnă spre credință, pentru ca să se asemene și lor, să fie blânzi și râvnitori, acolo unde vor vedea că iaste în nevoe credința și închinăciunea lui Dumnezeu”.

Dar, deși mitropolitul Antim Ivireanul face adesea referiri și lămuriri la diferite interpretări patristice ale fragmentelor scripturistice aduse în discuție, găsim în *Didahiile* sale și foarte multe tâlcuiri personale, a căror profunzime și originalitate se înscriu perfect în simfonia înțelesurilor duhovnicești. De exemplu, în *Învățătura* asupra pocăinții avem o excepțională interpretare alegorică a evenimentului înmormântării unui om în afara cetății:

„Frumoasă închipuire a pocăinții înțelégem a fi acest lucru preaslăvit ce s-au întâmplat. Că după ce face omul păcatul rămâne mort. Mort, pentru căci pîiarde darul cel dumnezeesc; mort, pentru căci să desparte de Dumnezeu, Carele iaste viața cea adevărată, și ca pre un mort patemile lui, pohtele lui céle réle și îndulcirile trupului său îl aduc să-l îngroape. Unde? Afară din cetate, afară din pământul cel fericit al raiului, în groapa vecinicii munci. Dară ce să întâmplă? Îndurătorul Dumnezeu, Carele prin rostul prorocului zice: «Nu voesc moartea păcătosului, precum a să întoarce și a fi viu», trimite împotriva lui, făr’ de véste, o năvală de tâlhari înfricoșați. Dară, cine sânt tâlharii aceștea? Frica morții, cutremurul muncii de véci, zioa cea înfricoșată a judecății, dreapta răsplătire a lui Dumnezeu”.

Lexicul omiliilor cuprinde foarte mulți termeni populari („au” – sau; „cocon” – copil, „pohta” – pofta; „ceriu”, „copaciu”, „hier” etc), arhaisme („bdenii” – denii), cuvinte privitoare la cult și sărbători în forme neromânizate la acea vreme („Blagoveștenie” – Buna-Vestire; „priceștanie” – împărătașanie, „Preobrajenie” – Schimbarea la Față),

termeni proveniți atât din limba greacă (episcop, Evanghelie, Psaltire, „idiomata” – calitate, „ ritor” – orator), cât și din limba slavonă („a spăși”, „a blagoslovi”, „duhovnic”, „chivot”, „ispită”, „a mărturisi”, „jertfă”).

De asemenea, Sfântul Antim, împrumându-și ca un român autentic toate frumusețile limbii române, ba chiar creând expresii minunate care s-au adăugat tezaurului nostru lingvistic, recunoaște cu smerenie că tainele și minunile mântuirii sunt mai presus de orice exprimare verbală. Smerenia lui și apofatismul tainelor credinței le mărturisește însuși mitropolitul:

„Drept acéia, decât iaste taina aceasta mântuitoare, de atâta iaste și mai minunată; caré necum limba omenească poate a o grăi, ce și îngerii, carii ne vestesc noao astăzi bucuriia cea mare și cântă mărirea lui Dumnezeu, nu iaste cu puțință ca să o adevérezé” (*al doilea Cuvânt de învățătură în 25 a lunii dechemvrie, la Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos*).

Compoziția și stilistica Didahiilor

Inspirându-se din Cazaniile lui Nikifor Teotoke (folosite la Constantinopol) și ale lui Varlaam (folosite în Țările Române), Sfântul Antim își redactează *Didahiile* păstrând structura compozițională tradițională: exegeza textelor biblice alternează cu învățăturile morale într-o minunată și actualizată rostire a Cuvântului Mântuitor. Lămuririle dogmatice, îndemnurile moralizatoare și exemplele istorice sunt îmbrăcate în cele mai elastice și mai luminoase veșminte de expresivitate teologică și lingvistică. Dar, și emoția și interpretările personale sunt, de asemenea, prezente în textul predicilor și se observă precum undele de pe luciul apei, având imprimate pecetea sensibilității și originalității marelui mitropolit.

Introducerile în teme abordate sunt, de obicei, scurte și reprezentă fie un fragment din *Sfânta Scriptură*, fie un tropar (un imn) dedicat sărbătorii sau sfinților prăznuiți. Apoi, Sfântul Antim dezvoltă

predica precum un maestru iconar³: întâi trasează contururile (liniile) principale, apoi accentuează treptat formele și culorile care lămuresc detaliile cele mai fine. Cuvintele și descrierile folosite curg, apoi, într-o mișcare continuă, fără răsuciri semantice sau de expresie retorică. De aceea, în tratatul de *Istoria literaturii române*⁴, redactat de o Comisie a Academiei Române, se arată că

„niciodată până atunci nu le-a fost dat celor de față, domn, boieri, episcopi și preoți, să asculte un cuvânt mai cald, mai înălțător, mai poetic, mai elocvent, ca cel pe care georgianul Antim l-a pronunțat în românește. Procedeele sale stilistice, comparațiile și metaforele, imaginile plastice și epitetetele îl așază printre marii scriitori ai literaturii noastre medievale”.

Datorită erudiției sale și asimilării impecabile a tuturor resurselor limbii române pe care le-a valorificat în modul cel mai înalt, Sf. Antim Ivireanul ni se descoperă ca fiind „un orator excelent și un stilist desăvârșit, care are darul de a izbi imaginația, are suavitate și exaltare lirică”⁵.

Din punct de vedere stilistic, tehnicile de compoziție a predicilor prezintă un aspect mozaicat. Exemplificăm în continuare câteva dintre artificiile stilistice utilizate cu atâta măiestrie de Sf. Antim Ivireanul.

Epitete

Se remarcă o preferință pentru construcția epitetelor cu articol demonstrativ interpus: „doftorii cei desăvârșit și înțelepți”, „frumuséția cea dintâi”, „ochii cei de gând ai prorociei”, „dragostea cea peste măsură”, „norul cel luminat”, „zioa cea dulce”. Formulările nu

³ Sfântul Antim Ivireanul a fost, într-adevăr, și iconar, din mâinile sale rămânându-ne până astăzi două icoane mari care încadrează lateral iconostasul de piatră al Mănăstirii Antim.

⁴ *Istoria literaturii române*, Ed. Academiei Române, București, 1962, p. 419.

⁵ George CĂLINESCU, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, p. 17.

sunt emfatic, ci individualizează ambele elemente (există „dof-tori”, dar unii din această breaslă sunt „desăvârșiți și înțelepți”; există numeroase genuri de frumuseți, dar numai una este primordială și dezirabilă; există un anumit gen de vedere spirituală, ce conduce spre profeție; există un anumit tip de iubire care nu are limite etc). Sfântul Ierarh folosește și antepunerea articolului înaintea sintagmei propriu-zise: „cele înfricoșate porunci”, „cea deșartă viață”. Ambele tipuri de construcție a determinării subliniază intensitatea trăirii duhovnicești a mitropolitului, astfel încât putem spune că în câteva cuvinte încap o întreagă poezie teologică.

Epitetele simple sunt nenumărate. Semnalăm în mod special patru dintre ele, dat fiind faptul că cititorul contemporan poate fi surprins de îmbinarea elementelor. Sfântul Antim vorbește de „buna ascultare”, „credință adevărată”, „nădejde bună”, „cuciarnică tăcere” și „călduroase rugăciuni”. Ele nu sunt construcții tautologice sau obișnuite mărci ale insistenței pastoral-pedagogice. În mod subtil, Mitropolitul semnalează că nu orice ascultare este bună, nu orice credință este adevărată, nu orice nădejde este benefică omului, nu orice tăcere este un rod al sfielii și nu orice rugăciune provine dintr-o inimă iubitoare.

Comparații

Prin sugestivitatea și plasticitatea acestei figuri de stil, reprezentarea obiectului comparat capătă contururile unei imagini vii, dinamice; noțiunile abstracte sunt prezentate prin elemente concrete, cunoscute de toată lumea. Scopul, cu care Sfântul Antim recurge adeseori la comparație, rezidă în dorința sa de a îmbogăți percepția spirituală a credincioșilor. Pictarea prin cuvânt a unor imagini lirice („lumea se umflă ca o rană”, „minunile lui luminează [...] ca lumina soarelui”, „fiind ca un beat de dragostea acei frumoseți”, „Sfânta Fecioară [...] ca alt ceriu gânditoriu”, „umblăm ca niște cai sirepi”) denotă nu numai sensibilitate, ci și o gândire mobilă, ce poate fi întrezărită prin asocierile neașteptate dintre subiectul și obiectul comparației.

Metafore

Sfântul Antim este un virtuoz al metaforei, aici arătându-și cu prisosință talantul cuvântului înmulțit prin dragostea de Dumnezeu. Despre metaforele în sine („undița cuvintelor”, „mreața învățăturii”, „urechile milostivirii dumnezeiești”, „ciurul chibzuelii”, „florile bunătăților”, „florile doririlor dumnezeiești”, „vremea înfrumusețării”) s-ar putea scrie pagini întregi, dar din pricina spațiului limitat, noi dorim să evidențiem efortul Ierarhului de a angaja cuvintele limbii române pe o traiectorie superioară, doxologic-liturgică, astfel încât limbajul omiletic să transmită frumusețile vieții cerești.

Alegorii

Considerate în literatura de specialitate metafore narative, alegoriile dinamizează mesajul, pun în mișcare idei abstracte, într-o expunere plastică, elocventă. Iată un exemplu elocvent de alegorie în *Didahiile* Sfântului Antim: „Lumea aceasta iaste ca o mare ce să turbură, întru care niciodată n-au oamenii odihnă, nici liniște. Corăbiile între valuri sânt împărățiile, crăiile, domniile și orașele, mulțimea norodului, politiile, supușii, bogații și săracii, cei mari și cei mici, sânt cei ce călătoresc și să află în nevoe. Vânturile céle mari ce umflă marea sânt nevoile céle ce ne supără totdeauna. Valurile ce luptă corabiia sânt nenorocirile carele să întâmplă în toate zilele” (în *primul Cuvânt de învățătură la octomvrie 26, în zioa Sfântului și marelui Mucenic Dimitrie Izvorătoriului de mir asupra cutremurului*). Ierarhul se folosește de aceste figuri de compoziție datorită capacității lor de a sugera un înțeles adânc, de a pune în lumină o morală.

Antiteze

Asocierea unor elemente opuse într-o sinteză paradoxală evidențiază diverse situații și stări duhovnicești (în *a doua Omilie închinată Sfântului Mare Mucenic Dimitrie*, Ierarhul îl roagă pe Sfânt să mijlocească pentru oameni înaintea Domnului: „Te roagă Lui tu, cel vrednic, pentru noi, cei nevrédnici; tu, cel iubit a lui Dumnezeu, pentru noi, cei urăți, pentru neascultarea și nesupunerea poruncilor

Lui; tu, cel desăvârșit priiaten a lui Dumnezeu, pentru noi, vrăjmașii, pentru păcat”) și adevăruri ale învățaturii de credință (vorbind de voința divină și cea omenească, Antim relaționează structuri contradictorii: „ca să împreune céle vechi cu céle noao, céle cerești cu céle pământești, céle de jos cu céle de sus”).

Din perspectiva teologiei, antiteza conciliază ideile dincolo de nivelul dialectic; reprezentând una dintre figurile de compoziție prin care se pot governa adevăruri spirituale suprafirești (dar care, potrivit logicii omenești, sunt antinomice), ea este frecvent întrebuițată în limbajul omiletic. Sfântul Antim apelează adeseori la ea, arătându-și involuntar, cu ajutorul ei, agerimea minții și potențialul de a realiza conexiuni între elemente ce păreau imposibil de asociat.

„Drept acéia, ce iaste mai minunat și mai slăvit decât această naștere? Că să întunecă mintea omului și nu poate a le pricépe acéstia, cum poate ca să nască fecioara fiu? Și prin venirea unui dar în lume să săvârșește taina a doao daruri: că Ziditoriul să naște din zidirea Sa și Muma cea neîmpreunată cu bărbat să minunează de rodul pântecelui său și muiarea să face Începătoriului său începătoare” (în *al doilea Cuvânt de învățatură în 25 a lunii dechemvrie, la Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos*).

Pilde

Definită, în general, drept un mijloc simplu de instruire (la care a recurs de nenumărate ori Însuși Mântuitorul Hristos), pilda prezintă prin imagini verbalizate adevăruri profund duhovnicești. Pe întreg parcursul narativ, pilda își păstrează caracterul familiar, menit să câștige încrederea credincioșilor și să-i invite la reflecție. În *Cuvântul de învățatură la Bogoiavlenie*, mitropolitul evocă generozitatea spirituală prin exemplul ariciului:

„Și când eșim la biserică, să nu eșim deșărți, ci să facem cum face ariciul că, după ce mérge la vie, întâi să satură el de struguri și apoi scutură vița de cad broboanele jos și să tăvăleşte pre dânsule

de să înfig în ghimpul lui și duce și puilor. Așa să ducem și noi, fieștecine, pre la casele noastre, copiilor și celor ce n-au mers la beserică, din cuvintele ce am auzit din Sfânta Evanghelie și dintr-alte cărți, ca să-i hrănim și pre dânșii cu hrana cea sufletească”.

Specific pildei este faptul că adevărul pe care îl transmite este înfățișat în chip figurat, alegoric, astfel încât decodarea mesajului să fie ușoară, iar tâlcul lesne de înțeles și memorat. Sfântul Antim practică „grăirea prin pilde”, știind că ea este un garant sigur al receptării textului evanghelic:

„Căldura soarelui are lucrare firească a dării copacilor, erburilor, pietrilor scumpe și plodurilor pământului viețuitoare, umejoasă și îngărătoare putere spre creștere. Așijderea, și căldura cea viețuitoare a soarelui celui de taină, a lui Petru, asemenea au stătut aceștii puteri; că raza cea mai mică ce-au trimis la cela ce au fost din pânțele maicii lui olog, carele stătea înaintea ușii besericii ce să chiea Frumoasă, îndată l-au tămăduit, pentru că zicându-i de grabă: «Caută la noi», îndată și s-au întărit talpele și gleznele” (în *Luna lui iunie, 29 de zile. Cazanie la Sfinții Apostoli Petru și Pavel*).

Sarcasmul

Considerat una dintre figurile de stil ale ambiguității (semnificația etimologică este elocventă: gr. *sarkasmos* = *râs amar*), sarcasmul reprezintă o ironie necruțătoare la adresa unei persoane sau situații. Ca „pictor al moravurilor”, cum îl numea G. Ivașcu⁶, Sfântul Antim nu putea renunța la penelul persiflării, cu care nădăjduia să-i trezească pe credincioși din obiceiurile degradante:

„Spuneți-mi, rogu-vă, că eu poate că-m voi fi eșit din fire, care voe a lui Hristos facem sau care poruncă ținem? Eu nu poci

⁶ George IVAȘCU, *Istoria literaturii române*, vol. I, p. 231.

cunoaște altceva, făr' numai un nume uscat și sec, ce avem făr' de nici o faptă bună. Și încă stăm de ne mirăm căci nu ne face Dumnezeu pe voia noastră, pentru căci ne numim creștini!” (în *Cuvânt de învățătură la Dumineca Vameșului*)

și din somnul păcatelor:

„Ni s-au împietrit inimile într-o răutăți ca a lui faraon și umblăm ca niște cai sirepi, făr' de zăbală și făr' de rușine, până vom cădea într-o vreo propastie și vom muri. Cu aceste fapte ne lăudăm că suntem creștini!” (în *Cuvânt de învățătură la Dumineca Vameșului*).

Inventariind succint și doar o parte dintre figurile stilistice ale omiliilor Marelui Ierarh, dorim să subliniem faptul că Sfântul Antim Ivireanul nu a folosit în mod programat toate aceste mijloace de compoziție, ci le-a construit spontan, grație simțului poetic cu care îl înzestraseră Dumnezeu. Putem spune că ele reprezintă mărci ale unei autentice și originale sensibilități teologice, dar și ale unei conștiințe orientate spre Cuvântul vieții, din care mereu își împodobea și adâncea învățăturile.

Prin importanța teologică pe care o acordă cuvintelor, Sfântul Antim le-a oferit un orizont duhovnicesc. În viziunea sa, cuvintele nu sunt doar convenții între sens, sunet și grafie, așa cum sunt interpretate de mulți lingviști în prezent, ci reprezintă „partea de cer”⁷, în măsura în care deschid calea spre contemplarea lui Dumnezeu, a virtuților (numite de el „frumoseți ale sufletului”) și a lumii văzute și nevăzute create de El. Pentru această transparență spre Împărăția lui Dumnezeu, limbajul și Didahiile Sfântului Mitropolit Antim au o valoare inegalabilă în literatura și în spiritualitatea românească.

⁷ Constantin NOICA, *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, Ed. Humanitas, București, 1996, p. 129: „Dacă s-ar întreba cineva de ce dăm atâta însemnătate câtorva cuvinte românești, am răspunde: pentru că aceasta este partea noastră de cer”.

Astfel, în încheiere, putem afirma că limbajul oratoriei antimiene îndeplinește mai multe funcții: *o funcție teologică* (cuvintele au o încărcătură spirituală bogată, stratificările înțelesurilor fiind nenumărate și uimitoare), *o funcție revelatoare* (de transmitere a adevărilor Ortodoxiei), *o funcție morală* (de zidire a semenilor), *o funcție creatoare* (prin cuvânt, Sfântul configurează realitatea înconjurătoare; totodată, potențialul creator al cuvintelor ierarhului este lesne sesizabil în imnele închinatelor Mântuitorului și Maicii Domnului) și *o funcție liturgică și catehetică* (ierarhul încerca să-i capteze pe semeni în „năvodul învățaturii bisericești”, nu pentru sine, ci pentru Hristos, lămurindu-le tainele credinței în Dumnezeu cel viu).

Grija permanentă pentru cuvânt, pentru curăția și claritatea limbajului, largimea și frumusețea universului dezvăluit prin cuvintele sale, toate acestea i-au atras, ulterior, nenumărate laude atât din partea teologilor, cât și din partea exegeților filologi, istoria literaturii reținându-l pe Sfântul Antim Ivireanul drept ctitor al limbii liturgice românești și unul dintre întemeietorii limbii române literare.

Arhimandrit Mihail STANCIU
Sfânta Mănăstire Antim

CRONOLOGIA VIETII ȘI A OPEREI SFÂNTULUI ANTIM

1650 Dată convențională a nașterii – în Georgia – a lui Antim Ivireanul, neconfirmată documentar.

1689-1690 Aducerea în țară a lui Antim Ivireanul de la Constantinopol, recomandat, probabil, domnului de către Dositheï Notara, patriarhul de Ierusalim.

1690 Antim îmbracă haina monahală și este consacrat ieromonah.

1691 10 iunie. Mitrofan este numit episcop de Buzău. Lasă sarcinile tipografiei de la Mitropolie în seama lui Antim Ivireanul. Octombrie. Cea dintâi apariție a lui Antim, tipărind în text neogrecesc *Învățăturile* lui Vasile Macedoneanul către fiul său Leon. Textul a fost tradus de către Hrisant Notara, nepotul lui Dositheï al Ierusalimului, cu care Antim va avea legături când bune, când rele, toată viața.

1692 Tipărirea, în grecește, la București a *Slujbei cuvioasei Paraschiva și a cuviosului Grigorie Decapolitul*.

1693 Antim imprimă la București un monumental *Evangheliar greco-român*, cu o foaie de titlu gravată de el, cu elemente florale ce vor fi întâlnite și pe pilaștrii ctitoriei sale.

1694 Iese de sub teascuri ultima carte bucureșteană, *Psaltirea românească*, cu o gravură frumoasă a prorocului David, datată din același an.

Vara. Antim este numit egumen al Mănăstirii Snagov. Va administra cu pricepere, așezământul și va pune bazele unei impunătoare tipografii, cu posibilități de imprimare variate. Va crea acolo școala tipografică, avându-l pe Mihai Ștefanovici ca prim ajutor în toate acțiunile sale.

1696 Se tipărește la Snagov, de către Mihai Ștefanovici în românește *Slujba sfinților împărați Constantin și Elena*.

1697 Ianuarie. Este gata de tipărit un voluminos *Anthologhion grecesc* cu cheltuiala lui Galaction Vidali, fost egumen la Marea Lavră de la Athos. Fără indicația lunii, iese de sub teascuri un superb *Evangheliar românesc* tipărit de mâna lui Antim. Tot Antim imprimă în grecește opera dogmatică a lui Ioan Cariofil, *Manual despre câteva nedumeriri și soluții*. Se imprimă în grecește panegiricul lui Gheorghe Maiota închinat Sf. Constantin. Ultima carte tipărită la Snagov în acest an a fost *Dreapta alcătuire a gramaticii slavonești*, în limba slavonă, opera rusului Meletie Smotrițki.

1698 Mitrofan tipărește la Buzău pentru prima dată la noi, în text slavo-român, cele *12 Minee*. Mihai Ștefanovici este trimis la Alba Iulia cu treburi politice, mascate de activități tipografice. Antim imprimă singur un *Acatist al Maicii Domnului*.

1699 Se tipărește la Alba Iulia o *Bucoavnă* și o culegere de cazanii, un *Chiriacadromion*. Antim tipărește la Snagov, în grecește, *Mărturisirea ortodoxă*. Ultima carte imprimată de Antim, în românește, la 1699, a fost o lucrare de teologie dogmatică, *Carte sau lumină*, ce fusese tipărită în grecește la București în anul 1690.

1700 Apar semnele unei crize cu privire la șederea și activitatea lui Antim la Snagov. Gheorghe Radovici, un excelent ucenic al lui Antim, își face prezența ca tipograf, imprimând în românește un fel de catehism, intitulat *Învățăture creștinești*, cu elogi aduse în prefață

lui Antim. Antim însuși tipărește una din cele mai răspândite lucrări de morală creștină: *Floarea darurilor*, o cărticică de 170 de pagini ce va cunoaște numeroase ediții ulterioare. Imprimă în grecește într-o ediție extrem de îngrijită textul *Psaltirei*, cu cheltuiala domnului Constantin Brâncoveanu.

1701 Debutază cu tipărirea unui *Liturghier greco-arab*, subvenționat de domn, pentru ortodocșii din dioceza Antiohiei. Se imprimă în grecește un *Eortologhion*, operă a lui Sevastos Chimenitul, cu probleme de teologie practică, precum și *Proschinitarul* <Ghidul> *Muntelui Athos*, opera doctorului Ioan Comnenul, ultima carte snagoveană.

Vara. Deși atestat documentar ca egumen până la 21 mai 1704, Antim părăsește Snagovul, luând cu sine utilajele tipografice și se înapoiază în București. Tipărește, în grecește, la București, două *Panegirice* ale lui Ștefan Brâncoveanu, unul închinat lui Constantin cel Mare, celălalt Sfântului Ștefan, primul martir al creștinătății. Anul următor, aceste cuvântări vor fi reeditate tot la București.

1702 Moare la Buzău episcopul Mitrofan, care se pare că nu l-a avut în dragoste pe Antim. În luna martie, tipărește în grecește *Slujba cuvioasei Matrona Hiopolita*, iar în iunie, la București, un frumos *Ceaslov greco-arab*, destinat acelorași creștini arabi din patriarhatul Antiohiei.

1703 Imprimă la București, pentru prima dată, *Noul Testament* în românește, apoi, în grecește, o *Învățătură dogmatică*, o *Slujbă a sfințirii bisericilor* și un *Panegiric la Adormirea Maicii Domnului*, compus de Ștefan Brâncoveanu. Tot în acest an Antim tipărește un *Ceaslov slavo-român* și un *Acatistier*.

1704 Ultimul an de preot călugăr al lui Antim. Tipărește două cărți grecești: *Cuvântare la patima lui Dumnezeu-Cuvântul*, pronunțat de Radu Brâncoveanu, și *Paralele grecești și române*, transpuse în limba populară de Constantin, fiul mai mare al domnului.

1705 16 martie. Antim este ales episcop de Râmnic, în urma scoaterii din scaun a lui Ilarion. Nu pleacă imediat din București, căci în aprilie imprimă în grecește *Slujba Sfântului Visarion, arhiepiscopul Larisei*. Tot aici începe tipărirea unei vaste antologii de texte polemice în limba greacă, pe care o va încheia în septembrie la Râmnic, unde a pus bazele celei dintâi tiparnițe cu utilaje create de mâna sa. Cartea s-a chemat *Tomul bucuriei*. Imprimă o superbă ediție de *Anthologhion* în românește cu cheltuiala spătarului Mihai Cantacuzino. Acuma tipărește prima din lucrările sale dedicate ridicării nivelului de pregătire a preoților: *Învățătură pe scurt pentru taina pocăinții*, deosebit de rară astăzi.

1706 Mihai Ștefanovici, ajutorul neprețuit al lui Antim, apare la Râmnic, după o absență de câțiva ani, și se dedică muncii de tipograf. Va tipări câteva cărți de mare importanță pentru introducerea limbii române în biserică. Menționăm *Slujba Adormirii Maicii Domnului*, un *Octoih*, imprimat cu cheltuiala lui Mihai Cantacuzino spătarul și, mai ales, un masiv *Molitvenic*, în prefața căruia Mihai Ștefanovici, elogiind meritele lui Antim, ne dă știri interesante despre viața sa. Două broșuri în grecește: *Cuvânt la patima cea mântuitoare* și *Panegiric la Sfântul Nicolae*, rostit de Radu Brâncoveanu, sunt ultimele impresiuni ale acestui bogat an, 1706.

1706-1707 Antim se ocupă de repararea, zugrăvirea și sfințirea mănăstirilor Strehaia, Surpatele, Cozia, Hotărani, Fedeleșoiu, Govora. Fedeleșoiu și, mai ales, Govora ne vor transmite în frescă imaginea marelui gospodar și teolog.

1707 La 9 februarie moare patriarhul Dosithei al Ierusalimului. Succesorul său va fi Hrisant Notara, cu care Antim va avea numeroase conflicte. Tot în acest an va fi numit mitropolit de Nisa un călugăr de la mănăstirea Dionisiu de la Athos, anume Mitrofan, vrăjmaș de moarte al lui Antim. Singura tipăritură de la Râmnic a fost ediția românească a cărții lui Gheorghe Maiota, *Cuvânt la mântuitoarea patimă a Domnului nostru Iisus Hristos*.

1708 28 ianuarie. Moare mitropolitul Teodosie. Prin testament recomandă ca în urma sa să fie ales episcopul de Râmnic, Antim Ivireanul. 22 februarie. În Dumineca Ortodoxiei, Antim este înscăunat mitropolit și rostește celebrul cuvânt la întronizare, capodoperă a elocinței românești.

1709 1 iulie. Este datat monumentul de artă miniaturală *Chipurile Vechiului și Noului Testament*, manuscris cu peste 500 de portrete biblice, lucrat de mâna sa, pe care îl dăruiește lui Constantin Brâncoveanu. Astăzi se păstrează în fondul de manuscrise al Bibliotecii Naționale din Kiev. Instalează la Târgoviște, unul din sediile Mitropoliei, o tiparniță, de sub teascurile căreia iese în august, în grecește: *Carte de peste tot anul*, cuprinzând tot serviciul bisericesc. Mihai Ștefanovici este trimis în Georgia, la Tiflis, unde pune bazele celei dintâi tipografii din Caucaz. Tipărește un *Evangheliar* în aprilie. Două exemplare au fost dăruite de către mitropolit lui Constantin Brâncoveanu.

1709-1711 Conflict între Antim Ivireanul și patriarhul de Ierusalim, Hrisant Notara, în legătură cu mănăstirile închinare și încălcarea prerogativelor bisericii Țării Românești.

1710 Același Mihai Ștefanovici tipărește a doua carte georgiană, un *Liturghier*, din care nu ni s-a păstrat nici un exemplar. După această dată, apreciatul ucenic al lui Antim dispăre pentru totdeauna. La Târgoviște, ajutat de Mitrofan Grigoràs, Antim imprimă în grecește *Panoplia dogmatică, Slujba Sfintei Ecaterina și Proschinatarul Muntelui Sinai*, iar în românește o *Psaltire și Învățătură bisericească*, amândouă tipărite de Gheorghe Radovici. De excepțională importanță este *Învățătura bisericească*, adresată pregătirii preoților, ce se va retipări în anul 1741.

1711 O gravă criză intervine în raporturile dintre Brâncoveanu și mitropolit, ca urmare a amestecului acestuia în treburile politice din timpul ostilităților ruso-turcești consumate la Stănilești, pe Prut.

1711-1713 Antim se apropie din ce în ce mai mult de Cantacuzini, vrăjmași ai lui Constantin Brâncoveanu.

1712 Prin două scrisori de apărare trimise lui Brâncoveanu, în ianuarie și februarie, Antim izbutește să-și păstreze scaunul mitropolitan, dar vechea armonie dintre domn și mitropolit a fost definitiv compromisă. Se imprimă la Târgoviște de către Gheorghe Radovici cel dintâi *Octoih* în românește, precum și o *cărticică cu Rugăciuni în toate zilele săptămânii*, ce urma să se împartă gratuit cunoscătorilor de carte.

1713 An de intensă activitate în viața mitropolitului. Acum, în primăvară, începe construirea Mănăstirii Antim. Tot acum redactează *Așezământul Mănăstirii*, document de excepțională valoare istorică și culturală. Colaboratorul său Gheorghe Radovici imprimă la Târgoviște mai multe cărți: *Liturghier românesc*, *Catavasier slavo-greco-român*, o nouă ediție a *Molitvenicului de la Râmnic* din 1706, precum și o ediție grecească și una românească de *Pilde filosofești*.

1714 La 25 martie, Constantin Brâncoveanu cu familia sa este arestat de turci și închis la Constantinopol. La 15 august, va fi decapitat împreună cu cei 4 fii, în urma intrigilor neamurilor sale, Cantacuzinii. Tronul țării a fost ocupat de Ștefan Cantacuzino, fiul Stolnicului. În viața lui Antim nu intervine nicio schimbare majoră. Se tipărește la Târgoviște cea de a treia broșură de orientare a preoților intitulată *Capete de poruncă*. Va fi retipărită la București în anul 1775. Tot Gheorghe Radovici tipărește un *Ceaslov slavo-român* și un *Catavasier*.

1714-1715 Transferul tipografiei de la Târgoviște la București.

1715 Ultimul an de liniște și pace din viața lui Antim. Gheorghe Radovici imprimă la Târgoviște un *Ceaslov* și un *Catavasier*, amândouă în românește. Se tipărește în grecește opera lui Hrisant Notara: *Despre oficiile, clericii și dregătoriile sfintei biserici a lui Hristos*, prin grija lui Mitrofan Grigoràs din Dodona. După transferul tipografiei la București, Antim redactează în grecește și imprimă în tiparnița Mitropoliei *Sfătuirii creștine politice către Domnul Ștefan Cantacuzino*, o mică broșură de literatură parenetică în versuri. Tot acum, în octombrie, este tipărit masivul volum în grecește: *Istoria patriarhilor*

Ierusalimului, opera lui Dosithei Notara, prin grija șefului tipografiei de la Mitropolie, Stoica Iacovici, și Mitrofan Grigoràs. Numele lui Antim nu este pomenit pe foaia de titlu, unde figurează însă cel al lui Hrisant Notara.

Noiembrie. Ștefan Cantacuzino este mazilit și dus la Constantinopol împreună cu tatăl său, stolnicul Constantin Cantacuzino.

1716 10 februarie. Intră în București noul domn, Nicolae Mavrocordat, mutat de la Iași.

15 martie. Nicolae Mavrocordat dăruiește ctitoriei lui Antim sume de bani ce permit dublarea milelor incluse în Așezământ, dar în același timp îl suspectează pe Antim de raporturi strânse cu Cantacuzinii. În noaptea de 6 spre 7 iunie, Ștefan Cantacuzino și stolnicul Constantin Cantacuzino sunt sugrumați la Constantinopol.

Vara. Este instalată la Mănăstirea Antim o tipografie, de sub președintele careia va ieși în luna august *Istoria sfântă*, adică iudaică, opera lui Alexandru Mavrocordat Exaporitul, singura tipăritură a anului.

15 august. De frica unor detașamente austriece care amenințau orașul, Nicolae Mavrocordat părăsește în grabă capitala luând cu sine și pe mitropolit și se îndreaptă spre Giurgiu. Ajuns la satul Călugăreni, se ivește o discuție dramatică între domn și mitropolit, acesta refuzând să-l întovărășească mai departe și întorcându-se la București.

10 septembrie. Nicolae Mavrocordat, întors în capitală, ucide la Fântâna lui Radu Vodă pe Pătrașcu Buzoianu, ce fusese ales domn de boieri și mitropolit, fără știrea lui. Antim Ivireanul este arestat, închis și supus tuturor umilințelor.

După 20 septembrie. Antim Ivireanul este scos din scaun, printr-o dispoziție patriarhală de la Constantinopol, și condamnat la închisoare pe viață la Mănăstirea Sf. Ecaterina de la Muntele Sinai.

Septembrie – început de octombrie. Antim este omorât de ostașii turci care îl conduceau spre locul de exil, și trupul lui aruncat în

râul Tungia, un afluent al Mariței. Data exactă a morții nu se cunoaște, dar la 22 septembrie el era încă în viață.

20 decembrie. Un detașament austriac îl face prizonier pe Nicolae Mavrocordat în București și îl duce la Sibiu unde va sta aproape trei ani.

1741 Se tipărește la București, pentru a doua oară, în tipografia școlii Văcăreștilor, *Învățătură bisericească a vlădicăi Antim*.

1774 Se tipărește pentru a treia oară, la București, de către tipograful Constantin Râmnicianul, *Învățătură bisericească*.

1775 Se tipărește pentru a doua oară, la București, *Capete de poruncă* de către tipograful Dimitrie Petrovici. Numele lui Antim nu este menționat.

1886 Este tipărită de către Ioan Bianu prima ediție a *Didahii-lor*, după un manuscris din 1781. În prefață, episcopul Melhisedec al Romanului creionează cea dintâi biografie completă a lui Antim.

1888 O nouă editare a *Predicilor*, după o copie manuscrisă din jurul anului 1740, găsită de Constantin Erbiceanu la Mănăstirea Căldărușani și socotită multă vreme drept autograful lui Antim. Prefață dezvoltată a episcopului Melhisedec.

1895-1911 Publicări fragmentare din *Didahii*.

1915 Prima ediție bună a *Predicilor*, elaborată de P.V. Haneș.

1916 23-25 mai. Ședințe ale Sfântului Sinod pentru comemorarea, în toamnă, a 200 de ani de la moartea lui Antim Ivireanul. Episcopul Calist al Argeșului propune canonizarea mitropolitului. Începerea războiului împiedică ședința de comemorare.

1956 La 240 de ani de la moarte, interesul pentru personalitatea lui Antim crește vertiginos. Un număr dublu din revista *Biserica Ortodoxă Română* este închinat lui Antim și se pune problema canonizării mitropolitului.

1962 Este publicată cea dintâi ediție critică a *Predicilor*, după cea mai veche copie, datată 1722-1725 și datorată lui Efrem grămăticul. Este manuscrisul Academiei 3.460.

1966 Sărbătoriri la nivelul Sfântului Sinod și al Academiei Române cu prilejul împlinirii a 250 de ani de la moartea lui Antim. Patriarhia Ecumenică ridică astfel caterisirea ce fusese aruncată în mod nedrept și brutal asupra lui Antim.

1972 Apare ediția de *Opere*, sub îngrijirea noastră, însoțită de un substanțial studiu introductiv.

1975 Noiembrie. Secțiile de istorie și literatură ale Academiei sărbătoresc 325 de ani de la presupusa naștere, în 1650, a lui Antim, printr-o sesiune de comunicări.

1992 27 septembrie. Sfântul Sinod împlinește ultimul act de dreptate: mitropolitul Antim Ivireanul este trecut în rândul sfinților.

Profesor Doctor Gabriel ȘTREMPEL,
membru de onoare al Academiei Române
și directorul onorific al Bibliotecii Academiei

Sfântul Antim Ivireanul – Mănăstirea Govora

D I D A H I I

ACEASTA O AM ZIS CÂND M-AM FĂCUT MITROPOLIT*

„Veniți după Mine și voi face pre voi păscari de oameni!”
(Matei 4, 19)

Doftorii cei desăvârșit și înțelepți atunci mai mult măresc lauda meșteșugului lor, nu când cu hier și cu foc luptă patima să o supue, după cum iaste legia războiului, ce numai când aceia ce pătîmeste cu apipăeri mângăioase și cu doftorii dulci vor afla leacul bolnavului și cele înfricoșate porunci ale meșteșugului doftoresc să le oprească și oarecare zile cu mâncări doftorești și hrănitore potolind durerile, să arate pre acela ce pătîmeste mântuit de boală.

Așa și Preaînțeleptul Doftor al sufletelor și al trupurilor noastre, Împăratul împăraților, Hristos, Dumnezeuul nostru, văzând lumea că bolnăvia cu patimile necredinții și să umfla ca o rană cu înșălăciunile cele lumești spre închinăciunea idolilor, au socotit cu multe feliuri de mijloace și au purtat de grijă pentru mântuirea oamenilor și a neamului omenesc, de vrème ce acesta iaste lucrul cel dintâi al bunătății Lui, a mântui pre

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această cuvântare se regăsește pe verso-ul filei 2.

omul din mâinile vrăjmașului și a-l aduce la frumuseția cea dintâi și la vrednicia de la care au căzut pentru păcatul neascultării al strămoșului Adam și nu trimite ploae de foc spre îngrozirea lumii, nici pornește marea ca o oaste împotriva pământului, nici înarmează puterile stihilor împotriva necredinții, ci numai o supune cu blândește și cu minuni și o trage spre Dânsul cu faceri de bine și cu cuvinte cerești o preface să se mute de pre dânsa patimile cele sufletești, ce să umfla ca o rană otrăvită.

Și vrând Dumnezeu-Cuvântul ca să Se arate în lume mai nainte, până a nu să întrupa și a să face om, au trimis în lume proroci să propoveduiască la oameni venirea Lui cea înfățășată. Și pentru aceasta n-au ales împărați și crai, să facă proroci; n-au luat filosofi și ritori, să trimiță propoveduitorii venirii Lui; n-au pogorât din ceriu întunerece și mulțime de îngeri, ce are pe lângă Dânsul, mii de mii nesocotiți și nenumărați, ci au trimis oameni proști și mai vârtos păstori de oi, ca pre Moisi, ca pre David, ca pre Samuil și toată mulțimea prorocilor, prin mijlocul a căroră au sămânat buna-credință, nu în toată lumea, ci numai la un neam, la jidovi, carii lăcuia într-o parte a pământului, în Iudeia.

Dară de vréme ce Dumnezeu va pre toți oamenii să-i mântuiască și la cunoștința adevărului să vie, căci aceasta iaste mare sete la Dumnezeu a pofti și a iubi să se mântuiască oamenii, pentru aceasta nu să odihniia Dumnezeu să fie numai la jidovi buna-credință și célelalte limbi să fie lipsite de darul Lui. Pentru aceasta au vrut să răsără lumina dumnezeirii Lui în toată lumea: și viind împlinirea vremii, după cum zice fericitul Pavel, vrut-au Dumnezeu să vie Fiiul Lui, să Se nască din muiare, să Se facă supt lége, ca pre cei de supt lége să-i răscumpere; S-au făcut om din Născătoarea de Dumnezeu și pururea Fecioară Mariia, au petrecut în lume împreună cu oamenii și vrând să tragă limbile la cunoștința dumnezeirii Lui și să-i învețe lucruri preaslăvite și poruncă noao și viiață cerească, cerca să afle slugi acestor porunci; și n-au căutat cetățî, nu s-au uitat la mulțime de oameni, nu s-au socotit slujba împăraților, s-au scârbit de putéria avuției, au urât

biruința ritorilor, nu i-au trebuit limbile filosofilor, nu s-au slujit cu arme, după cum e obiceiul ostașilor, nici cu alte meștersuguri asemenea acestora, pentru ca să nu aibă putere nimenea din cei necredincioși să zică că au tras la sine Hristos mulțimea cu unele ca acestea, ci numai s-au slujit iară cu mijlocul cu carele au ales pre proroci. Și ce face? Au luat iară propoveditori *Evangeliei* nu păstori, ca pre proroci, ci păscari și vânători de pște și i-au trimis să propoveduiască lumii bunavestire și le încredințează în mâinile lor și în limbile doftorii lumii, zicându-le: „Veniți după Mine și voi face pre voi păscari de oameni. Încetați de a vă trudi deasupra mării cei neînsuflețite. Mutați pentru dragostea Mea meștersugul cel păscăresc pre pământ. Acolea pre dânsul trimiteți și vă întindeți mreșile. Vânați pentru Mine vânatul credinții. Veniți după Mine. Urmați-Mi Mie, ucenicii Miei și învățătorii lumii. Lucrați pentru dragostea Mea meștersugul vostru, pentru ceriuri.

Vărsată iaste ca apa mării pre pământ închinăciunea idolească. Zidirea iaste acoperită cu norul a mulți dumnezei. Adâncul necredinții îneacă toată lumea; oamenii să cufundă de valurile drăcești. Lumea pute de împuțiciunea sângiurilor și să strică cu jirtvele cele stricăcioase. Voiu pune asupra lor ispravnici și doftori, pre voi, pre păscari. Patima aceasta chiiamă meștersugul vostru. Să slujim cu iarbă mântuitoare zidirea ce iaste în nevoi; veniți după Mine”.

Iară ei, lăsând mreșile, merseră după Dânsul. Într-un gând era ceata ucenicilor cu pohta Stăpânului; și ca niște oameni drești și proști de răotate n-au viclenit în mintea lor, nici ș-au prepus în inima lor de acea chiemare; ci ca niște oameni blânzi și făr’ de răotate au mers după Dânsul, ca hierul după piatra magnitudului și ca părul după chihribariul cel curat. Și cu puteria Mântuitorului Hristos au rușinat pre cei ce i-au văzut și ca pe niște pești, cu mreaja bogosloviei au prins mulțimea și au vânat auzurile noroadelor și au înduplecat inimile tiranilor și sufletele împăraților le-au supus; și au făcut o izbândă și o biruință atâta de

frumoasă, cât n-au putut-o face toate împărățiile lumii. Oameni fără' de arme și nedechișiți de ale oștirii, săraci de avuție, proști de învățătură, slabi de post, blânzi pentru nerăutate au înălțat nu steaguri de oaste, ci numai crucea, semnul păcii, propoveduind, nu cu sunet de tobe și de surle, ci numai cu neputincioasă limbă și neînvățată, pe Hristos și credința și fulgerând, nu zic, cu fulgerile sabiilor celor ascuțite, ci numai cu strălucirile unei vieți bune, neumplând pământul de oști, nici să acopere marea de corăbii cu vétrile, ci numai fără' de rane, fără' de sânge, fără' de vătămare, calcă și supune toată păgânătatea, biruiesc iadul, sting înșălăciunea, izgonesc minciuna, întind numele lui Hristos și credința, cât iaste întins pământul și lumea. Pentru acéia dară nu iaste minune, iubiții miei ascultători și cinstiți și de bun neam boiari, de m-au rânduit și pre mine Dumnezeu și m-au pus, om mic fiind și smerit, păstor mic, la mică turmă, la dumneavoastră, pre carii eu nu vă am, nici vă știu turmă mică, ci mare și înaltă; mare pentru buna închinăciune și dreapta credință care o păziți curată și nespurcată, fiind încungiurați și îngrădiți între hotarale celor striini de fel și împresurați de atâta nevoi [ce vin] și scârbe ce vin totdeauna, neîncetat, de la cei ce stăpânesc pământul acesta, înaltă pentru buna ascultare și supunerea care arătați de-a pururea cătră biserică¹ și cătră arhiereu.

De vréme ce acéste doao întemeiază și întăresc biserică, credința la Dumnezeu și buna ascultare la biserică și măcar că eu am fost mai mic și mai netrébnic decât toți, precum au fost și David mai mic între frați în casa tătâne-său, dară Dumnezeu n-au căutat la micșorarea și netrebnicia mea, nu s-au uitat la sărăciia mea și streinătatea mea, n-au socotit prostia și neștiința mea, ci au căutat la bogăția și noianul bunătății Sale și au acoperit de cătră oameni toate spurcăciunile și fărdelegile méle, carele sânt mai multe decât perii capului meu și decât năsipul

¹ Pentru ușurința lecturii, am înlocuit termenul „beserică”, folosit de Sfântul Antim, cu „biserică”.

mării și m-au înălțat, nevrédnic fiind, la această stepenă și mare vrednicie a arhieriei. Și m-au trimis la dumneavoastră să vă fiu păstor, părinte sufletesc, rugător cătră Dumnezeu pentru buna sănătatea și spăseniia dumneavoastră și a cinstitelor dumneavoastră case purtători de grijă la céle ce ar fi spre folosul mântu-inții și să vă fiu de mângâiare la scârbele robiei cei vavilonești a lumii aceștiia, ca Ieremiia norodului lui Dumnezeu și ca Iosif, al unsprăzécilea fecior al patriarhului Iacov egipténilor; și dimpreună cu dumneavoastră să pățimesc la toate câte va aduce ceasul și vrémia, pentru care lucru am datorie să priveghiez cu osârdie și făr' de léne, zioa și noaptea și în tot ceasul, pentru folosul și spăseniia tuturor de obște, învățându-vă și îndreptându-vă cu frica lui Dumnezeu, pre calea cea dreaptă.

Și dumneavoastră încă aveți datorie, céle ce veți cunoaște că vă învăț, făr' de fățarie și făr' de vicleșug, vă îndemn să le priimiți și să le faceți, pentru folosul cel sufletesc al dumneavoastră și să vă supuneți ascultării; că acea ascultare ce o faceți mie, o faceți lui Hristos. Că zice la 10 capete ale Lucăi: „Cel ce ascultă pre voi, pre Mine ascultă și cel ce să leapădă de voi să leapădă de Mine și cel ce să leapădă de Mine, să leapădă de Cel [Cel] ce M-au trimis pre Mine”. Așijderea zice și fericitul Pavel, la 13 capete cătră ovrei: „Fraților, plecați-vă povățuitorilor voștri și vă cuceriți lor, că ei priveghiiază pentru sufletele voastre cum ar fi să dea cuvânt ca cu bucurie aceasta să facă, iar nu suspinând, că nu iaste de folos voao aceasta”.

Și mă rog bunătății Lui și iubirii Sale de oameni să-mi luminéze mintea ca să poci propovedui cuvântul adevărului și să-mi întărească inima întru frica Lui, ca să pociu păstori cuvântătoarea turma Lui cea aleasă, caré o au răscumpărat, cu preascump sângele Său, din mâna vrăjmașului, după cum adeverează Petru apostolul zicând: „Știind că nu cu <lucruri> putrede, cu argint sau cu aur v-ați răscumpărat din cea deșartă viață a voastră, ce era dată de la părinți, ci cu cinstit sânge ca a unui miel făr' de prihană și nespurcat Hristos”.

Iar Dumnezeu cel mare și înalt, Carele iaste închinat de toate făpturile, izvorul preaînțelepciunii, adâncul cel neurmat al bunătății întru adevărat și adâncimea cea nehotărâtă a bunii îndurări, Însuși ca un stăpân și iubitoriu de oameni, să trimiță darul Duhului Sfânt pre cinstit și cel de Dumnezeu încununat cap al prealuminatului domnului și al nostru de obște de mult bine făcător, Io Costandin Basarab voevod și să-l blagoslovească dintru înălțimea lăcașului său, ca pe Avraam, înmulțindu-i seminția din neam în neam și să-l păzească cu întregă sănătate și cu lină pace, până la adânci bătrânețe la preainălțat scaunul mării-sale, dimpreună cu toată luminată casa mării-sale. Mâna cea tare și puternică și brațul cel înalt al preainălțatului Dumnezeu să supue pre toți vrăjmașii cei văzuți și nevăzuți podnojie picioarilor mării-sale; și să vă întărească și pe dumneavoastră, de la mic până la mare, împreună cu toți ai dumneavoastră, întru credința cea bună și dreaptă, întru cunoștința adevărului și întru nădejdea vieții cei de véci, care iaste făgăduită de nemincinosul Dumnezeu mai nainte de vrémile vérilor, aleșilor Lui și să vă povățuiască la tot lucrul cel bun și de folos, spre plăcérea Lui, ferindu-vă în toată vrémia și în tot ceasul și în tot locul, de vicleșugurile diiavolului să vă îngrădească cu sfinții îngerii Săi și să vă înarméze cu arma dreptății și să vă dăruiască pacea Lui cea ce covârșaste toată mintea, ca să petréceț viață cinstit și curată, cu pace și cu sănătate; să păzească inimile voastre și gândurile voastre în Hristos Iisus, după cum zice Pavel, ca să faceț câte sânt adevărate, câte sânt cinstite, câte sânt drépte, câte sânt curate, câte sânt iubite, câte sânt cu nume și lăudate, cu rugăciunile și cu blagosloveniia preasfințiților arhieriei și întru Hristos iubiți frați și de-a tocma slujitori. Și după petrecaniia vieții aceștiia să ne învrednicească pre noi [pre noi] pre toți Dumnezeu cel milostiv la împărăția ceriului, ca să auzim fieștecarele din noi glasul acela: „Slugă bună și credincioasă, preste puțin ai fost credincios pre mai multe te voiu pune. Intră întru bucuriia Domnului”.

CUVÂNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ LA OCTOMVRIE 26,
ÎN ZIOA SFÂNTULUI ȘI MARELUI MUCENIC
DIMITRIE IZVORĂTORIULUI DE MIR
ASUPRA CUTREMURULUI*

I

„Doamne, mântuiește-ne, că perim!”
(Matei 8, 25)

Pomenirea marelui mucenic Dimitrie, ce să prăznuiaște astăzi în toată lumea, ce alt așteaptă de la adunarea iubitorilor de prăznuire, făr' numai laude și cântări. Însă eu, cunoscându-mă nevrédnic și slab întru știință, nu îndrăznesc să-i împletesc cununi de laude, nici să-i vestesc precum să cuvine măririle minunilor lui. Căci altă învățatură cearcă muceniceștile lui luptări și alt prăznuitoriu trebuie pentru luminatele lui nevoie.

Drept acéia, las să laude alții lucrurile lui céle slăvite, alții să povestească cea preste firea omenească bărbăția sufletului său și alții să spe vitejia cea mare, cu care au răbdat ranele și moartea.

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește pe verso-ul filei 143.

Iară eu, ca un neputincios la vorbă, precum mă îndemn să mă minunez de iale cu mintea, așa și a le cinsti mă silesc cu tăcéria și mă întorc cu vorba iară, la începutul cel dintâi: „Doamne, mântuiaște-ne, că perim!”

Pentru ca să arăt înaintea dragostei voastre nevoia ce au petrecut apostolii în corabie și grabnic ajutoriu ce le-au dat Hristos în mijlocul mării și nădăjduesc, cu darul sfântului, să vă folosiți sufletéște. Ce vă pohtesc să ascultați cu dragoste și cu socotință.

Înfricoșat lucru socotesc, cu adevărat, să fie stătut turburarea mării de astăzi, de vréme ce și *Sfânta Evanghelie* o numéște mare (zicând): „Și iată cutremur mare să făcu în mare”.

Mi să pare ca când ași vedea înaintea ochilor miei chipul ei, de toate părțile să sufle vânturi mari, să se strângă împrejurul vântului nori negri și deși, toată marea să spumege de mânie și petutindenea să se înalțe valurile, ca niște munți. Mi să pare că văz corabiia apostolilor că o luptă cu multă sălbăticie turburarea mării: de o parte o bat valurile, de altă parte o turbură vânturile; de o parte o rădică spre ceriu, de altă parte o pogoară la iad. Mi să pare că văz pre fețele apostolilor zugrăvită, de frică, moartea: unul să se cutremure, altul să se spăimântéze; unul să se turbure, altul să strige și toți cu suspinuri și cu lacrimi să ceară, cu rugă-minte, ajutoriu de la Hristos, ce dormiia: „Doamne, mântuiaște-ne, că perim!”

Eu însă nu mă minunez nici pentru turburarea mării, pentru căci fiind o stihie nestatornică, așa îi iaste pururea din fire, când să fie lină și când să se turbure, nici pentru turburarea apostolilor, pentru căci nevoia aduce pururea turburare și frică la oameni, ce mă minunez, cum s-au întâmplat că, îndată ce au alergat și îndată ce s-au rugat, îndată au luat și ajutoriul. „Și să făcu liniște mare”, zice *Evanghelia*.

Au încetat valuri, au perit întunérecul, s-au împrăștiat norii, s-au smerit marea și corabiia întreagă și făr' de nici o vătămăre, au ajuns la adăpostea.

Cercând eu pricina aceştii minuni ce s-au făcut fără' de zăbavă, aflu de la tâlcuitorii *Sfintei Evanghelii* cum că alta n-au fost fără numai rugăciunea ce au făcut apostolii cu un glas și cu un suflet; toți deodată au strigat, toți s-au rugat, toți au cerșut deodată ajutor: „Doamne, mântuiește-ne, că perim!”. Și pentru acéia Domnul au ascultat, îndată rugăciunea lor și pre toți i-au mântuit, pre toți i-au păzit; n-au lăsat să piară nici unul în turburarea mării.

Drept aceia, și dumnezeescul Theofilact: „doarme”, zice, „Domnul”, pentru ca să alerge apostolii, ce era înfricoșați la ajutoriul Lui, să-L roage și să ia pricină din rugăciunea lor cea de obște, să-i mântuiască din nevoie.

Cu adevărat, mare învățătură ni să dă noao cu aceasta, pentru ca să luom pildă, să ne rugăm și noi lui Dumnezeu la nevoile noastre céle de obște.

Lumea aceasta iaste ca o mare ce să turbură, întru care nici-odată n-au oamenii odihnă, nici liniște. Corăbiile între valuri sânt împărățiile, crăiile, domniile și orașele, mulțimea norodului, polițiile, supușii, bogații și săracii, cei mari și cei mici, sânt cei ce călătoresc și să află în nevoie.

Vânturile céle mari ce umflă marea sânt nevoile céle ce ne supără totdeauna. Valurile ce luptă corabiia sânt nenorocirile carele să întâmplă în toate zilele. Norii ce negresc văzduhul, fulgerile ce orbesc ochii, tunetile ce înfricoșază toată inima vitează sânt întâmplările céle de multe féliuri, neașteptatele pagube, înfricoșările vrăjmașilor, supărările, necazurile ce ne vin de la cei din afară, jafurile, robiile, dările céle gréle și nesuferite, carele le lasă Dumnezeu și ne încungiuură, pentru ca să cunoască credința noastră și să ne vază răbdarea.

Acuma dară, pentru ca să mântuiască norodul de acéstia și să lépede deasupra lor nevoia cea grea, oare care iaste, mijlocirea mântuirii? Acea mijlocire ne-o învață cu pilda lor norodul cel israiltenesc, când să supăra de oștile lui Hananeu, împăratul Aradului, în pustiu; ne-o învață lăcuitorii din Vetulua, când s-au

ocolit în cetatea lor de oastea cea groaznică a lui Olofern; ne-o învață Esdra, când să întorcea cu norodul lui Israil în Ierusalim, mântuit din robiiia Vavilonului; ne-o învață nineviténii, când au scăpat de periciunea, care de spre partea lui Dumnezeu le-au fost spus prorocul Iona.

Toți aceștia, pentru căci s-au rugat cu un glas și cu un gând și au cerșut de la Dumnezeu ajutoriu, s-au mântuit.

Zice Sfânta Scriptură: „Și să rugă Israil rugă Domnului și auzi Domnul glasul lui Israil și dăde pre Hananeu supt mâna lui”. Și lăcuitorii ce era ocoliți în Vetulua au strigat cătră Domnul, cu toții deodată, neîncetat și au ascultat Domnul rugăciunea lor și i-au mântuit din mâinile lui Olofern. Zice Esdra: „Am cerșut de la Dumnezeul nostru cale dreaptă noao și coconilor noștri și la toată agonisita noastră și ne-au ascultat pre noi”. Și iară nineviténii au strigat cătră Dumnezeu, neîncetat și s-au îmbrăcat în saci, de la mare până la mic; și văzu Domnul lacrămile lor și n-au stricat pre ei, nici dobitoacele, nici cetatea lor.

Drept acéia, zice David la Psalm 21: „Pre Tine au nădăjduit părinții noștri, nădăjduiră și ai izbăvit pre dânșii; cătră Tine au strigat și s-au mântuit”.

Dară ce mai cerc eu din istoriile *Scripturii* și din pildele ei să învăț în ce chip să fugim din întâmplările și nevoile ce ne vin? Însuș Dumnezeu ne învață, prin rostul lui David, la Psalm 49 (zicând): „Și Mă chiamă pre Mine în zioa necazului tău și te voiu scoate și Mă vei proslăvi”. Și la Psalm 90: „Striga-va cătră Mine și voiu asculta pre el. Cu dânșul sunt în necaz, scoate-voiu pre dânșul”. Și iarăș prin rostul prorocului Isaiei, la 41 de capete zice: „Și să vor bucura lipsiții, pentru că vor cére și Eu voiu asculta, Dumnezeul lui Israil, și nu voi părăsi pre ei”. Asémene zice și la 29 de capete ale Ieremiei și la al 10 a Zahariei. Și Domnul nostru Iisus Hristos aceasta ne învață în *Sfânta Evanghelie*: „Céreți (zice) și să va da voao”.

Și, pentru ca să ne încredințăm mai mult cum că făgăduiala Lui iaste nemincinoasă, adaoge la 11 capete ale lui Marco: „Toate

câte veți cere rugându-vă, să credeți că veți lua și vor fi voao”. Și de pe aceasta putem cunoaște cum că nu iaste alt lucru mai de folos și mai cuviincios decât a ne ruga, împreună cu toții, să cerem de la Dumnezeu ajutoriu și să alergăm la milostivirea Lui. De am ținea acest sfat și această învățătură, ce ne dă Domnul și să-l facem când ne încungiuă întâmplările și nevoile cele mari, o, cât ajutoriu și câtă mângâiare am lua de la nemăsurata mila lui Dumnezeu.

Dumnezeu iaste Tată de obște al tuturor. Pre toți ne iubește ca pre niște adevărați fii ai Lui și nu poate răbda milostivirea Lui cea iubitoare de oameni să ne aflăm pururea în ticăloșii și în nevoi, ce numai așteaptă rugăciunea noastră; ia aminte să auză glasurile noastre; stă pururea cu urechile deschise, pentru ca să ne asculte, îndată ce vom chiea numele Lui cel sfânt.

Dară, ce voiu să zic de nesimțirea cea mare a oamenilor acestui veac? Toți pătimesc, toți sunt în scârbe, toți suspină supt jugul cel greu al nevoei. Dară iaste cineva să zică, împreună cu David: „Cătră Domnul, când m-am necăjit am stigat?”. Sau zice cineva, vreodată, lui Dumnezeu, întru supărările lui: „miluiaște-mă, Doamne, și mă ascultă”? Noi pohtim să ne ajute Dumnezeu și să ne facă milă făr’ de a-L ruga.

Dară, cine iaste împăratul acela, sau cine iaste stăpânitoriu acela, carele să împarță milă norodului său, sau să ușureze pre supușii lui de dările cele grele, făr’ de a-l ruga și făr’ de a-i dovedi nevoia lor? Sau, să zic mai bine, carele iaste tatăl acela ce dă pâine feciorilor lui, făr’ de a-i cere? Și acéia ce nu face un împărat cu norodul său și un tată ce feciorii lui, fără de rugăciune, vreți să o facă Dumnezeu cu noi, netrébnicii, din voința Sa, fără de a ne ruga Lui? „Sărac trufaș au urât sufletul Mieu”, zice Domnul la 25 de capete ale lui Sirah. Nu poate răbda Dumnezeu nici cu un mijloc pre acei ce sunt lipsiți, ticăloși, nenorociți și apoi să înalță și stau îngânfați întru ale sale și nu vor să se arate cum că au trebuință.

Și cine socotiți să fie aceștia? Noi suntem, cu toții, carii pătimim atâtea scârbe nesuferite și stăm în cumpănă să perim de

nevoi, de nenorociri și cu toate acéstia nu ne smerim înaintea lui Dumnezeu, nu ne plecăm cerbicea de trufia cea multă ce avem, nu alergăm cu suspinuri și cu lacrimi să cérem ajutoriu de la Dumnezeu.

Și cum dară să va mântui norodul, cum să scuture această ticăloasă de țară sarcina cea grea a rélelor ce o supără? Noi socotim numai cu putérea noastră și cu înțelepciunea noastră, care iaste nebulie înaintea lui Dumnezeu, să chivernisim norodul și să-l apărăm de réle? Dară în zadar trudim. Că zice Hristos: „Făr' de Mine nu veți putea face nimic”. Și David iară, la Psalm 126: „De nu va păzi Domnul cetatea, în deșert o păzesc păzitorii”.

Însă, mie mi să pare cum că mulți (din cei ce ascultă) pot să răspundă la câte am zis până acum, că noi și mult ne rugăm lui Dumnezeu, când ne vin scârbele și nevoile și cădem la mila Lui, dară nu vedem nici o mântuire, nici sântem încredințați cum că ajung rugăciunile noastre la ceriu, măcar că aceasta nu o crez să o facă nimeni.

Iar să vă spui ce au răspuns Tiveriu chesarul unui tânăr, carele pentru multele lui răutăți să afla la închisoare și să căznia ticălosul multă vréme în legături, cu foame, cu séte, întru întunérecul pușcăriei. Și, de vréme ce cunoștea că nu iaste pentru dânsul nici o nădédje de mântuire, au cerșut de la împăratul, cu mare rugămintă, să poruncească să-i dea moarte, pentru ca să se mântuiască din caznile ce pătimia, căruia i-au zis Tiverie: „Tu încă n- ai aflat har înaintea ochilor miei și-mi ceri o facere de bine ca aceasta?”.

Și de vréme ce un vinovat n-are îndrăzneală înaintea împăratului celui pământesc, măcar să-i ceară moarte, dară noi, că suntem vinovați înaintea Atotputérnicului împăratului Dumnezeu și încărcăți de gréle păcate, cum pohtim să asculte Dumnezeu rugăciunea noastră și să dea bunătățile ce cérem? Cetiț la 59 de capete, la Isaia, să înțelegeți pricina pentru ce rugăciunile noastre nu află ascultare la urechile lui Dumnezeu. Zice pro-rocul: au nu poate mâna Domnului a mântui? Au îngreuit-au

uréchia Lui ca să nu asculte? Ce socotiți – zice – cum că nu poate preaputérnică mâna lui Dumnezeu, să vă mântuiască din nevoile voastre? Au doară socotiți că are astupate urechile Lui și nu ascultă rugăciunea voastră? Ba nu iaste așa; ci pentru păcatele voastre (zice) au întors fața Lui de la voi, ca să nu vă miluiască. Păcatele voastre céle multe sânt acélia ce opresc mila Lui și acélia nu lasă rugăciunile voastre să ajungă înaintea scaunului dumnezeestii Lui măriri. Căci mâinile voastre (zice) pângărite-s cu sânge; buzele voastre grăesc fărdélege; limba voastră strânbătate cugetă; picioarele voastre aleargă pre calea răutății; nimeni nu grăiaște drept, nimeni nu sfătuiăște bine, nimeni nu va să facă judecată adevărată.

Și, cum dară, să vă asculte Dumnezeu? Cum să vă mântuiască din nevoile voastre? Și cum, ziceți mai bine, cum îndelung rabdă, cum îngăduiaște și cum poate suferi și nu ne cufundă pre toți, ca pre sodomleni? (Slavă, îndelungii răbdării Tale, Doamne, slavă Ție).

Via, filosoful, mergia odată² pre mare cu corabiia și era împreună cu el, niște oameni răi. Și, apucându-i furtună mare, era să piară. Iar oamenii cei răi au început a să ruga dumnezeilor lor, să-i mântuiască din nevoe. Iar filosoful le-au zis: rogu-vă, tăceți, să nu vă priceapă caré cumva dumnezeii că sânteți aici, că adevărat vă va cufunda. Asémene zic și eu cătră păcătoșii ce să roagă, că mai bine iaste să tacă, decât cu buzele lor céle spurcate, să aducă rugăciuni, cătră Dumnezeu la nevoile lor, că în loc de a afla mântuire, poate să piară desăvârșit pentru păcatele lor.

Să cuvine întâi să lăsăm răutatea, jafurile, strâmbătățile, urăciunea, vrajba, zavistiia și atunce să ne rugăm, pentru căci atunce vom afla ascultătoare urechile lui Dumnezeu. Că zice Sfântul Ioann Zlatoust: „Când din buze curate iase rugăciunea, atunce ajunge la nemomita uréchia Stăpânului”. Când noi sântem curați, atunce ajunge și rugăciunea noastră la ceriu. Însă

² În ediția din 1888: „Via un filosof, carii mergia odată”.

afară de aceasta trebuiaște și alta, pentru ca să ne mântuim de nevoile noastre, cu mijlocul rugăciunii. Să cuvine, că precum iaste răutatea și întâmplarea de obște, să fie și rugăciunea de obște. Toți să ne rugăm, toți să cerem ajutoriu, precum au făcut și apostolii astăzi în corabie, de au strigat toți cu o gură și cu o inimă: „Doamne, mântuiaște-ne că perim!”. Iară nu unul să se roage și altul nici să gândească; unul să plângă și altul să râză; unul să se întristéze și altul să se bucure. Pentru căci atunce ade-vărat, Dumnezeu nu ne ascultă.

Zice Hristos la Mathei, în 18 capete, că: „De să vor tocmi doi dintru voi pre pământ de tot lucrul carele ar cére, fi-va lor, de la Tatăl Mieu cel din ceriuri”. Deci dară, când doi, uniți, să vor ruga, câștigă mila; cu cât mai vârtos vor câștiga, când tot norodul și toată mulțimea, cu un glas și cu o gură și cu o inimă, vor cére de la Dumnezeu ajutoriu.

Pentru aceasta vă pohtesc, féții miei, așa să vă rugați, pururea și toți deodată. Și mai vârtos întru acéste vremi ce s-au înmulțit nevoile și pre toți, împreună, de toate părțile ne-au încungiurat nenorocirile, necazurile și scârbele. Că zice David: „Voia celor ce să tem de El va face și rugăciunea lor va auzi și-i va mântui pre dânșii”. Ne va asculta pururea Dumnezeu, când toți cu inimă curată Îl vom ruga și ne va mântui de toate primejdiile și din toate nevoile, prin rugăciunile marelui mucenic Dimitrie, ce să prăznuiește astăzi, a căruia rugăciuni să păzească pre înălțatul domnul nostru și toată cinstita boerime și tot norodul creștinesc. Amin.

CUVÂNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ ÎN 26 A LUNII LUI
OCTOMVRIE, ASUPRA CUTREMURULUI
ȘI A MARELUI MUCENIC DIMITRIE
IZVORĂTORIULUI DE MIR*

II

„Și iată cutremur mare să făcu în mare,
cât să acoperiia corabiia de valuri”
(Matei 8, 24)

Prezum un tată din cești pământești, fiind din sine bun și drept, are firească dragoste a iubi pre toți feciorii lui, tot într-o potrivă și a-i cinsti tot întocma și a le împărți avéria și bunătățile lui, tot într-un chip, nedând unuia mai mult și altuia mai puțin, sau să iubească pre cel dintâi mai vârtos decât pre cel de pre urmă, fără numai când însuș feciorul să va face mai ascultătoriu, sau mai neascultătoriu poruncilor tătâne-său; și așa cu acest mijloc, poate fi el pricina a înmulți dragostea tătâne-său asupra lui, sau a o împuțina, precum pentru ascultarea aceasta și neascultarea ni-o însemnează în pildă Mathei evanghelistul,

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește la fila 160.

zicând, cum că un om avea doi feciori și unuia și zicea să facă voia lui și să făgăduia, iară nu o făcea; și celuilalt îi zicea, și el nu să făgăduia și făcea. Așa iaste de bun și de drept Tatăl tuturor, Dumnezeu, cât toate zidirile, ca niște faceri ale Lui le-au născut și bunătatea o face întocma, la toate, după vrednicia a feștecăruia.

Drept aceia, va să cinstiască pre îngeri ca pe niște zidiri mai aproape și fără de trupuri, ce strălucesc cu nemurirea, va să cinstească pre oameni ca pre niște chipuri ale Sale, va să cinstească și céle neînsuflețite, adecă ceriul și pământul și toate câte-s pre dânsul.

Și iaste cinstea cea mai aleasă la acéstea toate îndoită: cinstea cea dintâi au fost la venirea cea dintâi pre pământ a lui Hristos, iară a dooa cinste ca să fie la înfricoșata a dooa venirea Lui. Deci cu venirea Lui cea dintâi au slăvit pre îngeri, căci au învrednicit pre Gavriil a fi slugă întâi la taina purtării de grijă, iar céliialte mulțimi de îngeri la nașterea Lui cea sfântă, din preacurata Fecioară, lăudând pre Dumnezeu și zicând: „Slavă Dumnezeului celui din nălțime și pre pământ pace”.

Pre oameni încă i-au cinstit cu dragostea, precum zice preaînțeleptul Pavel, la 5 capete cătră romani, că: „Vrăjmaș fiind, ne-am împăcat cu Dumnezeu, prin moartea Fiului Lui, cu mult mai vârtos fiind împăcați ne vom mântui întru viața Lui”. Așijderea și céliialte toate le-au cinstit Dumnezeu, ca toate să le aducă supt un cap în Domnul nostru Iisus, precum zice iarăși Pavel, la capul cel dintâi cătră efeseni, adecă: „Arătându-ne noao taina voii Sale după bună plăcéria Sa, caré au pus mai înainte întru Dânsul, spre isprăvnicia plinirii vremilor, ca toate să le adune supt un cap, întru Hristos, céle din ceriu și céle de pre pământ, întru Dânsul”. Și iarăși una câte una le-au cinstit cu oarecare podoabă ce le-au dat; văzduhul le-au cinstit cu pogorârea îngerilor și a Duhului Sfânt, că au trecut printr-însul; apele céle dulci le-au cinstit cu sfântul botez; pământul l-au cinstit cu cutremurul, cu deșchiderea mormintelor și cu înviarea morților. Urma,

drept acéia, să cinstească și marea cea sărată; și au cinstit-o cu turburarea cutremurului.

„Și iată, cutremur mare să făcu în mare”. Pentru cutremur, spun filosofii ellinilor cum să se fie făcut din amestecarea stihiiilor, zicând unii într-un chip, alții într-alt chip, fieștecarele după putéria sa, scoțând însă de la mijloc pre Dumnezeu, carele iaste pricina cea dintâi. Ci noi, acum, de această dată, vom lăsa într-o parte céle ce au zis Anaxagora, Aristotel, Dimocrit și Anaxament și vom créde mai vârtos pre dumnezeescul filosof, pre David, carele zice: „Cela ce caută pre pământ și-l face de să cutremură și, întorcându-Și fața, să vor turbura”.

Drept acéia, socotind și noi a fi pricina cea dintâi a cutremurului Dumnezeu, avem să zicem la această vorbă 3 lucruri: întâi, pentru ce să se facă cutremurul în mare; a dooa, pentru ce să doarmă Hristos în corabie; a treia pentru ce să lase pre ucenici să se turbure.

Și zicem la cea dintâi. Marile Dumnezeu, în *Sfânta Scriptură*, îndoit să zice a fi în lucrare: spre chivernisirea neamului omenesc, certând și miluind. Certând însemnează la Isaia în 9 capete, unde spune urgiia lui Dumnezeu cea multă asupra lui Israil, zicând: „Și au luat Domnul de la Israil capul și coada”, mare și mic, într-o zi. Și, miluind, iară la Isaia mărturisésește lui Dumnezeu, însuș Israil zicând: „Bine Te voi cuvânta, Doamne, căci Te-ai urgisit asupra mea și ai întors mâniia Ta și m-ai miluit pre mine”. Pentru urgiia lui Dumnezeu zice și prorocul David: „Tinerii lor i-au mâncat focul și fétele lor nejlite era; preoții lor de sabie au căzut și văduvele lor nu s-au tânguit”. Iar pentru mila lui Dumnezeu zice la Psalmul 68: „Ascultă-mă, Doamne, că e bună mila Ta, și după mulțimea îndurărilor Tale, caută asupra mea”.

Și, de vréme ce am zis că Dumnezeu iaste îndoit în lucrare, spre chivernisirea oamenilor, amândoa cu înțelepciune le lucrează. Iar încăș zic și aceasta cum că, de demult, Dumnezeu mai mult să arăta cercetătoriu și certa lumea cu armele stihiiilor,

adecă cu focul, cu văzduhul, cu apa și cu pământul acesta, carele este maica tuturor oamenilor.

Cu apa au certat pe vrémea lui Noe, când au făcut potopul și au înecat tot trupul, de la om până la dobitoc, precum zice Moisi la al 7 cap. Cu focul au certat pre sodomiténi în zilele lui Avraam, arzându-le cetățile lor, precum zice la cartea *Facerii*, la 19 capete. Cu pământul au certat pe vrémea lui Moisi, pre Core și pre Dathan și pre Aviron, pre carii, crăpând pământul, i-au înghițit și pre toți câți era cu dânșii, precum zice la cartea *Numerelor*. Cu văzduhul au certat pre faraon cel vârtos la cerbice, că prin sila vântului de la Austru l-au înecat în Marea Roșie, cu toată călărimea lui, precum zice la 14 capete, la *Eșire*.

Drept acéia, de demult era Dumnezeu mai mult Dumnezeuul răsplătirilor, iar acum iaste al milii și al îndurării; și pentru aceia lucrează cu acélias stihii, ca să arate mila Lui cea bogată: apa, prin botez, pentru ca să înéce păcatele; focul prin limbile céle de foc, la pogorârea Sfântului Duh asupra capetelor sfinților apostoli; pământul prin sfânta nașterea Lui din Fecioară, în peșteră și prin umbletul și prin moartea cea de pre cruce și prin îngropăciune și prin învierea din morți; văzduhul, prin înălțarea la ceriu.

Acéste îndoite lucruri vrând să le arate astăzi, face cutremurul cel mare ce povestiaște Mathei evanghelistul zicând: „Și iată cutremur mare să făcu în mare”, cu cutremurul să dea puțină certare, ca cum ar fi arătat cu aceasta cum că Acesta însuș au fost și de demult, Carele certa prin stihii și cu certarea să arate mila Lui. Că zice: „Atunce certă vânturile și marea și să făcu liniște mare”. În mare face cutremurul, pentru ca să cunoască toți cum că a Lui iaste marea și El au făcut-o pre dânsa: „Și uscatul mânilor Lui l-au zidit”. Și încăș, să nu gândească lumea cum că numai pre pământ să ocoléște putéria lui Hristos Dumnezeuului nostru, ce în toată zidirea, neocolit lucrează putéria Lui, ca a unui Stăpân: „Tu stăpânești putéria mării și turburarea valurilor ei Tu o îmblânzești”.

A dooa, pentru ce să doarmă în corabie, zice Mathei, cum că Hristos dormiia, iar Marco zice: „Și El era la cârmă, dormind pre căpătâiu”. Și oare pentru ce, dormind, să se facă cutremurul? 3 lucruri socotesc că urma să se facă, de ar fi fost deșteptat: întâi urma să nu să facă cutremur; a dooa, de ar fi fost deșteptat urma că de ar fi început puțin oarece cutremurul, îndată l-ar fi încetat, că de nu l-ar fi încetat îndată ar fi zis cei ce era de față, cum că nu poate; a treia, că de ar fi fost deșteptat, nu l-ar fi rugat ucenicii și să-i zică: „Doamne, mântuiaște-ne pre noi, că perim!”

Iar încâși să mai zic și alta, ca doară s-ar mai cuveni. Domnul nostru Hristos, ca un Dumnezeu adevărat, iaste mai nainte cunoscătoriu și cunoștea împuținarea credinții ce avea apostolii; și pentru aceasta au dormit și s-au depărtat să se facă cutremurul, pentru ca să se arate împuținarea credinții lor, ca să-i cêrte puținel și să-i înfruntêze. Căci de ar fi crezut deplin să cuveniia să nu zică cuvintele ce au zis, nici să se teamă, ci să socotească cum că Domnul nostru și când doarme mântuiaște, după cea desăvârșit putiarea dumnezeirii Lui; și să cuveniia să zică: de vrême ce Domnul iaste cu noi, ce rău poate să ni să întâmple? Că zice fericitul Pavel, la 10 capete cătră romani: „că tot oricarele va chiea numele Domnului, să va mântui”, necum să-L aibă înaintea ochilor pre Hristos, ci numai având credință curată și chieamând precinstit numele Lui să mântuiaște de nevoi. Dară ei, că-L avea și cu lucrul și cu numele?

Deci, pentru acéia Domnul nostru au înfruntat necredința lor și drept acéia le-au arătat de față boala lor cea sufletească, adecă puținica lor credință, cu acea puțină înfruntare, zicându-le: „Ce sânteti fricoși, puțin credincioșilor?”. Apoi, sculându-se, au certat vântul și marea.

Socotiți, iubiții miei, de vedeți purtarea de grijă vindecătoare a Dohtorului celui ceresc, Dohtorul cel desăvârșit. Întâi curățêste ranele de carnea cea putredă, apoi pune erburile céle vindecătoare. Nu voiu lenevi a zice cum că de n-ar fi tămăduit necredința, n-ar fi încetat cutremurul și să facă liniște. Și această taină ascunsă și

acoperită o socotesc și de pe alte minuni ce au făcut Domnul nostru Hristos, ca și slăbănogului; că i-au zis întâi: „Cutează fiule, iartă-ți-să păcatele”. Au scos și de la el întâi putrejunea păcatelor, apoi îi zice: „Scoală, ia-ți patul tău și mergi în casa ta”.

Să nu vă pară lucru de minune căci am zis pentru apostoli cum că nu au avut puțină credință, căci acea frică ce avea ei le dovedește credința, precum și când au intrat în corabie, cătră Vithsaida, unde s-au și temut noaptea, că-L vedea pre Hristos ca o nălucă și s-au spăimântat și pentru ce zice Marco evanghelistul că nu înțelesă din pâini, căci era inima lor împietrită. Și aici iară așa: frica și cuvintele ce zicea cătră Hristos arăta necredința lor. „Deșteaptă-te – zice – că ne înecăm!”. Iară Hristos le zice: „Ce sunteți fricoși, puțin credincioșilor?”.

Oare, ce socotiți iubiții miei, puteți dară zice cum că acéste cuvinte sfinte să fie fost goale, numai dojănicioase? Ba. Ce numai cuvintele acéstia asemăna erburilor celor amară ce dau dohtorii cei aleși, carele la gust sânt amară și oțăroase, iar apoi au lucrare putérnică a trage veninul și flegmele și să curățe trupul de toate răutățile și să mijlocească sănătate. Așa era cuvintele blagoslovitului Iisus, cuvinte de sănătate și de viață, măcar că era și puțin amară, precum zice fericitul Petru: „Doamne, cătră cine vom mérge? Cuvintele vieții de veac ai”. Acéste cuvinte sânt încredințate cum că au rădicat necredința de la ucenici și cum au auzit necredința, au certat vânturile și marea și să făcu liniște mare.

Stau puțin de mă mir de aceasta. Oare, pentru ce să cérte Hristos stihiile céle neînsuflețite și nesimțitoare: marea și vântul? Nu socotesc să fie certat Hristos stihiile, ci pre dracii aceia carii din depărtarea lui Dumnezeu lucrează unile ca acéstia, spre ispita noastră. Și de pe ce mă încredințez cum să fie așa? De pe cuvintele evanghelistului Marco, că au zis vântului: taci, cuvânt carele era obicinuit Hristos să-l zică la draci, precum au zis în Capernaum la omul cel ce avea duh necurat și la omul ce au adus pre fiu-său și avea duh mut și surd, precum spune Mathei că tot cu acel cuvânt: taci, au certat vânturile și marea.

A 3 întrebăciune, pentru ce să lase pre ucenici să se turbure. Din ceput, Iisus Hristos, Dumnezeul nostru, Carele S-au făcut Om, pre sfinții Lui ucenici și cu cuvinte și cu fapte îi învață să petreacă în strimtorime, în scârbe și în ispite, pentru ca să le arate cum că aceasta iaste calea cea adevărată, că întâi El, din ceputul vieții Lui au pățimit goane, scârbe și ispite, până la moarte. Drept acéia, le zicea și lor: „Vă vor da și pre voi în scârbe și vă vor ucide pre voi și veți fi urâți de toate limbile pentru numele Mieu”. Să se turbure i-au lăsat și să vie în nevoi, pentru ca să facă minunea mare și cu minunea să-i mântuiască din puțina credință.

Și adevărat, pentru căci pricina minunii iaste mare și numai lui Dumnezeu să cuvine. Că n-au făcut minunea cu toiagul, ca robul lui Dumnezeu Moisi, în Marea Roșie, sau cu cojocul, ca Elisei cu chiemarea lui Ilie, de au trecut Iordanul, sau cu chivotul, ca Iisus fiul lui Navi, de au stătut apele lui Iordan de-o parte și de altă parte, ce numai cu poruncă și cu certare, ca un Stăpân slugii Lui. Zise mării și vânturilor: taci și îndată au încetat. Și atâta i-au plecat pre ucenici minunea aceasta, cât să temură. Zice Marco: „Frică mare și zicea între dânșii: oare, cine iaste Acesta, că și vântul și marea ascultă pre Dânsul?”

Iară stau de mă minunez, cum putu fi aceasta, de s-au întâmplat astăzi să prăznuim 2 cutremure de-o dată: unul ce s-au făcut în mare din depărtarea lui Dumnezeu, de draci, pentru ca să se îndepărteze puțina credință a ucenicilor, al doilea cutremur ce s-au făcut pre pământ, din sălbăticia și cruzimea inimilor lui Dioclitian și Maximian, părechia dracului, pentru ca să se adevéreză credința cea multă a sfântului, marelui mucenic Dimitrie, a căruia prăznuim cinstita pomenire. Că atât cutremur au făcut și atâtea valuri sălbatece au pornit asupra blagoslovitei corăbiei lui Dimitrie cât siliia să între într-o cele mai din lăuntru ale fericitului său suflet, să-l cufunde, neștiind turbații aceia de oameni, ca niște fiare sălbatece, cum că Dimitrie nu era corabie deșartă, ci avea catarg bun și corăbiiar vrednic și vétrile iscusite și cârmaci foarte învățat.

Catartul era cinstita cruce, întru care se lăuda că iaste puru-rea tare și nou și poate să rabde vânturile Duhului Sfânt, întru inima lui; căci îi da atâta îndrăzneală fericitul Pavel, după cum scrie la 6 capete cătră galaténii: „Mie să nu-mi fie a mă lăuda, fără numai în crucea Domnului nostru Iisus Hristos”. Iar mai vârtos cuvântul Domnului Iisus, ce zice în *Sfânta Evanghelie*: „Și cine nu va lua crucea sa și să vie după Mine, nu iaste Mie destoinic”. Iar corăbiiarul iaste știut de toți cum că altul nu era numai însuș Hristos, foarte învățat întru călătoria cetății cei cerești, căci de acolo iaste; și moșia Lui iaste ceriul, precum zice la Ioan în 18 capete: „Împărăția Mea nu iaste din lumea aceasta”; și la al 6 cap: „Eu sânt Pâinea cea vie, Care S-au pogorât din ceriu”.

Acesta însuș era întru adâncul sufletului lui Dimitrie, lăcutoriu și când îl vedea puțin că să înfricoșa, îi zicea: „Dimitrie, tu ești oaia Mea și foarte bine te cunosc, că urmezi după Mine; nu te teme, că nu te va răpi nimeni din mâna Mea. Și-ți voi da ție viață vécinică și acolo unde vor să pătrună trupul tău cu sulite, Eu sânt; loviturile tale le voi primi Eu și nu te voi lăsa să aibi durori. Aleargă curând, că ai vreme bună. Eu am umplut vétrila credinței tale cei curate, cu Duhul Mieu cel Sfânt. Dimitrie fă-te părtaş morții Méle, că te voi face părtași și Învierii Méle; cu Duhul lui Dumnezeu petreci în patemi, pentru aceasta fiul lui Dumnezeu ești. Nu voi lăsa să aibi duhul robiei spre frică, ci-ți voi da duhul moștenirii fiești, carele să mărturisească cum că ești fiul lui Dumnezeu și, ca un fiu al lui Dumnezeu, vei fi și moștean Lui și moștean împreună cu Mine, iubitul tău Hristos. Fiiul Mieu, Dimitrie, vezi crucea? În inima ta am înfipt-o. Pre crucea aceasta dorm somnul patemii, a morții, carea au mijlocit viața a toatei lumi; ce M-au deșteptat mila preaputérnicului Dumnezeu, cu înviarea, pentru multa dragoste ce am cătră tine și cătră toată lumea.

Furtunele acéstia și cumplete valurile voi înceta și pre tine te voi răpi din mijlocul lor. Ci vino după Mine, că am întors cărma din partea cea slobodă a deșărtăciunii, spre frumosétele

céle nemuritoare ale împărăției mele. Vino, prin moartea Lui, în viața cea vécinică, să Mă vezi și să te veselești”.

Drept acéia și noi, smeriții robii tăi, mare mucenice Dimitrie, te rugăm, de vréme ce într-atâta cinste te-ai învrednicit Dumnezeu, ca să te faci fiiul Lui și sfânta Lui dreaptă să te ia și să te sue întru împărăția Lui, ca să te răsfeți cu fericiții îngeri, cuvântul tău și rugăciunea ta poate mult. Drept acéia adu-ți aminte și de noi, carii ne turburăm în furtuna cea mare a vrăjmașilor și în valurile deșartăciunilor celor lumești și de doarme Dumnezeu, adecă de să face ca Cela ce doarme, și nu va vrea să ne asculte, tu ai multă îndrăzneală ce-L deșteaptă și te roagă Lui tu, cel vrednic, pentru noi, cei nevrédnici; tu, cel iubit a lui Dumnezeu, pentru noi, cei urâți, pentru neascultarea și nesupunerea poruncilor Lui; tu, cel desăvârșit priiaten a lui Dumnezeu, pentru noi, vrăjmașii, pentru păcat.

Să încéteze furtuna și să alinéze valurile, că iaste dator să facă voia ta. Și fă această osteneală ca să ne aduni în corabiia ta, cea blagoslovită, când va răspunde preamilstivul Stăpân să stăm de față, în zioa cea dulce a răsplătirii, ca dinpreună să binecuvântăm prealăudat numele Tatălui și al Fiiului și al Duhului Sfânt, în véci. Amin.

ÎNVĂȚĂTURĂ LA NOEMVRIE 8, ÎN ZIOA SĂBORULUI SFINȚILOR ÎNGERI*

„Socotiți să nu obidiți pre vreunul dintru acești mici!”

(Matei 18, 10)

Nu să cuvine cinstea și lauda numai oamenilor celor mari și bogați, că sânt vrédnici acestui dar și cei mici și smeriți. Că măcar că cei mari strălucesc cu hainele céle de mult preț și cei mici n-au cu ce să-și acopere trupul; cei mari să odihnesc pe așternuturi moi și frumoase și cei mici să culcă pe pământul gol și pe pae; aceia însoțiți cu mulțime de slugi, iar aceștea lipșiți, pustii și de ajutoriu și de priiateni; aceia între răsfățări și între bogății și aceștea între primejdii și între întristăciuni. Însă, cu toate acéstia măririi despărțite, nu să cuvine celor mici mai puținică cinste și dragoste decât acéia ce să cuvine celor mari și bogați, nici iaste cu dreptate celor mari să li să închine lumea și pre cei mici să-i batjocorească: de aceia să se teamă și pre aceștea să-i obidească; de acéia să se rușinéze și pre aceștea să-i înfrun-téze, pentru căci măcar că cei mari cu sila și cu putérea răsplătesc sudălmile, iar cei mici au îngeri sprijinatori în ceriu de pedepsesc pre cei ce-i obidesc.

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește la fila 150.

Drept acéia, și Domnul nostru Iisus Hristos poruncéște tuturor în *Evanghelia* de astăzi, să se păzească, să nu socotească pre unii ca aceștea batjocură norocirii și necurății ale lumii. „Socotiți, zice, să nu obidiți pre vreunul dintru acești mici”. Și pricina iaste, pentru ce aceștea atâta să iubesc de Dumnezeu că au cu dânșii îngeri carii pururea văd fața lui Dumnezeu, în ceriuri, dintru care cuvânt evanghelinesc luom pricină astăzi să arătăm înaintea dragostei voastre măririle acestor mici, ce zice *Evanghelia*, pentru ca să priceapă cei ce îndrăznesc de-i obidesc, cât păcătuiesc de greu și ce răspuns vor să dea.

Și lăsând la alți înțelepți și învățați să prăznuiască precum să cade săborul fericitilor îngeri, ce prăznuiaște astăzi bisérica lui Dumnezeu, eu mă voiu nevoi să-i veselesc cu această vorbă ce voiu să fac, de va lumina mila lui Dumnezeu, pre vreunul din păcătoși să vie la pocăință, de vréme ce să face mare bucurie în ceriu, pentru un păcătos ce să va căi: ci să ascultați cu dragoste, de pohtiți să vă folosiți.

De doao féliuri de mici să află în lume și pre doao féliuri de mici să obicinuesc de obște oamenii, de-i obidesc: cei dintâi sânt săracii și cea de a doao sânt preoții. Pentru cei săraci, zice înțelepciunea lui Sirah la 13 capete: „Scârbă e la cel bogat, săracul”. Și dumnezeescul Iacov, fratele Domnului, la Poslaniia lui, la al doilea cap zice: „Iară voi ați necistit pre sărac”. Și pentru preoți mărturiséște obiciaiul cel de obște și mai vârtos acela al locului acestuia, întru care preoții sânt cei mai necinstiți și mai obidiți. Însă aceștea, pre carii lumea îi socotéște mici și proști, nu sânt mici, ci sânt a unii vrednicii și a unii măririi: că poci zice pentru dânșii, prin rostul apostolului, cum că pentru aceștia nu iaste vrédnică lumea. Cei săraci sânt atâta de mari cât iaste însuș Hristos de mare, de vréme ce pre aceștea nu-i numéște slugi, nici priiateni, ci-i numéște în *Evanghelie* frați zicând că: „Ce ați făcut unuia dintru acești frați mai mici ai Miei, Mie ați făcut”. Și preoții iară, atâta sânt făr' de asemânare, că după Dumnezeu nu să află nici în ceriu nici pre pământ, nimeni carele să

poată să fie asemenea cu ei: cu Dumnezeu sânt mai mici decât El și cu oamenii sânt mai mari decât ei. Nu sânt, firește, îngeri, iar pentru darul ce au sânt mai mari decât îngerii. Drept aceia zice și dumnezeescul Efrem Sirianul, la cuvântul cel dintâiu ce face pentru preoție: „Preaslăvită minune iaste preotul și putere nespusă: de cer să atinge, cu îngerii petrece și cu Dumnezeu are mare amestecare”.

Și pentru ca să cunoașteți cu lucrul și cu ispita măririle acestor mici, adecă a preoților, ce-i batjocorește lumea, luați seama, rogu-vă, cu socoteală întregă și vedeți puterea cea mare ce au și în ceriu și pre pământ, pre lângă oameni și pre lângă Dumnezeu.

Când Domnul nostru Iisus Hristos au ertat păcatele slăbănogului aceluia ce l-au fost adus înaintea Lui, să-l tămăduiască, știți ce au zis cărturarii și fariseii, ce era acolo de față: „Cine poate erta păcatele, fără numai singur Dumnezeu?”. Unul ce poate să iarte păcatele oamenilor cu adevărat, au Dumnezeu iaste, au putere dumnezeiască are în sine. Deci dară de o fac aceasta preoții în toate zilele cu păcătoșii și au atâta putere să iarte păcatele, precum cu toții o credem, puteți să ziceți cum că acești mici nu sânt alți dumnezei în lume?

Ascultați și alta, mai mare. De ați vedea, aici de față, de o parte mulțime de arapi negri carii să fie răniți de vrăjmași cu rane de moarte și legați cu lanțuri tari și de altă parte un om puternic și să le zică: să fiți slobozi, să fie tămăduite ranele voastre, să fugă din trupurile voastre acea negreală ce vă întunecă și, zicând așa, de ați vedea să cază din mâinile și din picioarele acelor ticăloși legăturile, să rămâe îndată sănătoși de rane și să se prefacă în albiciune acea negreală întunecată întreb, oare ce ați putea zice pentru acel om? Cum v-ar părea puteria lui? Eu sunt încredințat cum că ați zice și ați mărturisi cum că acel om iaste preste toți oamenii, cum că iaste om pogorât din ceriu, cum că iaste alt Dumnezeu și om.

Acuma dară socotiți cum că acest om iaste unul din cei mici, ce nu-i bagă lumea în seamă. Arapi negri sânt ticăloșii

de păcătoși pre carii păcatul îi face mai întunecați decât dra-
cii; aceștea sânt toți răniți pentru căci de câte ori păcătuiesc, de
atâtea ori să tipărește în sufletul lor rane de moarte. Sânt legați
cu lanțuri gréle pentru căci păcatul îi face robi diavolului. Aici
vine micul acela netrédnicul preot și cu un cuvânt al lui, cu un:
„Ertate să-ți fie păcatele”, face la sufletele păcătoșilor mai slăvite
lucruri decât acélia ce ați auzit mai sus; dezleagă legăturile păca-
telor, vindecă ranele, îi curățește de tina păcatului, îi mântuiaște
din mâinile diavolului, îi prietenéște cu Dumnezeu, îi face de
petrec cu îngerii.

Acuma dară și acest mic, cum vi să pare? Socotiți să aibă pre
pământ pre altul mai tare decât el? Dară ce zic: pre pământ, nici
în ceriu, afară din Dumnezeu, nu are micul acesta asemenea lui
în putére. Și voiu dovedi-o. Luați seama pentru omul acela ce
zice în *Sfânta Evanghelie*, că să pogoriia din Ierusalim la Ierihon
și au căzut în tâlhari; să fie fost ca noi, creștin și drept în cre-
dință mi să pare că-l văz mai mort de rane, să zacă pre pământ și
să ceară ajutoriu de la toți să se întristéze și să plângă, nu atâta
pentru viață, ce răpunea, cât pentru suflet, care pentru multele
lui păcate sta în nevoe să-l piarză.

Vie acum, aici, împărații cei mari și putérnicii pământului,
să vedem de au atâta putére să mântuiască sufletul acelui ticălos,
din nevoia vécinicii morții. Dară ce zic: împărații și putérnicii?
Vie îngerii raiului, heruvimii cei cu ochi mulți, serafimii cei câte
cu 6 arepi, scaunele, domniile și toate cétele îngerești, să vedem
de le va ajunge până într-atâta putéria. Lasă să ia împreună cu ei,
într-ajutoriu toate cétele sfinților, să alérge măcinicii, să năvă-
lească apostolii, să grăbească cuvioșii, dreptii, prorocii, patri-
arșii, să se pogoare împreună cu ei însăși Preacurata Stăpână,
Maica lui Dumnezeu, Împărăteasa îngerilor și a oamenilor, ce vă
să pare? Socotiți că va putea toată ceata această cerească și toți
sfinții să dezlége din legătura păcatelor, ce-l trag în iad, sufle-
tul acelui ce zăcea mai mort? De o va zice cineva aceasta (că
va putea), acela nu créde drept, așăzământurile sfintei noastre

credință, nici iaste din turma lui Hristos, de vréme ce nu ține acéia ce zice Hristos pentru aceasta la *Evanghelie*. Îngerii tot să mijlocească, sfinții să se roage, dreptii să se cucere, Maica lui Dumnezeu să mijlocească pentru ca să ia, ticălosul acela de păcătos, dezlegare păcatelor lui, iar să-l dezlege de păcate, cu putéria lor nu pot nici unul din sfinți.

Și pricina iaste pentru căci putéria a lega și a dezlega nu o au fericiții, în ceriu, ci o au preoții, oamenii, pre pământ. Acuma (dară) acéia ce în ceriu nu o pot face toate cétele sfinților, vedeți cum o săvârșaste pre pământ unul dintru acești mici. Lasă să se pogoare și aici, după întâmplare, un preot oarecarele și să vază pre cel ce zăcea pre cale mai mort, carele cére ajutoriu și mântuire sufletească; lasă să vază lacrămile, să vază suspinurile, să se uite voinței și, blagoslovind cu mâna acéia ce nu priimesc cei mari să o sărute cu evlavie, lasă să zică numai: te sloboz de toate păcatele tale. Să vedeți streine, înfricoșate și preaslăvite, îndată să mântuiaște sufletul acela din nevoia vécinicii munci, să dezleagă legăturile păcatelor, fug dracii, să bucură fericiții îngeri și aciaș dumnezeiască dreptate, ce ținea goală sabiia răsplătirii, o pune iarăș în teacă și toată să îmblânzeste.

Nu iaste, drept acéia, lucru înfățișat că nici în ceriu nu iaste nimeni, afară din Dumnezeu să aibă atâta putére, atâta stăpânire, câtă au pre pământ acești mici, acești preoți.

Iară să vedeți și alta, lucru mai minunat acestor mici. Au, rămas toată zidirea uimită când Iisus al lui Navi au poruncit soarelui să stea pre cer, nemișcat, până va birui pre vrășmașii lui; dară cu cât mai vârtos socotiți că s- ar minuna când acestaș Iisus ar zice soarelui, nu să stea nemișcat pre ceriu, ci să se pogoare din ceriu pre pământ. Adevărat, înfricoșat lucru ar fi acesta, iar nu iaste nimica întru asemenare cu acéia ce face preotul în toate zilele, în sfântul jărtăvnic. El nu poruncéște soarelui cestui ce să véde, ce pune supt datorie cu cuvintele lui și cu rugăciunea lui, pre Soarele cel de taină al dreptății, pre Însuș unul născut Fiiul lui Dumnezeu, să Se pogoare din ceriu și supt întâmplările

pâinii și a vinului să Se facă iară jărtvă vie pentru ertăciunea păcatelor noastre. Și aceasta nu o dată sau de doao ori, ce peste tot anul, în toate zilele, când el va vrea și în ce loc va pohti. Și nu iaste aceasta o putere de caré să minunează și îngerii? Pre Melhisedec îl numește, marele Pavel, asemenea cu Fiiul lui Dumnezeu, la al 7 cap cătră ovrei, pentru căci aducea pâine și vin jărtvă lui Dumnezeu, carele era închipuire dumnezeestilor taini.

Și noi cum vom numi cu nevrednicie pe preoții noștrii carii în toate zilele aduc, nu închipuirile, ci adevărul, nu umbrele, ci acelaș trup și sânge a Mântuitoriului nostru, Dumnezeu. Cu cât mai vârtos decât Melhisedec iaste acesta asemenea cu Fiiul lui Dumnezeu? Cu adevărat, nu poate afla mintea gânduri, nici limba cuvinte, pentru ca să vădească măririle acestor mici.

Și cu acéstia toate, ce cinste le face lumea? Au să zic mai chiar, care obide n-au de la oameni, de la creștini și de la fiii lor cei duhovnicești? „Cu tot sufletul tău teme-te de Domnul (poruncéște Sfântul Duh la al 7 cap a lui Sirah) și pe preoții laudă”. Și iarăș: „Teme-te de Domnul și slăvește pe preotul”. Și iaste cineva să o facă aceasta? Iaste cineva să aibă cucerie cătră preoți, să-i cinstească, să-i slăvească?

În légia véche atâta de mare socotiia necinstea preoților cât însuș Dumnezeu au dat poruncă, precum scrie la a Dooa lége, în 17 capete, că de va îndrăzni cineva, cu semeție să necinstească pe preot și să nu asculte porunca lui, omul acela să se dea morții.

Acuma dară a câtă osândă socotiți că sânt vrédnici cei ce îndrăznesc, cu atâta semeție, de fac necinste preoților, a sfintei biséricii noastre, carii covârșesc și în dar și în vrednicie și în putere, pe preoții legii vechi.

Pentru marele Antonie scrie în viața lui dumnezeescul Athanasie cum că măcar că era atâta de mare și vestit întrun bunătăți, că să cutremura de el dracii și hiarăle pustiiului i să supunea, iar când vrea întâmpina vreun preot își pleca genunchele înaintea lui și nu să scula de la pământ până nu-i săruta întâi mâna și să

ia de la el blagoslovenie. Și acum nu Antonii, nu sfinți, ci oameni netrébnici și păcătoși, nu numai să priimească să sărute mână de preot, ce pornesc asupra lor cu atâta semeție limbilor cele slobode, de-i dojenesc, de-i înfruntează și-i necinstesc. Și iaste aceasta credință dumnezeiască sau faptă creștinească?

Mi să pare că auz pre mulți de-mi dau răspuns cum că preoții nu sunt ca preoții acei vremi. Aceia, zic, era cu fapte bune, aceștea sânt înrăutățați; aceia era cuciarnici și aceștea léneși. Aceia era postnici, aceștea sânt bețivi; aceia era făr' de răutate și aceștea viclénii. Aceia era toți duh și aceștea toți trup și pentru acéia cu dreptate să și necinstesc de lume (trebuie dară să nu avem preoție nicidecum, ci să fim ca dobitoacele cele necuvântătoare).

Însă, eu voi zice cum că cu adevărat bună pricină iaste aceasta și așa să fie. Numai întâi voi zice și eu, cu *Sfânta Scriptură*, fieștecăruia: „Cine te- au pus pre tine boiarin și judecătoriu preste noi?”. Și iarăși împreună cu mine zice sfântul Pavel: „Tu cine ești cela ce judeci pre sluga streină?”. Și la al 2 cap cătră evrei, zice: „Și gândești, o, oame, cela ce judeci pre ceia ce ca acéstia fac și făcând acéstia că tu vei scăpa de judecata lui Dumnezeu?”. Cine au dat volniciia aceasta mirénilor, să înfrunteeze pe preoți, să ia seama petrecaniia lor să viclenească la faptele lor? Nu era împărat – și împărat creștin – marele Constandin? Iar când i-au spus pentru un preot, cum că petréce viață rea și preacurvească n-au vrut să-i cêrce, nici să-i iscodească viața și fapta lui ci, ca un iubitoriu de Hristos, ce era, au zis: de aș vedea cu ochii miei pe preotul să facă păcatul, l-aș acoperi cu cabanița mea. Și iară, la săborul cel dintâi de la Nichea, aducând oarecarii o scrisoare împotriva unor preoți și episcopi, n-au vrut fericitul nici cum să o cetească, ci îndată au rupt-o și au băgat-o însuș în foc, de au ars și au zis și acéste cuvinte vrédnice de pomenire: să nu dea Dumnezeu să judec eu vreodată pe preoții lui Dumnezeu. Deci acum acéia ce n-au făcut un împărat atâta de mare și atâta de sfânt, cum îndrăznește să o facă un om de rând, un om păcătos, nenorocit și nevrédnic?

A dooa răspunz: acéste greşale, ce ziceţi că au preoţii, oare din copilărie le-au avut, au le-au câştigat după ce au luat preoţiile? De le-au avut din copilărie, vina nu iaste a lor, ci iaste a mirénilor, că n-au vrut să-i crească cu frica lui Dumnezeu, cu învăţături folositoare şi cu pilda lor cea bună. Iar de le-au câştigat pre urmă, iară de la miréni le-au luat şi de la dânşii au învăţat răutatea, că ei n-au născut preoţi, ci miréni. Şi pentru ce nu clevetiţi înşivă pre voi şi vă înfrunţaţi că aţi dat pricină rea? Ce necinstiţi pe preoţi carii, de s-au făcut ucenici răi, s-au făcut pentru căci au avut pre voi dascali răi? Însă eu mă voiu uni cu gândul vostru şi acéstia ce ziceţi pentru preoţi zic şi eu că iaste așa. Însă să ascultaţi o pildă.

Evdoxiia, împărăteasa lui Arcadie, au fost înţeles cum că norodul de la Gaza nu petrec creştinéşte, de vréme ci cei mai mulţi să închina idolilor. Şi zicea împăratului şi-l îndemna să facă în tot chipul să-i supue supt creştinătate, pentru ca să nu să necinstească împărăţia şi numele lui Hristos şi al credinţii. Iar împăratul Arcadie i-au răspuns: o ştiu eu aceasta de mult, cum că acel norod pleacă mai mult la închinăciunea idolilor, dară ce voiu să fac? Să cuvine să mă fac cum că nu-mi iaste în ştire şi să-i las să trăiască cum vor vrea, pentru căci are mare câştig împărăţia noastră din dările lor.

Acum dară, dintr-acest răspuns iau şi eu pricină ca să astup gurile mirénilor acelora carii, cu atâta îndrăzneală iscodesc, cu tot denadinsul faptele lor, preoţilor. Ce ziceţi voi, râvnitorii, cum că preoţii sânt răi şi păcătuiesc. Adevărat, eu însă³ zic că păcătuiesc. Numai aceştea ce voi fi socotiţi păcătoşi, aceştea sânt cei ce vă dau blagoslovenii. Aceştea sânt cei ce vă sfinţesc. Aceştea sânt cei ce vă nasc de a doa oară în baia sfântului botez. Aceştea vă pecetluiesc cu darul Duhului. Aceştea sparg zapisul păcate-lor voastre. Aceştea vă împrietenesc cu Dumnezeu. Aceştea vă fac părtaşi cu trupul şi cu sângele Domnului. Aceştea sânt ce vă

³ În ediţia din 1888: „Adevărat, eu încă zic”.

folosesc cu rugăciunile lor, la boalele voastre, la nevoile voastre, în viață, la moarte și după moarte.

Și nu căutați la atâta câștig și bunătați ce vă fac, la atâtea daruri, la atâtea faceri de bine ce vă împart, numai vă uitați cu atâta pizmă și cu atâta mânie la greșalele ce au ca niște oameni ce poartă trup și viețuesc în lume. Dară pe cine vatămă preotul, de greșaste, au de face ceva neplăcut? Și de nu vatămă pre nimeni, ci mai vârtos face folos norodului lui Dumnezeu și biséricii, pentru ce vă îndemnați pentru un rău, carele nu vă face pagubă, să obidiți și să necinstiți cu bine ce vă dă atâta folos? Dară ce voiu să zic? Răutatea cea multă a lumii orbéște ochii a fieștecăruia și nu lasă să se uite la păcatul cel mare ce face, când necinstéște unul dintre acești mici.

Însă zice chiar marele Zlatoust, la al sapesprăzécelea vorbă ce face *Evangelia* lui Mathei: „Cei ce țin locul lui Hristos sânt preoții și cel ce cinstéște pe preotul lui Hristos, pe Hristos cinstéște”; iar cel ce sudue pe preot, pre Însuși Domnul nostru sudue și necinstéște; că Hristos pe preoți au lăsat în locul Lui ispravnici în bisérica Sa (și de vréme ce un boiar nu poate suferi să-i necinstească cineva pe ispravnicul său, carele îl va lăsa la niscai case a lui), dară Hristos cum va putea suferi?

Și la cea de apoi, ce dar socotiți că vor lua unii ca aceia și în această viață și în céialaltă? N-ați cetit vreodată în *Sfânta Scriptură* ce s-au întâmplat lui Noe când au băut și s-au îmbătat? S-au dezbrăcat de tot în casa sa și dormiia și au văzut fiu-său Ham goliciunea lui și, în loc de a-l acoperi ca pre un tată, a eșit afară și l-au grăit de rău cătră frații lui. Iară aceia, ca niște înțelepți și cuciarnici au mers de au acoperit goliciunea tatălui lor, făr' de a-și întoarce féțele lor, să-l vază. Și dintru aceasta, ce au urmat? „Și să trezvi (zice *Scriptura*) Noe din vin și cunoscú câte îi făcu lui feciorul lui cel mai tânăr și zise: blestemat Ham, feciorul, slugă va fi fraților lui, de vréme ce mi-au făcut aceasta Ham și m-au grăit de rău în lume. Să fie blestemat și el și copii lui și averile lui; stăpânire să nu ia, în viața lui, ci să se facă slugă

supusă fraților lui”. Atâta au zis bătrânul Noe și până astăzi și în véci va fi, pururea, blestemat neamul lui Ham.

Și aceasta socotiți, feții miei iubiți, că să va întâmpla și la cei ce obidesc pre unul dintru cești mici. Iar iubitorii de Dumnezeu și creștinii să se păzească de clevetirea cea preoțească, pentru ca să câștige blagoslovenia lui Sim și a lui Iafeth, caré rugăm să vă dăruiască milostivul Dumnezeu și în această lume și în cea viitoare. Amin.

CAZANIE LA VOVEDENIE BOGORODIȚE, NOEMVRIE 21*

Puțin ajutoriu va putea lua un bogat de la un sărac și puțină laudă va auzi un cinstit de la un neînvățat. Drept acéia dară și eu, știindu-mi sărăciia bunătăților și slăbiciunea învățaturii, stau de mă mir ce voiu face. Că de o parte uitându-mă măririlor Preasfintei Fecioarei Mariei a căriia intrarea cea cu pohfală în biserică astăzi prăznuim; de altă parte, văzând atâtea cinstite obraze, împodobite cu florile bunătăților și cu înțelepciune, mă spăimântează și nu cutez a grăi. Că ce tărie are ticăloasa mea limbă, a lăuda și a cinsti cu vrednicie pre una ca aceasta, carea iaste aleasă și întru tot îmbunătățată mai nainte decât toată zidirea, după cum zice la *Cântarea cântărilor*? Sau ce putere are izvorul meu cel cu o picătură de apă, să adape o grădină sufletească ca aceasta?

Iară încăși, de vrème ce darul Duhului Sfânt, carele pururea tămăduiaște céle neputincioase și célia care nu sunt desăvârșit le împlinește, acelaș să-mi dea și mie putere și ajutoriu, ca să pociu zice puține cuvinte în slava lui Dumnezeu și întru cinstea și lauda Născătoarei de Dumnezeu.

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește la fila 137.

Vede-să în *Sfânta Scriptură*, la a treia carte a Împăraților, la al 6-lea cap, cum că împăratul Solomon au făcut casa Domnului cu trei despărțituri; și în despărțitura cea dintâiu sta mulțimea norodului, întru a dooa despărțitură sta arhierii și preoții, iară întru a treia despărțitură era Sfânta Sfintelor, întru care nu putea să între nimenea, fără numai arhierul, într-un an o dată, de tămâia locul acela și să ruga lui Dumnezeu pentru mântuirea lui și a norodului, precum zice fericitul Pavel, la al 9-lea cap către evrei: „La cortul cel dintâi pururea întra preoții, de făcea slujbele, iară la cel de al doilea, într-un an o dată, singur arhierul, nu făr' de sânge carele aducea pentru dânsul și pentru necunoștințele norodului”. Caré bisérică despărțitura cea dintâi, unde sta norodul să închipuia ceriului carele stă deasupra noastră, unde iaste văzduhul și sânt acoloa toate păsările céle zburătoare; iară a dooa despărțitură, unde sta arhierii și preoții să închipuia ceriului al doilea, carele stă deasupra ceriului dintâi, unde sânt puterile céle cerești, adecă îngerii și sufletele dreptilor; iară a treia despărțitură, unde era Sfânta Sfintelor și întra într-un an o dată numai arhierul, să închipuia al treilea ceriu, carele stă deasupra celui de al doilea, întru carele nu întră nimenea, făr' numai adevăratul arhieru Hristos, Dumnezeuul nostru.

Și de pohtiți ca să vă încredințați cum că bisérică acéia era închipuirea ceriului, ascultați de vedeți ce zice fericitul de Pavel, iară la al 9-lea cap către evrei: „Pentru că nu în sfinte făcute de mâni au întra Hristos, pildă celor adevărate, ci într-acestași ceriu să se arate acum féții lui Dumnezeu pentru noi”.

Și pentru ce să numiia Sfânta Sfintelor? Nu pentru alta, fără numai căci era într-înșă céle doao table ale legii ce au dat Dumnezeu lui Moisi în muntele lui Horiv și toiagul cel înflorit al lui Aaron și năstrapa cea cu mannă și cădélnița cea de aur și lada legii. Iară eu pociu zice că să numiia mai vârtos Sfânta Sfintelor nu pentru căci era stătătoare într-înșă numai céle lucruri trecătoare, carele închipuia multe taini ale biséricii noastre, ce și pentru căci s-au învrednicit a lăcui într-înșă 12 ani Sfânta sfintelor

cea adevărată, adecă Sfânta Fecioară, care au născut mai presus de fire pre Sfântul sfinților, pre Mesia cel făgăduit.

Și cum că să închipuia biserică acéia ceriului iaste lucru dovădit, căci ia iaste ceriul cel adevărat carele au răsărit pre Soarele dreptății și în pântecel ei au lăcuit ca într-o al treilea ceriu o față a Sfintei Troițe, Fiiul și Cuvântul lui Dumnezeu, Iisus Hristos, adevăratul arhieru, de au zidit a doua oară neamul omnesc și să ruga lui Dumnezeu Tatăl pentru mântuirea lui Adam și a necunoștinței lui. Iară pricina pentru căci au intrat Sfânta Fecioară, de au lăcuit atâtea ani la acel loc sfânt, măcar că iaste știut la toți iară încăș cu cuviință iaste să o spunem și noi.

În vremile céle de demult era obicei la jidovi și care om nu făcea coconi era hulit și urât de toți măcar de ar fi fost de neam cât de mare și bogat; și când ducea darurile lui la biserică le priimiia preotul pre urma tuturor și sta la biserică mai jos decât toți și bucate nimeni nu mânca cu el, ci-l ținea toți ca pre un urgisit de Dumnezeu.

Deci, Ioachim și Anna, fiind sterpi, s-au întâmplat, într-o sărbătoare mare ce avea jidovii, prin neștiință și fără de nici un vicleșug, ca niște oameni bogați și de neam împărătesc ce era, au dus darurile lor mai nainte decât alții la biserică. Și, văzându-i preotul, atâta i-au înfruntat și i-au dojenit, cât i-au scos din biserică cu mare rușine și cu multă urgie i-au gonit, împreună cu darurile ce adusése (Oare, ce jale și ce scârbă socotiți că vor fi luat în inima lor niște oameni mari ca acéia?). Iară ei, blagosloviții, au priimit înfruntarea și urgia preotului cu multă cucerie și, plecându-și capetele, să ducea plângând cu amar la casa lor, nezicând nimic, nimănu.

Iară acum să nu carea cumva să îndrăznească preotul, sau arhieru, să înfrunteze pre cineva, nu pentru căci nu are coconi, ci pentru căci face fărdelegi și strâmbătăți, că apoi iaste vinovat morții. Iară măcar că avea Ioachim și Anna multă jale în inima lor, pentru urâciunea și hula ce avea de cătră toți pentru stârpi-ciunea lor, iară de pururea să ruga, cu lacrimi, dintru adâncul

inimii lor, Stăpânului firii, ca să facă milă cu ei, să le dezlege sterpiciunea și să le dăruiască roadă pântecelui lor; nu doară pentru ca să le rămâie după moartea lor feciori să-i pomenească, după cum pohtesc oamenii acești de acuma, sau să le moștenească moșiile ce numai cu făgăduială ca aceia ca, de vor naște vreun prunc, au parte bărbătească, au parte femeiască, să-l închine lui Dumnezeu.

Vedeți dară, acum, pohtă și dragoste creștinească, vedeți căldura de inimă, vedeți râvnă. Cine să află acu, pre acéste vremi, au din cei bogați, au din cei săraci, măcar de ar avea 100 de feciori, să închine unul lui Dumnezeu? O țin lucru necuvios și lucru de nimica, zicând multe cuvinte deșarte, carele mă rușinez a le grăi.

Însă, Dumnezeu, după cum zice David: „Voia celora ce să tem de Dânsul va face și rugăciunea lor va asculta”. Împlinindu-se sorocul sfatului lui Dumnezeu, cel mai nainte de toți vécii și sosind vremea și ceasul acela, aflându-se și vase alése ca acéla, binevoi Dumnezeu dă dăzlegă sterpiciunea Annei și născu prin făgăduință, după cum au născut Sarra pre Isaac, Revecca pre Iacov, Rahil pre Iosif, făméia lui Manoe pre Sampson, Anna, făméia lui Elcana pre Samuil și Elisaveth pre Ioann Botezătorul. Așa și fericita Anna, făméia lui Ioachim, născu scaun sfânt lui Dumnezeu, pre Fecioara Mariia, ca să se odihnească pre dânsa Cela ce să odihnește pre scaunele céle îngerești și-și găti Luiș ceriu însuflețit Cela ce au întărit ceriurile cu înțelepciunea Sa și pământul l-au întemeiat pre ape, de Carele se cutremură toate adâncurile și beznele iadului.

Și au avut mare dreptate Ioachim și Anna ca să nască pre una ca aceasta din pântecetele lor; una pentru că era amândoi de neam împărătesc și să trăgea din sementiia lui David și era foarte drepti și buni înaintea lui Dumnezeu și alta că au câștigat această roadă blagoslovită cu multă durere de inimă, cu multe rugăciuni, cu multe milostenii și cu multe lacrimi, după cum zice David: „Cei ce samănă cu lacrimi, cu bucurie vor secera”. Și au câștigat adevărat o bucurie ca acéia, cât nu o au putut câștiga

alți părinți din véci, nici vor câștiga, nici numele ce au câștigat ei a să numi părinți ai lui Dumnezeu.

Drept acéia, trecând 3 ani după nașterea Fecioarei, o duseră părinții ei la biserică cu multă pohfală de fecioare, cu făclii aprinse, după prorocia lui David, să o închine lui Dumnezeu, după făgăduiala lor. Și sosind la ușa biséricii, fericita Anna zise cătră preot, cu credință și cu multă cucerire: „Priiméște, preote a lui Dumnezeu, pre această cocoană, că iaste roada pântecelui meu, pre carea o am câștigat cu multă durére de inimă, prin rugăciuni cu lacrimi amestecate și o așază în casa Domnului, că Lui I-o am făgăduit, pentru căci au făcut milă cu mine și au rădicat deasupra mea hula norodului; priiméște-o fără de nici o îndoială și sârguiaște de o du în biserică fără de nici o zăbavă, că lui Dumnezeu o am închinat”.

Care cuvinte auzindu-le preotul Zahariia și văzând și pe Preasfânta Fecioară, să minună și zise cu bucurie mare și cu glas de prorocie cătră Fecioară: „Tu ești cu adevărat ușa cea de gând a vieții, caré o au văzut prorocul Iezechiil închisă; ce-mi caută și făr' de voia mea a-ți deschide ușile biséricii ca să intri într-însa să lăcuești, că cu adevărat mai vârtos pentru tine au făcut Solomon, cu înțelepciunea de i-au dat Dumnezeu, acest lăcaș și ție au închipuit-o cunoscându-i⁴ fecioria cu ochii cei de gând ai prorociei lui. Și ție și să cuvine ca să lăcuești într-însa, că acelia câte sta într-însa ție să închipuia. Drept acéia, deaca s-au arătat adevărul, trebuie să se rădice umbra. Întră, fica lui Dumnezeu, cu bucurie și te veseléște într-însa, că am cunoscut cu adevărat că s-au apropiat mântuirea lui Israil, Caré va să vie înfățișat să se nască din tine. Întră preacurată, voioasă și véselă, de te fă lăcaș desfătat preainălțatului Iisus, Carele iaste Mântuitoriul lumii. Întră în locul cel ales, céia ce ești aleasă mai înainte de véci, ca să te hrănești cu hrană cerească, carea va să-ți fie trimisă de la Părintele vérilor, prin îngerii Săi. Întră în Sfânta Sfintelor, ca

⁴ În ediția din 1888: „cunoscându-ți”.

ceia ce ți să cuvine să auzi tainele céle acunse și preaslăvite ce s-au grăit în cămările céle cerești, că tu vei să naști pre Ziditoriul a toată făptura. Întră de te fă mijlocitoare mântuirii omenești”.

Și întorcându-să preotul Zahariia zise și cătră părinți: „Bucurați-vă și voi, soție sfântă, păréche blagoslovită, Ioachime și Anno, căci v-ați învrednicit de v-ați făcut părinți a unii prunci sfinte ca aceștia. Fericiți sunteți, cu toată fericirea, că de pe semnele darurilor ce văz că are această cocoană asupra ei, cunosc adevărat cu duhul prorociei că ia iaste acoperământul goliciunii strămoșilor, oglinda prorocilor și izbăvirea lumii”.

Deci, cu acéste puține cuvinte ce am zis, înțelegerea noastră cea de pre urmă iaste cum că pentru 2 lucruri au întrat sfânta Fecioară în Sfânta Sfintelor: una pentru ca să se curățească de păcatul cel strămoșesc prin mijlocul cuvântului celui de bucurie ce aștepta să-i vie cu arhanghelul Gavriil și alta, ca un vas ales ce era prin venirea Sfântului Duh și prin umbrirea puterii Celui de sus să priimească în pânțele ei pre Fiiul și Cuvântul lui Dumnezeu.

Drept acéia dară, trebuiaște și noi, când vom întra în sfânta biserică, să ne curățim întâi de păcatele noastre și de cugetele céle vicléne și apoi cu cunoștință întreagă să ne facem vase alése, să priimim, prin darul Duhului Sfânt, Cuvântul lui Dumnezeu în inimile noastre și așa, cu acest mijloc, vom fi adevărați prăznitori, măcar că pe Preasfânta Fecioară, de vréme ce iaste și să numéște pricina tuturor bunătăților, nu iaste cu puțință nici cu un mijloc să o cinstim și să o prăznuim, precum să cade. Pentru că cinstea ei biruiaște toată limba și covârșaste tot cugetul omenesc, iară încăș trebuie cu frică și cu bucurie; cu frică pentru păcat și cu bucurie pentru mântuire să-i zicem toți cu un glas: „Lauda cea îngerească, bucură-te, céia ce ești plină de dar, Domnul e cu tine”. A Căruia mila cea nespusă și darul cel bogat să fie pururea cu noi cu toți.

LUNA LUI DECHEMVRIE, 6. CAZANIE LA SFÂNTUL NICOLAE*

I

Pentru căci iaste omul făcut de Dumnezeu, îndoit, de suflet cuvântătoriu și de trup simțitoriu are și bunătăți îndoite; sufletești și trupești. Și sânt bunătățile cele sufletești 4: vitejiia, înțelepciunea, dreptatea și curățeniia. Bunătățile cele trupești încă sunt 4: tăriia, întregimea, fromoséția și sănătatea. Și dintr-acéste bunătăți ale sufletului și ale trupului nasc alte 4 bunătăți de obște: credința, nădejdia, dragostea și smereniia.

Deci, pe acéste patru bunătăți ca pe 4 temelii nemișcate, voiu să-mi întemeez vorba ce voiu să fac astăzi, cu ajutorul lui Dumnezeu, înaintea dragostii voastre. Ce întâi voiu să vă spui, foarte pe scurt, a fieștecăriia bunătate, putérea și lucrarea ce are, pentru ca să se priceapă mai lesne célia ce voiu să grăesc, apoi vom întinde vorba înainte, de vom zice, după puțință, câte va aduce ceasul și ne va lumina Dumnezeu, de la carele cérem și ajutor. Ci vă pohtesc să ascultați cu dragoste, ca să aveți și plată de la Dumnezeu.

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește pe verso-ul filei 42.

„Credința, după cum zice fericitul Pavel la 11 capete cătră evrei, iaste ființa celor nădăjduite și lucrurilor celor ce nu să văd dovediri și fără de credință nu iaste cu puțință nimeni să fie plăcut înaintea lui Dumnezeu, nici să se apropie de El”. Și, pentru ca să vă încredințați cum că iaste cuvântul acesta adevărat, ascultați de vedeți că zice Hristos cătră apostoli la 16 capete ale lui Marcu: „Mérgeți în toată lumea, propoveduiți *Evangheliia* la toată zidirea și cela ce va créde și să va boteza, să va spăsi; iar cel ce nu va créde, să va osândi”.

Iată dară că fără de credință nu iaste cu puțință să ne mântuim și să știți că lăcașul ei iaste inima omului și viața ei, faptele céle bune, după cum zice apostolul Iacov: „Că precum trupul omului iaste mort făr' de suflet, așa și credința iaste moartă, făr' de fapte bune”. Și nimeni să nu socotească în mintea lui cum că cu credință singură să va mântui, de nu va face și fapte bune, că va greși. Și iată că v-am spus, cu puțin cuvinte, putéria credinții. Auziți și al nădejdi.

Nădejdia iaste o îndrăzneală adevărată cătră Dumnezeu, dată în inima omului din dumnezeiasca strălucire, ca să nu dez-nădăjduiască niciodată de darul lui Dumnezeu, ci să fie încredințat cum că va lua, prin pocăință, ertăciune păcatelor și verice altă cére, sau trecătoare, sau vécinică. Și să încredințează și să adeverează nădajdia aceasta în inima omului întâi cu ajutoriul și cu darul lui Hristos, că El iaste toată nădejdia noastră, după cum zice apostolul Pavel cătră corinthéni: „După porunca lui Dumnezeu, Mântuitoriului nostru și Domnul Iisus Hristos, al nădejdi noastre, că printr-Însul luom toate”, precum însuș Hristos învață și zice: „Și câte veți cére întru numele Mieu, aceasta voi face, ca să se mărească Părintele întru Fiiul”. Și în darul acesta a lui Hristos, toată nădejdia noastră să întemeiază.

Iată că ați înțeles putéria nădejdi; să vă spuiu acum și a dragostii. Dragostea încă iaste, după cum zice fericitul Pavel, mai mare decât credința și decât nădejdia, temeiul și vârful tuturor bunătăților, caré unéște pre mulți întru una și face cale cătră

Dumnezeu tuturor celorla ce o iubesc; caré dragoste singur Hristos o adeverează la 22 de capete ale lui Mathei, zicând că: „Întru acéle 2 porunci, a iubi neștine pre Dumnezeu și pre aproapele său razimă toată légia și prorocii”.

Ați înțeles și putérea dragostii; să spuiu acum și a smereniei. Smereniia încă iaste sfârșitul, legătura și pecétea tuturor bunătăților, căci că de ar face neștine toate bunătățile lumii și smerenie să nu aibă, toate-s pierdute, toate-s stricate, toate-s de nimica și osteneala lor iaste în deșărt, pentru căci smereniia iaste maică tuturor bunătăților. Și precum maica pune multă nevoie din fireasca dragoste ce are de hrănește pre copiii săi, ca să-i crească și-i feréște de toate ca să nu li se întâmple vreo primejdie și-i va piiiarde, așa și smereniia hrăniaste bunătățile de cresc și le feréște de toate primejdiile, ca să nu piară. Pentru căci păcatul cel dintâi și mai mare decât toate păcatele iaste mândriia, caré o au izvodit și au născut singur satana, carele era înger și să numiia Luceafăr, pentru multa lumină ce avea; care mândrie l-au surpat și l-au pogorât, cu toată ceata lui, întru céle mai de jos prăpăstii ale iadului. Și dintr-atâta lumină ce avea s-au făcut decât toate negréțele și decât toate întunécile mai negru și mai întunecat și iaste să se osândească în véci nesfârșit pentru căci nu are tămăduială, nici vindecare rana lui, că fiind duh, nu are pocăință.

Și cu acest păcat al mândriei, pentru multa lui zavistie, au înșălat și pe ticălosul Adam, de l-au surpat din cinstea lui și l-au adus la moarte și l-au pogorât și pre dânsul în iad. Și precum păcatul mândriei au avut putére de au pogorât pre Luceafăr, până la céle mai de jos prăpăstii ale iadului, așa și bunătatea smereniei are mai multă putére decât mândriia; că au făcut pre singur Dumnezeu, carele iaste Făcătoriu luceafărului și S-au plecat atâta, cât au lăsat ceriurile și toată slava și lauda ce avea de toate puterile cerești, de S-au pogorât pre pământ, și S-au făcut om și S-au smerit până la moarte, după cum zice fericitul Pavel, moarte de cruce; și S-au pogorât și până la iad de au scos pre

Adam, cu tot neamul lui și l-au suit împreună cu Dânsul la ceriu, unde au fost și mai înainte. Iară Luceafărul n-au putut să se mai sue, căci îl atârna păcatul în jos.

Că păcatul să asemănă pietrii și-i caută să meargă la maica ei, în pământ, de unde și iaste. Iar bunătatea să aseamănă focului și iaste să meargă sus, în văzduh, unde-i iaste matca, că Dumnezeu iaste foc mistuitoriu și pară de foc suptire, precum l-au văzut prorocul Ilie. Și precum un om are în casa lui aur, argint, scule și alte haine și când iase din casă pune lacăt și încue, pentru ca să nu meargă vreun hoț să i le fure, să se păgubească, așa și smereniia încue, ca un lacăt, toate bunătățile, ca să nu meargă hoțul cel de obște, diavolul, să le fure și să va păgubi de osteneala ce-au făcut.

Și iată că, după putință, cu scurte vorbe v-am spus puterea și lucrarea acelor 4 bunătăți, carele trebuiaște, cu toții câți le-ați auzit, să le însemnați în inima voastră și să le păziți și, după putință, să le și faceți; și atunce veți fi fericiți după cum zice Hristos: „Fericiți cei ce aud cuvântul lui Dumnezeu și-l păzesc pre dânsul”.

Pre acéste 4 bunătăț ce-am zis mai sus și v-am spus a fieștecăriia puterea și lucrarea, ca pre o piatră în patru fêțe, caré nu să poate mișca ș-au zidit toți sfinții și toți dreptii, ca niște înțelepți, casa bunătăților sale, și, după cuvântul *Evangeliei*: „Să pogorî ploae și veniră râurile și suflară vânturile și loviră casa acéia și nu căzu, că era întemeiată pre piatră”, care piatră iaste Hristos, după cum zice fericitul Pavel, dintru care înțelepți și sfinți și drepti iaste unul și acest fericit și de-a pururea pomenit, marele Nicolae, arhierul Mirelor Lichiei, făcătoriul de minuni, a căruia pomenire săvârșim astăzi, întru acest sfânt lăcaș; carele stă deasupra muntelui biséricii ca o cetate păzită de Dumnezeu și întărită de toate patru părțile cu 4 tunuri duhovnicești: cu credința, cu nădejdia, cu dragostia și cu smereniia. Și cu tunul credinții gonéște departe pre vrăjmașii biséricii, pe eretici; cu tunul nădejdiei aduce pre cei deznădăjduți cătră Dumnezeu; cu tunul

dragostei ajută celor săraci și lipsiți; cu tunul smereniei sue pe cei păcătoși la ceriu.

Stă nemișcat în muntele credinții și al nădejzii și nu să poate ascunde; stă întemeiat în muntele dragostei și al smereniei și nu să poate pitula. Să vede de departe, că iaste la loc înalt; luminează ca o făclie aprinsă în casa Domnului, în curțile Dumnezeului nostru. Faptele lui cele bune strălucesc tuturor celor din casă, nu sânt ascunse sub obroc; luminează în toată lumea, ca lumina soarelui, minunile lui. Cunoscute-s de toți facerile lui de bine și milosteniile, primite-s de toți blândetele lui și să bucură toți de pomenirea lui, după cum zice Solomon: „Lăudându-se dreptul, să veselesc noroadele”. Îl mărturisesc pre dânsul adevărul lucrurilor, cum că iaste îndreptătoriul credinții și chipul blândetii și dascalul înfrânării, precum îl cântă bisérica și pentru acéia au agonisit prin smerenie cele înalte și prin sărăcie cele bogate. Acesta au urmat dascalului și învățătorului său Hristos, păstoriului celui bun și adevărat, care ș-au pus sufletul pentru oi. Acesta au păzit porunca lui Dumnezeu desăvârșit și L-au iubit și pre Dânsul și pre aproapele său, ca însuș pre sine.

Îl dovedește ajutoriul ce au făcut din destul de mulți galbeni celor 3 fecioare, carele sta în cumpănă să-ș piarză feciorii lor; că înțelegând sfântul cum că acel ticălos de tată al fételor, pentru ca să gonească sărăciia din casa lui, au socotit să chiiame în casa lui, pe Afrodita, adecă curviia și pentru ca să câștige puțin aur și argint, ca să se poată chivernisi, au vrut să vânză feciorii fételor lui. Și oftând cu amar din mijlocul inimii lui și plângând cu lacrimi fierbinți zicea: 3 fecioare, carele să văd ca 3 bunătăți ale raiului, vor să se schimbe și să se prefacă spre 3 răutăți ale iadului și pentru puțin câștig vor să piarză o avuție caré iaste mai cinstită decât toate avuțiile ce sânt ascunse supt munți, sau decât toate câte ocoléște toată lumea; și acea frumoséte luminată ca a soarelui iaste să-ș piarză lumina și podoaba și să se facă scaun, sau să zic mai chiar cuib întunecaților draci.

Deci, acéstia ce am zis mai sus, înțelegându-le sfântul, au zis în sine: ba, diavole, nu voi u lăsa să se lipsească ceriul de stéle frumoase ca acéstia, nu voi u să câștigue iadul suflete atât de curate și flori așa de frumoase. Eu, o, dragoste mincinoasă, voi u să-ți sfărâm săgețile, carele fără de rană omor; eu, Luceafărule, voi u să-ți sparg toate mreșile și-ți voi u piiarde tot viclesugul.

Așa au vorbit sfântul, apoi, pe urmă, după ce au ascuns soarele toate razele lui și s-au stins de tot lumina zilei între întunérecul noștii și când ceriul, de osteneală, au fost închis spre somn toți ochii lui, atâta cât nici luna nu priveghia, nici una din stélele céle mai mici avea deșchise tâmplele lor céle de argint, atunce ca când ar fi fost nu făcător de bine, ci ca un hoț, aleargă cu mare grabă la acea săracă de casă și aruncând în lăuntru, nu zic o dată, sau de doao ori, ci de trei ori, mulți galbeni, au gonit cu aceasta sărăciia și tot răul și tot cugetul necuvios și au mântuit fecioria celor 3 fecioare din cursele diavolului.

Auzit-ați fapta sfântului? Priceput-ați fierbințeala inimii lui spre a face bine? Înțeles-ați putéria dragostei cătră aproapele? Afle-să și acum vreunul, au din cei bogați, au din cei săraci, după ce va cunoaște lipsa și sărăciia fratelui său, creștinului, carele iaste aproapele său, să-i facă ajutor la nevoia lui, cu dragoste curată și fără de fățarie, de nu va avea putere cu bani sau cu altcevaș, măcar cu un sfat bun, sau cu un cuvânt de mângâiare și nu numai eu, ci toți creștinii cei ce să tem de Dumnezeu, îl vor ținea întocma cu sfântul Nicolae și cu alți sfinți, că atâta iaste Dumnezeu de mulțemit și priimitor, cu multă dragoste de cel puțin a aceluia ce o va face cu credință și cu dragoste, ca și de cel mult a aceluia ce poate face.

Și putem lua pildă de pe cei doi filéri ai văduvei, că au fost priimiți foarte de Hristos și de pe plata celor ce au lucrat în vie la ceasul al 11, că li-au plătit ca și celor din ceasul cel dintâi. Că de am face cu acest mijloc bine vecinilor noștri, cum au făcut sfinții și cum ne învață *Sfintele Scripturi* sau mai vartos să zic, cum ne învață singur Hristos, carele iaste începutul și sfârșitul

tuturor, oare ce bine socotiți că am avea? Oare ce spor ni-ar da Dumnezeu în toate? Că zice prorocul David: „Voia celor ce să tem de Dânsul va face și rugăciunea lor va asculta”. Oare n-am fi și noi drepti, n-am fi și noi sfinți? Că așa ne poruncеște Hristos: „Faceți-vă sfinți, că Eu sfânt sunt”.

Cu fapte bune să face omul lăudat și sfânt, iară nu cu fapte réle. Nici nume vestit va putea să lase neștine, după moarte, cu răutăți. Iară noi acum, de facem vreodată cuiva vreun bine sau vreo îndemână, cât de puțin, o facem mai mult cu fățarie, pentru ca să ne laude oamenii și de nu să va supune întru toate, după pohta noastră, vom să-i scoatem binele acela pe nas, împutându-i totdeauna și blestemându-l, îi zicem să-l osândească binele ce i-am făcut și ne lăudăm cătră unii și cătră alții.

Dară, Dascălul nostru Hristos nu ne învață așa, ci zice: „Când facem milostenie sau alt bine, să nu știe stânga ce face dreapta”. Deci, cine va vrea să isprăvească desăvârșit și precum să cade acéste ce zic, aibă în loc de pământ dragostea, că acolo să va înrădăcina credința, ca un copac și-și va da roada sa la vrémea sa, după cum zice David: că toț copacii și toate erburile, răzimând în pământ cresc și să măresc și-și dau roada, iar deaca nu razimă în pământ să usucă și pier. Așa și credința, răzimând în dragoste crește și să mărește și face toate rodurile bunătăților, căci pământul credinții iaste dragostea.

La céle zéce porunci ce-au dat Dumnezeu lui Moisi în muntele Sinaii, porunca cea dintâi și mai mare iaste pentru dragoste; că n-au zis să crezi în Domnul Dumnezeuul tău, ci să iubești pre Domnul Dumnezeuul tău, din tot sufletul tău și din tot cugețul tău și din toată vârtutea ta și pre aproapele tău ca însuți pre tine”.

Și oare pentru ce au zis: „Să iubești pre aproapele tău, ca însuți pre tine?”. Pentru doao lucruri: una, pentru ca să arăți dragostea care au arătat și arată totdeauna Dumnezeu cătră tine și alta pentru căci fieștecare om să iubéște pre sine mai vârtos decât toate lucrurile și-și pohtéște cinstea și binele; și pentru

acéia au zis să iubească cu acest mijloc pre aproapele său. Că să ferească Dumnezeu, când ți să va aprinde casa, sau când te vor năpădi niscăi hoți, vecinul tău cel de aproape va să vie să-ți ajute, iar nu frate-tău sau altcineva din ruda ta, că aceia sânt departe; că cel ce iubéște cu dreptate, acela și créde. Că zice sfântul Ioann Bogoslovul: „De va zice cineva că iubéște pre Dumnezeu și pre fratele lui îl urăște, mincinos iaste; că cel ce nu iubéște pre fratele lui, că l-au văzut (și-l véde totdeauna), dară pre Dumnezeu, că nu l-au văzut, cum Îl va putea iubi?”. Pentru aceasta și Domnul Hristos au zis cătră ucenicii Lui: „De pe aceasta vor cunoaște toți că-Mi sânteti ucenici, de veți avea dragoste între voi”.

Dară acum, tu, ticăloase oame, te numești creștin și ucenic lui Hristos? Dară unde iaste dragostea ce ai cătră fratele tău? Ce fel de ascultare faci Dascalului și Învățătorului tău? Încailea zi că nu ești creștin, că-ți faci mai multă osândă. Nu te nădăjdui că numai cu numele ce ai, de te numești creștin, că te vei mântui, că zice Hristos: „Nu cei ce-M zic Mie «Doamne, Doamne», vor întra întru împărăția ceriului, ci cei ce fac voia Mea”. Voia lui Hristos nu iaste alta, făr’ numai dragostea; și cel ce are dragoste cătră aproapele său și-i pohtéște binele, acela face toate poruncile lui Dumnezeu, că cel ce rămâne în dragoste, rămâne în Dumnezeu și Dumnezeu într-însul, după cum zice Ioann.

Iară acum creștinii noștri atâta stau împotriva lui Dumnezeu, cât Îl fac și mincinos și *Sfânta Scriptură* zic că sânt basne și aflări omenești. Și zic: dară cum voiu să iubesc pre vecinul meu, că-mi iaste vrăjmaș? De vréme ce zici că-ți iaste vrăjmaș, nu te numi creștin; ce zi că ești un păgân și un om făr’ de lége și făr’ de obraz. Că Stăpânu-tău Hristos îți poruncéște să iubești pre vrăjmașii tăi și să le faci bine și tu îi stai împotrivă și nu vei să-L ascuți. Dară nu-ți iai seama că tu ești om și mâine, poi-mâine vei să mori și va să te mănânce pământul și viermii. Și de să va întâmpla să-ți stea împotrivă sluga ta, sau argatul tău, nu te mânii pre dânsul și-l bați? Dară Hristos, că iaste Dumnezeul cel adevărat și va să judece toată lumea, pentru neascultarea ce-i

faci, oare socotești că nu te va pedepsi și te va bate cu osânda în véci? Iară dară⁵ că nu-ți iaste vrăjmaș, vrăjmașul tău, ci mai vâr-tos priiaten, că te duce la bine, deaca vei face cum te învață Hristos; iară de nu vei face așa, îți ești tu însuți vrăjmaș și pierzător sufletului tău. Că de ar fi ascultat Adam porunca lui Dumnezeu, n-ar fi venit la atâta osândă neamul omenesc; și noi acum, de am asculta pe Hristos, n-am fi într-atâtea scârbe și nevoi.

Pavel apostolul zice la 13 capete cătră corinthéni: „De voiu grăi, cu limbile oamenilor și cu ale îngerilor și dragoste să nu aibu, făcutu-m-am ca o aramă răsunătoare, sau ca o tobă băcă-ind; și de voiu avea prorocie și voiu ști tainele toate și toată înțelegerea și de voiu avea toată credința cât măgurile a le muta, iară dragoste să nu aibu, nimic nu sânt. Și de voiu da toată avérea mea și de-mi voiu da trupul meu să-l arz și dragoste să nu aibu, nimic nu folosesc”.

Auzit-ai ce zice? Dară tu, căci urăști pre fratele tău atâta cât nici în ochi nu vei să-l vezi, ci-i porți pizmă și-l zavistuești pre la unii și pre la alții, ca să-i faci pagubă și să-l supui, să-l sărăcești, tu, adevărat nu ești creștin, nici om pe pământ, ce ești singur satana, carele au pârât pre Dumnezeu la Adam. Și care preot iaste acela de te ispoveduiaște și te lasă pre tine, cela ce pârăști de te cumineci? Acela, adevărat, nu iaste preot, ci iaste singur Iuda și vânzător lui Hristos și nu i să va erta nici popei, nici aceluia, măcar de ar face câte alte bunătăți. Că zice Hristos: „Milă poh-tesc, iară nu jărtvă”.

Pentru aceasta dară, iubiiții miei întru Hristos frați și blagosloviți creștini, câți v-ați adunat astăzi ca să prăznuiți și să vă bucurați de pomenirea sfântului, trebuie, după cât va fi putința a fieștecăriiia, luând pildă de pe faptele sfântului, să ne asămânăm lui și să iubim întâi pre Dumnezeu, după cum iaste scris la porunca cea dintâi și pe aproapele nostru; să iubim pre vrăjmașii noștri și să le facem bine. Să cinstim pre părinții noștri, atâta pre

⁵ În ediția din 1888: „iată dară”.

cei ce ne-au născut, cât și pre cei sufletești, carii sunt cuvioșii călugări și cucernecii preoți. Să ne ferim, din cât ne va fi puțința, de curvie, de beție, de zavistii, de vânzări, de apucări, de năpăști și de alte multe ca acéstia că, sânt aflări ale începătoriului de răutăți ale diavolului, pentru ca să ne despartă de Hristos, Domnul nostru, și să-și bată joc de noi, după pohta lui. Și deaca vom păzi acéstia câte am zis, atunce vom fi creștini buni și adevărați ucenici a adevăratului Hristos Dumnezeu și fără de nici o îndoială să avem nădejde bună că aici, întru această lume vom petrece viață pacinică și fără de turburare, iară în cea viitoare ne vom bucura și ne vom veseli împreună cu sfântul Nicolae și cu toți sfinții, întru împărăția ceriului, care cu toții să o dobândim, prin darul Domnului nostru Iisus Hristos, a Căru milă rugăm să fie pururea cu voi. Amin.

ÎNVĂȚĂTURĂ LA SFÂNTUL PĂRINTELE NOSTRU NICOLAE*

II

„Eu sânt păstoriul cel bun;
păstoriul cel bun sufletul lui pune pentru oi!”
(Ioan 10, 11)

Aducându-mi aminte de râvna cea mare și de dragos-
tea cea multă ce are păstoriul cel bun cătră oile sale,
foarte mă minunez și laud credința și dragostea inimii sale ce are
spre paza lor, precum vedem că era fericitul acela și credinciosul
rob al lui Dumnezeu, Moisi, carele au fost păstoriul norodului
israilitenesc. Că văzând urgiia lui Dumnezeu că era foarte mare
și groaznică asupra jidovilor, atâta cât li să cuveniia și pierzare,
iar n-au vrut pentru dragostea oilor să fugă să se mântuiască el
singur, ci, mai vârtos, după cum zice la 22 de capete la *Eșire*,
au stătut împotriva lui Dumnezeu și cu mânie au început a-i
zice: „Rogu-mă, Doamne, greșit-au norodul acesta greșală mare

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române,
această predică se regăsește pe verso-ul filei 123.

și ș-au făcut lor dumnezei de aur; și acum, de vrei să lași păcatul lor, lasă-l, iar de nu, stinge-mă și pre mine din cartea <în> care m-ai scris”.

Auzit-ați râvna și dragostea cea mare a aceluia păstor? Cu adevărat, iubiiții miei ascultători, stau de mă mir de acele cuvinte mari și grele ce au grăit Moisi cu atâta mânie. Iar mai mult mă minunez de îndelunga răbdare și de multa iubire de oameni a lui Dumnezeu, cum nu l-au dat pierzării, împreună cu jidovii cei fără de lege; că lui Dumnezeu, nu numai Moisi, ce și toată lumea nu-i iaste nici de o trebuință, după cum zice David la Psalm 16: „Bunătățile mele nu-ți trebuesc”.

Iar pentru ca să nu mă depărtez cu vorba zic cum că Dumnezeu nu s-au uitat la acele cuvinte ale lui Moisi, ce-l îndemna spre mânie; ci mai vârtos s-au uitat la dragostea lui cea mare ce avea cătră oile sale, ca să nu pață rău și cum că mai bine au priimit să moară împreună cu oile lui și pentru acéia n-au vrut Dumnezeu să facă acea stricăciune mare ca să-i piarză.

Mare era, cu adevărat, dragostea lui Moisi spre jidovi, iar mai mare au fost dragostea lui Hristos spre tot neamul omenesc. Căci Moisi numai pentru un norod poftia să moară, iar Hristos pentru toată lumea. Și Moisi nu zice: piiarde-mă numai pre mine și lasă pre jidovi, iar Hristos această poftă avea, nefiind vinovat să moară și toată lumea să trăiască, precum zice și la *Sfânta Evanghelie* de astăzi: „Sufletul Mieu puiu pentru oi”. Și într-alt loc iară zice că: „Să cade să Se înalțe Fiiul omenesc, ca tot cela ce va crede într-Însul să nu piară, ci să aibă viață vecinică”. Deci de pe aceste vorbe ce-am zis vom putea cunoaște dragostea cea adevărată și credința păstoriului celui bun; ci mă rog să ascultați.

Sânt mulți în lume de să numesc că sânt păstori și zic cum că poartă grijă de oi; ci o zic, ticăloșii, numai cu cuvântul, iar cu fapta sânt departe, cât e ceriul de pământ, pentru căci nu poartă grijă pentru folosul oilor lor, ci să nevoesc numai pentru folosul lor, căroro nu să cuvine să le zică neștine păstori, ci năemiți, sau, mai vârtos să zic, furi și tâlhari; că lasă oile lor de le mănâncă

lupii și ei sar pe aiurea, în turmele céle streine să fure și să junge și să piarză. Pentru carii zice Domnul Hristos, la Mathei, în 7 capete: „Luați-vă aminte de proroci mincinoși, carii vin cătră voi, în veșmintele oilor îmbrăcați, iar pe din lăuntru sânt lupi răpitori, pre carii din rodul lor (zice) îi veți cunoaște pre ei”, adecă de pe faptele lor céle necuvioase.

Și iarăși la 23 de capete, pe unii ca aceștea îi numește fățarnici, orbi, nebuni și mormânte spoite pe dinnafară. Fățarnici îi numește pentru căci să arată cu înșălăciuni înaintea oamenilor și să fac pre sine cum că sânt sfinți și drepți. Orbi îi numește pentru căci nu vor să învețe pre oameni céle ce să cuvin și sânt drepte și adevărate, ce-i învață și-i îndeamnă pururea la lucrurile céle vătămătoare de suflet. Nebuni îi numește, pentru căci calcă poruncile céle mai mari ale lui Dumnezeu și cearcă lucruri deșarte și de nimica. Mormânte spoite pe dinnafară îi numește, pentru căci să fac ei mai învățați, mai drepți, mai buni și mai vrédnici decât sfinții părinți și decât apostolii și nu țin în seamă într-o nimica céle ce au zis ei și le-au așăzat, spre cinstea biséricii, spre întemeierea credinții și a creștinătății și spre folosul cel <de> obște, ca niște călcători de lége ce sânt. Opresc și pre alții, cu o mie de mijloace, să nu le ție, pentru ca să-i osândească împreună cu dânșii, pentru binele cel mare ce le fac și mila ce le dau, pentru care lucru vor să ia, ticăloșii, mai multă osândă de la Dumnezeu. „Păstoriul cel bun sufletul lui pune pentru oi”.

La cartea cea dintâi cătră Timothei, la al 3 cap, zice fericitul Pavel cum că episcopul trebuie să fie făr' de prihană, întreg la minte, cu bună rânduială, iubitoriu de streini, învățătoriu bun, nesfadnic, blând, neînvrăjbitoriu, neiubitoriu de argint, casei sale bine îndreptătoriu, că de nu va ști a-ș îndrepta casa sa, cum va purta grijă de bisérica lui Dumnezeu?

Drept acéia nu eu, ci socoteala cea dreaptă află cum că păstoriului celui bun i să cuvine să aibă trei lucruri: una, credință curată, a dooa, înțelepciune întreagă și a treia, să aibă toiaș în mână. Cu credința cea curată să caute și să pohtească pururea

binele și folosul oilor lui, nu numai celor sănătoase și zdravene, ce și celor bolnave și struncinate. Cu înțelepciunea să păstorească pre oameni, dând învățătură fieștecăruia după vârsta și rânduiala lui, că precum sânt boale de multe féliuri și nu să pot vindeca tot cu un feliu de doftorii, așa nici cu un feliu de învățătură nu să pot odihni, nici să pot îndrepta toate firile omenești, ci unii cu un féliu, alții cu alt fé; că altă învățătură trebuie bărbatului și alta muerii; altă îndreptare trebuie bătrânului și alta tânărului; altă povățuire trebuie bogatului și alta săracului; altă mângâiare trebuie celui vésel și alta celui trist; altă vindecare trebuie celui sănătos și alta celui bolnav; altă înfruntare trebuie stăpânului și alta slugii; altă îndemnare trebuie celui îndrăzneți și alta celui fricos; altă îmbunare trebuie celui blând și alta celui mânios; altă vorbă trebuie celui învățat și alta celui neînvățat.

Și în scurte cuvinte, pre fieștecarele, după vârsta sa și după rânduiala sa, precum am și mai zis, trebuia să-l odihnească cu învățătura, cu toiagul ce ține în mână adecă cu stăpânirea și cu darul Duhului Sfânt să pedepsească atâta pre oi, cât pre lupii cei de gând și pre hiarăle céle sălbatece ce vin asupra oilor. Pentru căci adevărat că de ce rămân oile <ne> pedepsite, de atâta cad în mai multe și nenumărate patemi. Așijderea și lupii, când nu văd toiag în mâna păstoriului, răpesc oile fără de nici o frică și le mănâncă. Pentru toiagul acesta zice David la Psalm 22: „Toiagul Tău și varga Ta aceasta m-au mângâiat”. Cu sfântul toiag au mântuit Moisi norodul cel jidovesc și pre faraon l-au înecat.

Drept acéia, păstoriul care va vrea să păstorească pre lége și pre dreptate trebuie pururea să ție toiagul în mână, adecă dojana și înfruntarea și după vremi să pedepsească pre oi și să gonească hiarăle, căci acesta iaste sfârșitul cel bun a păstoriei sale, ca să ție oile și să le păzească cu sănătatea cea duhovnicească, adecă cu învățătura. Această sănătate iaste pururea datoriu păstoriul să o dea oilor lui; iar de va fi vreuna din oi beteagă trebuie și fără de voia ei să o lége și să o pue jos să-i tae carnea cea putredă, să o lépede și să-i pue căzuta doftorie, neuitându-se nimic la

zvârliturile picioarelor ei cu carele poată să-i mijlocească și vătămare, au la obraz, au la mână, au la picior. Și așa, cu această faptă bună și cu această mijlocire va avea păstoriul cel bun des-părteală de năemiți, pentru că năemiții nu pasc oile pentru ca să le folosească, ci numai pentru plata ce apucă de la iale; și când vede pre lup viind de departe adecă pre diavolul, ei lasă oile și fug, pentru căci sunt năemiți și nu poartă grijă pentru oi. Ci să ferească Dumnezeu și să mântuiască toate turmele de păstori ca aceștea, ca și de moartea ciumei. „Păstoriul cel bun sufletul lui pune pentru oi”.

Când au vrut Domnul nostru Hristos să Se înalțe la ceriu, S-au făgăduit ucenicilor Lui că nu-i va lăsa săraci, ci le va trimite alt Mângătoriu, pre Duhul Sfânt, Carele îi va învăța pre ei toate și-i va povățui întru tot adevărul, care făgăduială au rămas, necurmat, la toți arhieriei ce au păstorit, după vremi, turmele Sale până în zioa de astăzi și va fi până va sta lumea; și acea făgăduială să înțelege și la tot norodul creștinesc. Că precum zice Sinesie, că nu vor lipsi împăratului niciodată ostași, așa nu vor lipsi nici păstorii din biserică lui Hristos pentru ca să mângăie pre norodul cel ales al lui Dumnezeu, cu cele bune și de folos, dintru cari păstori au fost unul și fericitul și minunatul Nicolae, episcopul Mirelor Lichiei, făcătoriu de minuni, a căruia prăznuim, astăzi, cinstita pomenire, carele s-au arătat adevărat următoriu Dascălului și Învățătoriuului său, lui Hristos; și au înmulțit talantul ce i s-au încredințat, nu îndoit, ci întreit, că s-au nevoit de au săvârșit trei bunătăți mari: una spre cinstea și lauda Stăpânului său Hristos, a dooa spre întemeierea credinții cei de obște a toatei politiei creștinești și a treia spre folosul turmei sale ce i s-au încredințat.

Deci, bunătatea ce-au arătat spre cinstea și lauda Stăpânului Hristos iaste credința cea adevărată, dragostea cea curată, rugăciunile cele neîncetate, posturile, vărsările de lacrimi, smereniia de margine, bdeniile, vorbele cele curate cătră Dumnezeu și ostenélele cele de multe féliuri, carele acéstia toate fiind

împreunate la un loc, arată o dragoste peste măsură cătră Dumnezeu. Și pentru aceia l-au iubit și Dumnezeu pe dânsul și l-au făcut vestit și laudat în toată lumea.

Iar bunătatea ce-au arătat de obște iaste acéia ce-au făcut înaintea credinciosului și marelui împărat Constandin și înaintea a tot săborului ce să adunase în Nichea, de-au înfruntat pre începătoriul de eresuri, pre Arie, și ca pre un mincinos și huli-toriu împotriva dreptății l-au lovit și cu palma preste obraz și i-au pecetluit spurcata și clevetnica lui gură cu amuțea și i-au mărturisit de față pre Fiiul și Cuvântul Tatălui a fi de o ființă și întocma cu Tatăl și cu Duhul Sfânt.

Iar bunătatea ce-au arătat spre folosul turmei sale și în viață și după moarte iaste dragostea cea peste măsură, învățăturile céle cuvioase, milosteniile céle îndestulate, tămăduirile céle de multe féliuri, blândéțele cătră toți, mântuirile de morți, din închisori, din mări și alte multe și nenumărate faceri de bine, carele nefiind ticăloasa mea limbă vrédnică a le povesti, după cum să cade, le las asupra celor mai aleși și mai desăvârșit întru știința învățaturii, ca să le adevéze ei mai pre larg.

Iar eu plecându-mi capul cu cucerie, mă rog Împăratului celui din nălțime și a toate țitiului Dumnezeu ca, cu rugăciunile céle fierbinți ale acestui preacuvios păstor, să dăruiască prealuminatului domnului nostru viață pacinică și norocită cu întreagă sănătate și biruință asupra vrăjmașilor celor văzuți și nevăzuți. Și pentru această puținică osteneală și cheltuială trecătoare ce au făcut întru lauda lui Dumnezeu și întru cinstea sfântului, de au împodobit această sfântă casă, după viața a mulți ani fericiți să-i facă odihnă la împărăția ceriului și să-i dăruiască bunătățile céle vécinice și de-a pururea stătătoare.

Și dumneavoastră, celor ce sunteți de față și celor ce lipsesc, tuturor, să vă dea sănătate, viață curată, spăsenie sufletească, sporiu și ajutor întru toate céle bune și de folos. Așijderea și tuturor creștinilor, ca dinpreună să mărim și să laudăm, pururea numele Lui cel sfânt și preasfânt. Amin.

CUVÂNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ LA NAȘTEREA DOMNULUI NOSTRU IISUS HRISTOS*

I

Pă nu pre îngerî cândva au luat, ci sãmânța lui Avraam au „luat”, zice fericitul Pavel în 2 capete cătră evrei. Doao firi mai alése și mai de cînste au făcut Dumnezeu, adecă cea îngerască și cea omenească; căci că pre înger și pre om i-au făcut Dumnezeu după chipul Său, precum zice la capul cel dintâi al *Facerii*: „Să facem om după chipul nostru și după asămânare”. Însă nu pentru trup, ci pentru suflet iaste făcut omul după chipul lui Dumnezeu, căci că Dumnezeu nu are trup, ci iaste duh, după cum zice Hristos: „Duh iaste Dumnezeu”. Îngerul încă iaste duh, că așa zice prorocul David: „Cela ce face pre îngerii Săi duhuri”. Și sufletul omului iaste duh, că iarăși aceștia proroc zice: „Lua-vei duhul lor și să vor sfârși și în țărâna sa să vor întoarce”.

Dumnezeu iaste nevăzut, îngerul iaste nevăzut și sufletul omului iaste nevăzut. Dumnezeu iaste nemuritoriu, îngerul iaste nemuritoriu și sufletul omului iaste nemuritoriu. Dumnezeu are înțelegere și voe, îngerul are înțelegere și voe și sufletul omului are înțelegere și voe.

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește pe verso-ul filei 112.

Deci, amândoaă firile acéla erau căzute, pentru trufie: îngerul pentru căci au pohtit să fie asemenea lui Dumnezeu, după cum zice la Isaia în 14 capete: „Sui-mă-voi deasupra norilor și voi fi asemenea Celui de sus înalt”, și pentru acéla l-au înbeznat Dumnezeu întră prăpastiile iadului și omul iară vrea să fie asemenea lui Dumnezeu, că auzind din gura șarpelui că în ce zi va mânca din lemnul cunoștinții să va face Dumnezeu; și pentru căci au mâncat, fu izgonit și el din grădina desfătării și luă blestem ca să între în pământul dintru carele s-au luat.

Iar acum Dumnezeu dăruiaște omului mila Sa, că au luat spre Sine firea lui cea căzută, iar îngerului nu va să-i arate acea milă; și pentru acéla n-au luat spre Sine firea lui, după cum zice fericitul Pavel: „Că nu pre îngeri cândva au luat, ci sãmânța lui Avraam au luat”.

Drept acéla, am a zice înaintea dragostei voastre, în vorba ce voi să făc astăzi pricinile pentru ce au luat Dumnezeu firea omenească și n-au luat cea îngerească; așijderea și pentru ce au luat spre Sine Fiiul lui Dumnezeu firea omenească și n-au luat altă față a dumnezeirei, adecă Tatăl, sau Duhul Sfânt, care pricini le vom spune foarte pre scurt, pentru ca să nu vă dăm supărare. Ci mă rog lui Dumnezeu să-mi dea ajutoriu și pre dumnea-voastră vă pohtesc să ascultați cu dragoste.

Pricina cea dintâi, pentru care au luat Dumnezeu spre Sine firea omenească, iar nu cea îngerească iaste că îngerii n-au perit toți, ci au rămas din ei mulți, iar oamenii era căzuți toți, pentru păcatul născutului celui dintâi. Și ne putem încredința de aceasta din pilda ce zice Domnul Hristos la Luca, în 15 capete, zicând: „Care om dintru voi, având 100 de oi și, pierzând una dintr-însele, au nu va lăsa céle 99 în pustie și va mérge după cea pierdută, până o va afla; și, aflând-o, o pune pre umărul lui, bucurându-să?”.

Omul acela să înțelege a fi Domnul Hristos. Că așa zice pro- rocul David: „Eși-va omul la lucrul său și la lucrarea sa până în seară”. Iar céle 99 de oi să înțeleg céle 9 céte de îngeri pre carii,

lăsându-i Hristos în ceriu, au venit pre pământ să caute oaia cea rătăcită, adecă firea cea omenească, care era depărtată de Dumnezeu, pentru păcat și era rătăcită în lume. Că așa, zice David către Dumnezeu: „Rătăciu ca o oae pierdută, cearcă pre robul Tău”.

Aflat-au Hristos pre acea oae rătăcită și au luat-o pre umerile Sale, adecă au luat spre Sine firea omului, după cuvântul apostolului Domnului <care> zice: „Să arată în trup”. Încă putem înțelege aceasta și dintr-altă pildă a lui Hristos, Carele zice: „Care muiare având 10 bani și va piiarde unul dintr-înșii, au nu aprinde lumânare și mătură casa și caută cu dinadinsul, până-l găsește?”.

Muiarea acéia să înțelege a dooa față a dumnezeirii, Carele lăsând în ceriu 9 bani, adecă 9 cete de îngerii, S-au pogorât pre pământ să caute banul cel pierdut, adecă firea omenească, cu lumânarea aprinsă, adecă cu învățăturile cele dumnezești. Că așa zice David: „Luminătoriul picioarelor méle iaste légia Ta și lumina cărărilor méle”. Aflat-au banul acela al doilea chip al dumnezeirii, adecă Fiiul lui Dumnezeu, că S-au îmbrăcat cu trup omenesc, după cuvântul evanghelistului Ioann: „Și Cuvântul trup S-au făcut”. Drept acéia, îngerii n-au fost perit toți, căci că au mai rămas din ei 9 cete în ceriu, iar firea omenească era toată pierdută, carea se înțelege oaia și banul cel pierdut și Hristos l-au aflat.

A dooa pricină pentru care au luat Dumnezeu spre Sine firea omenească, iar nu cea îngerească, căci că omul au greșit din slăbiciune, având pre sine trup, carele l-au plecat pre lesne la păcat. Iar îngerul au greșit din firea cea rea, neavând trup pre sine. Că în trei chipuri greșăste omul: sau din slăbiciune, sau din neștiință, sau din firea cea rea. Deci păcatul din slăbiciune iaste împotriva lui Dumnezeu Tatăl, căci că Tatăl să chiamă, întru tot putérnic. Păcatul dintru neștiință iaste împotriva Fiiului, că Fiiul lui Dumnezeu să chiamă înțelepciune.

Păcatul din firea cea rea iaste împotriva Duhului Sfânt, căci că Duhul Sfânt să chiamă bun. Deci, care om va greși din

slăbiciune, sau din neștiință, îl va erta Domnul mai lesne, de să va pocăi. Că așa zice David: „Păcatul tineréțelor méle ș-a neștiinții méle nu-l pomeni”. Iar cine greșaste din firea cea rea împotriva Duhului Sfânt, omului aceleia nu-i iartă Dumnezeu lesne păcatul. Că așa zice Domnul Hristos: „Tot păcatul și hula să va erta oamenilor, iar hula care iaste spre Duhul Sfânt nu să va erta oamenilor”.

Și sunt păcate de moarte 7, carele sunt și împotriva Duhului Sfânt, făr' de nici o greșeală, de vréme ce sânt neertate, deaca nu să va face la dânsle căzuta vindecare; păcatul cel dintâi iaste trufia, dintru carele să naște semeția și neascultarea; al doilea iaste zavistiia, dintru carele să naște vrăjmășia și uciderea; al treilea iaste iubirea de argint, carele să numéște a doua închinare de idoli, dintru carele să nasc toate rélele; al patrulea iaste călcarea de lége, adecă nebăgarea în seamă celor hotărâte și așazate în legi și în pravile, dintru carele să naște necredința și lepădarea de Dumnezeu; al cincilea iaste sãmânarea de vrajbă între frați și între priiateni, care păcat l-au aflat singur satana; și cine are acel nărav iaste asemenea diavolului; al șaselea iaste nădiajdia cea necuvioasă ce are neștine la multa mila lui Dumnezeu și nu să părăsește de păcate, socotind că-l va erta, dintru carele să naște netémerea de Dumnezeu și toată necurăția; al șaptelea, cel mai de pre urmă și mai mare și mai rău decât toate iaste oceania, adecă deznădăjduirea de mila lui Dumnezeu, socotind că nu-l va erta nici cu un mijloc, dintru carele să naște moartea cea sufletească și munca cea vécinică a iadului.

Și cine va avea vreunul dintr-acéste păcate și nu va vrea să se părăsească de dânsul, mai bine să nu-l fie născut mumă-sa, că „îi iaste cerbicea lui vână de hier și fruntea lui de aramă”, după cum zice Isaia în 48 de capete. Și pentru acéia au luat Domnul spre Sine firea omenească, iar nu cea îngerească, căci omul au greșit din slăbiciune împotriva lui Dumnezeu Tatăl, iar îngerul au greșit din firea lui cea rea, împotriva Duhului Sfânt.

A treia pricină pentru care au luat Domnul spre Sine firea omenească, iar nu cea îngerească iaste că îngerul au greșit de bună voia lui, iar pre ticălosul om l-au înșălat șarpele. Că a dooa chipuri iaste păcatul: unul iaste chiar al nostru, carele-l facem noi înșine, iar altul iaste păcatul cel strein, care îl face alt om și rămânem și noi părtași acelu păcat strein. Și ne ceartă Dumnezeu și pentru păcatele céle streine, precum iaste și în trupul omenesc. Că pentru un mădular, când iaste bolnav, pătimesc toate mădulările, așijderea și în lumea caré să chiamă trup, adecă bisérica lui Hristos, creștinii, pentru un om rău pre mulți oameni buni îi ceartă Dumnezeu, precum se véde aceasta în multe cărți și în multe istorii, că s-au făcut de multe ori, în bogate locuri. Că după cuvântul apostolului ce zice că „puțin aluat toată frământătura dospéște”, așa și răutatea și păcatul unuia pricinuiaște la mulți mare pacoste.

Drept acéia prorocul David să ruga lui Dumnezeu să-l cruțe de păcatul cel strein. Pentru acéia au luat Dumnezeu spre Sine firea omenească, iară nu cea îngerească, căci că îngerul au greșit de bună voia sa, iară omul au greșit dintru înșălăciune a cărui păcat iaste părtaș și îngerul cel rău, adecă diavolul, pentru că el au înșălat pre om, prin mijlocul șarpelui.

A patra pricină pentru care au luat Dumnezeu spre Sine firea omenească, iar nu cea îngerească iaste căci că îngerul era mai de cinste decât omul; pentru acéia era datoriu și mai tare să se ferească de păcat. Că cine iaste mai de cinste i să cade să fie mai cu omenie; că îngerii sunt stéle, iar omul iaste putrejune. Că așa zice în cartea lui Iov în 25 de capete: „Stélele sânt necurate înaintea Lui, dară cu cât mai vârtos omul, fiind putrejune și feciorul lui viiarme”. Drept acéia să cade omului celui sufletesc, adecă celui biséricesc să fie mai cu omenie decât mireanul, pentru ca să ia pildă și învățătură fieștecine de la el, văzând faptele lui céle bune.

Pentru acéia și Hristos, pre oamenii cei sufletești îi numéște sare, zicând: „Voi sunteți sarea pământului”; deci de să va strica

sarea, cu ce să va mai săra? Îi numește lumină, zicând: „Voi sânteți lumina lumii”. Și iarăși: „Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca, văzând faptele voastre cele bune, să mărească pre Părintele vostru cel ceresc” (Îi numește cetate, zicând: „Nu să poate ascunde cetatea în vârful muntelui”. Îi numește făclie aprinsă, zicând: „Nimeni nu aprinde făclie să o pue supt obroc, ci în sfêșnic, ca să lumineze tuturor celor ce sânt în casă”).

Că nu să mânie Dumnezeu atâta pre omul cel prost când face păcat, cât să mânie pre omul cel bisericesc și pre omul cel de cinste. Și pentru acéia li să cade să fie mai cu omenie și nu li să cădea să facă păcat.

Deci, pentru acéste patru pricini, ce-am zis, au luat Dumnezeu firea cea omenească, iar nu cea îngerească. Iar pentru ce au luat Fiiul lui Dumnezeu firea omenească, iar nu altă față a dumnezeirii, adecă Tatăl, sau Duhul Sfânt, încă sânt 4 pricini. Una, pentru căci să chiamă Fiiul lui Dumnezeu înțelepciune au luat chipul omului ca să vindecere nepricéperea omului, prin caré au căzut în păcat.

A dooa, ca Cela ce iaste Fiiul lui Dumnezeu, făr' de ani, să Se facă și Fiiul omului, supt ani.

A treia, precum S-au făcut Fiiul lui Dumnezeu Fiiul omului, să se facă și fiul omului fiul lui Dumnezeu, după cuvântul lui Ioann: „Și déde lor putére a fi fiu lui Dumnezeu”.

A patra, fiind Fiiul fața cea de mijloc, S-au făcut mijlocitoriu de au făcut pace între Dumnezeu și între om, după cum zice fericitul Pavel: „Că unul iaste mijlocitoriu lui Dumnezeu și oamenilor, omul Hristos Iisus”.

Iar pentru Nașterea Domnului Hristos, ce prăznuiaște astăzi luminat sfânta biserică, în ce chip S-au născut Fiiul lui Dumnezeu din Tată făr' de mumă și cum s-au întrupat din Mumă făr' de tată, nu trebuiaște iscoadă, de vréme ce iaste taina foarte mare, adecă și peste fire, ci numai cu credință și cu măriri de cuvântări să ne închinăm Lui, ca unui Soare al dreptății ce au răsărit din pântecele Fecioarei, noao celora ce șădeam întru întunérecul

și umbra morții; și din călduroasa inimă să-I mulțemim pentru multa și nemăsurata milă ce au făcut cu noi, de-am înnoit⁶ firea noastră cea căzută, cu nașterea Sa, căruia și eu mă rog, nevrédnicul, ca unuia ce iaste unul născut Fiiu al lui Dumnezeu și Dumnezeu adevărat, să dăruiască prealuminatului sănătate, viață norocită și bună întemeiare, întru cinstit și luminat scaunul măriei-sale, împreună cu toată luminata casa măriei-sale și împreună cu dumneavoastră cu toți și cu tot norodul creștinesc ca de pururea să prăznuiți în mulți ani, luminat, cu toate cele bune și de folos.

⁶ În ediția din 1888: „de au înnoit”.

CUVÂNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ ÎN 25 A LUNII DECHEMVRIE, LA NAȘTEREA DOMNULUI NOSTRU IISUS HRISTOS*

II

„Că iată vestesc voao bucurie mare,
carea va fi la tot norodul,
că S-au născut voao astăzi Mântuitor, Carele iaste
Hristos, Domnul, în cetatea lui David!”
(Luca 2, 10-11)

Multă veselie sufletească ne aduc noao, celor credincioși și iubitori de prăznuire acéste cuvinte ale *Sfintei Evanghelii* de astăzi, dintre care cuvinte adunăm 2 lucruri minunate și peste fire; una, că înțelegem o veste bună, caré din véci nu s-au auzit, nici să va mai auzi până în véci și alta, că auzim o bucurie mare caré stinge toată jalea, toată întristăciunea și toată lacrăma de pe fața pământului. Aș pohti însă acéste cuvinte să le întinz ca o masă desfătată înaintea dragostei voastre și să vă fac un ospăț sufletesc, după putință, puind în loc de bucate, cu multe féliuri

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește pe verso-ul filei 178.

de bunătați drése, cuvântul cel de bună vestire și, în loc de băutură veselitoare, să dreg în paharul preaițeleptelor capetelor voastre cuvântul cel de mare bucurie, pentru care lucru cerem putere de la Hristos, Carele înțelepțește pre cei neînvățați, ca să ne lumineze mintea și să ne dea ajutor ca să putem îndulci cu ospățul vorbelor inimile și auzurile celor ce vor ospăta suflétește.

Decât céliialalte nume, cu carele zice Isaia să se numească Mântuitoriul, decât toate iaste, cel dintâi, minunat; și cu cuviință i să cuvine acest nume, că nu numa într-un lucru, ci în toate faptele Sale minunat au fost: minunată zemislirea Lui, minunată și nașterea, minunată și viața, învățătura, moartea, înviirea, înălțarea la ceriu; minunată au fost și pohfala înălțării Lui, că toate întru Dânsul au fost noao înălțate și minunate. Iar ce iaste prăznuirea noastră, ceastă de acuma, iaste mai minunată decât toate, carele pomenéște evanghelistul zicând: „Și au născut pre Fiiul Său cel întâi născut și L-au înfășat pre Dânsul și L-au pus în iasle, pentru că nu avea ei loc în casă”. Că ce iaste mai minunat decât a zăcea în iasle Domnul tuturor? Și nu fu Lui alt loc în lume? Ce iaste mai minunat decât o mărire ca aceasta, să fie aruncat la locul dobitoacelor? Și pentru căci văd îngerii pre Domnul cerurilor, aruncat în gunoae, cântă: mărire lui Dumnezeu, Celui din nălțime.

Și nașterea aceasta n-au fost numai mântuitoare, ce și minunată. Că despre o parte trebuie să ne minunăm de sfatul cel minunat al înțelepției lui Dumnezeu, iar de altă parte⁷ trebuiește să mărim lucrul cel mare al bunătații Lui. Că am câștigat astăzi pre Judecătoria ceriului și al pământului, Carele, surpând zapistul răutăților noastre, S-au milostivit de au rupt și legăturile.

Câștigat-am astăzi pre Domnul, Carele jugul cel vechiu al robiei noastre, de pe grumazii noștri fărămându-l, întristăciunea lumii au veselit-o, cu slobozirea cea vécinică. Câștigat-am pre Împăratul cel blând, Carele în toată lumea călcând cu

⁷ În ediția din 1888: „iar despre altă parte”.

pașii dreptății cerești, tirăniia vrăjmașului celui răpșitoriu au sfărâmat-o.

Astăzi au strălucit noul Adam, carele nu iaste lăcuiitoriu, ci Domn și Stăpân al raiului, pre carele frumoséția pomului celui oprit nu-l va înșăla, șarpele nu-l va vicleni, muiarea nu-l va amăgi.

Astăzi au răsărit lumina întru întunérec.

Astăzi pre Acela, de Carele să turbura ceriul și ceriul ceriurilor, avându-L lumea, neștiind L-au câștigat.

Văzut-au sfinții, strămoșii noștri, minuni mari și fără de număr: că Marea Roșie, desfăcându-se în doao le-au făcut cale; focul, ca un stâlp luminându-le noaptea, le-au slujit; norul, de arșița și zăduful zillii i-au umbrit; ceriul, hrană îngerească le-au dat; piatra cea vârtoasă, păhar dulce li-au deschis; Iordanul, curgerile sale céle répede, spre fugă li-au întors; zidurile céle tari ale vrăjmașilor, de glasul trâmbițelor au căzut; soarele, pre ceriu zăbovind cu călătoriia, au mărit zioa pentru izbândă. Iar minune ca aceasta nu s-au văzut niciodată, nici s-au auzit, ca Cela ce iaste unul născut Celui preâlnalt, pre Carele puterile arhanghelilor cu frică Îi slujesc, a să arăta pre Sine, cu trup, oamenilor și trupul carele l-au luat de la oameni să-l îndumnezeiască.

Drept acéia, decât iaste taina aceasta mântuitoare, de atâta iaste și mai minunată; caré necum limba omenească poate a o grăi, ce și îngerii, carii ne vestesc noao astăzi bucuriia cea mare și cântă mărirea lui Dumnezeu, nu iaste cu puțință ca să o adeveréze.

Eșit-au – zice – poruncă de la chesariul Avgust, să se scrie toată lumea, adecă ca fieștecine numele său, la moșiiia sa și la locul nașterii sale să și-l șpue. Drept acéia, cu pricina aceștii porunci, s-au suit și Iosif din Galilea, din cetatea Nazaretului, la Iudea, în cetatea lui David, caré să chiamă Vithleem (pentru că era el din casa sa și din moșiiia lui David), să se scrie cu Mariia cea logodită lui, muiare, fiind grea. Iar osteneala și greotatea

călătoriei aceștia pre lesne o va putea cunoaște fieștecine, de va vrea să socotească vrémea și cine au fost cei ce călătoriia. Că era pre la miezul ernii, când pământul și apele sânt înghețate de ger și de vânturile céle reci; și Fecioara tânără și rușinoasă, care nici din casă nu era obicinuită a eși, și, fiind aproape de a naște, purcede pre o cale grea și cu anevoe ca aceasta. Și, apropiindu-să de Vithleem doară s-ar fi găsit vreo casă cuvioasă, ca să nască Fecioara aceasta într-însa, iară Însuș iubitoriul de sărăcie, Domnul, au pohtit într-o coșare smerită, ca să Se nască.

Și fu, drept acéia (zice evanghelistul), fiind acolo s-au umplut zilele ei să nască. Și era noaptea, care noapte era mai luminată decât soarele, întru care au răsărit Soarele dreptății. Însă eu mai bine voiui numai zioa acéia a fi noapte întru care omul cel dintâi, Adam, au pohtit a fi asemenea lui Dumnezeu. Și noaptea aceasta, între care au strălucit Lumina cea cerească în lume, noul Adam, o voiui numi zio.

Iar Sfânta Fecioară aștepta, cu mare pohtă ceasul acela întru care, pre Dumnezeu ca un prunc, să-L ia în brațele sale și cu mâinile sale să-L cuprinză și cu țâțele sale să-L apléce, fiind, drept acéia, toate întru liniște și întru tăcere.

Făcându-și noaptea calea sa jumătate eșit-au aici, în lumina aceasta a noastră, ca un mire din cămara Sa; eșit-au, zic, nădejdea tuturor vécilor, bucuria îngerilor, mântuirea neamurilor, sculara celor morți, izvorul milii, rădăcina vieții. Eșit-au Cuvântul Tatălui, cu trup îmbrăcat, din trupul Fecioarei; eșit-au gol, pentru ca să ne îmbrace pre noi, sărac ca să ne îmbogățească, smerit ca să ne înalțe la ceriu, ca un prunc, ca să ne facă pre noi desăvârșit și să ne dea noao bucuria cea vécinică. Auzitu-s-au, rogu-vă, vreodată, véste ca aceasta? Au socotiți că să va mai auzi? De aduce atâta bucurie la oameni o véste bună de céste trecătoare, dară această véste cu cât mai vârtos va aduce bucurie mare la tot norodul, după cum au zis îngerul? Precum căldura soarelui trage aburul de pe pământ în sus și de acolo să pogoară roao și face pământul de rodéște

și să veselēște, așa și preacuratul sângele Fecioarei, cu putēria Sfântului Duh, făr' de nice o sāmânță de bărbat, zemislindu-se, s-au făcut trupul Domnului Hristos, carele, eșind la lumină, ca Cela ce iaste lumina cea adevărată, minunat au veselit tot neamul omenesc; și născându-L, L-au făcut mai frumos decât ar fi fost înfrumusețat cu tot féliul de bunătăți. Că El iaste izvorul bunătăților făr' de nici o stricăciune a fecioriei sale și făr' de nici o simțire de durere au strălucit în lume acest Sfânt Prunc.

Obiciai iaste, în multe părți, ca tot cela ce ar duce roadă noao de vânzare iaste ertat de toată datoriiia vămii lui. Drept acēia, vrédnic lucru au fost să fie și Sfânta Fecioară mântuită de toată vama datoriei durerii nașterii sale, că numai ia singură au adus lumii roadă noao. Că toate muerile câte au născut în lume au adus roduri vechi, zemislite în tina păcatului celui strămoșesc; iar Acesta pre Carele L-au născut Sfânta Fecioară cu adevărat iaste roadă noao, că iaste om zămislit din Duhul Sfânt și numai Om singur⁸, ci și Dumnezeu. Că singură ia au adus în lume această roadă frumoasă și pentru acēia au rămas mântuită de toată vama nașterii cea cu durere, precum și de toată stricăciunea fecioriei au rămas întregă. Că Cel ce venise în lume ca să facă pre toți oamenii curați și făr' de stricăciune n-ar fi fost nicidecum cu cuviința să facă Maicii sale stricăciune.

Drept acēia, ce iaste mai minunat și mai slăvit decât această naștere? Că să întunecă mintea omului și nu poate a le pricepe acēstia, cum poate ca să nască fecioara fiu? Și prin venirea unui dar în lume să săvârșește taina a doao daruri: că Ziditoriul să naște din zidirea Sa și Muma cea neîmpreunată cu bărbat să minunează de rodul pântecelui său și muiarea să face Începătoriului său începătoare.

Și nu știu de ce mă voiu minuna întâi? De zemislirea cea făr' de sāmânță, au căci prin nașterea aceasta mai mult s-au slăvit fecioriiia? Și nu iaste minune de au născut și au rămas

⁸ În ediția din 1888: „și nu numai om singur”.

Fecioara curată, că au născut pre Cela ce iaste începutul fecioriei și întru tot curat.

Cine va putea spune cu ce dragoste și cu ce frică împreună va fi cuprins pre acest Fiiu al său, că fiind plină de credință Îl cunoștea pre acesta a fi Dumnezeu și-L cunoștea a fi și Fiiul său; să cunoștea pre sine a fi și mumă și slujnică. Drept acéia, ca o mumă cu dragoste Îl cuprindea și-L săruta și ca o slujnică, ca pre un Dumnezeu înalt abia cu preacuratele mânilor sale cuteza a-L apipăi. Căci știa că nici preoților nu era slobod a să atinge de lada legii, care era ca o umbră înaintea acestii taine și știa a fi scris ca să se curățească cei ce purta vasele Domnului. Și de pohtia arămurile bisericii atâta curăție, cu cât mai vârtos pohtéște Acesta curăția, Carele iaste începătoriul și izvorul curăției.

Drept acéia, Preaînțeleapta Fecioară, cu frică și cu dragoste, împreună cu multe lacrimi, carele le scotea dragostea cea multă ce avea cătră Cela ce să născuse dintru dânsa, uda trupul Prea-sfântului Cocon; și luându-L cu scutece L-au înfășat și cu brațele L-au cuprins și țite feciorești dându-I în gură, cu lapte curat L-au adăptat.

Și ce s-au mai întâmplat iaste lucru cu adevărat că covârșăște toată minunea minții omenești. Că zice: „Și-L puse pre Dânsul în iasle, pentru că nu avea ei loc în casă”. Înfațșând, drept acéia, un lucru prea de jos, cu un lucru prea înalt, cum nu te vei cutremura de minune? Că Pruncul acesta, carele să vârgulește în iasle, de ne vom rădica ochii credinții noastre, Îl vom cunoaște făcând tunete și fulgere în nori și pre cer umbletul stélelor rânduind, soarele și luna de raze împlându-se și mișcarea ceriului îndreptând și toată greimea lumii acest Prunc înfășat o cârmuiaște.

Cine iaste Acela așa mic și așa mare, așa smerit și așa înalt, cât în iasle zăcând, în ceriu cu glasuri îngeresti să mărește? Că ce iaste mai mic și mai smerit decât a să naște în iasle, care loc nu iaste al oamenilor, ci al dobitoacelor? Și ce iaste mai mare și mai înalt decât tot întru aceastaș naștere, pământul cu mare lumină a străluci și mulțimea oștilor cerești a cânta și cétele îngerilor

a să veseli cântând: „Mărire lui Dumnezeu întru cei de sus”? Și umplând văzduhul de glasuri dulci și mângăioase, când, de la începutul lumii, s-au mai auzit, la nașterea vreunui om, glasuri și cântări îngerești? De nu poți crede, omule, cu slăbiciunea ta, cum că s-au născut Dumnezeu din muiare, cunoaște că s-au născut din fecioară. De-ți pare lucru prost a fi scutecele acéia întru carele iaste înfășat, minunează-te de îngerii și de mulțimea oștilor lor cerești, cu ce cântări Îl măresc. Și de te scârbești de iasle, rădică-ți ochii puținel și vei vedea pre ceriu stea noao, caré mărturisește lumii nașterea Domnului. Și de vréme ce crezi altele mai mici, crede și céle minunate. Și de te pricești⁹ de céle ce sânt ale smereniei, cinstéște céle cerești și înalte.

Cine, drept acéia, întru înălțimea măririi aceștiia fiind împreunată cu atâta smerenie, nu va cunoaște a fi doao firi, dintru cari una iaste vrednicie măririi¹⁰ și alta priimința bunătății; carele amândoao le arată prorocul Isaia, zicând: „Prunc S-au născut noao și Fiiu S-au dat noao”. Numindu-L Prunc, însemnează smereniia omenirii și numindu-L Fiiu dat, arată înălțimea măririi. Că S-au născut noao, Cel ce Luiș era; dat iaste, drept acéia, din dumnezeire și născut din fecioară.

Născut iaste Cela ce simte apusul¹¹; dat iaste Cela ce n-are început; născut iaste Cel ce iaste mai tânăr decât mulți; dat iaste decât carele nu iaste nici Părintele mai vechiu; născut iaste Cel ce va să moară; dat iaste Acela dintru carele viața să naște și așa, Cel ce era, dat iaste și Cel ce nu era S-au născut. Acela stăpânește, iar Acesta să smerește. Luiș stăpânește și noao, celor credincioși, ne gătește moștenire; și nimeni să nu socotească că, luând trup, s-au micșorat ceva din mărire cea dumnezeiască. Nu S-au născut îngerilor, căci acei ce au rămas în dreptate nu le

⁹ În ediția din 1888: „de te pripești”.

¹⁰ În ediția din 1888: „una iaste vrednicia măririi”.

¹¹ Formulă originală, prin care Sfântul Antim arată că Hristos-Dumnezeu va cunoaște moartea pentru mântuirea oamenilor.

trebuia mântuire și cei ce căzuse nu putea ca să se mântuiască. Noao iaste, drept acéia, dat Domnul acesta și născut.

Și de vreme ce îngerii Îl măresc pre Dânsul, cu cântări, neîntorcându-i pre dânșii¹² de la răutate, nici cétele lor să le mai slăvească, dară noi, cu cât mai vârtos să cuvine să-L mărim și să-I mulțemim pentru véstia cea bună a împăcăciunii ce ne-au adus de la Dumnezeu Tatăl pentru bucuriia cea mare ce au vărsat peste tot pământul, pentru mântuirea noastră din mâna vrăjmașului, pentru deșchiderea ușilor raiului și pentru multele și nenumăratele faceri de bine ce ne-au făcut și ne face totdeauna, pentru carele trebuiaște, cu bucurie sufletească și cu laude de mulțemiri și de slavoslovie să-I zicem: Slavă Ție, Dumnezeule, Celui din nălțime.

Și să ne închinăm nașterii Lui, aducându-I cu dragoste, cu frică și cu multă cucerie, împreună cu filozofii și daruri de bună-tăți: aur, tămâe și zmirnă; în locul aurului să-I aducem credință dreaptă, ca unui Împărat ce iaste al ceriului și al pământului și a tuturor adâncurilor; în locul tămâei să-I aducem dragoste curată, ca unui Dumnezeu vécinic; și în loc de zmirnă să-I aducem nădéjdia cea bună, că El iaste toată nădéjdia lumii.

Și așa, cu acest mijloc făcând, vom fi adevărați prăznuitori și închinători nașterii Domnului Hristos, Căruia ne rugăm ca unui mult îndurătoriu, măcar că sântem și nevrédnici, să arate bună-tatea Lui cea desăvârșit; și precum S-au milostivit de au surpat cu smereniia Lui cea de margine, pre mândrul acela Luțifer, să surpe și pre toți vrăjmașii cei văzuți și nevăzuți a prealumina-tului, înălțatului și iubitoriului de Hristos domnului nostru Io Costantin voevod.

Și precum au înويت cu nașterea Sfinției-Sale toată lumea și viața omenească, așa să înoiască și anii vieții măriei-sale, ca să poată prăznui în mulți ani luminat și pe plăcérea lui Dumnezeu

¹² În ediția din 1888: „neîntorcându-i creștinii pre dânșii”.

acest luminat praznic cu fericită și întreaga sănătate¹³, cu lină pace și cu viață norocită și să-l învrednicească Dumnezeu întru adânci bătrânețe, să stăpânească întru înălțat scaunul măriei-sale și să obləduiască cu blândéte turma și norodul ce i s-au încredințat, împreună cu toată luminata și de Dumnezeu blagoslovita casa măriei-sale, cu luminata doamnă, cu luminatele odrasle, coconi și cocoane ale măriei-sale și cu toată cinstea¹⁴ și blagorodnica boerime, cu cei mari și cu cei mici, cu cei ce sunt de față și cu cei ce lipsesc, cu toată creștinătatea și cu toată țara, cu blagoslovenia preasfinților mitropoliți și a iubitorilor de Hristos episcopi, cu rugăciunile cuvioșilor egumeni și a cuciarnicilor preoți și a tot cinul biséricsesc, ca cu o gură și cu o inimă, cu bucurie sufletească să zicem împreună cu îngerii: Slavă lui Dumnezeu, Celui din nălțime și pre pământ pace, întru oameni bunăvoire.

¹³ În ediția din 1888: „întreagă sănătate”.

¹⁴ În ediția din 1888: „cu toată cinstita”.

CUVÂNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ LA OBREZANIIA LUI HRISTOS*

„Și când s-au umplut 8 zile ca să tae
pruncul împrejur, chemat-au
numele lui Iisus, carele au fost zis de înger mai înainte,
până a nu să zemisli El în pânțe!”
(*Luca 2, 21*)

Zice la cartea *Facerii*, în 17 capete, cum că au tocmit
Dumnezeu cu Avraam împăcare și spre semn de ade-
verință i-au poruncit Dumnezeu, zicându-i: „Aceasta iaste făgă-
duința carea vei păzi între mijlocul Mieu și între voi și între mij-
locul semenției tale, după tine între neamurile lor, să se tae voao
împrejur toată partea bărbătească și va fi făgăduința Mea peste
trupul vostru, întru făgăduință vécinică. Și copilul carele nu să
va tăia împrejur a opta zi, să va piiarde, sufletul acela din rude-
niia lui, căci au stricat făgăduința Mea”, arătând cu această tăiare
împrejur 4 lucruri: una pentru ca să se cunoască cei crezuți întru
Dumnezeu¹⁵; a dooa, pentru ca să rămâie semenție lui Avraam¹⁶

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește pe verso-ul filei 117.

¹⁵ În ediția din 1888: „una pentru ca să se cunoască jidovii dintre alte neamuri, cum că sunt oamenii cei crezuți întru Dumnezeu”.

¹⁶ În ediția din 1888: „rămâie semenția lui Avraam”.

slobodă de păcatul născutului celui dintâi; a treia, pentru ca să facă pre Avraam părinte a multe neamuri credincioase, pentru adevărata credință ce au arătat și el către Dumnezeu; a patra, pentru căci din neamul lui Avraam au vrut să se nască Hristos.

Deci, pentru semnul împăcării aceia care s-au tocmnit cu noi au priimit Hristos tăierea împrejur, după cum zice Luca evanghelistul: „Și când s-au umplut 8 zile ca să tae Pruncul împrejur, chemat-au numele lui Iisus”, care nume iaste cu adevărat mai presus decât tot numele, după cum zice fericitul Pavel, „că să înțelge Mântuitor”. Și să poate adeveri și de pe alte multe numiri cum că să chieamă Iisus Mântuitoriu neamului omenesc, iară mai vârtos de pă acēste opt nume ce voiu să zic.

Întâi să chieamă viață de véci, după cum zice Ioann la 17 cap: „Iară aceasta iaste viața de véci, ca să Te cunoască pe Tine unul Dumnezeu și pre Iisus Hristos, pre Carele ai trimis”.

A dooa să chieamă mărire, că așa zice David: „Sătura-mă-voiu când mi să va arăta mărirea Ta”.

A treia să chieamă odihnă, că așa zice Hristos: „Luați jugul Mieu spre voi și vă învâțați de la Mine că sunt blând și smerit cu inima și veți afla odihnă sufletelor voastre”.

A patra să chieamă veselie, că așa zice Ioann la *Apocalipsis*, în 19 capete: „Să ne bucurăm și să ne veselim și să dăm mărire Lui, că au venit nunta Mielului (adecă a lui Hristos) și muiarea Lui s-au gătit spre sine (adecă bisérica)”.

A cincea să chieamă împărăție, că așa va să zică Hristos la judecata cea înfricoșată, către oamenii cei drești: „Veniți, blagosloviții Părintelui Mieu și moșteniți împărăția, carea iaste gătită voa mai nainte de începutul lumii”.

A șasea să chieamă coroană, că așa zice Ioann la *Apocalipsis*: „Ține ce ai dobândit, ca să nu ia nimeni coroana ta”.

A șaptea să chieamă ban că așa zice la Mathei, în 20 de capete: „Și deaca veni seara, tuturor le déde plata tot, întocma, câte un ban”.

A opta să chieamă cină, că așa zice la Luca în 14 capete: „Un om oarecarele făcu cină și chieamă pre mulți și ei nu vrea să

meargă, puind fieștecarele, la mijloc pricini: unul că au cumpărat holdă și mărge să o vază; altul că au cumpărat părechi de boi și mărge să-i ispitească; altul că au luat muiare și pentru acéia nu pot să meargă”, carii să înțeleg a fi oamenii cei păcătoși și iubitori de céle lumești, carii nu să vor învrednici să mănânce din cina acéia, adecă nu vor vedea fața lui Dumnezeu.

Deci, de pe acéste nume ce am zis, că înțelégeți Iisus Mântuitoriu¹⁷. Că au mântuit neamul omenesc din tirăniia diavolului și le-au arătat calea vieții de véci. Și au priimit de s-au tăiat împrejur pentru doao lucruri: una, pentru ca să împlinească légia, ca un făcător de lége și să ne dea și noao pildă să ne suppunem legii; alta și pentru ca să se astupe toată gura hulitoare și clevetnică a eriticilor, carii zicea că n-au luat trup, ci s-au născut după nălucire. Iar pentru ce s-au tăiat împrejur a opta zi să înțelége că la al optulea veac va să tae Hristos împrejur, cu judecata cea înfri-coșată, ca cu o sabie cu doao rosturi toate răutățile și tot féliul de nedreptăți din lume; și pre cei păcătoși îi va arunca în matca focului celui nestins, iar pre cei drepti îi va aduna la împărăția Sa cea vecinică, caré și noi, cu toții să o dobândim.

¹⁷ În ediția din 1888: „Deci, de pe acéste nume ce am zis, să înțelégeți că Iisus se zice Mântuitoriu”.

CUVÂNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ LA BOGOIAVLENIE*

Luminat și cinstit au fost praznicul ce au trecut, al Nașterii Domnului Hristos, blagosloviților creștini, iară mai luminat și mai cinstit iaste acest de astăzi, căci acolo au arătat steaoa pe Hristos, cum că S-au născut, iar aici mărturiseste Tatăl din ceriu pre Cel ce să botează, zicând: „Acesta iaste Fiiul Meu cel iubit întru Carele bine am voit”. Acolo vrăjitorii cu darurile lor I s-au închinat, ca unui Dumnezeu și împărat, iar aici îngeri cerești, ca unui Dumnezeu adevărat și om desăvârșit Îi slujesc. Acolo era ca un prunc mic, înfășat și pus în iasle, iar aici ca un Dumnezeu desăvârșit și om desăvârșit să botează în apa Iordanului, pentru ca să spēle tot neamul omenesc din spurcăciunea păcatului celui strămoșesc. Acolo îngerul cel mare Gavriil slujia cu cucerie, iară aicea îngerul și Înaintemergătoriul Ioann slujaște taina.

Deci, dară decât sânt¹⁸ lucrurile praznicului de astăzi mai luminate, cu atâta sânt și mai mari decât ale praznicului ce au trecut. Pentru aceasta dară, de vréme ce să botează Hristos, să ne botezăm și noi, nu că doară că nu sântem botezați cu sfântul

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește pe verso-ul filei 58.

¹⁸ În ediția din 1888: „cu cât sânt”.

botez, adecă cu apă și cu duh, ci pentru căci am întinat cu păcatele noastre sfântul botez. Trebuie să ne spălăm cu lacrămile pocăinții, ca să ne facem curați, după cum zice prorocul Isaia: „Lăsând vicleșugurile dintru inimile voastre și faptele cele rele, de carele să bucură vrăjmașul nostru diavolul” și să ne îmbrăcăm cu noul Adam, cu Domnul nostru Iisus Hristos, după cum zice fericitul Pavel, pentru ca să ne putem sui și noi la ceriu curați și luminați, ca și Hristos și câți am priimit propoveduirea Lui, de am și greșit, să alergăm că ne va priimi Hristos, ca un bun și iubitoriu.

Botează-Se Hristos, ca să sfințească apele. Botează-Se Hristos, ca să ne arate taina. Mâna prorocului slujaște, ca să botéze mâna Tatălui, adecă pre Fiiul și Cuvântul lui Dumnezeu. Om slujaște și om să botează; însuși Ioann, ca un rob slujaște și Hristos ca un om să botează.

Pentru aceasta dară și noi, ca niște robi adevărați și înțelepți, să slujim taina cu inimă curată, după cum zice prorocul David. Minte bună și credincioasă să avem, ca să pricepem taina drept; și cine iaste credincios și drept, să alerge ca să auză ce zice David: „Veniți cătră Dânsul (adecă cătră Domnul) și vă luminați și féțele voastre nu să vor rușina”, ca să se albească păcatele noastre ca zăpada, dupre cum zice Isaia. Și cine iaste credincios și temător de Dumnezeu, să mărească și să laude taina, că mărire ca aceasta priimește Dumnezeu ca o tāmăe cu bună mireazmă, iar cine iaste păgân și ispititor de tainele noastre să lipsească din biserică și să se depărtéze, pentru ca să nu vie urgiia lui Dumnezeu asupra-i și să va bântui; că și Moisi, când s-au suit în muntele Sinaii, ca să priimească tabelele legii ce i-au dat Dumnezeu, așa au poruncit ca să nu să apropie de muntele acela nice o hiară sau vreun dobitoc, iar de să va apropiia, să fie ucis cu pietri de mulțimea jidovilor.

Asémenea iaste și acuma. Taina avem de sărbăm și prăznuim și vom să ne suim sus nu cu trupul, sau în munte ca Moisi, ci cu mintea, la mari și la înalte gânduri; ci numai câți sânt credincioși să se apropie cu mintea ca să priceapă taina praznicului de astăzi.

După nașterea Domnului Hristos, rămâind batjocorit și amăgit Irod împăratul de vrăjitori, s-au mâniat foarte și au trimis la Vitheem și în toate hotarile lui de au junghiat 14 mii de coconi mici câte de 2 ani și mai jos, între care coconi era și cinstitul Ioan, prunc mic în brațele maică-sa Elisaftei. Și, vrând ca să-l junghie și pre el, s-au desfăcut muntele din voia lui Dumnezeu și au trecut de cea parte maică-sa cu dânsul. Și îngerul Domnului l-au luat de l-au dus în pustie și-l hrăniia acolo, până au venit în vârstă de s-au făcut de 33 de ani și 3 luni, a căruia hrană era vlăstarile copacilor și miiare sălbatecă.

Și au venit cuvântul Domnului de i-au zis să lase pustia și să meargă în părțile Iudeii să propoveduiască noroadelor pocăință. Și acolo mergea mulțimea jidovimei de-și mărturisiia păcatele lor și să boteza de el în apa Iordanului și-l întrebară pre el zicând: „Au doară ești tu prorocul? Iar el au zis: nu sânt”, nu că doară nu era el proroc, ci nu l-au întrebat de iaste proroc, ci numai de iaste el prorocul acela de carele au zis Moisi că: „Proroc va rădica noao Domnul Dumnezeuul nostru dintru frații noștri”, adecă iaste să vie un proroc mare din neamul jidovesc și socotiia jidovii cum că iaste Ioann prorocul acela și pentru acéia îl întreba. Iar el le-au răspuns și le-au zis: „Nu sânt eu acela, ci iaste să vie după mine, a căruia nu sunt eu vrédnic să-I dezleg curélele încălțămintelor Lui”, adecă nu pociu pricepe cum S-au născut. Adevărat, mai pre urmă S-au născut decât mine ca un om, iară ca un Dumnezeu ce iaste mai nainte decât mine S-au născut, în anii dumnezeirii.

„Și eu vă botez pre voi numai cu apă, iar El vă va boteza cu duh sfânt și cu foc. În mâna Lui iaste lopata și vântură pleavă din grâu”; adecă iaste cunoscătoriu de inimi ca un Dumnezeu și cunoaște pre cei păcătoși și pre cei drepți. Deci, pre cei păcătoși îi osândéște în focul cel de véci, iar pre cei drepți îi adună la împărăția ceriului.

Și vorbind Ioann cu mulțimea jidovilor zise iară: „Nu sunt eu cel ce socotiți, ci iată că vine”. Și așa vorbind cu noroadele sosi și Hristos să Se botéze. Iară Ioan, deaca L-au văzut zise cătră jidovi:

„Iată Mielul lui Dumnezeu, Carele rădică păcatul lumii. Acesta iaste Fiul lui Dumnezeu celui adevărat ce vă spuneam”. Atunce au mers Hristos la Ioann și i-au zis: „Vino de Mă botează, căci pentru aceasta am venit”. Iară Ioann i-au zis: „Mie trebuie să mă botez de Tine, sau să mărturisesc alt botez pentru numele Tău și Tu vei să Te botez eu? Apa Iordanului, văzându-Te, au fugit de frica Ta înapoi, dară eu cum voiu cuteza să Te botez, de vréme ce Moisi, văzătoriu de Dumnezeu și marele proroc, nu îndrăzniia să vază fața Ta, dară eu cum voiu să mă ating de sfântul Tău creștet, cu mâini păcătoase? Iarba pământului sânt, dar cum mă voiu apropiia de focul cel nesuferit? Tu mă sfințește, Doamne, Tu mă botează, Stăpâne, Tu mă curățește de tina păcatului, Mântuitoarele, că eu nu cutez, nici sunt vrédnic să Te botez”.

Zise Hristos: „Ioanne, lasă cuvintele acéstia acuma, că nu iaste vréme de a înmulți vorba; vrémea purtării de grijă iaste. Pentru aceasta M-am făcut om, pentru aceasta M-am îmbrăcat în trup, pentru aceasta M-am arătat sărac și M-am arătat smerit, pentru ca să împlinesc toată dreptatea. Ci vino, de Mă botează, ca să se îplinească purtarea Mea de grijă și toată plecăciunea Mea”.

Atunce au apucat cinstitul Ioan și L-au botezat și S-au pogorât Duhul Sfânt în chipul porumbului pre capul lui Hristos și glas din ceriu s-au auzit zicând cum că: „Acesta iaste Fiiul Mieu cel iubit, cu carele am purtat de grijă pentru mântuirea omească”. Și atunce au ieșit Hristos din râu, botezat.

Și cum că S-au botezat Hristos, așa ne învață dumnezeestii evangheliști; iar încăș avem la praznicul de astăzi câteva întrebăciuni, carele sânt trebuincioase a le ști. Și întâi iaste: pentru ce Hristos, fiind făr' de păcate, S-au botezat? A dooa: pentru ce S-au botezat în apa Iordanului și nu într-alt râu? A treia: pentru ce S-au pogorât Duhul Sfânt pre capul lui Hristos și pentru ce în chipul porumbului? A patra: câte botezuri sânt? A cincea: pentru ce iaste botezul de apă și de duh?

Acéste 5 întrebăciuni avem astăzi foarte de folos a le ști; mai sânt și altele, ci noi le lăsăm pentru lungimea vorbeii și vom zice

numai pentru acéstia, foarte pre scurt. Deci, câți v-ați adunat astăzi la sfânta biserică, pentru ca să prăznuiți praznicul, deșchideți-vă ochii, nu numai ai trupului, ce și ai sufletului, pentru ca să pricépeți ce vom să zicem, că nu sânt lucruri lumești, ce iaste taină mare și înfricoșată, caré s-au făcut pentru mântuirea omenească.

Întrebăciunea dintâi iaste: pentru ce Hristos, fiind fără de păcate, S-au botezat? Zicem că botezul iaste mântuirea¹⁹ păcatelor omului și curățenie de păcatul cel strămoșesc, iară Hristos fiind făr' de păcate, după cum zice prorocul Isaia: „Că păcat n-au făcut, nici vicleșug în gura lui nu s-au aflat”, pentru ce, dară, S-au botezat? Zicem la aceasta cum că sânt 4 stihii, dintre carele s-au făcut omul și toată lumea și iar întru acélea stihii, va să se topească omul, până la a dooa venire a Domnului Hristos, dintru carele iară va să se închiiaze.

Deci, stihia cea dintâi și mai de treabă iaste vântul, că fără de răsuflare nu poate trăi omul nici un ceas. A dooa sthie și mai înaltă iaste focul, nu numai acest ce vedem cu ochii și ne slujim cu dânsul, ce și focul cel din văzduh. A treia sthie iaste apa și a patra sthie iaste pământul. Deci, într-acéste 4 stihii iaste omul făcut și, pentru căci sânt alcătuirile trupului omenesc, era cu cale să se sfințească cu pogorârea Domnului. Deci, vântul și focul s-au sfințit cu pogorârea Cuvântului lui Dumnezeu, iar pământul s-au sfințit când au născut trupéște în peșteră. Și să cădea să se sfințească și apa, de vréme ce iaste din céle 4 stihii și într-alt chip nu să putea să se sfințească, de nu S-ar fi botezat Domnul, trupéște, în Iordan, arătându-se mai vârtos și taina cea mai mare a credinței noastre; și alta, pentru ca să sfărâme capetele șărpilor, adecă a dracilor ce era în apă, după cum zice David: „Tu ai zdrobit capetele bălaurilor în apă”.

A dooa întrebăciune era: pentru ce S-au botezat Hristos în Iordan și nu într-alt râu? Zicem și la aceasta că fiind râul acela

¹⁹ În ediția din 1888: „Zicem la aceasta că botezul iaste mântuirea”.

sfințit de cât alte râuri, pentru minunile ce s-au făcut într-însul, au mers și Hristos iară la acela, care minuni sânt acestia: întâi, când au trecut Iisus Naviin cu tot norodul jidovesc prin mijlocul apei și nu s-au udat nimeni, pentru că întrase 12 preoți de ținea chivotul pre spatele lor și apa să dedese înapoi din porunca dumnezeiască, până au trecut tot norodul. A dooa minune, când au lovit prorocul Ilie cu cojocul său apa și s-au desfăcut, de au trecut el, cu ucenicul său, ca pre uscat. A treia minune, când s-au scăldat de 7 ori Neeman boiariul, sfétnicul împăratului de la Siria, după cuvântul prorocului Elisei și s-au tămăduit de bubele ce avea. A patra minune pe vrémea prorocului Elisei, mergând niște oameni să taie lémne de casă pre lângă țărmurile Iordanului, fiind și prorocul împreună cu dânșii, au căzut toporul unuia din coadă și s-au înecat în apă; iar Elisei, luând coada toporului și mergând la țărmurile apei, întinse coada spre apă și zise: „Arată, Doamne, minune” și îndată sări toporul din apă și să puse în coadă, care minune închipuiaște sfântul botez, după cum scrie sfântul Ioann Damaschin la un tropar al canonului de la Înălțarea Cinstitei Cruci, la a patra peasnă. Deci, pentru acéste minuni S-au botezat și Hristos într-acel râu.

A treia întrebăciune iaste: pentru ce S-au pogorât Duhul Sfânt și zicem: când să boteza Hristos s-au deșchis ceriurile și au mărturisit Tatăl pre Fiiul, zicând: „Acesta iaste Fiiul Mieu cel iubit, întru Carele bine am voit”? Deci, de vreme ce au mărturisit Tatăl, socotia jidovii că pentru Ioann s-au făcut glasul acela, pentru că-l știa ca pre un proroc și fiu de proroc și sfânt și pentru ca să nu zică norodul cum că lui Ioann îi zice „fiu iubit”, pentru acéasta s-au pogorât Duhul Sfânt pre capul lui Hristos, de L-au arătat și L-au mărturisit Tatăl de sus.

Iar pentru ce S-au arătat Duhul Sfânt în chipul porumbului, să vă spuiau o istorie din *Testamentul cel Vechiu*, măcar că o știți mai toți. Când au făcut Dumnezeu potopul și au înecat tot pământul pentru păcatele omenești și au șters tot faptul dupe fața pământului, din om până în dobitoc, s-au mântuit numai Noe, cu

toată casa lui, în corabiia ce făcuse din poruncă dumnezeiască. Și împreună cu dânsul era și din dobitoacele pământului și din pasările ceriului, după cum scrie mai pre larg la cartea *Facerii*. Iară după ce au încetat apa potopului, au trimis Noe din corabie pre corbul, să vadă, ostoitu-s-au apa potopului, au ba. Iar el mergând și aflând stârvurile, s-au așăzat pre iale și nu s-au mai întors înapoi să dea veste. Și văzând Noe zăbava corbului au trimis pre porumb; iar el fiind pasăre curată, n-au vrut să șază pre tină, ce au luat o ramură cu frunză de maslin în gură și o au dus în corabie și așa au cunoscut Noe cum că s-au ostoit apa potopului.

Deci, pentru acéia S-au arătat și Duh Sfânt în chip de porumb pre capul lui Hristos, arătând că s-au ostoit potopul păcatelor omenesti; și alta, că porumbul iaste întreg, adecă făr' de răutate, după cum zice Hristos la *Sfânta Evanghelie*: „Faceți-vă înțelepți ca șarpia și întregi ca porumbii”.

A patra întrebăciune iaste cum că am zis: câte botezuri sânt? Și zicem că sânt 8, precum scrie și sfântul Ioan Damaschin la a 4 carte a *Bogosloviei* lui: botezul dintâi iaste al potopului, spre tăierea păcatului. Al doilea botez iaste al lui Moisi, când au trecut pre jidovi prin Marea Roșie. Al treilea botez iaste al legii, că de să spurca cineva până nu-și spăla cu apă trupul și hainele, nu intra în tabără. Al patrulea botez iaste al lui Ioann, însă spre pocăință numai. Al cincilea botez iaste al lui Hristos, cu carele ni-am botezat și noi, creștinii. Al șaselea botez iaste al pocăinței și al lacrimilor, cu carele curățim botezul cel dintâi ce am întinat. Al șaptelea botez iaste al muceniei, carele iaste și mai bun și mai cinstit, că nu să téme să se mai spurce cu păcate botezul acesta, carele l-au arătat întâi Hristos, că ș-au vărsat preacinstit și scump sângele Său pre cruce și toți mucenicii cu acest botez s-au botezat și s-au învrednicit împărăției ceriului. Al optulea botez, cel mai de pre urmă, iaste al focului celui nestins, ce va să muncească pre cei păcătoși, după cum zice la un tropar al canonului de astăzi la a 6 peasnă: „Cu focul cel de pe urmă botează Hristos pre cei potrivnici și neînțelegători de dumnezeirea Lui”.

A cincea întrebăciune iaste: botezul pentru ce iaste de apă și de duh? Și zicem că fiind omul îndoit, adecă cu trup și cu suflet și fiind trupul simțitoriu trebuiaște, când îl întinăm, să-l spălăm cu apă, că apa încă iaste simțitoare. Iară sufletul fiind fără de materie, Duhul Sfânt îl curăță și-l luminează și-l mântuiaște de păcate.

Acéste întrebăciuni avem la praznicul de astăzi, precum le-ați și auzit. Deci, pentru aceasta trebuiaște, blagosloviților creștini, cât ne-am botezat²⁰ în numele Sfintei și cinstite Troițe, să ne ferim de toate lucrurile și faptele drăcești, ca să nu ne întinăm sfântul botez cu păcatele, nici să călcăm făgăduințele ce ni-am făgăduit lui Hristos. Și pentru ca să priimească Dumnezeu praznicile și sărbătorile noastre, trebuie să păzim, după cât ni-ar fi puțința, poruncile Lui și să purtăm grijă pentru mântuirea noastră și pentru împărăția ceriului, căci acolo ne iaste lăcașul, după cum zice fericitul Pavel: „Petrecerea noastră în ceriuri iaste”. Să nu ne lunecăm cu firea spre lucrurile céle deșarte ale lumii, pentru că sunt toate trecătoare și mincinoase. Să ne ferim de ucideri, de curvii și de preacurvii, de beții și de apucări. Să nu ținem pizmă unul altuia, nici să ne vindem cu pâra, unul pre altul, cu cruzie de inimă și cu nemilostivnicia, pentru ca să ne păgubim și să ne sărăcim unul pre altul, duple cum vedem totdeauna că fac mulți, netemându-să nici de Dumnezeu, nici de păcat, nici își aduc aminte de moarte sau de osândă; să numesc numai cu numele creștini, iar cu inima sânt departe de Dumnezeu, după cum zice Isaia «și faptele lor nu sânt păgânești»²¹, ci mai vârtos voiu zice că sânt drăcești, că numai diavolul nu pohtêște binele omului, pentru că iaste vrăjmaș și mincinos din ceput, după cum zice Hristos.

Să nu ne trufim întru inimile noastre, veri pentru ce bine am face, că ne vom puiarde plata ostenéliei și în scurt să ne ferim de

²⁰ În ediția din 1888: „câți ne-am botezat în numele”.

²¹ În ediția din 1888: „după cum zice Isaia «și faptele lor nu sânt creștinești»”.

toate lucrurile céle réle și necuvioase, carele ne vatămă la suflet și să bucură vrăjmașul nostru diiavolul de iale, ci numai să pohtim pururea să facem fapte bune și plăcute lui Dumnezeu, pentru că rămân făr' de moarte și vom lua plată la ceriuri pentru iale.

Să alergăm la sfintele bisérici, de nu în toate zilele, pentru multe neputințe și nevoi ale noastre ce ne vin totdeauna din valurile lumii, măcar duminicile și sărbătorile; căci că pentru aceasta s-au rânduit acéste sfinte zile: una pentru ca să ne odihnim și noi și dobitoacele noastre de trudele și de ostenélele ce facem peste toată săptămâna; a dooa, pentru ca să mulțemim și să dăm laudă lui Dumnezeu, pentru multele și nespusele face-rile de bine ce au arătat cătră noi și ne arată totdeauna și ne ține și ne chivernisește ca un milostiv; a treia, să auzim cântările și slujbele célia ce să fac pentru folosul cel sufletesc. Că precum nu poate trăi trupul omului făr' de hrană simțitoare, așa nici sufletul nu poate trăi fără hrana cea duhovnicească, care iaste cuvântul lui Dumnezeu, după cum zice Hristos la *Evanghelie*: „Nu numai cu pâine va trăi omul, ci cu tot cuvântul carele iaste din gura lui Dumnezeu”. Iar nu să mérgem pe la hore și pe la jocuri și pe la cârciume, dupre cum ne iaste obiciaiul, că în loc de a ne folosi, ne păgubim și sufléște și trupéște. Iar de ne trebuie să ne adunăm pre la hore, ca să privim, mai bună horă decât aceasta a biséricii și mai frumoasă priveală și mai cuvioasă adunare nu socotesc nici cunosc a fi alta decât aceasta. Că vedem cu ochii²², afară din mulțimea oamenilor ce s-au adunat, pre Domnul nostru Iisus Hristos, ca un Împărat vécinic și pre cinstită Maică-Sa, pre sfinții îngeri, pre apostoli, pre mucenici și pre toți sfinții. Iar cu urechile auzim faptele și lucrurile céle minunate ce au făcut pre pământ și ne bucurăm și sufletéște și trupéște, că nu păgubim nimic, ci mai vârtos câștigăm sfințenie și milă de la Dumnezeu.

²² În ediția din 1888: „cu ochii noștri”.

Și când eșim la biserică²³, să nu eșim deșărți, ci să facem cum face ariciul că, după ce merge la vie, întâi să satură el de struguri și apoi scutură vița de cad broboanele jos și să tăvălește pre dânsele de să înfig în ghimpii lui și duce și puilor. Așa să ducem și noi, fieștecine, pre la casele noastre, copiilor și celor ce n-au mers la biserică, din cuvintele ce am auzit din *Sfânta Evanghelie* și dintr-alte cărți, ca să-i hrănim și pre dânșii cu hrana cea sufletească. Și după acéia să ne păzim mintea de cugetele céle vicléne și trupurile noastre să le ferim de toate spurcăciunile. Să avem dragoste cătră toți, să facem milostenie la săraci, să iubim pre cei streini, să căutăm pre cei bolnavi și pre cei din chisori să-i cercetăm. Să făcem bine vrăjmașilor noștri, după cum ne învață Hristos. Să avem răbdare la nevoi și la scârbe, să ne supunem celor mai mari, domnilor și stăpânilor noștri. Să ascultăm și să cinstim pre părinții noștri. Să ne cucerim cu cuviință duhovnicilor noștri și preoților și călugărilor, că așa place lui Dumnezeu.

Și acéstia toate păzindu-le și făcându-le, să avem nădėje bună și fără de îndoială cătră Dumnezeu că aici, întru această viață, vom petrece viață bună și fără de întristare, iar în cea viitoare ne va învrednici și ne va pune în numărul celor drépți, ca să ne bucurăm în veci nesfârșiți întru acea fericire, laudând și binecuvântând numele Tatălui și al Fiiului și al Sfântului Duh, a Căruia iaste mărirea și ținéria în véci. Amin.

²³ În ediția din 1888: „când eșim de la biserică”.

LA DUMINECA VAMEȘULUI. CUVÂNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ*

Pohta cea mare și dragostea cea curată, iar mai vârtos să zic, datoriia cea părințească ce am cătră dragostea voastră m-au îndemnat astăzi de am venit aici, pentru ca să vă cercetăm sufleteste, de vrème ce m-au rânduit Dumnezeu ca pre un nevrédnic să vă fiu păstor și părinte sufletesc și învățătoriu la lucrurile céle ce ar fi spre folosul mântuinții sufletelor voastre. Pentru care lucru aveți datorie cu toții, de la mic până la mare, să mă ascultați la céle ce vă învăț de bine și de folos, că acea ascultare nu o faceți mie, ci lui Hristos, după cum zice la 10 capete ale Lucăi: „Cel ce ascultă pre voi, pre Mine ascultă și cel ce să leapădă de voi, de Mine să leapădă”. Așijderea și fericitul Pavel zice la 13 capete cătră ovréi: „Fraților, plecați-vă învățătorilor voștri și vă cucerți lor că priveghiază pentru sufletele voastre, ca cum ar fi să dea cuvânt, ca cu bucurie aceasta să facă, iar nu suspinând, că nu iaste de folos voao aceasta”.

Drept acéia n-am pregetat, nici am lenevit, ca să nu fac datorie, după porunca stăpânului și învățătorului nostru Hristos, Căruia mă și rog ca să-mi dea putére să vă pociu spune ceva de folos; ci vă pohtim de ascultare.

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește pe verso-ul filei 20.

Precum un om casnic, vrând ca să samene grâu curat în holda lui, pune multă nevoie de-l cérne și-l curăță de neghină și de altele, așa și sfinții părinții noștri au pus multă nevoie de au cernut cu ciurul chibzuelii toată *Sfânta Scriptură* și au ales ca niște grâu curat din toate bunătățile câte ar putea fi acéste trei bunătăți mari: credința, nădejdia și dragostea și le-au sămănat în holda sfintei bisérici, adecă în adunarea și în inima celor credincioși. Și are datorie fieștecare creștin a le ținea și a le face, căci fără acéste trei bunătăți nu iaste cu putință nici cu un mijloc să se mântuiască creștinul, măcar de ar zice cine ce va vrea, căci acéstéa sânt teméele creștinătății. Că precum nu iaste cu putință a trăi neștine pre pământ fără de hrană trupească și fără de îmbrăcăminte și fără de somn, așa nici fără de acéste trei bunătăți carele sânt, precum am zis și mai sus, credința, nădejdea și dragostea. Ce întâi voiu zice puține cuvinte pentru nădejde și pentru dragoste, apoi voiu zice, pre urmă și pentru credință, mai pre larg.

Nădejdea iaste o îndrăzneală adevărată cătră Dumnezeu, dată în inima omului, din dumnezeiasca strălucire, ca să nu să deznădăjduiască niciodată de darul lui Dumnezeu, ci să fie încredințat cum că va lua, prin pocăință, ertăciune păcatelor și verice altă cêrere, sau trecătoare, sau vécinică. Și iaste nădejdia de 2 féliuri: una bună și alta rea. Bună iaste acéia când nădăjduiaște cineva la Dumnezeu să se mântuiască, sau alt bine ce va să petreacă, că nici ostenéște, nici cheltuiaște nimic, cum zice David, că: „Cel ce nădăjduiaște spre Dumnezeu mila îl va încungiura”. Rea iaste acéia când nădăjduiaște cineva la om să-i facă vreun bine, sau vreo îndemână la lucrurile céste trecătoare ale lumii, care nădejde iaste mincinoasă și deșartă, cum zice iarăș David: „Nu vă nădăjduiți pre boiari, pre fiii oamenilor, la carii nu iaste mântuire”. Așijderea zice și Solomon: „Blestemat să fie tot cel ce nădăjduiaște spre om”.

Dragostea încă iaste o unire a mulți într-una și cale cătră Dumnezeu și vârș tuturor bunătăților, după cum o adeverează

și fericitul Pavel la 13 capete cătră corinthéni, zicând: „Decât credința și decât nădédjdia iaste mai mare dragostea”. Și iaste și aceasta de 3 féliuri: una dumnezeiască, alta firească și alta pătimitoare și rea. Dragostea cea dumnezeiască iaste acéia ce zice la *A dooa lége*, la 6 capete: „Să iubești pre Domnul Dumnezeuul tău i proci”; iar cea firească iaste céia ce iubesc părinții pre fi și fiii pre părinți și fieștecare pe ruda sa și pe priiatenii săi. Iar pentru dragostea cea pătimitoare și rea, nu vom zice nimic, pentru căci fieștecare înțelept și temătoriu de Dumnezeu o cunoaște că nu e bună; și pentru acéia, lipsească vorba ei de la mijloc, ca să nu ne spurcăm auzul.

Credința iaste ființa celor nădăjduite și lucrurilor celor ce nu vād dovediri, după cum zice apostolul Pavel: „Și fără de credință nu iaste cu putință nimeni să se mântuiască”, precum vedem aceasta la toți sfinții și la toți dreptii cei mai înainte de lége și cei de după lége. Că pentru credința lor cea dreaptă au aflat har înaintea lui Dumnezeu și au făcut minuni mari și preste fire, făcând folos și lor și altora; și era de pururea ochii lui Dumnezeu asupra lor și cu urechile Lui asculta rugăciunile lor, după cum zice David.

Așijderea și în *Sfânta Evanghelie* vedem, în bogate locuri, că cei ce mergea la Domnul Hristos, cu credință, auziia din gura Lui: „După credința voastră să se facă voao” și îndată să tămăduia, veri de ce boală ar fi fost. Și putem lua pildă și de pe vameșul acest de astăzi, ce pomenéște *Sfânta Evanghelie*, că bătându-și pieptul și zicând cu credință: „Doamne, fii milostiv mie, păcătosului” să pogorî îndreptat.

Dară noi, acum, că ne numim creștini, de pe ce fapte bune socotiți că ne vom putea arăta creștinătatea și blagocestiia ce avem și să fim aleși și despărțiți de neamurile ce zicem noi că sânt păgâni? Că de vom zice: de pe credință, ne înșălăm, că noi credință nu avem: că de am avea credință am iubi pre Dumnezeu și am păzi cuvintele Lui și am face, după putință, poruncile Lui. Că zice la Ioan, în 14 capete: „De Mă iubéște neștine, cuvântul

Mieu va păzi”. Iar noi, în loc de a-L iubi și a-I păzi cuvintele Îl înjurăm și-I ținem cuvintele de răs și de batjocură, ca când ar fi niște basne. Iar de mă veți întreba, în ce chip Îl înjurăm, să vă spui: când înjurăm de lege pre cineva, pre Dumnezeu înjurăm. Că v-am spus mai sus, că credința iaste numai de un fel și toți oamenii cred în Dumnezeu, că Dumnezeu iaste légia și făcăto-riul legii; și pentru căci înjurăm légia, înjurăm pre Dumnezeu și pentru acéia, iată dară, că n-avem credință.

De vom zice de pe nădiajde, că sântem aleși din păgâni, nici aceasta nu o avem, căci că de am avea credință, poate doară că am avea și nădiajde, că v-am spus mai sus că întâi iaste să crează neștine în Dumnezeu, apoi să nădăjduiască.

De vom zice de pe dragoste, că sântem aleși din păgâni, nici acéia nu o avem, că zice Ioann: „De va zice cineva că iubéște pre Dumnezeu și pre fratele lui îl urăște, mincinos iaste; că de vréme ce nu iubéște pre fratele lui, că-l véde, dar pre Dum-nezeu, că nu-L véde, cumu-L va putea iubi?”. Și iată, dară, că precum zic că neavând dragoste între noi și nepohtindu-ne binele unul altuia, după porunca lui Dumnezeu, n-avem nici credință, nici nădiajde, nici dragoste și sântem mai răi, să mă ertați, decât păgânii. Că zice apostolul Pavel: „Limbile n-au lége și fac ale legii”. Iară noi, având lége, facem tot împotriva legii și sântem mai păcătoși decât toate neamurile și decât toate lim-bile. Și puteți cunoaște aceasta, că iaste așa cum zic, că ce neam înjură ca noi, de lége, de cruce, de cuminecătură, de morți, de comândare, de lumânare, de suflet, de mormânt, de colivă, de prescuri, de ispovedanie, de botez, de cununie și de toate tai-nele sfintei bisérici și ne ocărâm și ne batjocorim noi înșine légia?! Cine din păgâni face aceasta, sau cine-ș măscărăște légia ca noi? Oare, nu înjurăm cu acéstia toate pre Dumnezeu? Oare, nu ocărâm cu acéstia poruncile Lui? Că El singur ne-au arătat și ne-au învățat acéste taini, ca prin mijlocul lor să ne curățim de păcate și să-L îmblânzim asupra noastră la scârbe și la nevoi.

Dară noi, deaca auzim pre cineva că înjură [în jurăminte] de céle ce am zis, în loc de a-l certa și a-l înfrunta, ca pre un om făr' de socoteală, noao ne pare bine și râdem. De sunt acéstia lucruri creștinești, zică cine are Dumnezeu.

Încăș, pe lângă acéstia toate, mai adaogem cu răutatea că pre părinții noștri îi ocărâm și-i batem; pre bătrâni îi necinstim, pre domni și pre boieri îi blestemăm, pre arhieriei nu-i ținem într-o nimica, pre călugări îi clevetim, pre preoți îi ocărâm, biséricile le ținem ca niște grajduri și când mérgem la dânsule, în loc de a asculta slujbele și a ne ruga lui Dumnezeu, să ne iarte păcatele, iar noi vorbim și râdem și facem cu ochiul, unul altuia mai rău decât pe la cârciume. Sărbătorile și praznicile nu le ținem, ca o nimica, ci atuncea facem céle mai réle, de bucurăm pe dracul și atuncea vindem și cumpărăm.

Și în scurte vorbe, ne-am abătut cu toții din calea dreptății și împreună ne-am netrebut, după cum zice David și nu sântem până întru unul a cunoaște și a cerca pre Domnul. Căci fiind orbiți de deșărtăciunile céle lumești, nu ne bucurăm la altceva făr' numai la lucrurile întunéricului veacului acestuia; și sântem porniți cu toții spre răutăți, ca o roată când dă la vale²⁴ și nu să poate opri și sântem toți, cu totul, ca niște dobitoace necurate, tăvălindu-ne în răsăciunile céle spurcate și de nimica.

Și acéstia toate nu să trag dintr-alta, fără numai din necredința noastră; că ni s-au împietrit inimile întru răutăți, ca a lui faraon și umblăm, ca niște cai sirepi, făr' de zăbală și făr' de rușine, până vom cădea într-o vreo propastie și vom peri. Cu acéste fapte ne lăudăm că suntem creștini! O, vai, de capetele noastre!²⁵ Și cu creștinătatea ce avem poate că vom fi socotind că numai căci ne numim creștini ne vom spăsi! Ba! Ci mai mare osândă vom să luom, de nu ne vom pocăi și de nu ne vom lăsa de răutățile noastre. Că zice Hristos: Nu cei ce-Mi zic Mie

²⁴ În ediția din 1888: „când dă de vale”.

²⁵ În ediția din 1888: „O, vai, de păcatele noastre!”.

«Doamne, Doamne», vor intra într-o împărăție ceriului, ci cei ce fac voia Mea”. Spuneți-mi, rogu-vă, că eu poate că-m voi fi eșit din fire, care voe a lui Hristos facem, sau care poruncă ținem? Eu nu poci cunoaște altceva, fără numai un nume uscat și sec, ce avem fără de nicio faptă bună. Și încă stăm de ne mirăm căci nu ne face Dumnezeu pe voia noastră pentru căci ne numim creștini! Ba încă bine că nu ne prăpădește ca pe sodomiteni, că vedem depărtarea lui Dumnezeu cu ochii noștri și cunoaștem că din răutățile noastre ne vin atâtea feliuri de boale și atâtea feliuri de morți și alte nevoi și scârbe și nicidecum nu ne venim în fire, ca să ne părăsim de răutățile noastre.

Ci iată, că vă zic, iubitorilor miei și vă învăț cu frica lui Dumnezeu, ca un părinte sufletesc și păstoriu ce vă sânt, să vă veniți în fire și să vă căți de lucrurile cele necuvioase, că Dumnezeu iaste milostiv și deaca va vedea întoarcerea noastră și pocăința cea bună, ne va erta. Că zice prin rostul Isaiei: „Întoarceți-vă către Mine și Mă voi întoarce și Eu către voi”.

Și vă poruncesc tuturor, câți santeți cu meșterșug și cu neguțătorii, veri de ce breaslă, ca de acum înainte, duminicile și sărbătorile cele mari ce să numesc domnești și ale Maicăi Precistii și a unora din sfinții cei numiți, să vă închideți prăvăliile și nici să vindeți, nici să cumpărați nu numai de la creștini, ce nici de la turci, nici de la alții, nici să lucrați și precum zic să faceți, că nefăcând să știți bine că vă voi pedepsi bisericeste, cu pravila și pre dreptate, nefăcându-vă nici o năpaste. Și încăș, pre carii să vor arăta semeți și tari de cap și nu să vor supune dreptății și poruncii bisericesti îi vom pedepsi și cu domnia.

Și nimeni să nu socotească, din voi, și să zică în inima lui: dară ce treabă are vlădica cu noi, nu-și caută vlădicia lui, ci să amestecă într-o ale noastre? De n-ați știut până acum și de n-au fost nimeni să vă învețe, iată că acum veți ști că am treabă cu toți oamenii cât sânt în Țara Rumânească, de la mic până la mare și până la un copil de țâță afară din păgâni și din ceia ce nu sunt de o lege cu noi; căci în seama mea v-au dat Stăpânul Hristos să

vă pasc sufletéște, ca pre niște oi cuvântătoare și de gâtul meu spânzură sufletele voastre și de la mine va să vă ceară pre toți, iar nu de la alții, până când vă voi fi păstoriu.

Ci vă caută²⁶ în scurte cuvinte să mă ascultați de veți fi creștini și de vă țineți ai lui Hristos, că precum nu pot fi oile fără de păstoriu, așa nici norodul fără de arhieru și verice va păsa cuiva la céle sufletești, alérge la mine ca la un părinte, că-l voi vindeca, cu ajutoriul lui Hristos.

Încăș poate să zică fieștecine din voi, în gândul său: dară noi avem nevoi gréle asupra noastră și nu putem să facem acéste ce zici; ci eu încă zic că iaste așa și crez. Numai la greul acela sânt și eu părtaș și într-acel jug ce trageți voi, trag și eu; dară n-am putere să zic nici să gândesc așa, căci că precum cére împăratul dăjdi de la noi, așa ne cére și Dumnezeu credință și fapte bune. Că zice Hristos la *Evanghelie*: „Dați ale chesariului, chesariului și ale lui Dumnezeu lui Dumnezeu”. Să nu socotiți că-I va fi milă lui Dumnezeu de noi, să ne iarte pentru căci avem nevoi, deaca nu vom face după putință și poruncile Lui, ce ne va băga de unde nu vom putea să mai eșim. Ci să lăsăm năravurile céle rele și obi-céele céle necuvioase, ca doară S-ar milostivi Dumnezeu asupra noastră să ne iarte și să ne chivernisească cu mila Lui cea bogată, căruia mă și rog să tipărească și să pecetluiască în inimile voastre acéstia câte v-am vorbit, ca să nu le uitați, ci, după putință de pururea să le faceți și precum înțelepțește pre cei orbi și pre cei sfărâmați îi îndreptează, așa să ne înțelepțească și pre noi și să ne îndrepteze pre calea cea dreaptă a mântuinții, ca de pururea să mărim și să proslăvim numele Lui cel sfânt și preasfânt. Amin.

²⁶ În ediția din 1888: „vă caut”.

CUVÂNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ LA STRETENIIA DOMNULUI NOSTRU IISUS HRISTOS*

A povesti lucruri minunate iaste dată²⁷ oamenilor celor învățați. A îndulci cu vorba auzurile ascultătorilor iaste dată ritorilor. A descoperi taini mari și preste fire iaste dată celor ce sânt desăvârșit întru bunătăți. Iar în mine, neaflându-se nici unele de acestia, nu va putea nimeni să auză nimic de folos.

Drept acéia, cu multă jălanie îmi ticăloșesc nevrednicia și-m caut și făr' de voia mea a tăcea, iar apoi cunoscându-mi datoria ce am și temându-mă ca să nu caz în osânda slugii cei vicléne, cu cuviință iaste, după putință, să povestesc de-a pururea lucrurile Domnului, căruia mă și rog, cu multă umilință, să-mi dezlege gângăviia limbii și să-mi lumineze mintea, ca să poci zice puține cuvinte întru slava Lui cea negrăită. Ci vă pohtesc de ascultare.

Cum că iaste fecioria o bunătate mare, naltă și minunată, iaste lucru dovedit și înfățișat la cei înțelepți; pentru caré nu sânt eu vrednic a grăi și a lăuda măririle ei. Iar pentru căci praznicul de astăzi aduce la mijloc, ca o cunună neveștejită, toată slava fecioriei, desăvârșit și o pune înaintea fiilor celor hrăniți cu hrana cea sufletească, ne îndeamnă, după putință, a zice

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește pe verso-ul filei 22.

²⁷ În ediția din 1888: „dat”.

puține cuvinte pentru dânsa. Astăzi să deșchide sfatul prorociilor celor dumnezeești și sémnele céle închipuite ale preaslăvitei zile aceștiia, împreună cu sfârșitul lor, să propoveduesc adunării cei biséricești. Astăzi, sfârșitul cel adevărat al sfatului celui din ceput, prin fapte cu mărire lumii s- au arătat. Astăzi, slava Domnului și a Sfintei Fecioare descoperit o privim. Astăzi, bucuria cea cerească, pre caré toate neamurile cu dragoste o aștepta, sfântul praznic de astăzi o dă neamului omenesc. Au trecut céle vechi și au înflorit céle noao, carele nu se mai învechesc. Nu mai stăpânește de pe acum porunca cea tare a legii, ce mila Domnului împărătește; pre toți îi trage la sine, cu mântuire și îndelung răbdare, nici pedepséște, ca pre Ozan acela odinioară carele au îndrăznit de s-au atins de care nu era să se atingă.

Că Dumnezeu, pre toți chiemând la Sine, frica nu poate să zăticnească. Strigă zicând: „Veniți după Mine toți cei osteniți și însărcinați!”. Și cine nu va alerga? Întru ale Sale au venit Domnul, nu prin umbră, ci chiar și înfățișat să aduce, ca pre un jărtăvnic pre pământ, cu pohfală de sicriul cel însuflețit, adecă de Sfânta Fecioară, de care sicriu s-au atins vameșul și s-au îndreptat, s-au apropiat curva și s-au făcut curată, s-au lipit bubosul și s-au tămăduit. Acest sicriiu pre nimeni nu urăște, pre nimeni nu gonéște, de nimeni nu să scârbéște, nici să ferește a duce céle mântuitoare²⁸ și pre nimeni nu face părtaș-stricăciunii, că iubitoriul de oameni, Dumnezeu, să odihnéște într-înșă. Acéștiia sânt darurile milii cei noao. Aceasta s-au făcut întâi supt soare (nou), caré nu s-au mai făcut, nici să va mai face. Că acéia ce rânduise Dumnezeu, pentru multa milostivire și îndurare ce avea cătră noi, au venit Însuș și au împlinit pentru iubirea de oameni, céia ce i să cuvenia Lui. Pentru care lucru adevărat au răsunat dumnezeiasca trântăbiță, fericitul Pavel, zicând: „Cele vechi au trecut, iată s-au făcut toate noao”.

²⁸ În ediția din 1888: „Acest sicriiu pre nimeni nu urăște, pre nimeni nu gonéște, de nimeni nu să scârbéște, nici să ferește; aduce céle mântuitoare”.

Drept acéia, ce voiú putea cuprinde cu mintea mea, sau ce lucru vrédnic voiú putea grăi asupra zilei aceştia? Nu poci să mă întinz unde nu ajung, nu poci să vorbesc céle ce nu ştiu. Îmi mărturisesc nevredniciia şi neputinţa; nu îndrăznesc a mai zice nimica. Că biruiaşte şi covârşaşte mai presus decât toată pricépe-reá minţii omenéşti graiul pomenirii şi fecioria Sfintei Fecioarei aceştia. Că de poate afla cineva mai mare şi mai slăvit decât pre Dumnezeu, poate că doară va afla mai mare şi mai cinstită decât pre Sfânta Fecioară, care Fecioară, ca alt ceriu gânditoriu, ţine în braţile sale pre Făcătoriu ceriului şi al pământului, pre Fiiul său, Carele iaste născut din Tatăl mai nainte decât luceafărul şi-L aduce astăzi la biserică, ca pre un cap ce iaste al biséricii, să-L închine Domnului, Celuia ce I să închină toată făptura şi I să pleacă tot genunchiul. Că pentru bunătatea Lui cea de margine²⁹ să supune legii, Cela ce au dat légia lui Moisi în muntele lui Horiv. Să supune poruncii Cela ce numai cu porunca au făcut toate céle văzute şi nevăzute. Să smeréşte Cela, de Carele să cutremură toată zidirea. Priméşte ca un milostiv, de să pune în braţele dreptului Simeon, Cela ce iaste numai Însuşi drept. Duce poclon la biserică Cela ce sunt toate ale Lui, duce poclon la biserică 2 pasări, Cela ce au făcut cu un cuvânt toate pasările în văzduh; duce poclon 2 turturéle, ca să arate céle 2 voi, a dumnezeirii şi a omenirii. Duce o păréche de turturéle curate ca să facă păréche curată lui Dumnezeu pre omul, ca să facă amândoa una, ca să împreune céle vechi cu céle noao, céle cereşti cu céle pământéşti, céle de jos cu céle de sus. Duce poclon lucru curat, Cela ce iaste numai Însuşi curat, ca să arate că S-au născut din maică curată şi să arate şi curăţenie biséricii şi a credinţii. Duce acéle 2 pasări ca să facă preoţii jărtvă, arătând cu aceasta jărtva céia ce era să Se facă pre Sine Tatălui pentru noi.

²⁹ Formulă folosită de Sfântul Antim („bunătatea cea de margine”, „smerenia cea de margine”), prin care se înţelege nemărginirea însuşirilor dumnezeieşti.

Zice Sfânta Fecioară cătră Simeon: „Priiméște, cinstite și fericite bătrâne, pre acest Prunc, Carele au sărăcit de voia Lui, a Căruia bogăție nu să poate spune; priiméște pre acest Prunc, Carele iaste mai vechiu decât toț vechii; priiméște pre acest Prunc ce vezi, pre Carele nici îngerii nu-L pot vedea; cuprinde-L cu brațele tale, pre Carele nu-L poate cuprinde toată lumea. Adevărat, mic iaste de vârstă, iară anii nu i să știu. Mic iaste, iară iaste preste toate măririle mai mare. Mic iaste la vedére, iar iaste mare la pricépere.

În biserică iaste acum împreună cu noi, iar în ceriu șade în scaunul slavei Sale și în cară de heruvimi. În chipul slugii să véde, iară iaste Stăpân peste toate”.

Și luundu-L Simeon în brațe, fiind pornit de Duhul Sfânt, au zis: „Cu adevărat, Tu ești Stăpânul a toată făptura, Tu ești Mântuitorul lumii, Tu ești Dumnezeuul nostru, pre Tine cu mare pohtă Te așteptăm³⁰, de Tine doriiam, de Tine însetoșam, pre Tine adăst de atâta vréme. Ție mă închin, pre Tine Te rog ca Celuia ce ești Stăpânul vieții și al morții, Tu mă slobozește cu pace acum, din lumea aceasta și din trupul acest stricăcios, că Te-am văzut cu ochii miei, Mântuitoriul meu. Slobozește-mă dintru această viață, să merg în iad, să spuiu de venirea Ta în lume, să-i mângâiu pre acei ticăloși și dosădiț ce sânt întru închisoare de atâția ani. Să le spuiu bucurie amărăților, să le spuiu cum că Te-am văzut cu ochii miei și cum că Te-am apipăit cu mâinile méle și cum că Te-am ținut în brațe și cum că ai împlinit toate ale legii și vei să pătimești și vei să Te omori pentru mântuirea tuturor și vei să Te pogori și în iad, ca să ne scoți pre toți de la muncă și să ne sui, împreună cu Tine, la ceriu, să ne faci una cu Tatăl. Așa Te rog, Stăpâne, mângâierea și slava norodului Tău, lui Israil, Lumina cea descoperită a limbilor celor dintru întunérec, slobozește-mă cu pace, ca să măresc numele Tău cel preaslăvit”.

³⁰ În ediția din 1888: „mare pohtă Te așteptam”.

Acesta iaste praznicul biséricii noastre de astăzi, iubiților miei. Acesta iaste sfârșitul tainelor celor vechi și începutul tainelor celor noao. Astăzi s-au împlinit toate ale legii cei vechi și să încep céle noao. Și de vréme ce Hristos, Dumnezeu nostru cel adevărat, Carele iaste légia și făcătoriul legii, S-au supus legii, ca să ne arate noao că iaste cu cale și cu dreptate să ne supunem legii. Drept ce, să nu ascultăm, ci stăm împotriva legii și lui Dumnezeu, ca când ni-ar fi vrăjmaș de moarte. 10 porunci sunt scrise în lége și nici una nu ținem.

Porunca cea dintâiu zice să nu avem alt dumnezeu înaintea Lui, iară noi avem pre mamonul nedreptății.

A dooa poruncă zice să nu luom numele Domnului în deșărt, iară noi îl purtăm prin gurile noastre, ca o nimica.

A treia poruncă zice să sfințim sâmbăta, adecă să cinstim și să ținem praznicile, iară noi atunce facem lucrurile céle mai multe și lucrurile céle mai necuvioase.

A patra poruncă zice să cinstim pre părinții noștri, iară noi îi ocărâm și-i și batem.

A cincea poruncă zice să nu ucidem, iar noi, de nu putem ucide cu bățul, sau cu sabiia, ucidem cu limba și, de nu putem ucide pre alții, ne ucidem și ne omorâm înșine pre noi, cu faptele céle réle.

A șasea poruncă zice să nu preacurvim, iară noi facem altele mai réle și mai spurcate, carele nu le poci grăi.

A șaptea poruncă zice să nu furăm, iară noi luom de față, cu sila.

A opta poruncă zice să nu mărturisim strâmb, iară noi jurăm cu mâinile pre *Sfânta Evanghelie* ca să nu piiardem cinstea și piiardem pre Dumnezeu.

A nooa poruncă zice să nu pohtim muiarea vecinului nostru, iară noi mijlocim ca să știe și el de acel lucru, iară să nu zică nimic, că apoi nu e bine de el.

A zécea poruncă zice să nu pohtim verice lucru strein, iară noi luom tot, să nu aibă cu ce să hrăni.

Și iată, dară, că nici una din cele zece porunci nu ținem, nici facem. Iar de va socoti cineva din noi cum că vorbele acestia nu sânt adevărate, îi las în seama cugetului său și de nu-l va bate cugetul în sine, atunce poate că acel om va fi au prea sfânt și drept înaintea lui Dumnezeu, au iaste nesimțitoriu.

Ce Tu, Doamne, Cea ce pentru bunătatea Ta cea de margine și multa milostivire ai voit de ai luat trupul firii noastre cei slabe și ai împlinit toate ale legii, îndură-Te și ne luminează și noao mințile și inimile, ca să ne arătăm împlinatori legii și ale poruncilor Tale și ne miluiaște ca un milostiv, după mulțimea îndurărilor Tale, ca de pururea să mărim numele Tău cel prea slăvit. Amin.

CUVÂNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ LA DUMINECA LĂSATULUI DE BRÂNZĂ*

I

Astăzi n-am a spune alt nimic înaintea dragostei voastre ca să vă ospitez sufletește, fără numai puține cuvinte de învățatură, carele mă rog să le ascultați toți cu dragoste, neuitându-vă atâta la neputința și neștiința învățăturilor mele, cât la pohta și dragostea ce am de-a pururea către înțelepția voastră. Și măcar că nu iaste cu puțință să folosiți dintr-însele, iară ajutând Dumnezeu, nici de tot fără de folos nu veți rămânea.

Vedem în *Sfânta Scriptură*, la 2 capete ale *Facerii*, cum că Dumnezeu au poruncit lui Adam ca din tot lemnul ce iaste în grădină, cu mâncare, să mănânce, iar din lemnul a pricépe binele și răul să nu mănânce, că în ce zi va mânca, cu moartea va muri. Tâlcul acestor cuvinte iaste mare și adânc și numai dascalilor iaste dată să o tâlcuiască, după cum se cade; iară eu, după puțință, voi zice foarte pre scurt numai céle ce mă voiu pricépe că sunt drépte.

Cuvintele acélia ce zic: „Din tot lemnul ce iaste în grădină, cu mâncare, să mănânci”, socotesc că nu voiu greși de voi zice că

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește la fila 22.

din toată învățătura cea dreaptă și din toate cuvintele lui Dumnezeu, ce sânt în grădina sfintei bisérici ai răsăritului, ca o hrană sufletească, cu bucurie tot creștinul, cu dulceață să mănânce. Și ne putem încredința de aceasta și de pe cuvintele ce zice Hristos la Mathei, în 4 capete că: „Nu numai cu pâine va trăi omul, ci cu tot cuvântul carele iase din gura lui Dumnezeu”. „Iară din lemnul ce zice a pricépe bine și rău să nu mâncați, că în ce zi veți mânca, cu moarte veți muri”, poci zice și pentru aceasta cum că de păcatul ce să face cu pricépere, fieștecarele să se ferească, că în ce zi îl va face, cu moarte va muri. Că mai rea moarte, decât a fi neștine prin păcat despărțit de Dumnezeu, nu iaste alta. Că zice Ioann, la 3 capete, că: „Cel ce face păcatul de la diavolul iaste, că din ceput diavolul păcătuiaște”.

Iară putem zice și într-alt chip, că în toate zilele ce sânt în grădina anului, célia ce sânt spre hrana trupului rânduie cu socoteală și făr’ de vicleșug, fieștecarele să mănânce. Iar din postul cel hotărât pentru folosul cel sufletesc, carele cu pricéperea noastră îl putem face bine și rău, nimeni să nu-l strice, că în ce zi îl va strica, cu moarte va muri; pentru căci că calcă porunca lui Dumnezeu și mai rea moarte, decât a călca neștine porunca lui Dumnezeu, nu iaste alta; că va fi izgonit de Dânsul din grădina biséricii, ca și Adam din raiu.

Și dintr-acéste puține cuvinte ce am zis să poate înțelége cum că, volnicia³¹ mîncării ce au dat Dumnezeu lui Adam, să adevăra și légea postului, iar mai vârtos să zic, să încredința porunca lui Dumnezeu, pentru ca să cunoască Adam că are mai mare peste dânsul și cum că nu iaste volnic a călca porunca, că în ce zi o va călca, cu moarte va muri. Drept acéia, Acela însuș făcătoriul și poruncitoriul lui Adam, în zilele céle de apoi arătându-să pre pământ și cu oamenii împreună viețuind, pentru ca să ne arate noao cum că iaste cu cale și cu dreptate să ne supunem poruncii lui Dumnezeu și cum că iaste foarte de folos să postim, întâi El

³¹ În ediția din 1888: „volnicia”.

însuș au postit 40 de zile și 40 de nopți, precum să vede la Luca, în 4 capete, puind postul acesta înaintea ochilor noștri, ca să privim într-însa ca într-o oglindă, în toată viața noastră și să ne aducem aminte de pacostea ce s-au întâmplat lui Adam din călcarea poruncii și din mâncare.

Pentru acéia trebuiaște dară și noi, de vréme ce ne-au învrednicit Dumnezeu și am ajuns ca să întrăm de mâine în călătoria sfântului post, cu pohtă și cu dragoste să primim porunca Stăpânului și după putință să facem și céle poruncite. Și pentru căci avem a mérge la război asupra vrăjmașului sufletelor noastre, trebuie să ne gătim ca niște ostaș viteji ai lui Hristos, încingându-ne mijloacéle noastre cu adevărul, după cum zice fericitul Pavel și să ne încălțăm picioarele cu gătirea *Evangheliei* păcii și să ne îmbrăcăm cu zaoa dreptății și să punem coiful mântuirii pre capetele noastre și să luom pavăza credinții în mâinile noastre, cu carele vom putea stinge toate săgețile vicleanului céle arzătoare și sabiia duhului, care iaste graiul lui Dumnezeu; pentru că nu iaste lupta noastră spre sânge și trup, ci cătră domnii, cătră puteri, cătră țiiitorii lumii întunéricului veacului acestuia, spre vicleșugul duhurilor celor de supt ceriu.

Vrând, drept acéia, a face această călătorie asupra vrăjmașului sufletelor noastre, precum am și mai zis, trebuie să luom împreună cu noi 5 lucruri, să ne fie ca o merinde la vréme de primejdie, care lucruri sunt aceștia: ispovedania, rugăciunea, postul, milostenia și dragostea.

Cu ispovedania să ne spălăm păcatele, mărturisindu-ne înaintea duhovnicilor noștri, cu frică și cu inimă înfrântă, ca înaintea lui Dumnezeu pârându-ne înșine pre noi, iar nu să dăm pricina la alții sau să zicem că de nevoe am făcut, sau prin neputință, că nu ne vom folosi nimic, precum nu s-au folosit nici Adam; că vrând Dumnezeu să-l aducă la pocăință, în loc de a-și cunoaște greșala și a-și mărturisi păcatul, el făcea pre Dumnezeu vinovat, căci i-au dat muiare și muiarea iară să cura pre șarpe. Și să fie ispovedania noastră cu nădėje bună cum că ne

va erta Dumnezeu, iar nu cu deznădăjduire, precum au făcut-o Cain zicând că: „Mai mare iaste vina mea decât a mi să erta mie”. Așijderea și Iuda, măcar că s-au mărturisit înaintea arhierilor cum că au greșit de au vândut sânge nevinovat, iară nu i-au folosit nimic aceea ispovedanie, căci era cu deznădăjduire.

Și ispovedania trebuie să o facem cu gând ca acela ca să nu mai greșim înainte; că faraon măcar că s-au mărturisit, zicând: „Greșit-am Domnului”, iar n-au folosit nimic, căci nu gândia a să părăsi de răutăți și pentru acéia au și perit. Nici să fie ispovedania noastră cu deznădăjduire, ca a Iudei, că și el, măcar că s-au mărturisit înaintea arhierilor cum că au greșit de au vândut sânge nevinovat, iar nu i-au folosit nimic aceea ispovedanie, că au fost cu deznădăjduire, ci să avem nădejde bună că de ne vom ispovedui cu inimă curată și cu gând ca acela ca să nu mai greșim ne va erta Dumnezeu și vom auzi ca David: „Și Domnul au mutat păcatul tău; nu vei muri”.

Cu rugăciunea să cerem de la Dumnezeu mântuire sufletelor noastre că ni-o va da, după cum singur Hristos zice: „Céreț că să va da voao”. Că rugăciunea ce să face cu căldură, den inimă, pătrunde ceriurile și întră în urechile lui Dumnezeu. Zice și sfântul Ioann Zlatoust, cum că unde să face rugăciunea cu mulțemită, vine darul Duhului Sfânt și dracii să gonesc și toată putéria potrivnicului să depărtează și fuge. Și iarăși într-alt loc zice cum că rugăciunea iaste pază curățeniei, pecéte fecioriei, opréliște mâniei, ținére mândriei, curățenie zavistiei, pierzare urgiei și temeiu păcii; și în scurte cuvinte, cela ce face rugăciune, vorbéște cu Dumnezeu.

Cu postul să ne ușurăm trupul, să ne limpezim mintea și să ne bucurăm cu sufletul, ca să vie darul lui Dumnezeu asupra noastră, care post trebuie să-l facem cu rugăciuni amestecat. Că precum nu sânt dulci bucatele făr' de sare, așa nici postul făr' de rugăciuni.

La a doaoa carte, la începerea postului zice sfântul Grigorie cum că postul iaste pace de obște a sufletului și a trupului, traiu

făr' de turburare, petrecanie cu bună întocmire, viață ce veseleşte pre Dumnezeu și întristează pre vrăjmașul; că precum sânt păzitori celor ce postesc sfinții îngerii și-i feresc de toate primejdiile, așa sunt și celor ce nu postesc păzitori dracii și-i îndeamnă la multe păcate.

Drept acéia, trebuie să ne ostenim ca să nu avem părtășie cu diavolul, că nu s-au făcut nimeni ucenic bunătăților din cei ce s-au îndestulat în mâncări, după pohta lor, nici din cei ce iubii răsfățările s-au făcut sfânt, nici din cei ce-au viețuit trupęște s-au făcut părtaș împărăției ceriului.

Știu bine că nu ne va lăsa obiciaiul și năravul cel rău ca să ne postim de bucate; ce încailea să ne postim de răutăți, că spre mâncare (n-am cum mai zice într-alt chip) ne îndeamnă blestematul acesta de pânțece, dară a face rău n-avem îndemnător pre nimeni. Că trupului îi trebuiaște mâncare, iar sufletului nu-i trebuiaște răutăți; și din mâncare cunoști (la focul) oarecare dulceață, iar din răutate nu să cunoști alt nimic, fără numai vătămare de suflet și călcare de lege.

Cu milostenia să îmblânzim pre Dumnezeu, dând cu dragoste milă, din agonisitele noastre céle drępte, lipsiților, săracilor, streinilor, bolnavilor și celor ce sunt întru închisori. Și atunce vom fi și noi miluiți de Dumnezeu, după cum zice la céle zéce fericiri; iar de vom da milă din jafurile ce facem, mai multă osândă vom câștiga și de să va luneca cineva cu firea și va zice în mintea lui că nu știu ce grăesc, lăsându-se în nădędia cuvântului lui Ioann ce zice: „Faceți și voi milostenie din mamonul nedreptății”, trebuiaște acela ce va gândi acel lucru să meargă întâi să întrebe pre cei ce știu și tâlcuesc *Sfânta Scriptură*, făr' de vicleșug, să vază cu ce gând l-au zis Ioann acel cuvânt, apoi să gândească rău asupra mea.

Gândul lui Ioann iaste acesta: faceți, zice, și voi milostenie din mamonul nedreptății. În ce chip? Cu lacrimi, cu inimă înfrântă și cu gând ca acela ca să nu mai faci după acéia strâmbătate nimănu, nici să jăfuiți și apoi, atunce va fi acea milostenie

priimită; care lucru să poate încredința și de pe Zacheu, că au zis: „Iată, jumătate de avuția mea o dau săracilor și de am năpăstuit pre cineva cu ceva îi întorc împătrat”. Auzit-ați ce zice Zacheu, căruia au zis Hristos: „Astăzi să făcu mântuire casei aceștia, pentru că și acesta fiu lui Avraam iaste”, adecă au făcut cu gând și cu inimă ca a lui Avraam acea milostenie, iar nu ca unii dintre noi ce fac jafuri și fac câte sânt mai réle pre pământ, apoi să duce cu gând ca acela ce dă vreunui popă să-i facă sărindariu ca să i să iarte păcatul și el tot cu totul stă în tina răutății. Nu așa, ticăloșii de noi, nu așa, că Dumnezeu nu să înșeală!

Cu dragoste³² să ne încredințăm că de vom iubi pre vecinii noștri după porunca lui Dumnezeu, ca înșine pre noi și le vom face bine vom fi și noi dumnezei și fii Celui de sus, după cum zice David. Că dragostea iaste singur Dumnezeu și cela ce rămâne în dragoste, în Dumnezeu rămâne și Dumnezeu într-însul, după cum zice Ioann: „Și de vom erta greșalele tuturor ce ni-au greșit noao, ne va erta și Dumnezeu greșalele noastre”. Că ce folos iaste trupul să fie deșărt de bucate, iar sufletul a-l umplea de păcate; ce folos iaste a fi galben și ofilit de post, iar de pizmă și urâciune a fi aprins; ce folos iaste a nu bea vin și a fi beat de veninul mâniei; ce folos iaste a nu mânca carne și cu hulele a rumpe carnea fraților noștri; ce folos iaste a nu conteni de céle ce sânt, uneori slobode și a face acélia ce nu sânt niciodată, cu vreun mijloc, slobode. Că Dumnezeu pre aceia iubéște și-i cinstéște pre carii să feresc de céle oprite. Că acéste puține cuvinte, ce-am vorbit ați înțeleș lupta noastră cu cine iaste și cu ce fel de arme și de merinde ne trebuiaște să mérgem asupra lui și cu ce mijloc să-l biruim.

Drept acéia, fieștecarele, după putință, să nu lenevească a să nevoi, că nu va greși. Am înțeleș cum că iaste obiciai de vă adunați de seară în divan și faceți puțină orație înaintea domnului și după acéia céreți ertăciune; și măcar că nu mi s-au întâmplat până acum să văz cu ochii, iar foarte mi-au plăcut și am fericit

³² În ediția din 1888: „cu dragostea”.

obiciaiul acesta, că iaste lucru cuvios a cére ertăciune de la stăpânii și mai-marii noștri, nu numai într-această zi, căci vom să întrăm în zilele sfântului post, ci poci zice că să cuvine să cérem ertăciune în toate zilele; că precum greșim înaintea lui Dumnezeu în tot ceasul, așa greșim de pururea și înaintea mai-marilor noștri, cu cuvântul și cu fapta, cu voe și fără de voe, prin știință și neștiință, de față și pre ascuns.

Iar apoi, luând seama cu tot denadinsul sfârșitul acestui lucru, foarte mă întristez, că obiceiul iaste frumos la vedére și rău la pricépere; că nici ertăciunea ce céreți de la stăpâni nu iaste curată, nici acéia ce luaț unul de la altul, că iaste plină de pizmă și de zavistie și plină de răutate, că nu iaste cu gând curat.

Ci, vă rog, iubiții miei, pentru preascump sângele lui Hristos, care ș-au vărsat pentru noi, păcătoșii, să vă părăsiți de acéia, că veți cădea în osândă, dintru carea osândă eu, nevrédnicul și mult păcătosul rog pre milostivul și iubitorul de oameni, Dumnezeu, ca să ne mântuiască pre toți și să ne învrednicească să petrécem sfântul post în pace, cu sănătate, cu viață curată și cu spăsenie sufletească, ca să putem vedea și luminata Lui înviare. Amin.

CUVÂNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ LA DUMINECA LĂSATULUI SEC DE BRÂNZĂ*

II

Fieștecare vânătoriu își gătește sculele și ciniile meș-terșugului său, adecă cel ce prinde păsări zburătoare face lațuri, clucse și mreji; iar cel ce vânează hiară sălbatece își face pușcă, cursă de hier, gropi și altele ca acestia. Așijderea și păscariul își face undițe, cârlige, plasă, sac și câte îl învață meș-terșugul său, ca să dobândească și să câștige céia ce pohtéște; iar cel ce va vrea să vânéze oameni, cu ce scule socotiți că ar putea să-i vânéze? (Că oamenii încă să vânează și să prind ca și peștii, după cum zice Hristos la Sfânta Evanghelie, la al 4 cap al lui Mathei: „Veniți după Mine și vă voi face pre voi păscari de oameni”).

Nu socotesc cu alt cu nimic ca să-i poată vâna, fără numai cu învățatura și cu cuvântul. Căci pentru om nu iaste nici undiță, nici vreun féliu de mreajă, ca învățatura cea împletită de cuvinte cu carele să vânează și să unéște cu Dumnezeu și să fericéște cu Dânsul, în véci! Această mreajă a învățaturii, puindu-să din

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește la fila 20.

dreapta și din stânga, iaste foarte de folos și pentru céste de acum și pentru céle ce vor să fie.

Această undiță a cuvintelor și cu mărturiile Duhului Sfânt prind pre om dintru adâncul păcatelor, ca pre péștele dintru adâncul apei și-l scoate la lumina cunoștinței de Dumnezeu. Deci, pentru aceasta, blagosloviților creștini, câți v-ați adunat astăzi la această cuvioasă și sufletească adunare, am datorie, ca un păscar sufletesc ce m-au rânduit Dumnezeu ca pre un nevrédnic, să întinz mreaja învățaturii și să puiu undița cuvântului înaintea dragostei voastre și, ajutorind iubitoriul de oameni, Dumnezeu, am nădérjde bună și făr' de îndoială, cum că voi scoate dintru adâncul turburăciunii păcatului mult vânat, căci cunosc voința inimii voastră cea bună și dragostea ce aveți spre ascultarea celor de folos, cu care vânat voi putea face masă cinstită și desfătată lui Dumnezeu. Că nu să bucură nici să veseléște Dumnezeu cu altcevaș mai mult ca când s-ar întoarce cineva din cei păcătoși dintru greșalele lui la pocăință, după cum zice la *Sfânta Evanghelie*: „Că mare bucurie se face în ceriu pentru un păcătos ce să căiaște”; și iarăș prin rostul prorocului zice Dumnezeu: „Că nu voesc moartea păcătosului, precum pohtesc să se întoarcă și să fie viu”.

Pentru aceasta dară, vă pohtesc ca să vă deșchideți urechile inimilor voastre și să ascultați cuvintele ce voi să grăesc, pentru ca să vă folosiți voi cu ascultarea și eu cu zisele. Că zice Pavel apostolul: „Fericiți cei ce grăesc în urechile celor ce ascultă”; și apoi trebue să faceți roadă sufletească din céle ce veți auzi, pentru ca să nu vă fie ascultarea și osteneala în deșărt, că arătându-vă ca pomii cei făr' de roadă și ca vițele céle stérpe, ce folos veți avea de ascultarea voastră și de osteneala ce ați făcut?

Iată că au sosit, cu ajutoriul lui Dumnezeu, să începem de mâine călătoria sfântului post. Și pentru căci avem a mérge la războiu asupra vrăjmașului sufletelor noastre, trebue să ne gătim ca niște ostași vitéji ai lui Hristos, încingându-ne mijloacele noastre cu adevărul, după cum zice dumnezeescul Pavel și

să ne încălțăm picioarele cu gătirea *Evangeliei* și să ne îmbrăcăm cu zaoa dreptății și să punem coiful mântuirii pre capetele noastre și să luom pavăza credinții în mâinile noastre, cu carele vom putea stinge toate săgețile celui viclean, céle arzătoare și sabiia duhului carele iaste graiul lui Dumnezeu. Pentru că nu iaste lupta noastră spre sânge și trup, ci cătră domnii, cătră puteri, cătră țiitorii lumii întunérecului veacului acestuia, spre duhurile vicleșugului celor de supt ceriu.

Și avem datorie cu toții, din mic până la mare, bărbați și mueri, copii și fete, bătrâni și tineri, însurați și neînsurați, să facem trei lucruri: întâi, să ne ducem fieștecine la duhovnicul său, să ne mărturisim păcatele, cu multă cucerie și cu înfrângere de inimă, spuind cu îndrăzneală și fără de nici o témere, toate cât am făcut, sau cu cuvântul, sau cu fapta, sau cu cugetul, de voe sau fără de voe, prin știință sau prin neștiință, pentru căci ispovedania iaste una din céle șapte taini ale sfintei bisérici și când ne ispoveduim, lui Dumnezeu ne ispoveduim, iar nu preotului.

Iară de va zice cineva, în cugetul său, dară daca ne ispoveduim lui Dumnezeu, preotul ce mai trebuiaste, că el încă iaste om păcătos, ca și mine? Adevărat, păcătos iaste, ca și tine, iar are dar de la Dumnezeu, prin lucrarea Duhului Sfânt și are putere de la Domnul Hristos, ca ce va lega și ce va dezlega pre pământ să fie legat și dezlegat și în ceriu, după cum zice la capul cel dintâi al lui Ioann: „Căroră veți lăsa păcatele, lăsate vor fi și căroră veți ținea, ținute vor fi”.

Și nu numai mirénii să cade să se ispoveduiască, ci mai vârtos și noi cei biséricești, adecă: diaconii, preoții, călugării, arhierii, căci noi încă sântem păcătoși și greșiți înaintea lui Dumnezeu, mai cu mult decât cei proști; și ce greșale facem, mai mult prin știință le facem și, de nu ne vom pocăi, vom să avem mai multă osândă decât cei ce greșesc prin neștiință, după cum zice la *Sfânta Evanghelie*, la 12 capete ale Lucăi: „Că cel ce cunoaște mult, mult să va pedepsi și celui ce i s-au dat mult, mult i să va și cére”.

Și această taină a ispovedaniei n-au făcut-o Dumnezeu cu acest mijloc pentru alta, fără numai pentru căci așa cum au făcut neștine păcatul cu om și ș-au dezvălit rușinea la curvă și s-a îmbrățișat cu diavolul și ș-au spurcat trupul, așa iară trebuie să meargă la om, adecă la duhovnic, să-și descopere toate păcatele lui: pentru căci cu omul au făcut păcatul și iară cu omul trebuie să-l strice și să-l piarză, precum au făcut și Hristos cu noi; că pentru omul, adecă pentru Adam, am eșit din raiu și pentru omul iară, adecă pentru Hristos, am intrat în raiu. Că, măcar de n-ai mărturisi tu lui Dumnezeu păcatele tale, El le știe; că înaintea Lui sânt scrise și cele nelucrate de noi. Au doară nu știia Dumnezeu unde iaste Adam, cât³³ s-au ascuns de fața Lui, pentru greșala ce au făcut? Ci-l întreba: „Adame, unde ești?”, dându-i pricină că doară s-ar căi și ar zice: „Doamne, greșit-am și am călcat porunca Ta și m-am dezgolit de darul Tău și fiindu-mi rușine să stau de față, m-am ascuns” (Dară unde vei să te ascunzi, ticăloase, dinnaintea lui Dumnezeu, că de te vei sui în ceriu, El acoloa iaste lăcuioriu; de te vei pogorî în iad, iaste de față; de te vei duce la marginea mării, îi ajunge mâna).

Ci el atunce așa l-au ajuns mintea și au răspuns într-acel féliu; iar nu i-au folosit nimic, căci nu s-au căit. Au de ucide-rea lui Avel, nu știia Dumnezeu? Și întreba pre Cain zicându-i: „Unde iaste fratele tău Avel?” Și nici el n-au vrut să zică că au greșit, ci ca un blestemat au zis: „Dară au păzitor sânt eu fratelui meu?”. Și așa au luat blestem.

Și când era Hristos pre pământ zicea cătră apostoli: „Cine Mă va mărturisi înaintea oamenilor, mărturisi-l voi și Eu pre dânsul înaintea Tatălui Meu; iar cine să va lepăda de Mine înaintea oamenilor, Mă voiu lepăda și Eu de dânsul înaintea Tatălui Meu”.

Iată dară, că cu acéste cuvinte să cunoaște chiar că pohtéște Dumnezeu, nu numai pre Dânsul să-L mărturisirim înaintea

³³ În ediția din 1888: „când”.

oamenilor, ci și pre noi să ne mărturisim cum că sântem greșiți lui Dumnezeu, pentru ca să ni să iarte păcatele.

Și când ne ispoveduim să nu ne rușinăm de duhovnicul și vom ascunde³⁴ cevaș păcatele noastre, măcar cât de puțin, că nu ne vom folosi nimic. Că vedem în sfintele cărți că mulți, nespunându-și păcatele toate la duhovnic, s-au osândit în munca iadului. Și, pentru ca să nu cădem și noi în osândă, trebuie să spunem toate deplin, pentru ca să luom și ertăciune desăvârșit. Și apoi deaca ne vom ispovedui, ce canon ne va da duhovnicul, să-l priimim cu multă dragoste și să-l facem deplin; că precum un om, când iaste dator cuiva cu niscare bani, până nu-i va plăti nu să ține mântuit, așa și cela ce are canon de la duhovnicul său și nu-l face, nu să va putea mântui de păcate. De acia să ne ferim, veri cu ce mijloc am putea, de păcate.

A dooa, trebuiaște să postim, pentru că postul acesta iaste zeciuala anului și l-au arătat singur Hristos; că Sfinția-Sa încă au postit și 40 de zile și 40 de noști, precum să vede la Luca în 4 capete, care post trebuiaște să-l facem, cu rugăciuni. Că precum nu sânt dulci bucatele fără de sare, așa nici postul fără de rugăciune.

Zice Sfântul Vasilie, la cartea lui cea dintâi, la al doilea cuvânt ce vorovște pentru post, cum că sânt la fieștecare biserică îngeri de scriu pre cei ce postesc. Ci să căutăm și noi să nu ne păgubim de scrierea îngerului, pentru puținică dulceață a mâncării.

Așijderea și Sfântul Grigorie zice la a dooa carte, la încéprea postului, cum că postul iaste pace de obște al sufletului și al trupului, traiu fără de turburare, petrecanie cu bună tocmire, viață ce veselște pre Dumnezeu și întristează pre vrăjmașul; că precum sânt păzitori, celor ce postesc, sfinții îngeri și-i feresc de toate primejdiile, așa sânt și celor ce nu postesc, păzitori, dracii și-i îndeamnă la multe păcate.

³⁴ În ediția din 1888: „să nu ne rușinăm de duhovnicul nostru și să ascundem cevaș”.

Deci, pentru aceasta trebuie să ne postim, pentru ca să nu avem părtașie cu diavolul, că nu s-au făcut nimeni învățat sau înțelept, din cei ce s-au răsfațat în mâncări, nici din cei ce au alergat la veselii s-au făcut ucenic bunătăților, nici iubitoriu de răsfațaciuni, sfânt; nici cel [ce] viețuiaște trupéște, părtaș împărăției ceriului.

Pentru aceasta dară, tot omul credincios și iubitoriu de Dumnezeu, cu bucurie și cu veselie să vie la zilele céle de post, pentru că nici unul din cei triști nu iaste viteaz la începutul stradaniei. Nu te face trist ca copiii ce-i duc la școală; nu răpști împotriva zilelor celor curate; nu cerca sfârșitul săptămânii, ca sfârșitul ernii venirea verii³⁵; nu pohti sâmbăta pentru beții, ca și jidovii; nu număra zilele postului, precum așteptă argatul cel rău plata simbriei; nu te întrista căci nu fumeză cuhniia ta, sau bucătariul căci n-au stătut lângă foc.

Mă rușinez a spune de posomorârea celor mâncăcioși, în ce chip să tânguesc în zilele céle de post: cască adése, să culcă puțin și iară să scoală; dorm în silă și silesc să treacă zilele și să nu le priceapă. Să îngreuiază asupra soarelui, căci zăbovéște a înopta; numesc zilele postului mai mari decât célialte; să fac cum că au durére la stomah și ameteți de cap și stricăciune obiciaiului lor, carele nu sânt sémne ale postului, ci ale nesațiului. Cu nepohtă să duc la masă; răpșesc asupra vézelor, înjură legumile zicând: „în zadar s-au adus în lume”. Să fac și cunoscători de firii; iubitorii de mâncări beau apa făr' de răsufare, ca când ar fi luat de la doftor vreo băutura făr' de dulceață de vindecare. Și cei mai mulți meștersuguesc băutura, mângâindu-și pohta lor unii cu bragă, alții cu bére, alții cu șerbet, alții cu livej, alții cu mied.

Nu amesteca postul cu meștersugitele tale pofte, că nu vei rămânea nepedepsit. Nu aduce la mijloc boale mincinoase. Nu zice minciuni asupra postului, cum că iaste făcător de boale, pentru căci iaste făcător de sănătate. Numai pentru obiciaiul tău cel

³⁵ În ediția din 1888: „ca sfârșitul ernii cu venirea verii”.

rău să socotește postu la tine vrăjmaș, dară nu iaste, firște greu. Obicinuiaste-te pre tine cu postul și cu vréme ți să va face ție ușor și va lăcui în tine. Iar de vei avea soții mâncările și băuturile nu vei avea dragoste niciodată spre post, ci mai vârtos să va arăta la tine strein și greu și neobicinuit; căci viața cea postitoare iaste asemănare vieții cei nesticate, ce va să fie. Ci să fugim de iubirea de mâncări, cât vom putea, pentru că nu iaste puțință nicidecum un om să fie și iubitoriu de mâncări și iubitoriu de Dumnezeu.

Și când ne postim trebuie să nu postim numai de bucate, ci mai vârtos să ne postim de réle; căci ne vătămăm sufleteste, adecă de hule, de înjurături, de zavistii, de mâni, de urgii, de cleвете, de pârăle ce aveți obiciaiu ce vă pârâți unul pre altul, ca să vă sărăciți care lucru îl face numai singur diavolul, că el iaste vrăjmaș neamului omenesc; și cine are acel obiciaiu de pâraște pre fratele său, creștinul, pentru ca să-l păgubească și să-l sărăcească, să se lase de acel lucru; că toate păcatele câte va face după ce să va ispovedui și-și va face canonul ce-i va da duhovnicul i să vor erta, iar acel păcat, al pârăi, nu i să va erta nici cu un mijloc, că iaste mai mare decât uciderea.

Și iată că vă poruncesc și voao, preoților, cine ar veni la voi să se ispoveduiască și va avea acel păcat al pârăi, de să va apuca acel om înaintea voastră, cu chezășie bună, că nu va mai pârî³⁶ pre nimeni, în viața lui, voi să faceți ertăciune, dându-i și canon, apoi să se și cuminece; iară de nu va avea să se părăsească³⁷, să-l lipsiți nu numai de la sfânta taină, ce și de la biserică, pentru căci stă împotriva lui Dumnezeu și să asamănă diavolului.

Al treilea lucru, trebuiaște să facem milostenie. Ci acuma la acest cuvânt, puteți să gândiți întru inimile voastre și să ziceți: „dară noi suntem săraci și nevoiași și cum vom putea să facem milostenie, că n-avem bani?”. Milosteniia iaste de multe féliuri, după cum scrie în *Sfânta Evanghelie* la 25 de capete a lui Mathei,

³⁶ În ediția din 1888: „cu chezășie bună cum că nu va mai pârî”.

³⁷ În ediția din 1888: „Iară de nu va vrea să se părăsească”.

stih 35: „Și carele dintr-acélea îți va da îndemână, fă că acéia iaste milostenie”, adecă: „Flămând am fost și Mi-ați dat de am mâncat, am fost însetoșat și Mi-ați dat de am băut, strein am fost și M-ați priimit, gol am fost și M-ați îmbrăcat, bolnav am fost și M-ați căutat, în temniță am fost și ați venit la Mine”. Și afară dintr-acéstia mai sânt și alte féliuri de milostenii; că de vei îndemna pre cineva să facă vreun bine, milostenie iaste; de vei sfătui pre cineva la lucrurile céle sufletești, milostenie iaste; de vei mângâia inima vreunui scârbit cu cuvinte, milostenie iaste și în scurte cuvinte, de vei da un pahar de apă réce cuiva, în numele lui Hristos, adevărat să știi că nu-ți vei piiarde plata, după cum zice la al 9 cap a lui Marco.

Iată dară că să pot face milosteniile și fără bani; ci numai pentru multa a noastră mândrie ce ne înălțăm și ne trufim, ca când am ajunge tocma la ceriu și ca cum niciodată nu vom să murim, așa hrăpim și lăcomim și sântem porniți cu totul spre răutăți, cât nu ne putem opri. Și nici cuvintele lui Dumnezeu ne domolesc, nici munca iadului ne înțelepțește.

Și nu știu ce voiu să mai zic, că de grăim vreodată câte vreun cuvânt ca să folosim pre cineva și mai vârtos pre înșine, pentru datoriia ce avem, cei mai mulți răpșesc, zicând: acum acesta s-au aflat mai de treabă și mai învățat decât alții, să ne pue pre noi la cale. De la părinți așa ne-am pomenit și ne- am ținut și făr’ de acéste învățături și tot acest féliu de obiciaiu am avut și nimenea n-au zis că sânt réle, nici au silit să ne strice obiceiurile.

Ci de aceasta voiu zice și eu că iaste așa precum ziceți voi; că viiarmele ce zace la rădăcina hreanului, de-i va zice cineva să iasă de acolo să meargă la alte rădăcini mai bune și mai dulci, el zice că mai dulce decât hreanul nu iaste; căci acolo s-au născut și întru acéia s-au pomenit. Așa și voi, pomenindu-vă într-acéste fapte și lucruri și nefiind cineva să vă învețe, cu adevărat vă par amar acum vorbele méle, nefiind obicinuiți cu dânsele. Iar când vom sta cu mintea noastră la socoteala cea adevărată, după cum zice un filosof: să ne cunoaștem pre sine, adecă să ne luom seama să vedem din ceput ce-am fost și acuma ce sântem și după

moarte ce vom să ne facem? Că sfârșitul a tot cuvântul, după cum zice *Eclisiastul* la al 12 cap: „De Dumnezeu să ne tēmем și poruncile Lui să le păzim, căci aceasta iaste în tot omul, că toate facerea Dumnezeu o va duce la judecată³⁸ întru tot ce e trecut cu vedéria, ori bine, ori rău”.

Și așa precepând cuvintele acéstea ce vorovesc și de să vor lipi de inimile voastre atuncea știu bine că ați zice că nu vă învăț nici vă sfătuesc de rău. Ci această vină tot o dau să fie mai mult a preoților, pentru căci ei sânt sarea pământului, după cum zice Hristos: și de va împuți³⁹ sarea, cu ce să va săra? Adecă, fiind ei proști și de carte și de chibzuială, cu ce vor putea învăța norodul? Că întâi temeiu, cel mai mare, frica lui Dumnezeu, nu iaste la dânșii; că de ar fi, ar fi și înțelepți, după cum zice Solomon: „Începătura înțelepciunii este frica lui Dumnezeu”.

Și de nu-și vor veni în fire, ca să se îndreptéze spre céle ce au datorie să facă vor să aibă mare osândă de la Dumnezeu: iară și voi, încă aveți datorie să alergați la duhovnici de ispravă, la carii ați cunoaște că sânt mai învățați ca să vă îndreptéze spre céle de folos, iar nu la fieștecare blestemat. Că unul ce să ține doftor și nu știe a vindeca ranele, ce folos va să facă celui rănit? Așa și cel ce să ține duhovnic, deaca nu știe carte și tainele biséricii și deaca n-are frica lui Dumnezeu, ce folos va să facă celui ce mérge la dânșul să se ispoveduiască?

Acéstia toate câte am grăit, având datorie le-am grăit, iar Dumnezeu cel ce înțelepțește pre orbi și îndreptează pre cei sfărâmați, să vă înțelepțească și pre voi și să vă îndreptéze spre céle de folos și să vă învrednicească și pre voi și pre noi ca să trecem sfântul post cu pace, cu sănătate, cu ertare de păcate; să ajungem și la sfânta și purtătoarea de viață înviare a Domnului și Mântuitoriului nostru Iisus Hristos, a Căruia slava și cinștea în vécii vécilor. Amin.

³⁸ În ediția din 1888: „căci acesta iaste tot omul, că toată facerea Dumnezeu o va duce la judecată”.

³⁹ În ediția din 1888: „de se va împuți”.

CUVÂNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ LA DUMINECA FLORILOR*

I

Pofta cea mare și dragostea cea curată, sau, mai vârtos să zic, datoriia cea părintească ce am cătră înțelepția voastră mă îndeamnă pururea ca să nu lenevesc a vă cerceta, după putință, cu învățăturile cele sufletești. Că de pe aceasta mă voi cunoaște cu adevărat că vă sunt părinte sufletesc și păstoriu, când voi pofti cinstea, folosul și spăseniia sufletelor voastre. Și dumneavoastră iară de pe aceasta vă veți arăta cum sânteți adevărații fii sufletești și turmă aleasă și sfântă, când veți priimi cu dragoste célia ce vă învăț și după putință fieștecarele dintru voi le va ținea și le va face.

Drept acéia, iubiții miei ascultători, câți v-ați adunat la această cuvioasă și sufletească adunare, măcar că iaste astăzi Dumineca ce să numéște de obște a Florilor, iar n-am a zice pentru dânsa nimica. Una, pentru că fiind praznicul domnesc și trebuind la dânsa multă materie și multă vorbă ca să descoperim cevaș, cât de puțin, întru cinstea și lauda ei neștiința ne

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește pe verso-ul filei 80.

contenéște și alta, pentru căci știu că într-această săptămână siléște fieștecarele dintru voi să se grijască, pentru ca să se învrednicească să se cuminece, unii la joi mari și alții sâmbătă și duminică, în zioa de Paști.

Drept acéia, pentru acel lucru avem datorie mai vârtos și trebuie să zicem célia ce ne va lumina Domnul Hristos, de la Carele cérem și ajutor. Ci vă pohtesc să ascultați cu dragoste célia ce voiu să zic; și socotesc că de nu veți lua vreun folos din zisele méle, iară pagubă știu bine că nu veți avea.

Din céle 7 taini ce ține sfânta și dumnezeiasca bisérică a răsăritului iaste cea dintâi la rânduială și mai mare decât toate, sfântul botez. Și fără dânsa nu poate nimenea să între întru împărăția ceriului; că așa zice Domnul Hristos la Ioann, în 3 capete: „De nu să va naște neștine din apă și din duh, nu va putea să între întru împărăția lui Dumnezeu”, care botez face pre om fericit, sfânt, desăvârșit, și fiu lui Dumnezeu, după dar.

Iară eu îndrăznesc și zic cum că iaste taina pocăinții întocma cu sfântul botez, în cinste și în lucrare și socotesc că nu voiu greși de aceasta. Pentru ce? Pentru căci acéle 4 daruri ce dă sfântul botez omului, păcatul strică și le întină și din fericit să face ticălos, din sfânt păcătos, din săvârșit să face netrébnic și de nimica și din fiul lui Dumnezeu să face fiul diavolului; că așa zice Ioann în 3 capete: „Cela ce face păcatul de la diavolul iaste, că din început diavolul păcătuiaște”. Și cum că taina pocăinții cu sfântul botez iaste întocma în cinste și în lucrare o putem adevéri cu multe dovéde, dintru carele vom zice 1, 2.

La al optulea cap al *Facerii* zice Dumnezeu cătră Noe: „Nu voiu mai adaoge de acum a blestema pământul pentru faptele oamenilor, pentru că zace cugetul omului spre céle réle, din tinerétele lui. Deci, nu voiu mai adaoge a omorî tot trupul viu, după cum am făcut”, arătând cu aceasta multa a Lui îndelunga răbdare.

Pentru acéia potopul acela, după cum zic dascalii biséricii, însemna sfântul botez; că precum apa potopului au spălat tot

păcatul și toată fărdelégia de pe fața pământului, cu acea înecăciune ce au făcut, de s-au concenit tot trupul viu, așa și apa sfântului botez au spălat și au șters tot păcatul cel strămoșesc și al voinții de la neamul omenesc. Iar apoi știind Dumnezeu că nu să va părăsi diavolul pentru răutatea lui cea multă, nici va conteni de a zavistui și a vicleni pre ticălosul om și a-l îndemna cu o mie de mijloace ca să strice haina sfântului botez și să o zmoalească cu zmoala păcatului, pentru acéia, ca un Părinte al milelor și al îndurărilor, au dat omului această mare vindecare a pocăinții, ca prin mijlocul ei să vie iară la cinstea cea dintâi și din fiul neascultării și al pierzării să se facă iarăși fiul lui Dumnezeu și din mort să se facă viu și din pierdut, aflat. Că așa zice la Luca în 15 capete: „Fiul meu acesta era mort și au înviat și pierdut era și s-au aflat”.

Zice Dumnezeu și la Isaia, la capul cel dintâi: „Spălați-vă și vă curățiți, scoateți vicleșugurile din sufletele voastre înaintea ochilor Mie și veniți să ne întrebăm, zice Domnul și de vor fi păcatele voastre ca mohorâciunea, ca zăpada le voiu albi, iar de vor fi ca rușala, ca lâna le voiu albi”.

Luați seama, rogu-vă, cu minte întreagă și înțelegeți aceste cuvinte ce zice Dumnezeu prin Isaia, că acéia ce zice: „Spălați-vă și vă curățiți”, nu că zice doară să ne spălăm cu apa ceastă proastă, ce bem și ne slujim cu dânsa, care nu are alt fără numa a spăla piiala trupului, ce zice să ne spălăm și să ne curățim păcatele, cu apa sfinte pocăințe și cu lacrimi. Și iarăș zice: „Scoateți vicleșugurile din sufletele voastre înaintea ochilor Mie”, adecă zice să ne ispoveduim, nu cu buzele, ci cu inima și cu gând ca acela, ca să nu mai păcătuim, că Dumnezeu fiind tot ochiu, le vede toate și le cunoaște și nu să uită la mărturisirea buzelor, carele sânt scule spre slujba trupului, ci să uită la adâncul inimii; că El iaste Cela ce ispitéște inimile și rărunchii, după cum zice David, la al 7 Psalom: „Că de nu ne vom căi de la inimă, zice, și de nu ne vom întoarce cătră Dânsul, sabiia sa o va luci și arcul Lui l-au încordat și l-au gătit pre el într-însul au gătit vasele morții <și>

săgețile Sale celor arzători le-au lucrat”. Că pocăința atunce iaste pocăință, când merge neștine de bună voia lui, făr’ de nici un fel de pricină, să se ispoveduiască la duhovnicul lui, cu umilință, cu înfrângere de inimă, cu lacrimi fierbinți și cu gând desăvârșit, ca să se părăsească de păcate, căci acéstia sunt temeiul ei; și atunce iaste cuvântul acela ce zice: „Veniți să ne întrebăm”, adecă atunce vom avea îndrăzneală să mérgem înaintea Lui și să ne deșchidem gura și să ne spunem jalba ce avem de vrăjmașul nostru, să-I spunem stricăciunea ce ne face. Și El să făgăduiaște că rușalele céle mai mari ce ar avea păcatele noastre, carele sânt ale sângelui, adecă uciderile, El le va albi și le va curăți, ca Însuș pre Sine; că zăpada și oaia iaste omenirea Lui, precum hainele Lui le-am arătat⁴⁰ albe ca zăpada în muntele Thavorului, după cum zice la Marco în 9 capete.

Drept acéia, ce altă mai mare bunătate, sau mai multă ertăciune decât aceasta pohtiți? Să facă pre cei ispoveduiți albi și curați ca trupul Lui „carele fărdelege n-au făcut, nici viclesug nu s-au aflat în gura Lui”.

Iată dară că taina pocăinții cu sfântul botez, după cum am zis, iaste întocma în cinste și în lucrare. Că precum acela spală păcatul cel strămoșesc și face pre om fericit, sfânt, desăvârșit și fiu lui Dumnezeu, după dar, așa și sfânta pocăință face pre om din mort viu, din pierdut aflat, din necinstit cinstit și sfânt, și din fiul neascultării fiul lui Dumnezeu.

Când au poruncit Dumnezeu lui Noe să facă corabiia, spun istoricii cum să o fi făcut într-o 100 de ani, nu pentru alta, făr’ numai pentru ca să aibă oamenii vréme să-și vie în fire, să se căiască de păcatele lor. Și într-acea sută de ani le propoveduia dreptul Noe, cum că va să facă Dumnezeu potop și va să înéce tot pământul și tot trupul viu va să-l omoare. Iar oamenii nicidecum nu-l credea, ci îl lua în răs și în batjocură, zicându-i că nu știe nici ce grăiaște, nici ce face. Așijderea și când au început

⁴⁰ În ediția din 1888: „le-au arătat”.

a ploa ar fi putut Dumnezeu numai într-o zi să facă potopul, dară n-au vrut, ci au ploat 40 de zile și 40 de nopți, arătând și cu aceasta multa a lui îndelungă răbdare, dând vréme oamenilor să se căiască și nici cu aceasta nu ș-au venit în fire. Iar apoi văzând oamenii că să înmulțește apa și de ce mergea să îmfla în sus au început a să sui pre case, pre movile, pre munți și pre copaci, dară nu era cu putință să se folosească nimica. Că corabiia o închisese Dumnezeu pre dinafară și luase chieile și pentru căci nu mai era nici o nădejde de mântuire s-au concenit tot trupul de la om până la dobitoc.

Așa și noao, creștinilor, nu 100 de ani, ci 1710 de ani ni s-au propoveduit prin mijlocul lui Noe celui adevărat, Iisus Hristos, Carele ne-au mântuit cu corabiia trupului Său, de potopul păcatului celui strămoșesc, cum că va să facă potopul cel cumplit și amar, potopul cel plin de scârbă și de întristare, potopul cel groaznic și înfricoșat al judecății. Și de nu ne vom veni în fire, ca să ne părăsim de răutățile⁴¹ și să ne căim, ne vom îneca în véci nesfârșiți, în noianul focului celui nestins.

Și această véste ni să dă pururea prin gura biséricii, prin propoveduirea *Evangeliei* și prin învățătura dascălilor, dară nicidecum nu ne venim în fire, să ne căim și să ne părăsim de răutăți; ci de ce vedem mai vârtos că să înmulțește apa potopului pierzării noastre, în loc de a alerga în corabiia pocăinții să ne mântuim, de acéia ne lunecăm cu firea și socotim că doară nu va fi nimica și îndelungăm vrémea ba astăzi, ba mâine, ba poimâine, până ne vine ceasul și perim cu totul și trupéște și sufletéște.

Și putem cunoaște aceasta cum că iaste așa de pe cuvintele ce voiu să zic. De când au intrat săptămâna cea dintâi a sfântului post, din cât ne aflăm aici de față, oare ispoveditu-s-au vreunul, după cum să cuvine? Făcut-au cu dragoste canonul ce i-au dat duhovnicul? Păzitu-s-au pre sine, după putință, curat și nevino-
vat? Petrecut-au creștinéște, după rânduiala și porunca biséricii,

⁴¹ În ediția din 1888: „răutățile noastre”.

cu posturi, cu rugăciuni și cu alte faceri de bine? Mi să pare să nu fie făcut nici unul aceasta; iar pentru ca să nu mint, poate că vor fi făcut vreunii din cei proști. Iar noi, cei ce ne ținem mai mari, mai vrédnici, mai înțelepți și mai cunoscători, au mutat⁴² vrémea din săptămână în săptămână, petrecând, cu mâncări de toate féliurile, cu băuturi îndestulate și cu toate pohtele trupului nostru; iar de suflet n-am purtat grijă nicidecum, ca când am fi nesimțitori. Și tocma acum, în săptămâna ceastă de pre urmă ne ispoveduim, ca să ne grijim 3 zile și la Joi Mari să ne cuminecăm. Iar ce fél de ispovedanie facem știe Dumnezeu, că mi-e rușine a o spune.

Unii să ispoveduesc de frica vreunor întâmplări, alții pentru un obicei, alții de rușinea omenească, alții de frica stăpânilor; alții iară au câte doi duhovnici, unul la țară și altul la oraș; la cel de la țară, ca la un om prost, spune păcatele céle ce socotéște el că sânt mai mari, iar la cel de la oraș spune păcatele céle ce socotéște el că sânt mai mici, neguțătorind și meștersugind taina ispovedaniei.

Și, în scurte cuvinte, nici unul din noi nu vom să ne ispoveduim de bună voe, pentru evlavie și cu gând desăvârșit, ca să ne părăsim de păcate, ci numai în vedéria oamenilor, pentru pricinile ce am zis, până ne vom cumineca, apoi iară ne întoarcem, să mă ertați, ca câinele la borăturile sale și ca scroafa la tăvăliturele de împuciciune, după cum zice fruntașul apostolilor, Petru, în doao capete, la a dooa carte. Acii, în pripă ne ispoveduim și ne cuminecăm și acii în pripă, iarăș ne apucăm de păcatele céle obicinuite și atâta ne bucurăm de iale și ne pare bine, căci le facem ca când am câștiga mare bogăție și mare bunătate și ne laudăm într-însele, după cum zice David: „Să laudă păcătosul, întru pohtele sufletului său și cel ce face strâmbătate bine să cuvintează”.

Și la acea mincinoasă ispovedanie, ce facem? Cercăm să aflăm duhovnic om prost, pentru ca să se teamă de noi și să-i fie

⁴² În ediția din 1888: „am mutat”.

rușine de fețele noastre și ce vom zice noi așa să fie, socotind în gândurile noastre că, precum înșălăm pre dânsul, vom înșăla și pre Dumnezeu. Dară Dumnezeu nu să înșală, ce ne înșălăm noi înșine, spre peirea noastră cea sufletească.

Și când mérgem să ne ispoveduim nu spunem duhovnicului că mâncăm carnea și munca fratelui nostru, creștinului, și-i bem sângele și sudoarea feței lui cu lăcomiile și cu nesațiul ce avem, ci spunem cum c-am mâncat la masa domnească, miercurea și vinerea, péște și în post raci și untdelemn, și am băut vin.

Nu spunem că ținem bălaurul cel cu 7 capete, zavistiia, încuibat în inimile noastre, de ne roade totdeauna ficații, ca rugina pre fier și ca cariul pre lemn, ce zicem că n-am făcut nimănui nici un rău.

Nu spunem strâmbătățile ce facem totdeauna, clevetirile, voile veghiate, fățăriile, mozaviriile, vânzările și pâările ce facem unul altuia, ca să-l surpăm din cinstea lui, ce zicem: am face milă, ce nu ne dă îndemână, că avem nevoi multe și dări și avem casă grea și copilaș ca-n gloată⁴³ și oameni mulți carii să ocrotesc pre lângă noi.

Nu spunem că crédem minciunile slugilor noastre mai vârtos decât adevărul celui ce să năpăstuiască, carele de s-ar și jura, nu-l crédem, nici îi facem dreptate, ci-l pedepsim cu atâta cruzime de inimă cât de am putea l-am stinge și de pre fața pământului; ce zicem că fiind în valurile lumii nu putem să ne căutăm de suflet, ci dăm câte un sărindariu, iar din jafuri, iar din nedreaptă agoniseală.

Nu spunem că pre carele îl vedem că jăfuiască și pradă și căznește pre săraci, îi laudăm⁴⁴ și-i zicem că iaste om înțelept, îi ajunge mintea la toate și iaste vrédnic și face dreptăți, iar pre carele îl vedem că nu să amésteacă într- acélia îl facem blestemat, mojjic și nevrédnic și cum că nu-i ajunge mintea să facă judecăți

⁴³ În ediția din 1888: „cam gloată”.

⁴⁴ În ediția din 1888: „îl laudăm”.

și dreptate, neaducându-ne aminte de cuvântul ce zice Isaia la capul 64 că: „pentru necurățenia noastră dreptatea noastră înaintea lui Dumnezeu iaste ca cârpa muerii ce are pre sine (și sântem necurați)”. Și pentru ca să nu mai lungesc cu vorba, toate răutățile câte facem avem vréme și mijloace ca acélia de le săvârșim după pohta inimii noastre, iar pentru céle sufletești nu putem afla vréme.

Drept acéia, iubiții miei ascultători, mă rog pentru numele lui Iisus Hristos, carele Ș-au vărsat preacinstit și scump sângele Său, de ni-au răscumpărat din robii diavolului, să ne venim în fire și să ne luom seama, că acéstia ce facem ne duc pre calea periciunii. Și de vréme ce nu ni-au lăsat năravul nostru cel rău, să lucrăm în viia Domnului spăseniia sufletelor noastre, din ceasul cel dintâi al sfântului post, încailea să lucrăm acum la ceasul al 11. Și El, fiind milostiv ca un Stăpân îndurătoriu, ne va da plata deplin, a Căruia slava iaste în véci. Amin.

CUVÂNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ LA DUMINECA FLORILOR*

II

„Mérgeți în satul carele iaste înaintea voastră și
numaidecât veți găsi o asină legată și mânzul cu ia.
Dezlegându-o, o aduceți și, de va zice cineva ceva,
veți zice că acéstia Domnului trebuesc
și numaidecât va trimite pre iale!”
(Matei 21, 2-3)

Cum va putea fi adevărat Domnul tuturor făpturilor
a-I fi lipsă de niște dobitoace ca acéstia? Că de I-au
fost lipsă de cară și de căruțe, ca să meargă undevaș, are El cu
mult mai slăvite și mai lăudate cară decât acéstia; că zice David,
Psalm 17: „S-au suit pe heruvimi și au zburat; zburat-au pe ari-
pile vântului”.

De sânt, drept acéia, carăle lui Dumnezeu acéstia, cum I-au
fost lipsă a să purta de niște dobitoace netrébnice, ca acéstia?
Lipsă I-au fost nu numai pentru Sine, ci mai vârtos pentru mine,

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește pe verso-ul filei 100.

că mă îngroziia pre mine mai de demult mărirea acéia de care iaste scris: „Înfricoșat iaste Cela ce ia sufletele boiarilor, înfricoșat iaste mai mult decât împărații pământului”. Și iarăș zice într-alt loc: „Dumnezeul izbândirilor, Domnul Dumnezeu izbândirilor slobod au lucrat”, de care frică și groază fiind cuprins și începătoriul neamului omenesc, strămoșul nostru Adam, s-au ascuns și <n-a> cutezat ca să iasă înaintea înfricoșatei fetei lui Dumnezeu, pentru că aceastași Dumnezeu, precum iaste înfricoșat și groaznic, așa iaste de blând și de smerit. Că n-au vrut neamul omenesc cu groază și cu înfricoșare să-l întoarcă de la rătăcire, ci cu blândete și cu faceri de bine. Pentu acéia zice că i-au fost lipsă tocma de acéste dobitoace, pre care fu dus, smerit și cu blândete, în Ierusalim.

Iar pentru că mai de-nainte arătase din destul mărirea îngrozirii și a dreptății, să cuveniia drept acéia a arăta celor muritori tocma și mulțimea blândetelor și a milostivirii, vrând ca să se împlinescă și prorocia prorocului Zahariei care au zis? „Spuneți fetei Sionului: iată Împăratul tău vine la tine blând și șezând pre asin și pre mânz, fiul cei de supt jug”, cu care cuvinte Duhul Sfânt groaza carea o putea socoti norodul, pentru numele cel împărătesc, făcând pomenire de blândete și de smerenie, minunat o au potolit întru atâta cât nu era nimic așa de sărac și de lepădat, carele să socotească că nu va putea mérge la Împăratul cel cu numele smérin și sărac.

Deci, spre arătarea aceștii faceri de bine, iubite, cu adevărat I-au fost lipsă lui Dumnezeu, de acéle dobitoace. Că precum împărații cu alt féliu de haine când merg la vânat, cu alt fel când merg la îngropăciuni și cu alt fel de haine când merg la nunte, așa și Dumnezeu, după vremi să înfrumușățează. Drept acéia, cu alt fel de podoabă va veni când va judeca lumea, că va veni pre norii ceriului, cu putere și cu slavă mare; că așa să cuvine, mai vârtos judecătorului. Iară acuma, pentru că nu vine să judece, ci vine ca să răscumpere și să întoarcă cătră Sine neamul omenesc, precum Însuș grăiaște, n-au trimis Dumnezeu pre Fiiul Său în

lume, ca să judece lumea, ci pentru ca să mântuiască lumea printr-Însul.

Și tocma pentru aceasta I-au trebuit să vie îmbrăcat cu blândețe și cu smerenie, ca nu doară viind cu altă slavă oarecarea mai mare, să se spară oamenii și să fugă de Dânsul, precum odinioară jidovii în muntele Sinaii, spăriindu-se, au fugit, nepuținând răbda groaza și mărirea Lui. Că de ar avea cineva ochi ca aceia cu carii ca într-o oglindă, măcar cât de puțintel să poată vedea acea fără de săvârșit și nespūsă mare adâncime a facerilor de bine a lui Dumnezeu, acela adevărat n-ar putea să se oprească ca să nu să aprinză de dragoste și de bucurie și ca să nu vestească de pururea laudele dumnezeiești și ca să nu să răpească în minte de minunea unor faceri de bine, ca acestia.

Și carii socotesc, drept acéia, acéste faceri de bine zioa și noaptea oare de ce bucurie vor fi cuprinși? Și cu ce veselie să vor răsfața și ce sărbători vor prăznuir? Ce psalmi și ce cântări vor cânta? Că adevărat, nu numai cu psalmi și cu cântări de veselie trebuiaște să prăznuim o facere de bine ca acéasta, ce și preste fire (putem a zice) oarecare lucru de bucurie mare să facem și cu veselie din destul să prăznuim.

Și, pentru ca să nu fie bucuriia și veseliia noastră în deșert, trebuie să cunoaștem cu ochii cei sufletești prăznuirea vremii aceștii, ca să nu ne zică și noao prorocul: „Uliul pre ceriu au cunoscut vrémea sa, turtureaoa, rândureaoa și barza au cunoscut vrémea venirei lor, iar norodul mieu n-au cunoscut judecata lui Dumnezeu”. Că urât lucru va fi și necuvios, când păsările vor cunoaște vrémea lor și după vrémea acéia își vor ști schimba lăcașurile sale.

Iar noi, vremile céle rânduite de sfânta biserică, spre spășeniia sufletelor noastre nu le vom cunoaște; că precum trupurile celor vii așa și sufletelor le iaste de lipsă schimbarea vremilor, că faptelor bune, celor de multe feliuri, iară de multe feliuri de vremi le lipsesc, ca să le sporească. Care lucru, băgându-l de seamă biserică noastră, ca o maică dulce și iubitoare de fii,

de pururea priveghind și rugându-să pentru noi, au rânduit schimbarea vremilor, pentru că cu această schimbare de vremi, nu numai urârea lucrurilor celor sufletești să o schimbe (carele lucru mult a ne strica au putut) ce și spre faceri de bine și spre cuvântări dumnezești ne îndeamnă. Că pentru acéia toată acea vréme care iaste de la Dumineca întrării Domnului Iisus Hristos în Ierusalim, până la zioa patimilor, au rânduit bisérica noastră ca să fie vrémea canonisirii și a pocăinții; iar din zioa acéia, până la Paști iaste a întristării și a amărăciunii; iar de la Paști până la Rusalii iaste vremea bucuriei și a veseliei sufletești. Că acéle taine le-au rânduit Dumnezeu ca pre acéste vremi să se săvârșească, care făcând ageră firea omului, a mulți⁴⁵ faptele céle bune îl îndeamnă.

Iară acuma, pentru că iaste vremea sau zioa întrării Domnului nostru în Ierusalim, puteț, doară, întreba ceva bisérica noastră cu această sfântă vreme, sau mai vârtos să zic: ce pofteste de la noi?⁴⁶ Poftește vremea aceasta cugetul cel bun a sufletului nostru cătră Dumnezeu, Mântuitorul nostru; pofteste dreptatea, pofteste dragostea cea adevărată, pofteste și mărire din inima smerită, pentru ca toată mântuința omului de la Dumnezeu iaste și omul nu vrea să meargă cătră Dumnezeu, ci Dumnezeu S-au milostivit și au venit la om.

Iar de veți întreba, la ce au venit? Venit-au (precum Înșuși zice) ca să caute și să mântuiască ce era perit și au venit ca să arate lumină celora ce era într-ntunérec și șădea în umbra morții. Venit-au ca să mântuiască pre cei robiți și pre cei rătăciți să-i aducă la cale și pre cei streini la moșiile lor și pre cei morți să-i înviiaze spre viață și pre vrăjmașii și pizmașii lui Dumnezeu să-i împace cu Dumnezeu Tatăl, și făcându-i părtași Duhului Său cel

⁴⁵ În ediția din 1888: „a înmulți”.

⁴⁶ În ediția din 1888: „Iară acuma, pentru că iaste vremea sau zioa Întrării Domnului nostru în Ierusalim, puteți doară întreba: ce va Bisérica noastră cu această sfântă vreme? Sau mai vârtos să zic: ce pofteste de la noi?”.

Sfânt, să-i facă moșnéni împărăției Sale. Venit-au, drept acéia, robilor răscumpărare, morților înviare și viață, bolnavilor vraci, rătăciților cale dreaptă.

Și, luând Dumnezeu trup, mergea după cela care fugise de la Dânsul, că fugise de la binele cel mare, omul cel orb și nebun întru atâta cât nu l-au putut înturna cu nici un glas de strigare procească, ca să se întoarcă de pre calea rătăcirii. Pentru acéiaș Însuși Dumnezeu, întrupându-Se, S-au apropiat de cel ce fugiia, ca să-l întoarcă cătră Sine; despre care lucru învață apostolul când zice că Domnul Hristos n-au luat din îngeri, ci din sămânța lui Avraam au priimit. A priimi să zice, care prinde unul dintru vrăjmașii săi și fiind volnic ca să-l omoară, nu-l omoară, ci-l face șie-ș fiu și moștean în casa sa. Așa au primit, drept acéia și Mântuitorul nostru, sămânța lui Avraam; iar de vei vrea cu puțințele cuvânte, ca să înțelegi la ce au venit, ascultă de vezi ce zice prin Isaia prorocul: „Duhul Domnului preste mine, pentru care m-au uns, a binevesti săracilor, m-au trimis a vindeca pre cei zdrobiți cu inima, a propovedui celor robiț ertare și orbilor vedére; a chiema Domnului ai priimit, ca să mângâie tot jalnicul și ca să puiu tărie tuturor celora ce jăluiesc în Sion și ca să le dau lor coroană pentru cenușă, untul veseliei pentru suspine, haina bucuriei pentru întristare”.

Ce iaste, drept, acéia, mai dulce decât cuvintele acéstia? Ce iaste mai frumos și ce iaste mai iubit? De iaste, drept acéia, trimis Hristos de la Dumnezeu Tatăl spre săvârșirea acestor faceri de bine, să fie blagoslovită venirea Lui în lume și să fie blagoslovit și Acela ce L-au trimis pre El la noi și să fie blagoslovit și Acela ce vine, a Căruia facere de bine astăzi cu asemene glasuri strigând, pruncii o propoveduesc: „Blagoslovit iaste Cel ce vine în numele Domnului, Osanna întru cei de sus”, care cuvânt nu numai astăzi, ci în toată viața noastră, limbile, rosturile și gurile noastre să-l grăiască.

Aceasta iaste, dară taina acéia care încépe a prăznui bisérica noastră astăzi și ne arată noao vaetele, plânsurile, suspinile și

dorirea părinților celor din légia véche, carii cu atâta dragoste doriia de venirea lui Hristos, precum își zice⁴⁷ cătră ucenicii Săi: „Fericiți sunt ochii carii văd ce vedeți; că adevăr zic voao: mulți împărați și proroci au vrut să vază ce vedeți voi și n-au văzut și să auză ce auziți voi și n-au auzit”. Că aceștea toți au luat numai făgăduința aceștii faceri de bine, iară nu moștenire, precum grăiaște și apostolul; după credință muriră aceștea toții, nepriimind făgăduința, ci de departe privindu-o.

Frumos grăiaște privindu-o, că precum fac aceia carii un lucru foarte iubit îl văd de departe, iar la el ca să meargă nu pot, carii cu ochii văzându-l, iar cu cugetul și cu sufletul dorind, îl privesc, care lucru făcea sfântul acela patriarh, carele cu atâtea ani murind înaintea lui Hristos zicea: „Mântuirea Ta voi uștepta, Doamne, și oasele méle să vor odihni întru nădăjduire”.

Pentru care lucru mie mi să pare a fi părinții cei de demult asemenea acelora pre carii îi ia și-i învăluiaște furtuna cea de noapte pre mare și văd lumină oare unde, departe, într-un loc de nădėje pusă, spre care silesc ca să o ajungă cei învăluiți; și adese cu ochii cătră dânsa privesc și pânzele le îndreptează ca să meargă (din cât pot) într-acolo; și acéia, de nu pot amintrilea, cu ochii și cu sufletul o cuprind.

Așijderea și părinții noștri cei de demult, întorcându-și ochii spre Lumina cea adevărată, spre Domnul nostru Iisus Hristos (care cu lumina Sa umbra și întunérecul lumii acéștiia l-au stricat) cu smerenie-Și tindea mâinile Sale și spre acéia din tot cugetul doriia și spre acéia degrab, ca să sosească pohtiia strigând cu prorocul: „În degrab' să ne ia pre noi, pre dinnainte, milele Tale, Doamne, că ni-am supărat⁴⁸ foarte”, spre care strigare îi îndemna și de Dumnezeu cuvântătoriul prorocul Isaia, zicând: „Carii vă aduceți aminte de Dumnezeu nu tăcereți și nu fiți muți, până când va pune lauda Ierusalimului pre pământ”.

⁴⁷ În ediția din 1888: „Însuși zice”.

⁴⁸ În ediția din 1888: „ni-am sărăcit”.

Zice și într-alt loc: „Pentru Sion nu voiu tăcea și pentru Ierusalim nu mă voiu odihni, până când va eși ca lumina Dreptul lui și Mântuitoriul lui ca o făclie aprinsă”. Adică, pentru marea dragoste cu care iubesc bisérica și adunarea celor credincioși, nu voiu tăcea nici mă voiu odihni, ci de pururea cu rugăciunile mele voiu striga cătră urechile milostivirii dumnezeești, până când va trimite pre Dreptul acela de carele toate neamurile dolesc, Carele ca răsărita soarelui și ca făcliia cea aprinsă întunérecul lumii va strica și lumina cea adevărată, adecă luminata cunoștința lucrurilor dumnezeești o arată ochilor oamenilor celor muritori să făgăduiaște; și precum au făgăduit au și săvârșit, slobozind dintru adâncul inimii, cu căldură cuvântul acela: „Rourați ceriurile de sus și norii să ploao dreptul⁴⁹, să se deșchiză pământul și să arate pre Mântuitoriul”.

Ce zici, prorocule? Ce poștești? De poștești ca să es din ceriu și dintre nori Cel drept, cum zici pământului ca să-L arate pre Mântuitoriul și cum poate fi ca ceriul cu norii să ivească pre Cel drept și pământul să-L arate? Amândoa sânt adevărate, din ceriu și de pe pământ deodată a să ivi: din ceriu, pentru că iaste Fiiul lui Dumnezeu, de pre pământ că iaste Fiiul omenesc. Pentru acéia strig cătră ceriu și cătră pământ, ca să ne arate noao pre Dreptul și Mântuitorul acela al lumii.

Drept acéia, acéste cuvinte, acéste strigări și acéste dorințe ale sfinților părinți, bisérica întru aceasta vréme ni le arată celor mai denainte făgăduindu-le, iară noao dându-ne mila sa. Că ce doriia sfinții aceia părinți, noi avem; și ce milă aștepta ei, pre noi ne-au întâmpinat; și ce priviia ei de departe, noi cu evangelistul avem astăzi: „Carele era din ceput, Care am auzit, Care am văzut cu ochii noștri, Care am privit și mâinile noastre au pipăit pentru cuvântul vieții, pre Acela vestim și mărturisim voao viața cea vécinică, Care au fost la Părintele, iară acum

⁴⁹ În ediția din 1888: „să ploao dreptate”.

S-au arătat”, a Căruia arătare atâta bucurie ne aduce noao, mai multă decât acéia ce avea părinții cei sfinți de demult, a căruia așteptare cu drag și cu dorire, mă îndeamnă ca să zic acest cuvânt: „Sărută-mă pre mine cu sărutarea gurii tale”, că toți câți era din duh, cu duhul cunoștea câtă milă era să vërse pre buzele Aceluia. Dorind și el, drept acéia, ca să fie părtaș unii bunătăți ca acéștiia zice din tot sufletul ca să mă sărute pre mine cu sărutarea gurei sale; care cuvânt atâta face ca și când ar zice: pre Moisi nu-l auz căci iaste la limbă împiedecat, buzele Isaiei sunt întinate, Ieremiia a grăi nu știe pentru că iaste prunc și toți prorocii au amuțit; ci El însuș să-mi grăiască mie și să-mi deșchiză voia Părintelui Său și în ființa Sa pre mine să mă învêțe, a Căruia preiubita ființă pre mine să mă înoiască și râurile învățăturilor Lui să se facă în mine izvor de apă mântuitoare întru viața cea vecinică.

Vedeți, drept acéia, fraților, ce taină mare prăznuiăște bisérica noastră întru această vrême, care taină cei de demult întru atâtea ani de la începutul lumii au dorit și n-au câștigat-o. Iar noi, întru această vrême având-o, o prăznuim. De aici lesne iaste a înțelêge ce pohtêște de la noi pricina acéștii sfinte vremi: pohtêște nevoința sfințelor rugăciuni, laude dumnezeești, mulțemite pentru binele ce am luat de la Dumnezeu, împărțirea milosteniei, posturi, împreunare adése cu preasfintele taine, curățeniia sufletului, carele acésteia toate gătesc sălaș întru inimile noastre, spre venirea Domnului și ne îndeamna spre faceri de bine.

Că cu acéste podoabe de fapte bune logodnica chiamă cătră sine pre iubitul mire zicând: patul inimii méle înfrumusețat iaste cu florile doririlor dumnezeești și casa mea iaste cu lémele céle mirositoare și nesticate a facerilor de bine întemeiată. Că pre acest féel de sălaș și mirele bucuros să pleacă și rămâne acoloa până când tréce zioa și umbra să pleacă. Spre prăznuirea adevărată acestor taine trebuie ca să-și rânduiască omul vrême în

toate zilele⁵⁰; iar de nu vom face nici unele de acésta, de ce folos vor fi noao acéste sfinte vremi? Trebuiaste, dară, pentru aceasta ca să ne facem și noi soți vremii și să ne nevoim spre prăznuirea intrării trupești a Domnului nostru Iisus Hristos în Ierusalim și spre ascultarea patimilor Sfinției-Sale să ne gătim, ca să putem striga și noi ca tâlhariul: „Adu-Ți aminte, Doamne, când vei veni întru împărăția Ta” și cu moartea Sa, omorând moartea, să ne dăruiască viața cea dorită. Amin.

⁵⁰ În ediția din 1888: „să-și rânduiască omul vrémea în toate zilele”.

PREDOSLOVIE LA CUVÂNTUL DE ÎNVĂȚĂTURĂ ÎN DUMINECA FLORILOR*

 , cât sânt de minunate sémnele bucuriei, ce arată astăzi Ierusalimului, la întrarea Domnului Hristos! Ca pre un Biruitoriu îl priiméște. Toată cetatea iase întru întâmpinarea Lui. Norodul și mulțimea, toată rânduiala i să închină cu cucerie și toată vârsta Îl cinstéște cu laude. Unii aștern hainele lor pre pământ ca să treacă și alții cu frunzele copacilor Îi împodobesc calea. Alții merg înainte cu stâlpări și alții îi urma cu ramuri. Alții Îl slăvesc ca pre un fiu al lui David: „Osana, Fiiul lui David” și alții Îl propoveduesc Împărat lui Israil: „Blagoslovit Cel ce vine în numele Domnului, Împăratul lui Israil”.

Și pentru ca să fie bucuriia mai cu mult minunată, până și pruncii cei făr' de răotate, cu ramuri în mâini și cu laudele striga: „Osana, Celui dintru înălțime!”.

Dară oare de unde atâtea glasuri veselitoare? De unde atâtea măriri? Din ce pricină atâta bucurie la norod și atâta cinste Mântuitorului Hristos? Ne-o spune, feții miei, evanghelistul Ioan la *Evanghelia* de astăzi, zicând: „Pentru acéia Îl și întâmpină pre El norodul că auzise că au făcut El acest semn! Înviirea cea trupească a lui Lazar au dat pricină norodului să facă

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește la fila 129.

cătră Hristos o priimință neobicinuită ca aceasta, să alérge întru întâmpinarea Lui cu stâlpări, să-L mărească cu laude: «Osana, Fiiul lui David»”.

Și gândul cel de taină a aceștii învieri îmi dă mie pricină să fac astăzi, înaintea dragostei voastre, această vorbă. Însă voiui să vă arăt cui să închipuiaște acest Lazar și a câtă milă are trebuință, pentru ca să înviaze, cela ce zace ca Lazar mort de patru zile în groapă. Ce ascultați cu dragoste, de pohtiți să vă folosiți sufletéște.

CUVÂNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ ȘI DE UMILINȚĂ ÎN DUMINECA FLORILOR*

III

Nu socotesc să fie nici unul din cei ce au puținică știință den *Sfânta Evanghelie*, carele să nu poată înțelege fără multe tălmăcitori, cui să închipuiaște acest Lazar, pentru carele pre larg povestéște *Evanghelia* lui Ioann. Ajungă să știe cum că păcatul iaste moartea sufletului, pentru ca să cunoască îndată cum că mort ca acesta carele zace împuțit în groapă altul nu iaste fără numai păcătosul (carele, măcar că trăiaște, măcar că vorbéște, măcar că să bucură și să răsfață pururea, iară iaste mort, pentru căci sufletul carele iaste partea cea mai aleasă și mai stăpânitoare al sinelui său iaste mort, pentru căci îi lipséște darul cel dumnezeesc, carele îi iaste viața cea adevărată).

Și dintru acéste puținé cuvinte pre lesne au înțeles fieștecarele cui închipuiaște Lazar. Dară nu știu de va înțelége așa pre lesne și céle pentru ale lui Lazar că, fiind mijlociri ca acélea, dau pricină fieștecăruia să gândească și să se minunéze. Pentru căci la acest Lazar mort vedem atâta despre partea lui Hristos, cât

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește la fila 130.

și despre partea norodului, oarecari despărțeli, oarecari sémne alése, carele la alți morți ce-au înviiat Hristos nici să văd, nici vreunul din evangheliști o povestéște.

Noi știm cum că Hristos, afară din Lazar, au înviiat și pe alți 2 morți, precum să véde la Mathei, în 9 capéte și la Luca în 7, adecă pre fata lui Iair și pre feciorul văduvei: pre acéia la Capernaum și pre cela la Cetatea Nain; pre acéia de 12 ani și pre acesta tânăr de vârstă; pre acéia singură născută și pre acesta singur născut; pre acéia în casa tătâne-său și pre acesta la ușa cetății. Și cu toate acéstea, nici la fata acéia, nici la acest fecior n-au făcut norodul vreo arătare, nici au eșit cu stâlpări și cu ramuri întru întâmpinarea lui Hristos, precum au făcut astăzi, la înviiarea lui Lazar. Că și cei mici și cei mari striga: „Bine e cuvântat Cel ce vine în numele Domnului, Osanna, Celui dintru înălțime!”

Dară, (oare, pentru ce) această despărțeață între cei doi morți și între cest de al treilea? Nu era minuni și acéle doao, precum iaste și această de a treia? Nu era acestaș Hristos ce au înviiat și pre cei doi morți, precum au înviiat și pre acest de al treilea? Dară apoi pentru ce, la înviiarea lui Lazar, atâta bucurie, atâta cinste, atâta mărire și la acei doi morți numai o mulțemită proastă cătră Dumnezeu și nu mai mult? Pentru ca să pricépem taina acestui cuvânt să cuvine să socotim pre acești morți, nu după slova evangheliceștii istorii, ci după duh și după taina gândului evanghelicesc.

Dumnezeeshii părinți să unesc într-un gând și zic cum că și acești doi morți sânt închipuiri păcătosului, precum iaste și Lazar închipuiri păcătosului, precum am și mai zis. Însă, câte trei morții nu sânt închipuiri numai unuia singur păcătos, ci a multor féliuri de păcătoși. Pentru căci alt păcătos să înțelége fata lui Iair și altul feciorul văduvei și altul Lazar.

Fata cea moartă a lui Iair, ce au murit în casă, închipuiaște pre păcătosul acela care păcătuiaște cu mintea și cu voința, adecă carele să află în voință ca acéia să păcătuiască, dară păcatul

încă nu l-au isprăvit cu lucrul sau pentru căci nu i-au dat vreme îndemână, sau pentru căci n-au avut putere să facă acéia ce pohtia. Închipuiaște încă și celuia carele, au din nesocotință, au din nepricépere, au din pornirea tineréțelor, sau, precum zice dumnezeescul Theofilact, din slăbiciunea firii omenéști fiind biruit, cade, făr' de véste, în cursele păcatului. Încăș închipuiaște și celuia ce au greșit adevărat, iar păcatul lui iaste pentru ca să zic așa, ascuns în casă, nu s-au vădit în lume, nici s-au făcut cunoscut la oameni.

Iar feciorul văduvei, carele să aduce în pat, afară din cetate, închipuiaște păcătosului aceluia carele au săvârșit cu lucrul păcatul și s-au îndulcit pre sine, sau cu lăcomiia, sau cu strâmbătatea, sau cu curviia și cu altele asemenea. Închipuiaște încă și celuia ce au adaos la păcatul cel dintâi și al doilea și, călcând o poruncă a lui Dumnezeu, nu s-au temut să calce și a dooa și a treia; și aceasta nu în taină, ca cel dintâi, ci de față, făr' de rușine și făr' de frică, în mijlocul cetății și în vederia tuturor oamenilor, cu scandilă de obște și cu paguba vecinului său.

Al treilea mort, carele iaste Lazar, ne adeverează pre cel ce au îmbătrânit în păcat și s-au obicinuit în răutate și nu poartă grijă niciodată pentru mântuirea sufletului său. Toată zioa curvéște, preacurvéște, năpăstuiiaște, apucă, nu să rușinează de oameni, nu să téme de Dumnezéu, nu ascultă învățături, nu priiméște sfaturi; plâng înaintea lui săracii și nu i să face milă de ei; strigă văduvele pentru căci nu le face dreptate și nimic nu grijaște; suspină vecinul, pentru căci îi ține al său și nu ascultă. Acest păcătos, nu numai că iaste îngropat în groapa păcatului, făr' de graiu, făr' de duh, făr' de simțire, făr' de nădejdia mântuirii, ce iaste încă, ca și Lazar, legat de mâini și de picioare, cu fășuri, adecă strâns tare de legăturile păcatelor lui⁵¹, după cum zice Sfântul

⁵¹ În ediția din 1888: „legat de mâini și de picioare, cu înfășături, adecă strâns tare cu legăturile păcatelor lui”.

Duh la 5 capete ale *Pildelor*: „Fieștecarele să strânge cu șirurile păcatelor sale, făr’ de a putea să săvârșească vreo bunătate sau vreun lucru plăcut lui Dumnezeu”.

Are și fața lui cu giulgiu legată; fiind orbit de păcat nu cunoaște ticăloasa lui întâmplare, nu vede adâncul întru carele să află; nu socotește muncile cele de véci ce-l așteaptă. Zace și deasupra lui piatră grea, carea iaste putéria obiceiului celui vârtos, care obiceiiu apasă și îngreuiază sufletul lui atâta, cât nu-l lasă să se scoale din groapa ticăloșiei, nici lasă să răsufle.

Deci, precum pentru Lazar zicea Martha, „Doamne, iată pute”, așa mai cu cuviință putem să zicem și noi cum că acest păcătos iaste adevărat împuțit, de vréme ce nu patru zile, ce săptămâni și luni și ani și vremi, să află îngropat în groapa păcatului.

Acum dară, să vedem drept ce să face atâta bucurie la învierea lui Lazar și nu să face la învierea celorlalți morți (aceasta iaste pricina), pentru căci măcar că înaintea puterii lui Dumnezeu nu iaste nici un lucru cu anevoe, sau cu neputință, iar în socoteala omenească mai cu anevoe și mai de minune să vede învierea unui mort, pre carele l-au văzut în groapă de patru zile împuțit, precum era Lazar, decât învierea unui mort, pre carele îl ducea să-l îngroape, ca pe feciorul văduvei, sau altui mort, carele numai atunce, în grab’ au murit, ca fata lui Iair, pentru ca să cunoască păcătosul carele ș-au cheltuit toată viața în păcat și au îmbătrânit în răutăți și s-au înstreinat de tot din darul lui Dumnezeu și s-au făcut slugă păcatelor și rob diavolului, cât iaste de cu anevoe întoarcerea lui și cum că din groapa obiceiului celui rău nu iaste cu putință, niciodată, să iasă, fără numai cu mare osteneală, cu neasemănată pocăință și cu o milă a lui Dumnezeu, mai aleasă. Și, de vă prepuneți la aceasta, socotiți rogu-vă acéia ce au făcut Hristos când au înviat pre cei trei morți și veți înțelége adevărul.

La mortul cel dintâi, carele era fata lui Iair, zice evanghelistul Mathei, cum când au mers Hristos să o înviaze n-au zis un cuvânt, numai au apucat- o de mână și s-au sculat fata.

La al doilea mort, la feciorul văduvei, zice evanghelistul Luca, cum să s-au atins de coșciug și numai atâta zise: „Voinice, ție zic: scoală! Și șazu mortul”.

Iar la al treilea, la Lazar, ce n-au zis și ce n-au făcut dulcele Iisus, să-l înviiază. Cetiți la Ioan în 11 capete și vedeți. Întâi zice: „Gemu cu duhul și să turbură pre Sine”. A dooa, din ochii Lui cei dumnezeești au curs lacrimi: „Și lăcrămă Iisus.”. A treia: „Au rădicat ochii în sus și S-au rugat pentru dânsul lui Dumnezeu Tatăl: Părinte, mulțumescu-Ți că M-ai ascultat”. Și la cea de pe urmă, cu glas groaznic, cu carele au turbutat tot iadul, aduse pre Lazar dintru întunérecul morții la lumina vieții: „Glas mare strigă: Lazare eși afară. Și eși mortul”.

Acum, spuneți-mi, ce închipuiaște aceasta? Ce ne învață această mijlocire despărțită, cu care au înviiat Hristos pre cei trei morți: pre cel dintâi, cu atingerea mâinii, pre al doilea cu un cuvânt prost și pre al treilea cu lacrimi, cu rugăciune și cu glas mare?

Dumnezeescul Zlatoust și sfântul Theofilact și toți tâlcuitorii *Sfintei Evanghelii* zic cum că aceasta au vrut să ne învețe Hristos, Domnul vieții și al morții, că păcătosul carele iaste mort în darul lui Dumnezeu, pentru căci au păcătuit din nesocoteală și din slăbiciunea firii, înviiază pre lesne, lasă păcatul și vine în pocăință, cu atingerea dumnezeescului dar.

Așijderea și celalalt, carele au căzut din dragostea lui Dumnezeu de doao ori și de trei ori; iară încă fiind tânăr în răutate și acesta, cu ajutoriul lui Dumnezeu, cu învățăturile *Evangheliei*, de nu să va căi astăzi, să va căi mâine; lasă răutatea și iară să întoarce pre calea mântuinței.

Iar al treilea, carele au îmbătrânit în păcat și s-au obicinuit, în desfătări și în deșărtăciunile céle lumești, în pohtele lui céle réle, nu iaste cu putință să se întoarcă prea lesne ci, au rămâne făr' de căință și moare în păcat, de vréme ce, după cum zice David: „Departé e de la păcătoși mântuirea”, pentru căci în toată viața lui n-au cercat îndreptările lui Dumnezeu, sau, pentru ca

să vie în căință trebuiaște un ajutoriu tare, de sus, un cuvânt viu al lui Dumnezeu, Carele să va⁵² în tot chipul să-l rădice din păcat, precum au rădicat și pre Lazar din groapă.

Și de vrème ce aceasta nu să întâmplă niciodată, sau să întâmplă foarte rar, pentru căci nu are Dumnezeu datorie să mântuiască pre nimenea cu de-a sila, pentru aceasta, când să va întâmpla vreo minune ca aceasta și să va căi unul ca acesta, învechit în păcat, când să va întâmpla să se înviiaze un mort ca acesta, de patru zile, să se întoarcă în casa cea părintească, un fiu ca acesta preacurvari, să se afle o oae rătăcită ca aceasta și un filiar ca acesta pierdut, adevărat fiind această minune a milostivirii lui Dumnezeu, mare bucurie să face în ceriu și pre pământ, a căriia bucurie iaste închipuirea aceasta ce s-au făcut astăzi în Ierusalim, pentru înviiarea lui Lazar. Pentru căci să bucură Dumnezeu, să bucură îngerii, să veselēște toată bisérica, carea au câștigat. Iară pre iubitul său fiu, a căruia era desărvârșit desnădăjduită mântuirea, iată dară câtă neîndemână, câte împiedecări și câte împotriviri are pocăința păcătosului, carele au îmbătrânit în păcat.

Dară, putea-voiu crede eu, iubiții miei, cum că aici, între turma mea cea cuvântătoare, să fie oi ca aceștia, rătăcite, Lazari ca aceștia, păcătoși ca aceștia, împietriți la inimă și necăitori? Credința voastră cea multă nu mă lasă să o crez (aceasta). Iar de să va întâmpla, din depărtarea dumnezeiască, să se afle cineva întru această nevoe ticăloasă și vrédnică de plâns, cu multă scârbă de inimă îmi întorc cuvântul cătră dânsul și-i zic, precum zicea Hristos cătră jidovi, pentru Lazar: „Unde l-ați pus pre dânsul?”. Unde ți-ai pus, păcătosule, sufletul tău cel iscusit, cel frumos, cel minunat, cel vrédnic? Unde ți-ai îngropat partea cea mai aleasă al sinelui tău, zidirea cea mai iscusită a dumnezeștii puteri, soția cea iubită a îngerilor? Unde iaste frumusețea acéia a închipuirii cei dumnezești? Unde iaste podoaba a darului

⁵² Conjunctivul verbului „a vrea”: să vrea.

celui dumnezeesc? Unde iaste slava? Unde sânt frumusețele lui céle minunate, carele îl arăta mai luminat decât soarele?

Așa, făr' de socoteală, ai lăsat să se piarză păcatul și să-l vânture, ca țărâna vântul⁵³. Dară cum nu te milostivești asupra-ți? Cum nu-ți plângi nenorocirea? Plânge pentru tine bisérica. Plâng dreptii. Plânge îngerul, păzitoriul sufletului tău, pentru căci véde, aiave, pierzarea ta. Și tu nu verși o lacră, nu te întristezi, nu vii în căință. O, fiule, carele ești mort, Lazare îngropatule în groapa nesimțirei, eși afară! Vino odată în sine-ți. Vezi-ți ticăloșia ta. Lasă acel obiciaiu rău al păcatului, carele te-au omorât și te-au despărțit de Dumnezeu, Carele te-au zidit: „Întoarceți-vă cătră Mine, și Mă voiu întoarce cătră voi”, zice Dumnezeu, prin rostul prorocului Malahiei, cătră toți păcătoșii.

Adevărat, feții miei, milostiv iaste Dumnezeu și îndelung răbdătoriu și pohtéște întoarcerea și mântuirea tuturor; că pentru acéia au priimit crucea și moartea. Ci numai un lucru trebuie, făr' de carele nu iaste cu putință să vie niciodată păcătosul în căință, care lucru nici arată Hristos⁵⁴ la învierea lui Lazar. Putea, adevărat, Mântuitoriu să înviaze pre Lazar așa precum să afla închis în mormânt, iar n-au vrut. Ci întâi au poruncit să rădice piatra de pre mormânt și atunce l-au înviiat. Dară, știți pentru ce? Pentru ca să înțeleagă păcătoșii cum că de nu vor rădica deasupra lor piatra obiciaiului celui rău, cu neputință iaste să înviaze și să se căiască. „Luați piatra”. Această piatră trebuie să o rădice (de pe inima sa) iubitoriu de argint; să dea înapoi lucrul cel strein, să nu facă strâmbătate, să nu jăfuiască; iar de nu, nu va învia.

Această piatră trebuie să o rădice iubitoriu de desfătări; să lase pohtele lui céle réle, voile trupului; iar de nu, nu să va scula.

⁵³ În ediția din 1888: „Așa făr' de socoteală, ai lăsat să le piarză păcatul și să le vânture ca țărâna vântul”.

⁵⁴ În ediția din 1888: „care lucru ni-l arată Hristos”.

Această piatră să cuvine să rădice zavistnicul, pre aceasta pizmă-tariul, pre aceasta trufașul, pre aceasta clevetnicul. Să nu necinstească cu clevetirea pre fratele său; să nu hrănească vrajba în inima lui; să nu voiască răutatea altuia; să nu să trufească asupra altora. Iar de nu, nici mântuire va afla, nici să va scula din groapa păcatului.

Dară, ce voiu zice? Mă tem că să va prinde la noi cuvântul Isaiei ce zice la al șaselea cap: „S-au îngrășat inima norodului acestuia și cu urechile greu au înțeles și ochii lor au închis”; și aceasta iaste pricina.

Când au vrut David să se lupte cu Goliath, alte arme n-au luat la el, fără numai o praștie și cinci pietri din râu. Și ce s-au întâmplat? Îndată cum au aruncat piatra cea dintâi, zice *Scriptura*, la întâia carte a *Împăraților*, la 17 capete, cum că au rănit pre streinul de fél în frunte, și, surpându-l jos, l-au omorât. Goliath iaste păcatul; David, carele să luptă asupra păcatului iaste propoveduitoriul *Evangheliei*; pietrile sânt cuvintele lui Dumnezeu și praștia iaste putéria dumnezeescului dar.

Împotriva acestui Goliath o, câți Davizi, câți propoveduitori *Evangheliei* s-au luptat cu putéria Duhului Sfânt și într-alte vremi și în céste de acum⁵⁵. Au zvârlit asupra păcatului nu cu un cuvânt evanghelic, nu cu o piatră, precum au făcut David, ci cu multe și de multe féliuri de cuvinte și învățături.

Și de vréme ce *Sfânta Scriptură* nu să dă lenevirii, nici înce-tează propoveduirea *Evangheliei*, dară ce, oare căzut-a cu aceasta Goliath? Oare omorātu-s-au întru voi păcatul? Dară unde sunt sémnele mântuirii voastre? Unde sunt sémnele biruinții?

Știu că astăzi ați luat, cu toții, din mâna biséricii, stâlpările și ramurile carele, pentru că sânt sémnele biruinții, vădesc că

⁵⁵ În ediția din 1888: „pietrile sânt cuvintele lui Dumnezeu și praștia iaste putéria dumnezeescului dar împotriva acestui Goliath. O, câți Davizi, câți propoveduitori *Evangheliei* s-au luptat cu putéria Duhului Sfânt și într-alte vremi și în céste de acum!”

le-ați luat; pentru căci într-acéste zile ați biruit pre vrăjmașii voștri, pre diavolul și pre păcatul.

Dară, oare, fi-va, aceasta adevărat? Măcar de ar da Dumnezeu să fie așa! O, câtă bucurie s-ar fi făcut în ceriu pentru voi! Ci mă tem că voi țineți sémnele biruinții și biruitoriu iaste diavolul, pentru căci nu văz pocăință, nu văz ispovedanie adevărată, nu văz vreo bunătate carea să veselească pre îngeri și să întristéze pre diavolul.

Însă, aveți încă, iubiții miei, vréme de mântuință. V-au rămas și acéste zile ale patemilor celor mântuitoare, întru carele Fiiul lui Dumnezeu Ș-au vărsat preasfântul sângele Său pentru mântuirea sufletelor voastre. Deci, întru acéste sfinte zile faceți céle ce n-ați isprăvit în toată vrémea (ceastă bine primită) a sfântului post sau din nesocotință, sau din zăticneala vrăjmașului. Lăsați jafurile. Lăsați strâmbătățile, vrăjmășiile, curviile și scandilele.

Prorocul Iona, când propoveduia pocăință în Ninevi, zicea cătră norod: „Încă 3 zile și Ninevi să va strica”. Asémenea vă zic și eu astăzi: încă 3 zile v-au rămas: luni, marți și miercuri; cine întru aceste 3 zile nu să va căi și nu-și va ispovedi păcatele, creștinéște, cu umilință și înfrângere de inimă și să se cuminece la joi mari cu Sfintele Taine, adevărat, pentru unul ca acela rămâne puținică nădéjde de mântuință.

Și fieștecarele să gândească cu socoteală acéste ce zic. Și Dumnezeu să lumineze pre toți să faceți acéia ce iaste de folos pentru sufletele voastre.

CUVÂNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ ÎN DUMINECA FLORILOR*

IV

„Bine e cuvântat Cel ce vine în numele Domnului;
Osanna întru cei de sus!”
(Matei 21, 9)

Astăzi ne povestește Mathei evanghelistul istoria zilei acestui sfânt praznic, întru care au intrat Domnul nostru Iisus Hristos în Ierusalim, într-acesta chip zicând: „Veni Iisus din Vithania la Muntele Măslinilor și au trimis doi din ucenicii lui, zicându-le lor: Méргеți în satul carele iaste înaintea voastră, și numaidecât veți găsi o asină legată și mánzul cu ia; dezlegându-o, o aduceți. Și de va zice voao cineva ceva, veți zice că acéstia Domnului trebuesc și numaidecât le va trimite pre iale.

Și acéstia toate au fost ca să se plinească ce s-au grăit prin prorocul ce zice: Spuneți fétei Sionului, iată Împăratul tău vine la tine blând și șezând pre asină și pre mánz, fiul cei de supt jug”.

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește la fila 168.

Ci noi, cum, de această dată⁵⁶, vom lăsa cuvintele evanghelis-
tului într-o parte și vom zice numai pentru cuvintele prorocului
carele zice: „Iată Împăratul tău vine, blând”. Și nu numai singur
acest proroc, ci toată ceata proorocească, cu un glas mărturisesc
pre Domnul Hristos a fi Împărat și pentru aceasta pricină îi zic
Mesiia (adecă împărat, miruit).

Iar poate să zică cineva pentru Hristos, cum că câtă vreme
au fost pe pământ, ce lucru de mărire împărătească au arătat?
Sau ce pohfală au făcut? Unde-I sânt curțile? Unde-I iaste sca-
unul? Unde-I sânt gloatele și slugile céle împărătești? Unde-I
iaste stema și podoabele și céliialalte lucruri ce să cuvin împăra-
ților? Adevărat, nici unele de acéstia n-au avut, căci împărăția
lui Hristos, nevăzută și nepreceptă, iaste vécinică și nemută,
iaste nebiruită și făr' de moarte, iaste cerească și sufletească, iar
nu pământescă și trupească, precum Însuși au zis înaintea lui
Pilat: „Împărăția Mea nu iaste din lumea aceasta”.

Drept acéia, Dascalul și Împăratul acest ceresc toată lucrarea
Evangheliei au numit-o a fi împărăția ceriurilor, adecă acéle ce
sânt scrise în Sfânta Evanghelie sânt cerești și dumnezești, că
ne îndreptează pre noi pre calea cea dreaptă ce méрге la împără-
ția ceriului și cu duh ceresc ne întărește, învățându-ne să petrécem
viața cerească, pentru ca să câștigăm și lăcașurile ei să ne
facem desăvârșit, dumnezești și cerești. Și de vreme, dară, ce
iaste așa, cu cuviință au numit Domnul Hristos Evanghelia Sa
cu numele împărăției ceriului, pentru că nimic nu iaste într-însa
alta, fără numai lucru ceresc și dumnezeesc.

Drept acéia, pre Împăratul acesta ca cu dégetul ni-l arată
astăzi Zaharia prorocul zicând: „Iată Împăratul tău vine la tine
blând”, pre care Împărat văzându-L fariseii, de zavistie răpștia
asupra Lui. Iar pruncii cei mici, fiind porniți de Duhul Sfânt, cu
glasuri de veselie Îl măriia, zicând: „Bine e cuvântat Cel ce vine
în numele Domnului; Osana întru cei de sus”, care cuvinte să

⁵⁶ În ediția din 1888: „Ci noi, acum de această dată”.

înțeleg: Mântuiaște-ne, drept acéia, pre noi, Cela ce ai venit din nălțime.

Multe și alése lucruri trebuiesc a le săvârși împărații cei buni și vrédnici; iar mai vârtos au datorie să păzească pre norodul său de armele și de stricăciunile vrăjmașilor, care lucru și datorie Domnul Hristos foarte din destul l-au săvârșit. Căci noi, fiind ocoliți de 5 vrășmași, nebiruiți, carii stau de-a pururea împotrivă și ne aducea la mare și nevindecată stricăciune, cu preaputernicia dumnezeirii, i-au biruit și i-au omorât. Care vrăjmaș sânt aceștea? Păcatul, moartea, iadul, diavolul și trupul.

Păcatul, prin vărsarea preascumpului Său sânge l-au stins și nu poate nimic să ne strice de nu ne va fi stăpânind vreo răutate. Moartea, care s-au născut din păcat, precum zice fericitul Pavel: „Printr-un om au întrat păcatul în lume și, prin păcat, moartea”, ca un vrăjmaș nemilostiv ce iaste asupra noastră, cu moartea Lui au omorât-o. Iadul, carele iaste plata cea desăvârșit a păcatului, prin pogorârea Lui într-însul l-au deșărtat și l-au sfărâmat. Pre diavolul, ca pre un începător tuturor păcatelor și muncitoriu sufletetelor noastre, l-au legat și l-au îmbeznat întru prăpăstiile céle mai adânci ale iadului. Trupul prin patemile Sale și prin răstignirea cea de pe cruce de patemi l-au domolit și l-au curățit.

Și, cum că ne-au mântuit Domnul Hristos de acești 5 vrăjmași nemilostivi, ce am zis, putem să ne încredințăm și din mărturiile *Sfintei Scripturi*. Că întâi, pentru păcat, Mihea prorocul zice: „Lepăda-va toate strâmbătățile noastre și va arunca toate păcatele noastre întru adâncul mării”. Aceștia sunt eghipténii cei sufletești carii, gonind pre fiii lui Israil, fură înecați și omorâți în Marea Roșie (adecă întru sângele lui Hristos).

Pentru moarte, zice apostolul Pavel, la cartea cea dintâi către corinthéni, în 15 capete: „În vrémea cea noao (adecă la vrémea învierii cei de obște a trupurilor) vrăjmașa moarte să va strica și dintr-acéia zi înainte nu va mai avea loc întru oameni”.

Pentru iad tot acestaș apostol luminat arată, grăind: „Nimica păgubitoriu nu iaste acelora carii sânt întru Hristos Iisus, carii nu după trup, ci după suflet umblă”.

Pentru diavolul însuș Domnul zice la Ioan, în 12 capete: „Acum iaste judecata lumii; acum mai marele lumii aceștia să va lepăda afară”.

Pentru patima trupului, putéria crucii minunat ne păzeste, pre caré omul nostru cel vechiu s-au răstignit, după cum zice la râmleni, în 6 capete: „Ca să se strice trupul, adecă tării și putéria păcatului, ca de acum să nu mai slujim păcatului”.

Că prin moartea Lui, tuturor credincioșilor li s-au dat bună-tate, cu care, prin Duhul Lui întărindu-să omul cel din lăuntru, pre omul cel dinafară și vechiu să-l răstignească, împreună cu greșalele și pohtele sale și să îmbrace pre omul cel nou, carele iaste întru sfinția și dreptatea adevărului.

Iară de vei pohti a cunoaște firea și năravurile acestui Împărat, evanghelistul (tâlcuind cuvintele prorocului) le-au scris, zicând: „Vine ție blând”. Oamenii pohtesc pre împărați a-i vedea înălțați întru trufie și să poruncească cu putere și cu groază mare. Iar precum grăiaște Solomon: „Mila și adevărul iaste paza împăratului și cu dreptatea să întărește scaunul lui”. Aceasta iaste dară, lauda cea mare a Împăratului nostru.

Bine au grăit de dânsul Zahariia, zicând: „Vine ție blând”. Blând zic, iar nu groaznic și înfricoșat; că n-au venit să rădice oști, sau să arunce dări preste noroadе, sau să-i îngreuiaze cu lucruri mari și gréle, nici ca să ia bunătăți pământești, cela ce dăruiaște podoabe cerești. Ci au venit „ție blând”, adecă spre ocări, spre necazuri, spre batjocuri, spre scuipări și spre bătaia răbda; că trupul Său, după cum zice Isaia: „L-au dat celor ce-l bătea și obrazul Său scuipătorilor”. Și încă atâta au fost blândéțele Împăratului acestuia și atâtea bunătăți ne-au adus noao printr-însa, căci vrând ca să ceară apostolul ceva de la oameni, cu denadinsul îi jura pre dânsii, pre blândéțele lui Hristos zicând: juru-vă pre voi, fraților, pre blândéțele lui Hristos.

Și de vreme ce toți urmează Împăratului și ascultă de Dânsul, căci să nu ne îndreptăm și noi viața noastră spre blândetele acestui Împărat? Ce ținem în piepturile noastre mâniia hiarălor celor sălbatice și pohta izbândirii, limba aspidei, gura șarpilor, cu care toată zioa clevetim, batjocorim, ocărâm, înjurăm și ne pohtim unul altuia răul și paguba.

După acéia pomenéște evanghelistul a fi săvârșit uceniciei porunca Domnului și a fi adus asina, împreună cu mânzul ei. Iară n-au lipsit aceia carii striga și zicea: ce faceți, dezlegând mânzul? Care cuvinte nu s-au scris în deșărt de Marco evanghelistul, că cu acésta au vrut sa însemnéze cum că niciodată de acum nu vor lipsi aceia carii vor sta împotriva apostolilor, cu cuvinte gréle și împotriva celor ce vor urma lor și tuturor celor ce ar vrea să petreacă întru Hristos cu dreptate și să se nevoiască a întoarce și a învăța pre norod, spre bunătăți. Că așa iaste scris împotriva binelui, rău și împotriva vieții, moarte; așa și împotriva dreptului, cel păcătos.

După acéia, Domnul, șázând pre asină, mergea în Ierusalim și toată cetatea, pornindu-să de dragoste, să bucura de o întrare fericită ca aceasta și cu ramuri de finic și de maslin L-au întâmpinat, cu acésta propoveduind nu numai biruința, ce și mila Lui. Și cei ce era aprinși de dumnezeiasca dragoste, așternea pre cale veșmintele sale, care feliu de cinste și de întâmpinare nu aflăm nicăiri să se fie făcut, nici unui împărat biruitoriu. Iar acest feliu de cinste de pre urmă, sufletéște, o dau lui Hristos, carii, pre omul cel vechiu lepădându-l, obiciaiurile céle vechi, pentru mărirea lui Hristos a le lepăda, să nevoesc; care lucru, măcar că și într-altă vreme, iar mai vârtos când iaste vremea pocăinții, trebuiaște a-l face, ca, răstignind păcatul întru Hristos, împreună cu Dânsul înviind întru înoirea vieții să umblăm.

Drept acéia, de pohtim să facem această cinste și întâmpinare Domnului, creștinéște, trebuie să lepădăm mâniia, să scuipăm pizma, să stingem pohta izbândirii, să gonim de la noi gura cea vicleană și buzele céle hulitoare, să lepădăm de la noi. Și de am

luat cuiva, ceva, cu strâmbul, să-l dăm înapoi, a cui iaste. Și de suntem însoțiți cu vreo soție oarecare, netrémnică și îndemnătoare spre lucruri réle și de aceia să ne lipsim. Căci toate acéstia sânt legăturile diavolului; că de nu vom face aceasta acuma, când avem atâtea pilde înaintea ochilor noștri și când ne îndeamnă atâta învățatură bisericească - și încă tocma și moartea, crucea, piroanele, sulița, bătăile, scuipările, ocărăle, legăturile, încă și sângele cel vărsat a lui Hristos - nu ne vor întoarce spre pocăință, dară la focul când ne vom mai întoarce?

Și de vom vrea a prăznui, cu dragoste, patima și înviarea Domnului și de pohtim a priimi destoinicéște pre Domnul, Cel ce vine spre mântuirea noastră, trebuie să lepădăm veșmintele omului celui vechiu, adecă să zdrobim și să sfărâmăm obiceiurile și pohtele noastre céle vechi și așa Îi vom face întimpinare priimită și cinstită. Și împreună cu pruncii cei mici, carii sânt făr' de răutate, să strigăm din inimă umilită, cu bucurie sufletească și cu cucerie: „Bine e cuvântat Cel ce vine întru numele Domnului; Osana întru cei de sus”.

CUVÂNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ LA DUMINECA FLORILOR*

V

Ziceți fétii Sionului: «Iată Împăratul tău vine la tine blând și mântuind», ne povestește Mathei evanghelistul, în Evangheliia de astăzi.

La acest preacinstit și sfânt praznic de astăzi aflu doao lucruri împotrivoare, carele amândoao deodată, întru acestă ceas, îmi pricinuiesc și veselie și întristare. Văz, de-o parte, pre Mântuitoriu lumii că întră, biruitoriu, în Ierusalim, însoțit cu de tot féliul de rânduială și de vârstă omenească, dintru carii, unii mergea înainte și alții urma. Alții tăia ramuri din copaci și alții așternea hainele lor pre pământ. Alții Îl lăuda și alții Îi cuvânta măririi: „Osanna, Fiiul lui David”. Și de bucurie tot sufletul mi să veseléște.

De altă parte iară văz pre acestă Mântuitoriu Hristos că apropiindu- să de Ierusalim, varsă lacrimi amară pentru dânsa⁵⁷, din ochii Lui cei dumnezești. „Și văzând cetatea (zice evanghe-

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește la fila 186.

⁵⁷ În ediția din 1888: „pentru dânsul”.

listul) au plâns pentru dânsa”. Și, de multă întristăciune, mi să amăraște inima și stau de mă mir cum poate aici de să unește lumina cu întunericul, liniștea cu furtuna, săltările cu suspinul, bucuriia cu întristarea, cântările cu lacrămile? Cum așa amăraște, dulcele Iisus, cu plânsul, bucuriia biruinții Sale? Cum nu să veselēște împreună cu norodul ce-L laudă? Cum nu să bucură cu cei ce-L propoveduesc, pretutindenea, Împărat: blagoslovit Cel ce vine în numele Domnului, Împăratul lui Israil?

Plânge, feții miei, între bucurii, Domnul nostru Iisus Hristos, pentru căci întră întru nemulțumitoarea de cetate, cu totul blând, pentru ca să o mântuiască de păcatele ei. „Ziceți fētii Sionului” i proci.

Și în loc de a afla într-înșă pocăință și umilință, află sudălmi și necinstiri, află inima ei gata să-L osândească spre moarte. Acest fēliu de plată sânt obicinuiți oameni a da lui Dumnezeu, când cu milostivirea Lui cea de margine îi chiamă la pocăință și pohtēște să-i mântuiască.

Și iaste cu puțință să aibă pricină să se întristēze astăzi Hristos și să plângă și pentru voi, fiii miei cei sufletești, carii cu stâl-pări și cu ramuri ați venit, cu toții, vēseli, întru întâmpinarea Lui. Înșă, pentru ca să cunosc adevărul⁵⁸, vă pohtesc să-mi dăru-iți puținică ascultare, pentru ca să se mângăe și cuceriia voastră și dorința mea.

La învățatura ce am făcut în a dooa duminecă a postului, de veți ține minte, ați auzit cât iaste fără de asămânare milostivirea lui Dumnezeu și cu câtă dragoste părințească chiamă pre păcătoși la pocăință; că numa pentru acest sfârșit au rânduit Dumnezeu în sfânta a Lui biserică acēste 40 de zile ale postului acestuia, pentru ca să aibă păcătoșii pricină să se pocăiască de păcatele lor și Dumnezeu să-Și arate cătră ei milostivirea Lui. Au rânduit această vrēme să fie ca o zeciuială anului, nu pentru Dânsul, ci pentru folosul nostru, pentru ca să lăsăm răutățile, pentru ca

⁵⁸ În ediția din 1888: „ca să se cunoască adevărul”.

să înfrânăm patemile, pentru ca să supunem trupul, pentru ca să facem lucruri creștinești și plăcute lui Dumnezeu: să hrănim pre săraci, să miluim pre cei streini, să ertăm pre cei greșiți, să arătăm dragoste cătră Dumnezeu și cătră vecinul nostru, iar mai vârtos pentru ca să ne curățim cugetele noastre de tina păcatului și cérem ertăciune de la Dumnezeu pentru necinstele ce I-am făcut, peste tot anul, cu gândul, cu cuvintele și cu lucrurile céle fără de lége.

Acum, toate acéstia, oare făcutu-li-am? Oare cine iaste sluga cea credincioasă și înțeleaptă? (Întreb și eu, cu gura Mântuitorului Hristos, după cum zice la 24 de capete a lui Mathei). Carele, viind Domnul lui, va afla făcând așa? Cine iaste creștinul acela carele într-acéste sfinte zile ș-au plătit datoriia? Cine iaste acel drept în credință și îmbunătățat, carele să fie postit și sufletește și trupéște, să se fie pocăit de păcatele lui, să fie alergat, cu umilință adevărată la milostivirea lui Dumnezeu și să ceară ertăciune? Cine iaste sluga cea credincioasă și înțeleaptă?

Marele Vasilie, la cuvântul al doilea ce face pentru post, zice cum că îngerii a fieștecării bisérici au câte o carte, întru caré, de la începutul postului scriu pre cei ce să postesc pen' ca să știe cei ce nu-și fac datoriia. Bisérica încă are o carte, caré au luat-o de la Hristos, după a căruia învățătură sânt să se întrébe toți căți să laudă a fi creștini, următori lui Hristos și fii adevărați ai sfintei bisérici. Și oare ce carte socotiți să fie aceasta? Iaste acéia ce stă în lăuntru, în sfântul jărtăvnic, pre sfântul prestol, căriia ne închinăm cu toții și o crédem; adecă iaste sfânta și dumnezeiasca Evanghelie.

În cartea îngerilor poate să fie mulți nescriși, sau pentru vreo nevoie lumească, sau pentru vreo boală trupească, cu carele li s-au zăticnit postul, iar în cartea biséricii iaste să se afle, negreșit, scriși toți și cei tineri și cei bătrâni, bogații și săracii, arhierii, și preoții, boiarii și stăpânitorii și toți căți mărturisesc dreapta credință. Pentru căci cine nu să va afla într-acea carte nu să va învrednici împărăției ceriului.

Pentru această sfântă carte, prorocind David, cu duhul zice un lucru preaslăvit la Psalomul 138, care mă pune la mare mirare. Și cuvintele lui sânt acestia: „Și în cartea Ta toți să vor scrie: zile să vor zidi și nimeni întru dânșii”. Adecă zice că în cartea lui Dumnezeu toți să vor scrie și cum că să vor rândui niște zile despărțite, întru carele nimeni nu să va afla scris.

Acéste cuvinte a lui David foarte mi să par întunecate și nepricepute. Eu știu din *Scriptură* cum că în cartea lui Dumnezeu nu numai să scrie fieștecarele, ce să scriu încă și a fieștecăruia și faptele céle bune ce au lucrat și păcatele ce au făcut și zilele și ceasul și locul întru carele le-au făcut. Că zice iarăș David: „Și cel nelucrat de mine au cunoscut ochii Tăi”.

Dară oare care sânt zilele acélia întru carele nici unul nu va fi scris? Multe sânt, peste tot anul, iar mai multe ale sfântului post. Întru acéste zile mă tem, adevărat că nimeni nu să va fi scris în cartea lui Dumnezeu, căci așa mi se pare cum că nimeni n-au făcut pocăință adevărată.

Cartea lui Dumnezeu iaste Sfânta Evanghelie, precum am și mai zis. Nu zic pentru célalalte zile ale anului, ci numai pentru acestia ale sfântului post. Cine s-au scris într-înșă? Cine au făcut acélea ce l-au învățat Evangheliia?

În Dumineca de lăsata secului de brânză ne-a învățat Evangheliia să ertăm pre vrăjmașii noștri, pentru ca să ne iarte și pre noi Părintele cel ceresc, să nu facem lucrurile noastre în fățarie, să nu adunăm comori pre pământ, ce comorile să le adunăm în ceriu, unde nici moliile, nici rugina nu o strică și unde furii nu o sapă, nici o fură. Și acestia, cine din noi le-au făcut? Au trecut acea zi și în carte nimeni nu s-au scris. „Zile să vor zidi și nime-nea întru dânșii”.

Au venit Dumineca cea dintâi a postului, întru caré au zis Evangheliia cum că Fiiul lui Dumnezeu ne-au văzut supt smochin: smochinul iaste semnul păcatului. Și din noi care creștin au lăsat păcatul? Cine s-au asemănat lui Nathanail, să alerge cu pohtă și cu dragoste cătră Hristos, să-L mărturisească Fiiul lui

Dumnezeu și să urască din tot sufletul pre blestematul de smochin, pre păcatul? Au trecut zioa și în carte nu s-au scris nimeni, carele să se fie pocăit. „Zile să vor zidi și nimenea întru dânșii”.

Au venit a dooa Duminecă, a slăbănogului și cu pilda cărturarilor și a fariseilor, carii au clevetit pre Hristos și-L făcea hulitor, pentru căci erta păcatele, zicând: ce grăiaște Acesta așa hule? Ni-au învățat Evangheliia să părăsim clevetirile, să nu grăim de rău pre vecinul nostru, să nu-i zicem cuvinte grozave, să nu-l necinstim. Și cine au făcut-o aceasta? Cine și-au oprit limba de rău⁵⁹ și buzele lui să nu grăiască vicleșug? Au rămas și într-acea zi cartea nescrisă. „Zile să vor zidi și nimenea întru dânșii”.

Au venit a treia Duminecă, a închinării cinstitei cruci, întru care ne sfătuia Hristos să ne lepădăm de lume, să fugim deșertăciunile și să rădicăm crucea Lui: „Cine va vrea – zice – vie după Mine, să se lépede de sine și să-și ia crucea sa și să vie după Mine”. Și carele din creștini au primit sfatul Lui? Cine au făcut acel lucru plăcut lui Dumnezeu? „Zile să vor zidi și nimenea întru dânșii”. Au trecut și cea zi și nimenea nu s-au scris.

Au venit a 4 Duminecă și ni-au pus Evangheliia de față pe fiul acelu om ce avea, din copilărie duh mut. Și oare câți s-au învățat dintru aceasta să tacă păcatele cele streine și să-și ispoveduiască, cu umilință, precum să cade, păcatele lor? „Zile să vor zidi și nimenea întru dânșii”. Câți era obicinuiți să-și ascunză greșalele și să nu-și vădească păcatele lor, la duhovnic, au rămas iarăși aceia, precum au fost și mai înainte. Au trecut și zioa acéia și în carte nimeni nu s-au scris.

Au sosit și a cincea Duminecă a fiilor lui Zevedeu și cu dojana ce le- au făcut Hristos, zicându-le: „Nu știți ce cereți” au vrut să ne învețe să nu fim trufași, să nu cérem măririi deșarte, să nu purtăm grijă pentru bogății și pentru slave trecătoare, ci pentru împărăția lui Dumnezeu. Și cu aceasta ce am sporit? Că au rămas și într-acea zi cartea nescrisă și nimeni întru dânșii.

⁵⁹ În ediția din 1888: „de la rău”.

Și la cea de pe urmă au venit și zioa de eri, a lui Lazar, carele de patru zile zăcea în groapă și au înviat. Și cine, au din cei tineri, au din cei bătrâni, s-au sculat din groapa păcatului? Cine ș-au deșchis ochii să vază lumina darului? Cine au ascultat glasul Fiiului lui Dumnezeu, carele cu pilda lui Lazar îl chiema la pocăință? Au trecut și această zi și cu dânsa s-au săvârșit și sfântul post și unde să se scrie cineva în sfânta carte? „Zile să vor zidi și nimenea întru dânșii”.

Dară, acéstia sânt rodurile pocăinții? Acest folos ne-au mijlocit postul? Aceasta dobândă au făcut zeciuala acestui an? Precum văz eu și pentru noi are pricină să Se întristeze Hristos precum să întrista și plângea și pentru Ierusalim, când întra cu ramuri și cu stâlări.

Dară, când vor fi zilele acélia întru carele au să facă creștinii hotărâre să schimbe firea, să schimbe viața și să se facă îmbunătățiți, de nu vor fi acéstia ale postului, carele să numesc zilele plângerii și ale umilinței? Ce acéstia iată că au trecut, făr' de folos și nu iaste cu putință vrémea ce au trecut să se mai întoarcă înapoi.

Acum, dară, ce altă vréme ni-au mai rămas pentru ca să putem să ne scriem în cartea lui Dumnezeu, cu o pocăință ade-vărată și cu ispovedanie?

Văz în *Sfânta Scriptură*, la *Eșire*, în trei capete cum când au chiebat Dumnezeu din rug pre Moisi și i-au descoperit cum că va, prin mijlocul lui, să mântuiască din robiiia lui faraon pre neamul jidovesc, i-au poruncit să meargă, să zică acéste cuvinte: „Așa să zici fiilor lui Israil: Domnul Dumnezeuul jidovilor ne-au chiebat pre noi să mérgem cale de trei zile în pustiiu, să-I facem jărtvă”. Această poruncă iaste taină ascunsă și trebuie să o descoperim, pentru ca să se înțeleagă. Aici vedem patru lucruri: Eghipt, faraon, Moisi și trei zile în pustiiu.

Eghiptul iaste lumea aceasta, neascultătoare și vicleană, întru care iaste întins întunerécul păcatului, unde să omor toate întâi născute, adecă sufletele céle cuvântătoare, unde să prefac

apele în sânge, adecă faptele omenești în sudălmi și în batjocură lui Dumnezeu, unde stăpânește lăcusta și omida, adecă apucăturile, strâmbătățile, ura, zavistiia și vrajba.

Faraon iaste diavolul, carele cu înșelăciunile și cu viclesugurile, adecă cu desfătările trupului, cu deșertăciunile céle lumești, cu pohtele céle réle prinde pre oameni în cursă și ține robiți pre creștini, carii sânt Noul Israil și norodul cel ales a lui Dumnezeu.

Moisi sânt eu, nevrédnicul, păstoriul vostru și câți alți arhierii propoveduesc Evangheliia, carii sântem trimiși de Dumnezeu să vă chiem la pocăință, să faceț jărtvă lui Dumnezeu, să-I jărtvuiți tot sufletul vostru, tot gândul vostru și toată inima voastră. Că așa zice David: „Jărtvă lui Dumnezeu, duh zdrobit și inimă înfrântă”; și apostolul Pavel: „Jărtve ca acéstia sânt plăcute lui Dumnezeu”. Așa ne iaste poruncit la al doilea cap al lui Ioil: „Trâmbițați – zice – cu trâmbiță în Sion, sfințiți post, strigați slujbă, adunați norod, sfințiți adunare, alégeț bătrâni, adunați prunci”.

Și de vréme ce acéste 40 de zile ale sfântului post le-ați trecut în Eghipetul patemilor, întru grijile vieții, întru deșertăciunile lumii, Dumnezeu, Carele iaste tot, cu totul milostiv și îndurătoriu, iară vă chiamă pre toți în pustiiu, adecă întru această sfântă săptămână, caré să cuvine să fie pustie, adecă slobodă de griji, de păreri lumești, de desfătări, de mâncări și de odihne trupești și vă rânduiaște cale de trei zile, carele sunt acéste trei zile ce au mai rămas, adecă luni, marți și miercuri, pentru ca să vă curățiți cu pocăința, pentru ca să vă îndreptați cu ispovedaniia, pentru ca să vă împodobiți cu lucrurile céle sufletești și pentru ca să vă gătiți cu rugăciuni și cu milostenii, în zioa cea mare și înfricoșată a sfintelor taini. Să aduceți lui Dumnezeu jărtvă de laudă, să vă împreunați cu trupul și cu sângele Fiiului lui Dumnezeu, să vă uniți toți cu Dumnezeu și toți să vă scrieți în cartea Lui.

Acuma, iaste cu putință să se afle cineva atâta de vrăjmaș luiș, cât să lase să treacă și acéste trei zile și să rămâe nepocăit, să rămâe nemișcat din Eghipetul răutăților, să rămâe lipsit de darul și de milostivirea lui Dumnezeu, ce-l chiamă la pocăință?

Aceasta iaste, feții miei, vrémea cea bine priimită, ce zice marele Pavel. Și zilele aceștii sfinte săptămâni sânt zilele mântuirii, întru care să cuvine să răscumpărăm vrémea, caré în deșărt o am pierdut; pentru căci céliialalte zile ce așteptăm sânt vicléne, sânt zilele lumii, zilele trupului, zilele deșărtăciunii, întru carele nu s-au folosit cei ce au umblat și întru acéstia trebuie să se vază cuceriia voastră, întru acéstia să strălucească râvna creștinătății voastre, întru acéstia să cunoască lumea putéria credinții voastre.

Norodul ce au ieșit astăzi întru întâmpinarea Mântuitorului Hristos – zice Sfânta Evangheliie la Mathei în 24 de capete – cum că unii au așternut veșmântele lor pre cale și alții frângea stâlpări den copaci și așternea pre cale și măcar că Mathei nu zice ce fel de stâlpări era, iar Ioan zice că era stâlpări de finic și Luca zice că era stâlpări de maslin și aceasta să cuvine să facă fieștecare creștin într-acéste zile, pentru ca să cinstească patemile lui Hristos și pentru ca să priimească cu vrednicie dumnezeeștile taini, să aștearnă pre pământ veșmântele lui și să ție în mână stâlpări de finic și de maslin.

Veșmântele – zice dumnezeescul Theofilact – cum că închipuesc trupul, că trupul iaste veșmânt sufletului. Drept acéia să cuvine să supue neștine trupul sufletului, să-l smerească cu posturi, cu țineri și cu strimtorimi, pentru ca să se facă lăcaș Dumnezeului celui viu și vas curat Fiiului lui Dumnezeu.

Stâlpările céle de finic închipuesc răbdarea, iar céle de maslin închipuesc îndurarea. Și să cuvine acéste doao bunătăți să le arate creștinul mai mult decât céliialalte, întru acéste sfinte zile și cu acéstia să priimească pre Mântuitoriul lumii; să rabde puținică scârbă pentru dragostia Celuia ce au răbdat crucea și moartea. Aceasta să se înțelepțească întru voi, caré și în Hristos Iisus ne învață marele Pavel.

La toate simțirile au pătimit Domnul nostru: la vedére, la auz, la miros, la pipăire și la gust și la toate simțirile iaste cu cale și cu dreptate să pătimească cine iaste creștin și următoriu

Mântuitoriului: ochii lui să vërse lacrimi, pentru ca să-și plângă păcatele; urechile lui să asculte cu răbdare, în toate zilele, ceta-niile biséricești, cântările și slujbele; cu mirosul să nu miro-sească alta făr' numai mirosul cel duhovnicesc, ce iase din sfin-tele cuvinte și din darul Duhului Sfânt. Gustul să păzească post desăvârșit și ținare cu pâine și cu apă, numai să împlinească tre-buința și nu cu bucatele céle de multe feliuri și cu băuturile céle multe. Pipăirea iară, pentru căci iaste de cât célalalte simțiri mai vinovată, să cuvine să se smerească mai mult decât célalalte, cu neodihna, cu metanii și cu alte osteneli cu câte să înfrânează trupul.

Și acéstia sânt stâlpările céle de finic; dară n-ajung numai acélia, ce trebuesc și stâlpările céle de maslin.

Când au mers priiatenii lui Iov să-l vază la acea nevoe mare ce i s-au întâmplat, zice *Sfânta Scriptură* cum că au stătut 7 zile numai uitându-se la el, făr' de a-i grăi un cuvânt măcar. Și aceasta să cuvine să facă și sufletele céle creștinești, într-această săptămână. De iubesc pre Fiiul lui Dumnezeu, să se uite la El, să tacă și să se minuneze; să gândească pentru a cui dragoste pătimește un Dumnezeu, făr' de păcate și dimpreună să simță durere, pentru durerile Lui, să se întristéze pentru întristarea Lui și dinpreună să pătimească cu Dânsul, cu gândul și cu inima.

Și așa făcând, într-acest fél, veți răscumpăra vrémea postu-lui, ce au trecut făr' de folos; vă veți face vrédnici să vă împre-unați cu preacuratele taini ale Mântuitoriului, vă veți scrie făr' de nici o îndoială în cartea lui Dumnezeu. Și Domnul nostru Iisus Hristos, viind blând și mântuind, va avea pricină nu să se întristéze, nici să vërse lacrimi pentru sufletele voastre, și⁶⁰ să vă blagoslovească, să vă sfințească și să îmbogățească cu darul Lui cel dumnezeesc, a Căruia noianul milostivirii să fie pururea acoperemânt, putére și mântuire sufletelor voastre. Amin.

⁶⁰ În ediția din 1888: „ci”.

CUVÂNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ LA SFINȚII ȘI ÎNTOCMA CU APOSTOLII ÎMPĂRAȚI COSTANDIN ȘI ELENA*

I

„Cu slavă și cu cinste l-ai încununat pre dânsul”
(*Psalmul 8, 5*)

Cei ce să cunosc pre sine avuți, acéia pot să dea daruri vrednice unui împărat și cei ce să cunosc pre sine învățați, aceia pot să-i facă și căzuta laudă. Iar eu, cunoscându-mă pre mine foarte sărac de fapte bune și slab de învățatură, n-am să aduc alt dar vrednic, nici altă laudă cuvioasă, de Dumnezeu încununatului, marelui împărat și întocma cu apostolii Costandin, fără numai cap plecat și cugetul meu cel cucernic.

Drept acéia, întru cinstea lui am a zice, înaintea dragostei voastre puține cuvinte, nu cu obrăznicie, ci cu multă cucerie; nu cu vorbe ritoricești și alcătuite, ci cuvinte smerite și prostetece, nu după cum să cuvine, ci după putință. Ci vă pohtesc să ascultați cu dragoste.

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește la fila 75.

Și iară cu cucerie iscodesc să afle tâlcuitorii *Sfintei Scripturi* la *Faptele Apostolilor*, oare dintr-atâtea daruri mari, cu carele din dumnezeiescul dar s-au îmbogățit fericitul Pavel, care dar să fie cel mai mare și mai ales, cu carele în câte patru părți ale lumii s-au arătat minunat și vestit? Și zic unii cum să fie învățătura cea cerească, cu care au vânat toate limbile, au dezrădăcinat din toate locurile păgânătatea și au întins de la răsărit până la apus numele lui Hristos și credința.

Alții zic cum să fie descoperirile ce au luat, că fiind încă în trup s-au răpit până la al treilea ceriu, au văzut frumusețile cele cerești, au auzit cuvinte nespuse, carele nu iaste slobod omului a le grăi.

Alții iară zic cum să fie fost minunile cele fără de asemănare ce făcea, cu carele au luminat credința, de vréme ce nu numai cu glasul vindeca și cu cuvântul făcea sémne ce și cu umbra și cu hainele făcea minuni. Iar apoi cu toții să unesc la vorbă și zic cum că nici un dar mai mult nu l-au mărit pre Pavel ca chiemarea lui.

Și adevărat au stătut prea minunat, de vréme ce pentru întoarcerea lui Pavel nici învățătura apostolilor au lucrat, nici putéria minunilor, ce lucrul acesta l-au săvârșit Înșuși Cuvântul lui Dumnezeu; și au făcut Fiiul lui Dumnezeu numai pentru Pavel acéia ce au făcut pentru tot neamul omenesc. Și de S-au pogorât acolo din sânul Tatălui pentru toți oamenii, aici iară Înșuși pentru Pavel au lăsat ceriul și S-au pogorât trupéște, cu toată dumnezeiasca Lui slavă, pentru ca să-l întoarcă. Și de vréme ce acea chiemare face pre Pavel atâta de minunat, cât nici apostol, nici mucenic nu iaste întocma măririlor lui, dară pentru vredniciile de Dumnezeu încununatului meu Constandin, ce voiu putea zice? Carele asemene ca Pavel au luat întoarcerea lui asemene și chiemarea; din ceriu fu chiebat Pavel, din ceriu s-au chiebat și Constandin, după cum îl cântă bisérica. Pavel cu glas de lumină, precum spune Luca la *Faptele Apostolilor*: „Văzuui, zice, pre cale încungiurându-mă lumină”, și Constandin cu slove alcătuite de stéle și cu glas purtător de lumină, precum mărturiséște istoriia: „Întru acesta biruiaște”. Acolo Pavel, în miazăzi,

aici Constandin în miazăzi; acolo Pavel de Iisus ce S-au răstignit, aici Constandin, prin crucea lui Iisus. Și de vreme ce acolo mărturiseste cel cu limba și cu inima de aur, Ioann, cum că nu-i iaste limba iscusită spre a spune măririle lui Pavel, dară eu, că n- am nici limba aceluia cu vorba de aur, nici bogăția graiului, ce voiu putea să aduc spre lauda lui Constandin, carele la chiemare au luat darul lui Pavel?

Drept acéia, cunoscându-mi neputința neștiinții méle, îmi caută și făr' de voe a lăsa într-o parte toate céialalte mari vrednicii și lucruri minunate ce au făcut în multe părți ale lumii, acest minunat și sfânt împărat și voiu zice cu puține cuvinte, numai pentru un lucru; ce ascultați, să auziți.

Oare, pentru ce, sfântul Constandin⁶¹ i s-au dat acest titluș, de-l numește sfânta biserică numai pe dânsul cu acéste trei numiri: de Dumnezeu încununat, mare împărat și întocma cu apostolii? Și zicem, întâi, cum că iaste de Dumnezeu încununat. În ce chip? Una, pentru că pre ceialalți împărați îi aleg oame-nii de-i fac împărați și-i încunună cu cunună de aur și cu pietri scumpe, iar pre marele Constandin, pentru bunătatea și curățeniia inimii sale însuș Dumnezeu l-au ales din limbi, ca pre Pavel din jidovi și l-au chiebat, cu glas ceresc, la vrednicia împărăției și l-au încununat cu cununa darului celui de sus, cu arma bunavoirii, după cum zice David; și alta, că peste noapte i s-au arătat în vis Domnul Hristos, zicându-i: „Acel semn ce ți-am arătat astăzi pe ceriu iaste arma acéia cu carea am mântuit din mâinile diavolului tot neamul omenesc, acela să aibi și tu ca un steag rădicat, să meargă înaintea ta, la toate războaiele și cu darul aceluia vei birui pre toți vrăjmașii norodului ce ți-am încredințat să-l paști și vei fi pururea biruitoriu și izbăvitoriu”.

A dooa, de vreme ce împărăția iaste un dar desăvârșit, carele să pogoară de sus, de la Părintele luminilor, asupra celor aleși și îmbunătățați, pentru vrednicia lui îi déde Dumnezeu de să făcu

⁶¹ În ediția din 1888: „sfântului Constandin”.

împărat întâi al creștinilor, ca să îndrepteze pre cei răzvrățiți, să păzească turma lui Hristos de lupii cei gânditori și cu praștia Duhului Sfânt să-i gonească și biserică lui Dumnezeu, ce era călcată și gema de supt tirani, să o rădicesc și să o veselească. Căci cununa cea împărătească are despărțea de mitra cea arhierască și împăratul carele să nevoiaște pentru binele și folosul norodului său, atâta la cele trupești și trecătoare, cât și la cele sufletești și duhovnicești, măcar că nu are acea vrednicie (arhierască), iară plata îi iaste de la Dumnezeu întocma cu episcopii cu carii ar fi mai râvnitori și să face și el diadoh apostolilor, carii sânt împărați și preoți ai bisericii, de vreme ce dinpreună lucrează cu Dumnezeu, pentru mântuirea lumii.

Drept acéia, pre dreptate zice marele Constandin Sfinților Părinți de la săborul cel dintâi: „Voi în biserică, iar eu afară de biserică sunt pus de Dumnezeu episcop”.

Pentru acéia, dară să nu să socotească împărații și stăpânitorii pământului cum că i-au pus Dumnezeu să șază pre scaun frumos numai spre vedere înaintea ochilor omenești, împodobiți cu veșminte scumpe, cu cununa în cap și cu schiptrul cel de aur în mână, că numai singură dreptatea iaste de- i face cinstiți la norod. Pentru acéia zicea și înțeleptul Isiod, cum că împărații pentru doao lucruri s-au rânduie, de oameni, să fie: una, pentru ca să le facă dreptate și alta, ca să rădicesc strâmbătățile de la mijloc. Pentru acéia prorocul David, ca din gura norodului zicea: „Dumnezeule, judecata dă-o împăratului și dreptatea fiului împăratului; căci când într-o politie strălucște dreptatea sânt cei supuși pururea norociți”. Că zicea un filosof: anul cel bun nu-l face atâta mulțimea rodurilor, cât îl face dreptatea stăpânitorului. Și altul iar fu întrebat care cuvânt iaste mai bun, pentru ca să trăiască omul bine și mulțemit? Au răspuns: acela numai, carele păzește dreptatea întocma, la toți.

Al doilea nume din tituluș iaste: pentru ce să numește sfântul Constandin mare împărat? Și zicem: pentru căci iaste de Dumnezeu încununat; urmează drept acéia, să fie și mare.

Și cum să nu fie mare unul ca acela, pre carele Dumnezeu l-au încununat? Iar nu zic pentru aceasta că iaste mare, ci numai pre cum scrie Evsevie, că lumea l-au numit pre sfântul Constandin mare împărat, nu atâta pentru biruințele cele mari ce au făcut la războaie, cât pentru marile faceri de bine ce au făcut supușilor lui. Și încăș adaoge de zice cum că nici cu un mijloc nu să bucura, până când vedea pre vreunul trist înaintea lui. Hrana și îmbrăcămintele nu le avea săracii de la alții, fără numai de la el. Nenumărați era mulțimea săracilor carii alerga la el să le ajute și nici unul nu să întorcea deșert de dorita mângâiere.

Iar nici pentru aceasta îi vom zice că iaste mare, că mă uit la prorocia ce zice David pentru Hristos la Psalm 70 zicând: „Și să vor închina Lui toți împărații pământului, toate limbile vor sluji Lui”.

Și socotesc că această prorocie numai pe vremea marelui Constandin s-au împlinit. În ce chip? Lui i s-au supus toți împărații pământului și pentru căci era el capul tuturor împăraților și închinându-se el lui Hristos, prin mijlocul lui toți s-au închinat și cu pilda lui au luat frumusețea credinții; și pentru aceasta s-au numit mare pentru căci tuturor celor mai mari ai pământului el era singur Țiitor.

Și voiu zice că iaste mare și pentru căci au stăut pentru biserică lui Dumnezeu și s-au arătat împărat credincios; pentru plata creștinătății sale au suppus Dumnezeu supt picioarele lui toată lumea atâta cât și de la India au venit sol cu daruri mari de i s-au închinat lui, pentru ca să-l cunoască pre el că le iaste împărat, de vreme ce vesticia armelor lui și multa a lui creștinătate îl mărturisii peste tot pământul domn și stăpân a toatei lumi.

Al treilea nume din tituluș iaste: pentru ce să numește sfântul Constandin întocma cu apostolii? Că el, să încunjure cetăți, orașă și sate, ca apostolii, n-au încunjurat; nici au umblat să propovăduiască numele lui Hristos și credința, ca dânșii; să ostenească cu călătorie pe jos, să asude, să flămânzească și să însetoșaze ca ei, n-au făcut; să se închiză ca Petru în temniță, cu lanțul de gât, să se bată cu toiage, ca Pavel, să se spânzure de copaci

ca Andrei și să se pedepsească cu de toate féliurile de munci și de cazne și la cea de apoi să-i tae capul, ca celorlalți apostoli, nicăiri nu să véde.

Dară, apoi cum și pentru ce să fie întocma cu apostolii? Pentru căci acéle ce au făcut apostolii, cu osteneala lor și cu propoveduirea, el le-au făcut însuș, cu a sa pildă. Căci putérea împăraților și a domnilor iaste să prefacă și să întoarcă voința norodului, după cum vor vrea ei; și aceasta nu o pot face cu alt mijloc, fără numai când vor face întâi ei acéia ce pohtesc să se facă de alții, precum au făcut Tumcuin, împăratul Chitaiului că, puindu-și întâi el mâna pre coarnele plugului, s-au îndemnat toți supușii lui de s-au apucat de lucrul pământului. Așijderea și marele Alixandru, când ocolise ostrovul Tirului, pentru căci au luat el întâi pe umerile sale un braț de lémne, s-au îndemnat toată oastea lui de au luat pietri și lémne cu mâinile lor de au umplut gârla și au făcut trecătoare și au mers de o au luat.

Așa și marele Constandin, cu a sa pildă și cu a sa creștinătate, au făcut pre toți supușii lui creștini și acéia ce n-au putut să o isprăvească desăvârșit toți apostolii cu propovăduirea, fieștecarele unde i s-au fost dat soarta, au isprăvit el singur, cu poruncile ce au dat în toată lumea și au întins numele lui Hristos și credința, cât iaste întins pământul și lumea.

Drept acéia, cu dreptate iaste să se numească întocma cu apostolii, căci au împlinit și slujba și numirea apostolilor.

Acuma dară, de vréme ce pentru smereniia, pentru marile faceri de bine și pentru creștinătatea lui cea desăvârșită au câștigat acest tituluș de să numéște de Dumnezeu încununat, mare împărat și întocma cu apostolii, cine să va îndoi cu firea, cum că nu are și mare îndrăzneală cătră Dumnezeu.

Drept acéia dară, mă rog și eu, măcar că sânt și nevrédnic, să mijlocească cu călduroasele lui rugăciuni pre mult milostivul și îndurătoriul Dumnezeu, ca să te păzească pre măriia ta, încununat cu slavă și cu cinstea, întreg și sănătos, în mulți ani, cu multă fericire. Amin.

CUVÂNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ LA SFINȚII ȘI ÎNTOCMA CU APOSTOLII ÎMPĂRAȚI COSTANDIN ȘI ELENA*

II

„Tot cel ce să smerérește, să va înălța!”
(Luca 14, 11)

Nu iaste cu putință să ajungă neștine la liniștia mântuirii, de nu va tréce întâi prin ușa răbdării.

Nu iaste cu putință să se sue în cereasca cetate a fericirii, de nu va întra prin calea smereniei.

Nu iaste cu putință să se înalțe în ceata sfinților, de nu să va smeri cu duhul aici, jos, în orașul celor pământești.

Nu iaste cu putință să împărățească împreună cu Hristos la ceriu, de nu va urma aici urmele lui Hristos cu crucea. Nu iaste cu putință a rămânea cuiva nume vestit în lume, cu fapte réle și necuvioase.

Aceasta cunoscând și marele Constandin, cine va putea să povestească smereniia lui cea mare? Cine va putea să scoată la

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește pe verso-ul filei 107.

arătare creștinătatea lui cea desăvârșită și cugetul lui cel creștinesc, pentru ca să se învrednicească dumnezeștilor făgădueli, pentru ca să se împărtășască bucuriei cei nespuse a împărăției ceriului? Căci când au răsărit în lumina aceștia⁶² și au lăsat brațele cele părințești eșind din Vretaniia, de n-au și fost încă creștin, iară fugiia de cugetul cel păgânesc: și urâciunea ce arăta cătră lucrurile cele păgânești închipuia procopseala cea viitoare, ce era să facă în creștinătate.

Și oare, n-au arătat mare creștinătate? Că auzind nedreptățile cele păgânești ale lui Maxentie ce făcea asupra creștinilor au rădicat asupra-i războiu și măcar că era în nevoe, atâta cât era să se biruiască de Maxentie, iar l-au încredințat biruitoriu și i-au sporit bărbăția sufletului spre luptă, neadormita proniia lui Dumnezeu cu o închipuire de cruce pre ceriu carea zicea cu slove de stéle: „Cu acesta să biruești”, dintru care arătare, întărindu-se bun credinciosul Constandin, atâta de tare s-au luptat cu păgânul de Maxentie, cât l-au biruit desăvârșit și l-au înecat în apa Tiverului.

Luând, drept acéia, îndrăzneală de pe aceste sémne cerești blagocestivul împărat atât au procopsit în creștinătate, cât face să se minuneze toți cei ce aud.

Omul iaste dobitoc, iubitor de sine. Că de ce nu să apucă? Și ce nu să ostenéște? Și cu ce nu să siléște, pentru odihna, liniștea și paza sănătății lui? Că fiind sănătos, ce nu face, pentru ca să apere și să depărtéze cele ce supără sănătatea? Câtă cheltuială face, pentru ca să stea împotriva gerului ernii, împotriva arșiței verii? Fiind bolnav, cât să cheltuiăște, cât pătimește, cât rabdă, pentru ca să-și câștige ce-au pierdut? Nu bagă în seamă a-și cheltui avéria, a gusta doftorii amară, a să adăpa cu băuturi grețoase, a-și vărsa sângele; și nu iaste nici un lucru ca să nu-l facă pentru sănătatea lui și pentru mântuirea cea trupească. De pe acéstia poate să priceapă fieștecarele cât iaste <de> dulce sănătatea și cât iaste de iubitor pre sine omul.

⁶² În ediția din 1888: „lumina lumii aceștia”.

Deci, cea pohtă a sănătății carea poate atâta la ceilalți să facă céle putincioase și céle neputincioase, n-au putut nicidecum să facă nimica blagocestivului Constandin. N-au putut, zic, măcar cât de puțin să-l miște din călduroasa lui blagocestie, pentru că fiind rănit iubitoriul de Dumnezeu de cumplite bube peste tot trupul era o minune celor ce-l vedea. N-au putut meștersugul cel doftoresc să afle mijlocire vindecătoare și doftorii iscusiți pentru această boală nevindecată.

Iară zavistiia cea jidovească aceasta sfătuia pre împăratul să ucigă atâtea prunci cât să-și poată spăla trupul într-acele sânge cald al pruncilor celor omorâți; și așa, cufundând patima, acoala înlăuntru, s-ar fi mântuit împăratul.

Ce socotiți, oare, să fie primit sfatul acesta, iubitoriul de Hristos, să se fi apucat de doftorii, aceasta, credinciosul? Ba, nu s-au apucat. De ce? O, de credința cea desăvârșită a credinciosului împărat au zis cu glas mare: mai bine voesc să moriu eu, bolnav și pentru dragostea lui Dumnezeu, decât să- mi iau sănătatea mea și să-mi răscumpăr mântuirea mea cu atâta sânge nevinovat.

Răspuns adevărat de împărat credincios. Mai bine au socotit viața altora decât a lui. Oare, nu s-au arătat cu această faptă, adevărat următor lui Hristos? Mi să pare să fie săltat ceriul cu toți îngerii săi, de acest glas blagocestiv al răspunsului. Au săltat sufletele celor dreți și cétele cerești, heruvimii și serafimii s-au bucurat pentru această curată cunoștință a dragostei către Dumnezeu, a iubitoriului de Dumnezeu Constandin. Și aceasta o adeverez prin săvârșitul cel de pe urmă. Că peste noapte i-au descoperit Înșuși Împăratul împăraților, prin rostul slăviților apostoli Petru și Pavel cum că pentru credința lui cea desăvârșită s-au hirotonit de la Dumnezeu întocma cu apostolii și i-au dăruit nu numai sănătatea trupului, ce și a sufletului, botezându-se de sfântul Silivestru. S-au botezat, drept acéia în baia a dooa a nașterii și s-au curățit de toată boala.

O, de înălțimea credinții lui Constandin! Și cine poate măcar cu mintea să te ajungă? Și de vrême ce atâta credință au arătat

credinciosul împărat mai înainte de a să îmbrăca cu haina cea luminată a credinții prin botez, socotiți de vedeți la câtă înălțime s-au suit după podoaba credinții.

Să turbura liniștea cea biséricească de dobitoceasca pornirea eresului arianesc și pravoslaviia credinții să lupta de valurile necredinții. Și la atâta nevoie au strălucit steaoa cea luminoasă, blagocestivul Constandin. Și, adunând la Nichea săborul cel lăudat, au potolit turburarea biséricii. Și precum firea naște iarba cea de vindecare la locul unde răsare odrasla cea purtătoare de moarte, precum să véde: are otravă de moarte scorpiia, iar după moarte să prefacă trupul ei iarbă de vindecare; mușcă năpârca de moarte, iar din trupul ei să face tiriacul, carele iaste împotriva veninului, într-acestaș chip au rânduit dumnezeiasca pronia ca pe vremile necuratului Arie să strălucească blagocestivul Constandin, pentru ca să răsipească cu lumina credinții norul eresului arianesc.

Aici, adevărat, să cuveniia să aibi minte îngerească, pentru ca să scoți la arătare legile céle sfinte, ce însuși au scris, spre sporiul creștinătății și al credinții celor credincioși, mulțimea biséricilor carele în multe locuri, în slava lui Dumnezeu, cu mare cuviință au făcut, milosteniile cătră cei lipsiți, ajutoriul cătră cei săraci și dragostea cea creștinească cătră toți și toate, pentru întărirea și întemeierea credinții.

Deci, de au strălucit atâta marele și întocma cu apostolii în credință, socotiți cât s-au înălțat în smerenie, care iaste roada credinții. Socotiți pre preaslăvitul împărat că au numărat mai mult biruințe și pohfale decât zile a vieții lui. Socotiți îndestulata largime a stăpânirii lui, caré începea de la răsărit și să sfârșia la apus.

Și cu toate acéste pricini, carele îl îndemna spre mândrie ca pre un împărat și împărat înfricoșat, slăvit și purtător de biruință, vedeți-l cât iaste de despărțit de acéia ce să cuveniia să-l arate vrednic; să cuveniia ca un hirotonit întocma cu apostolii, nu de oamenii, ci de Însuși Arhiereul cel desăvârșit, Hristos, să

șază întâi la sfintele săboară, iară ca un smérin nu s-au arătat niciodată să șază de nu vrea a ședa întâi toți părinții și nu în scaun nalt, împărătesc, ci în scaun scund și prost.

Ajuncea, ca un blagocestiv împărat să poruncească să se zidească bisérici, să se rădice case de rugăciuni și alte zidiri plăcute lui Dumnezeu. Iar ca un smerit ce era însuși să pogorîia din scaunul lui cel înalt și lepăda schiptrul lui din mână și scoatea haina cea împărătească de pe trupul lui și-și goliia capul de cununa cea de mult preț și aducea pre umbrele⁶³ lui pietri și cu mâinile lui iubitoriul de Dumnezeu săpa cu ceialalți lucrători la temeele biséricilor.

O, smerenie fără margine! Veniți aici, voi lăcitorii pus-tiului, carii, ați stătut pilde minunate și dascali ai smereniei, veniți, zic și vă minunați de smereniia împăratului celui ce iaste întocma cu apostolii; mărturisiți cum că au ajuns până la nu mai înainte⁶⁴. Pentru căci voi de ați și înfrânat dobitoceștile patimi ale trupului, de ați smerit trupul, de ați lepădat deșărtăciunile pohtelor, de ați iubit ținérea, de ați urât mândriia, de ați trăit în curățenie, de v-ați făcut cu măsurăciunea smeriți, nu iaste minune, pentru căci despărțindu-vă de lume și iubind sărăciia lesne ați găsit sufletul vostru⁶⁵ la smerenie, pentru căci bine știm că sărăciia smeréște pre om.

Iar marele Constandin în luciul lumii aceștiia, împărat mare, stăpânitor lumii, cu domnie lată, cu stăpânire desăvârșit, cu mărire nespūsă și să nu să mândrească, ci mai vârtos să se arate desăvârșit pildă smereniei. Nu iaste minune minunilor? Nu iaste semn de mare sfințenie? Nu iaste dovadă a unui dar mare de la Dumnezeu în ceriuri?

Și pentru căci au strălucit în bunătățile céle mai alése, peste măsură, marele și întocma cu apostolii, Constandin, învață cu

⁶³ În ediția din 1888: „umerele”.

⁶⁴ În ediția din 1888: „până la cele mai înalte”.

⁶⁵ În ediția din 1888: „ați gătit sufletul vostru”.

a sa pildă toată adunarea credincioșilor, toate cétele oamenilor, carii dinpreună sârbează și prăznuesc pomenirea lui, să călătorească cu îndrăzneală sfântă pre calea mântuirii, pentru ca să se învrednicească dumnezeeștilor făgădueli, pentru ca să se facă părtași cereștilor bucurii și fericirilor celor de pururea.

Învață, drept acéia, pre cei bogați, pentru căci fiind el prea bogat făcea comoară în ceriuri, după evangheliceasca poruncă. Învață pre cei de neam bun, pentru căci fiind el prea de neam bun au poftit viețuirea și petrecaniia cetății cei de sus. Învață pre împărați, pentru că împărățind el cu atâta putere să siliia pururea să câștige moștenirea făgăduialelor lui Hristos. Învață pre méseri și pre săraci, pentru că de vréme ce bogăția și mărirea s-au biruit de pofta bunătății, cum să nu sporească pre lesne sărăciia, care iaste pricină spre facere de bine, după cum zice David?

Bucură-te, drept acéia, acolo sus, la împărățiile céle mari a dumnzeeștii mării, o, blagocestive împărate! Sue-te la înălțimea dumnezeeștilor fericiri, unde cea desăvârșit smerenie te-au suit. Culége rodurile credinții tale cei peste măsură în ceriuri, carele aici, jos, pre pământ, ai sămânat tu. Iară să nu ne lași nici pre noi săraci de folosirile, de acoperământul și de rugăciunile tale céle fierbinți cătră Dumnezeu și mai vartos te roagă Fiiului și Cuvântului lui Dumnezeu, să păzească întreg și cu fericire chipul cel viu al bunătăților tale, pre adevăratul moștenitor creștinătății tale, pre iubitoriul de Hristos și creștinul nostru domn.

Supune supt picioarele credinciosului lui suflet slabi și făr' de putere pre vrăjmașii mării-tale, precum ai supus pre potrivnicii credinții, pentru ca să lumineze în mulți ani, întru stăpânirea sa, creștinătatea, pentru ca domnind el să împărățească dreptatea, pentru ca să ție cu slobozenie bunătatea, să nu aibă obraz strâmbătatea.

Și așa să Se mărească Dumnezeu, să se cinstească dreapta credință, carea nădăduim să o câștigăm prin darul tău, pentru căci acesta însuși având numele tău să face asămănătoriu desăvârșit bunătăților tale. Amin.

**LUNA LUI IUNIE, 29 DE ZILE.
CAZANIE LA SFINȚII APOSTOLI
PETRU ȘI PAVEL***

Atâta sânt de mari vredniciile ale slăviților apostoli Petru și Pavel, carii să prăznuesc astăzi, cât nu iaste cu puțință limba omenească a le grăi.

Atâta sânt de multe învățăturile lor céle vrédnice de minune cât întrec la număr năsipul mării și stélele ceriului. Atâta sânt de minunate vitejiile lor, cât nu e să o priceapă toată limba pământescă și să nu să minunéze toată mintea omenească. Atâta sânt de slăvite faptele lor, cât covârșesc tot cuvântul și fac făr' de graiu toată mintea spre lauda lor și spre cinstea pomenirii lor.

Deci, nu mă pricep ce voiu să fac astăzi, pentru ca să împlinesc lauda prăznuirii lor. Să vorbesc? Dară, ce cuvânt vrédnic va putea să aducă mintea mea cea proastă și neștiința învățăturii méle, ca să poată mări, după cum să cade vredniciilor lor céle mari? Să tac iar? Mă tem că mă voiu osândi, ca un nemulțemitor și ca acela ce ascunde facerile céle mari de bine, carele ei au arătat în politiiia cea creștinească, în bisérica cea pravoslavnică și peste tot pământul ce iaste supt soare luminând limbile céle întunecate, povățuind la credința cea adevărată oile céle rătăcite și adăogând mulțime de credincioși în bisérica lui Hristos.

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește pe verso-ul filei 51.

Și pentru ca să biruesc, drept acéia, nepriceperea minții méle îi voiu asemâna cu cei doi luminători mari, adecă cu soarele și cu luna și așa apropiindu-mă puținel de minunatele lor fapte, cu asemânarea acelor luminați luminători, voiu da îndrăzneală neputinții méle, spre a face lauda lor, fugind cu aceasta împreună și de semnul nemulțumirii.

La capul cel dintâi al *Facerii* spune Moisi cum că Dumnezeu au făcut doi luminători mari: unul mai mare și altul mai mic; și pre cel mai mare, adec pre soare, întru stăpânirea zilei, iar pre cel mai mic, adecă pre lună, întru stăpânirea nopții. Și pre aceștea, i-au făcut pentru întărirea trebuincioasei chivernisiri a toată lumea. Și iarăși acestaș Dumnezeu, făcându-Se om, au pus alți doi luminători, pentru întărirea și întemeierea biséricii: pre cel mai mare, adecă pre Petru, pentru ca să fie întru stăpânirea zilei a dumnezeestii cunoștințe întru jidovime; iară pre cel mai mic, adecă pre Pavel, întru stăpânirea întunecatei nopți a închinării de idoli, la limbi, pentru ca să răsipească cu strălucirea minunilor și cu lumina învățaturii norii cei întunecați ai înșălăciunii.

Și, pentru ca să începem de la luminătorul cel mare, de la soare, zicem cum că iaste soarele vârful celorlalte stéle și le covârșaste cu lumina pe toate și de la răsărit până la apus, tot pământul și toate unghiurile lui luminează, încălziaște, îngrașă și răvarsă pretutindenea razele lui. Cine nu va mărturisi cum că vredniciile acéștia să cuvin lui Petru, de vréme ce el au fost vârful cétei apostolești și mai întâi în rânduiala ucenicilor și au întins pururea, ca alt soare, de taină, peste tot pământul razele darurilor și a facerilor de bine? Au încungiurat toată Iudea, Antiohia, Pontul, Galatiia, Cappadochiia, Assia și Vithania, gonind cu lumina dumnezeestilor cuvinte, întunérecul necredinței, dând daruri de tămăduiri la toată neputința și vindecând pre cei ce rău să chinuia de viclénii draci. Și mai vârtos că numai singură umbra acestui soare atâta era la toți făcătoare de bine, precum să véde la *Faptele Apostolilor*, la 5 capete: „Cât și la uliță scotea pre cei

bolnavi și-i punea în așternuturi și în paturi ca, viind Petru, măcar umbra lui să umbréze pre fieștecare dintru dânșii”.

Căldura soarelui are lucrare firească a dăruii copacilor, erburiilor, pietrilor scumpe și plodurilor pământului viețuitoare, umejoasă și îngrășătoare putere spre creștere. Așijderea, și căldura cea viețuitoare a soarelui celui de taină a lui Petru, asemenea au stătu aceștii puteri; că raza cea mai mică ce-au trimis la cela ce au fost din pântecel maicii lui olog, carele stătea înaintea ușii biséricii ce să chie ma Frumoasă, îndată l-au tămăduit, pentru că zicându-i de grabă: „Caută la noi”, îndatăș i s-au întărit talpele și gleznel.

Cu această putere viețuitoare a lui Petru s-au rădicat sănătos din pat și oarecare om, anume Enea, carele zăcea de 8 ani, slăbănog. Cu aceasta și la Iopi, lucru de minune la toți, au înviat pre Tavitha, ce murise.

Are soarele și altă a sa lucrare, că tréce prin crăpăturile ușilor și prin găurile păreților și céle mai din lăuntru ale caselor le iscodéște și le luminează. Și de la Petru n-au fost lipsită această putere, de vréme ce, după cum zice Ieremia la 17 capete: „Adâncă iaste inima decât toate și om iaste și cine-l va cunoaște, pre el”. Însă aceasta o au iscoditu-o și au atins cu razele lui, precum să véde adevărat la Anania și la Samfira, a căror mincinosul cuget cu moarte făr’ de véste i-au certat.

Au iscodit céle ascunse ale inimii lui Simon vrăjitorul și au descoperit vicleșugul cel ascuns al inimii sale, pentru care lucru în față l-au înfruntat zicând: „Că întru amărăciunea fierii și întru legătura nedreptății te văz că ești; pocăiaște-te, drept acéia, de răutatea aceasta și te roagă lui Dumnezeu, ca doară ți s-ar erta ție cugetul inimii tale”.

S-au aflat întinăciuni la soarele cel simțitor, prin mijlocul ochianurilor, de astronomii cești de pe urmă, lucru necunoscut de cei vechi și cu totul neadevărat. Deci, să mărturisim și noi cum că s-au aflat oarecare întinăciuni și la soarele nostru cel de taină, la Petru. Și, oare, nu era mare întinăciune, când în curtea

arhierului s-au lepădat de 3 ori de învățatoriul său? Nu era mare întinăciune când în grădină, fugind, au lăsat singur pre dulcele Iisus? Aceste însă întinături, cu lacrămile ce vărsa adeseori, dintru adâncul inimii, le-au spălat și au rămas cu totul curat, atâta cât s-au arătat ca alt soare, luminând în casa celui înalt.

Zice de aceasta și cel cu Gura de Aur, Ioann, la tâlcul Psalmului 48, cum că mulți împărați au rădicat cetăți și au făcut zidiri minunate și puindu-și numele s-au dus, iară nimic nu s-au folosit, ce au încetat și uitării s-au dat pomenirea lor. Iară pescariul Petru nici unele de acestia făcând, luminează mai mult decât soarele și după moarte.

Să trecem, acum de la luminătoriul cel mare la cel mai mic, de la soare la lună, de la vasul luminat la vasul cel ales, de la Petru la Pavel.

Multe feliuri de vrednicii, stăpâniri și puteri dau filosofii să aibă luna. Și întâi zic cum că luna iaste podoaba nopții, asemănătoare soarelui și stăpână mării: aceste însă vrednicii cu dreptate să cuvin vasului celui ales și cu cale iaste să se numească podoaba nopții, de vreme ce s-au trimis de la Dumnezeu, pentru ca să lumineze limbile dintru întunérecul slujirii de idoli, precum o au zis mai nainte Isaia: „Te-am dat spre lumină limbilor, să fii spre mântuire până la marginile pământului”.

Noapte întunecată au fost atunce în toată lumea, când argințul și aurul, pietrele și lémnele să slujia ca niște dumnezei și omul să abătea cu toate puterile sufletului spre acéia ce iubia Luțifer și dracii, carii ca niște nașteri ale iadului și ca niște fii ai înșiș răutății, alta nu pohtia, alta nu iubia, fără' numai răutatea, păgâniia, răsfătăciunile trupului, nerușinarea obiciaiurilor, uitarea desăvârșit a celor sfinte, apucările de la streini, iubirile de argint și trufiile; când să călca pravilele lui Dumnezeu și să hulii acéia ale firii, când era lipsiți oamenii de suflet, sufletul lui Dumnezeu⁶⁶ și Dumnezeu de slujba și închinăciunea ce I să cuvenia.

⁶⁶ În ediția din 1888: „sufletul de Dumnezeu”.

Deci, pentru ca să gonească această noapte întunecată și pentru ca să lumineze o întunecare împruțită ca aceasta, au ales Dumnezeu pre Pavel, ca luminând ca altă lună luminată în lume, să răsipească întunérecul închinăciunei de idoli și pentru ca să adevereze acéia ce zice: „Norodul carele ședea întru întunérec au văzut lumină mare”.

Să cuvine lui Pavel și a dooa stăpânire a lumii, căci iaste asemănătoriu soarelui, pentru căci Pavel s-au arătat întru toate desăvârșit, asămănătoriu lui Petru. Deci, cu cuviință iaste și putem să zicem acel cuvânt al Isaiei: „Și va fi lumina lunii ca lumina soarelui”. Și cine nu va mărturisi cum că Pavel s-au arătat asămănător lui Petru? Smerit era Petru, de vréme ce după acea minunată vânătorie a peștilor au zis lui Iisus: „Eși de la mine, că om păcătos sânt, Doamne”. Iară mai smerit la spălarea picioarelor, când au răspuns desăvârșit au zis⁶⁷: „Nu-mi vei spăla picioarele în véci”. Și încăș mai smerit s-au aflat la moarte, vrând ca să moară pre cruce cu capul în jos.

Și Pavel nu s-au asemănat lui Petru cu smereniia, chiemându-se pre sine mai mic decât apostolii și cum că nu iaste vrédnic a să numi apostol? Și să mărturisiia pre sine întâi și mai mare păcătos (zicând): „Hristos Iisus au venit în lume să mântuiască pre păcătoș, carele cel dintâi sunt eu”.

Răbdătoriu era Petru, răbdător și Pavel. Amândoi cu bucurie au răbdat lanțurile, bătăile, închisorile, goanele și bucurându-să mergea de spre fața adunării, căci pentru numele lui Iisus să învredniciră a să necinsti; au plâns cu amar Petru greșala lui. Și Pavel, câte lacrimi n-au vărsat căci, prin neștiință, întâi era hulitoriu și gonaci și ocărătoriu biséricii lui Dumnezeu. Mare nevoe au fost lui Petru când, întrebându-se de 3 ori: „Petre, iubești-Mă”, cu totul întristându-se au răspuns: „Doamne, Tu știi că Te iubesc”. Și Pavel, atâta era de fierbinte în dragostea lui Hristos, cât verice feliu de muncă, toate zidirile céle văzute și

⁶⁷ În ediția din 1888: „când cu răspuns desăvârșit, au zis”.

nevăzute, nicidecum, întru nimica, nu le-au socotit (zicând): „Cine ne va despărți pre noi de dragostea lui Hristos? Necazul, au supărarea, au gonirea, au foametea, au golătatea, au primejdiia, au sabiia? Pentru că adevărit sânt că nici moartea, nici viața, nici îngerii, nici începătoriile, nici puterile, nici altă oarecare zidire va putea pre noi să ne usibească de dragostea lui Dumnezeu”.

Cu umbra lui Petru să tămăduia mulțime de bolnavi și nu puțini din cei ce era chinuiți de duhurile céle necurate; și măhrămile și ștergătorile lui Pavel goniia toată boala și duhurile céle vicléne de la trupurile bolnavilor. Au rădicat Petru pre cel ce era olog din pântecele mâne-sa, lângă ușa biséricii. Asémenea au făcut și Pavel în Litra. Au înviiat Petru pre Tavitha, moartă fiind și Pavel au înviiat pre Eftih, tânărul carele căzuse din a treia strășină. Asémenea au fost amândoi întru osteneli, întru necazuri, pentru Hristos, în râvnă pentru mântuirea sufletelor, în minuni, în moarte și la îngropăciuni, pentru căci amândoi în Roma, mărturisind, s-au îngropat.

Vredniciia cea după urmă a lunii iaste să stăpânească marea, care lucru să cuvine și lui Pavel, pentru căci de 3 ori s-au sfărâmat corabiia cu el; o noapte și o zi întru adâncul (mării) au făcut și de s-au și biruit de cumplitele valurile mării, iară pururea nevătămat s-au aflat într-acea înecătură.

Între célélalte idiomata, adecă alsăuiri ce are luna are și aceasta: când iaste plină să scoală asupra-i câinii, ca niște vrăjmaș, cu luptă și nu încetează a o lătra, neputând suferi lumina ei; și cu acéstia toate, ia fiind curată și nevinovată, luminează și călătoréște călătoriia ei, făr' de zăticneală.

Câți câini sălbateci s-au sculat, turbați, asupra lui Pavel, lătrând. Au lătrat asupra lui Pavel tot Efesul, pentru căci învăța de față cum că acei (idoli) ce să fac de mâini, nu-s dumnezei. Au lătrat asupra-i la Iconiia, când s-au pornit limbile și jidovii să ucigă cu pietri pre Pavel. Fost-au lătrat de Elima vrăjitoriul, carele din strălucirile lunii noastre, cei de taină, lui Pavel, au rămas orb. Fost-au lătrat, la cea mai de pe urmă, de câțiva jidovi

carii, s-au blestemat ei singuri pre sine, nici să mănânce, nici să bea, până nu or ucide pre Pavel.

Însă, cu acéste goane, scârbe și nevoi, făr' de frică au urmat calea lui, strigând neîncetat: „Cine ne va despărți de dragostea lui Hristos? Lasă, să se mânie jidovii, să se scoale tiranii, să latre câinii cei sălbateci; eu calea voiu săvârși, credința voiu păzi”. Cine, dară, să nu mărturisească cum că Pavel au strălucit între limbi, ca luna plină în zilele ei?

Făr' de prepus iaste, drept acéia că Petru au stătut în biserică, ca alt luminător mare, pentru căci s-au arătat ca soarele luminând peste biserică celui înalt. Iară Pavel au fost stătut luminătoriu mai mic, însă asemănător soarelui, cu lumina, cu strălucirea, cu bunătățile, cu vrednicia și cu slava.

Acum voiu întoarce cuvântul meu cătră tine, țară creștină, și dinpreună cu tine mă voiu bucura, pentru căci ai în loc de acoperământ pre verhovnicii apostoli Petru și Pavel și ai tipărit, în corona ta, chipul crucii, pentru ca să nădăjduști a lua roadă de bună viețuire din lemnul vieții. Nu s-au întors corbul, odinioară, în chivotul lui Noe, pentru căci au așteptat să între mai cu multă norocire, aicea, în tine și pentru ca să aducă veștile liniștei, nu cu frunză de maslin, ci cu ramura crucii în gură; s-au întors pasărea în brațele tale, cinstită țară și să laudă cu pohvală între soare și între lună. Soarele de-a dreapta și luna de-a stânga sânt slăviții apostoli Petru și Pavel și închipuiaște semnul cum că cei ce sunt întâi cu șăderea apostoli au purtare de grije pentru folosul norodului tău, adecă celor dreți și celor păcătoși; celor dreți, ce sunt de-a dreapta, pentru căci soarele luminează zioa, că iaste și semnul darului și celor păcătoși ce sânt de-a stânga, pentru căci luna luminează noaptea, că iaste semnul păcatului.

Sâltează, drept acéia, cu glas de bucurie și te veselește, pentru căci ai ajutori ca aceștea și folositori mari și biruitori fierbinți ca aceștea.

Voi iară, o dascalii mari ai lumii, văzând userdiia norodului ce stă împrejur și toată creștineasca politiia aceasta, spre lauda,

spre cinstea și spre prăznuirea voastră, nu ne lipsiți de călduroasa voastră folosință și de puternicul vostru acoperemânt, ci căutați din ceriu, ca niște luminători mari tăriei cei de sus, spre noi carii șădem întru întunérecul și umbra morții. Mângâiați-ne spre noi, ticăloșii, cei ce ședem în valea plângerii; mijlociți pentru norodul domnului, pentru pravoslavnică biserică, pentru preoția împărătească și mai ales vă rugați lui Iisus celui răstignit, a căruia *Evangheliia* cu atâtea ostenéle și trude, goane și munci, închisori și bătai, crucea și moartea în toată lumea o ați propoveduit.

Să păzească în ani mulți, întru luminatul lui scaun, pre cucérnecul rugătoriu, pre prăznuitoriul numelui vostru, pre cinstitoriul pomenirei voastre, pre creștinul nostru domn, ca întru creștineasca întemeiare a înălțimei sale să fim și noi, cu toții, cu liniște sufletească și trupească, mai presus de toată ispita celora ce stau împotriva creștinătății, să propoveduim în mulți ani numele vostru, să prăznuim stradaniia voastră, să sărbăm luminat cu cuviință slăvita voastră pomenire. Amin.

LUNA LUI AVGUST, 6. CAZANIE LA PREOBRAJENIIA DOMNULUI*

I

„Luat-au Iisus pre Petru și pre Iacov și pre Ioann, fratele lui
și i-au suit pre dâșii într-un munte înalt deosebi
și S-au schimbat fața înaintea lor”
(Matei 17, 1)

Cuvintele acéstea sunt ale *Sfintei Evanghelii*, dintru carele avem să înțelegem de preaslăvita Schimbarea Fétii a Domnului nostru Iisus Hristos, ce s-au făcut în muntele Thavorului. Că vrând ca să arate mărirea Sa ucenicilor Săi și noao, mai nainte cu puținel, zice Evanghelia cum că umblând Iisus în părțile Chesariei lui Filip, întreba pre ucenicii Săi zicând: „Cine îmi zic Mie oamenii a fi?”. Iar Petru apostolul din descoperirea Părintelui ceresc dintre toate célelalte vorbe ale ucenicilor i-au zis cum că iaste Fiiul lui Dumnezeu celui viu și cu acest mijloc descoperind tuturor mărirea Sa cea mare, ocara patimii Sale ucenicilor Săi celor întăriți întru această credință o au arătat

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește fila 8.

zicând că I să cade Lui a mERGE în Ierusalim și multe a păți de <la> bătrâni și de la arhieriei și de <la> cărturari și a să omorî și a treia zi a învia din morți.

Care cuvinte auzindu-le Petru și fiind încă cu conștiința trupească și necunoscând mărirea ce era să vie dintru ocara patimilor, s-au nevoit ca să întoarcă pre Domnul de la acest gând, zicând: „Departate de Tine, Doamne, să nu-Ți fie Ție acestia”. Căruia Domnul îi zise: „Du-te denapoia Mea, satano. Smintea-lă-Mi ești, că nu gândești céle ce sânt ale lui Dumnezeu, ci céle omenști”. Cu care cuvinte dojdănia Domnul gândul cel trupesc ce era înrădăcinat cu greșala păcatului celui de obște, în mintea oamenilor și zice cum că-I iaste smintea-lă, nu ca doară ar păți El smintea-lă, ci pentru că cu acéle cuvinte îl oprii pre El, Petru, de la lucrarea mântuirii noastre, dintru care cuvinte putem cunoaște dragostea cea fierbinte a lui Dumnezeu care are cătră neamul omenesc, că pentru fierbințeala dragostei aceștia Ș-au schimbat fața înaintea ucenicilor, pentru ca să-i întărească pre dâșii mai mult în credință și să nu să smintească văzând pre Dascălul lor pătimind pre cruce.

Drept acéia, lasă astăzi de strălucéște întru Dânsul lumina acéia a mării, care lumină va străluci și în trupurile sfinților Lui, când vor lua cununa cea desăvârșit a bucuriei lor, întru care lumină toată făptura omenească, cea din afară, atâta s-au schimbat cât obrazul Lui strălucii ca soarele și veșmintele Lui era albe ca zăpada. Iară asămânarea aceasta a obrazului cu soarele și a veșmintelor cu zăpada, nu doară pentru aceia să asămânează cum că nu ar fi strălucit obrazul Lui decât soarele, sau veșmintele Lui nu ar fi fost mai albe decât zăpada, ci pentru că aici, în lume, nu avem noi alt nimic mai strălucitor și mai luminat decât soarele sau mai alb decât zăpada. Că pentru trupurile sfinților Însuși Domnul zice la 13 capete ale lui Mathei, că vor străluci ca soarele întru împărăția Părintelui lor (carii sânt pre lângă Hristos ca niște stéle) carii iau lumina lor de la acest Soare al dreptății, că de asemenea Hristos pre lângă toți

sfinții Lui ca un soare pre lângă stéle, și de vor străluci sfinții ca soarele, cu cât mai vârtos va străluci Soarele acesta al dreptății. Și lumina aceasta, ochii cei slabi ai ucenicilor nu-i smintia, ci mai vârtos, cu o bucurie oarecaré, dumnezeiască, îi veseliia. Și nu numai lumina aceasta strălucia în obrazul lui Hristos, ce și o frumusețe oarecaré și podoabă nespasă să arăta întru Dânsul, atâta cât de s- ar aduna într-un loc toată frumoséția și toată podoaba și cea pământească și cea cerească, nici într-un chip n-ar putea ca să veselească ochii și inimile celor ce ar privi spre dânsa, precum au veselit lumina acéia ochii ucenicilor lui Hristos.

Și această bucurie, preste fire a ucenicilor lui Hristos nu din strălucirea luminii, ci mai mult din luminata frumosețe a Mântuitorului să făcea, pentru care lucru putem cunoaște bunătatea și dragostea Lui cea mare că, cu această mărire putea totdeauna să strălucească, iar El din buna voia Sa pentru noi au închis razile strălucirii Sale, ca să poată răbda durori amară pentru noi și pentru păcatele noastre, ca să poată face răsplătire măririi cei dumnezești.

Deci, cine va fi acela carele va socoti acéția și nu să va aprinde cu totul de dragostia Mântuitorului acestuia? Și cine nu să va minuna de putérea Lui cea nespasă care totdeauna ar fi putut ca să strălucească cu această mărire? Și cine nu va iubi o bunătate ca aceasta, pentru care (o, minune!) au gonit de la Sine o mărire ca aceasta, ca să poată săvârși mântuirea noastră? Că mai mare minune au fost a închide o mărire ca aceasta, strălucitoare decât a străluci cu dânsa de-a pururea. Și nu numai singură mărire lui Hristos veseliia ochii ucenicilor, ce și a lui Moisi, a lui Ilie, carii, împreună cu Domnul să arătase a fi cuprinși de lumina și de mărire acéia. Că precum nu era slobod înaintea împăratului Artaxerx a întra cineva îmbrăcat în sac, așa nu s-au cuvenit nici înaintea Împăratului célui vecinic a sta slugile Lui, fără numai a fi îmbrăcat în lumină și în strălucire; că aceștia era din toți părinții

legii vechi mai ales și mai mari⁶⁸; că unul era nomothetis, adică puitoriu de lége, iară celalalt era zilotis, adică întăritoriu aceștii legi. Și pre aceștea au vrut Domnul să se arate cu Dânsul, pentru ca din lége și din proroci să ia mărturisire omenirea Lui.

Oare, ce gură ar putea grăi, ca să adevérezé cu ce bucurie și veselie s- au umplut acei doi luminați proroci, când pre Domnul și Mântuitoriul lor, de Carele multe prorocise, nu numai în trup, ci și în mărire și în strălucire îmbrăcat L-au văzut? Că de vréme ce s-au învrednicit aceștia a-L vedea și a- L auzi pre Domnul Iisus, de Care ei de mult doriia ca să-L vază și nu numai ei ce și toate neamurile, cu ce gură va putea neștine să grăiască cu adevărat bucuriia lor și mai vârtos că dintr-atâția părinți și proroci ai legii vechi, numai ei s-au învrednicit a vedea o mărire ca aceasta? Și de s-au bucurat Simeon bătrânul atâta, văzând pre Mântuitoriul Hristos, numai în scutece mișcând, cât moartea care alt lucru mai groaznic nu poate fi, cu ochii véseli o priviia, dară aceștea carii pre acestaș Domn întru mărire strălucind L-au văzut, ce vor fi făcut și cu ce bucurie să vor fi bucurat și cu ce veselie să vor fi veselit? Încă și sufletele acélia care era închise în sânul lui Avraam, întorcându-se Moisi și spuindu-le lor célia ce au văzut, cunoscându-și ei a fi aproape zioa mântuirii și a răscumpărării lor, cu ce dragoste vor fi așteptat?

Iară de vréme ce acéștia toate sânt puse peste înțelégéré, cu o tăcere oarecaré, blândă și cu o dragoste, cu credință trebuie să le cinstim și să le mărim. Cuvios și trebuincios lucru socotesc a fi, ca să știm la această preaslăvită mărire, acești luminaț proroci, ce cuvinte vor fi vorbit cu Domnul? Că înălțimea féțelor, înălțat lucru, oarece întreba și veseliia măririi, vésel oarece și frumos lucru poftiia. Că așa vedem ce să face și la mésele și ospétele celor mari, că sânt toate voioase și vésele, mâncările, băuturile,

⁶⁸ În ediția din 1888: „Că aceștia erau din toți părinții legii vechi mai aleși și mai mari”.

vorbele, jocurile și cântările: nimic nu iaste de jale sau de întristăciune, ci toate de bucurie și de desfătare.

Cine iaste, dară, acela acum, carele să poată spune mărirea zilei aceștiia, desăvârșit și precum să cade? Că tot ce au fost mai slăvit în légia véche și în cea noao, în ceriu și pre pământ, la arătare a eșit, căci acolo au fost mai marii prorocilor, ai legii vechi și mai marii apostolilor ai legii noao; din ceriu Sfânta Troiță S-au vădit și de pre pământ preasfânta omenire a lui Hristos S-au arătat. Și la această veselie, mare și preaslăvită, mai mult decât trei apostoli, carii au fost mai iubiți, n-au fost chemați.

Să vedem dară și vorba cea de veselie ce au fost. Vorbiia, zice Luca, la 9 capete pentru patimile Domnului, carele era să le îplinească în Ierusalim; adecă vorbia pentru patime, pentru moarte, pentru îngropare, pentru cruce, pentru legături, pentru scuiări, pentru palme, pentru ocări și pentru bătăile, carele era ca să le îplinească în Ierusalim. Deci, dară, au acestia sânt cuvintele céle mari și de veselie, carele să cuveniia să se grăiască la o veselie ca aceasta? Acest fel de vorbă era să se amestece la o bucurie ca aceasta?

Tocma aceasta iaste, că nu trebuie socotită această vorbă, după socoteala lui Petru, pământéște, ci după socoteala lui Hristos, care au urât céle pământéști înaintea căruia nimic mai vrédnic nu era decât pentru mărirea Lui a răbda patemi și ocări; că mai marele judecătoria lumii, Dumnezeu, pentru ca să slobozească neamul omenesc, din robii diavolului, acest preț de răscumpărare mai vârtos au pohtit de la răscumpărătoria neamului omenesc, ca să jărtvească El pentru om, cu moarte amară și plină de ocări, care dar și jărtvă atât au fost de iubită înaintea Lui, cât pentru această jărtvă au ertat toate greșalele din toți vécii cei trecuți și ușile ceriului, céle până atunce încuiate celor răscumpărați, le-au deșchis și lumea au întors-o întru mila Sa cea véche. Că mai mult L-au îmblânzit și L-au milostivit această jărtvă singură, decât precum Îl mâniase răutățile și făr' de legile tuturor oamenilor dintru care putem cunoaște și putem înțelege

că vorba aceasta au fost foarte vrednică unii măriri ca acéia. Că ce lucru iaste mai iubit robului, decât slobozirea lui? Și ce iaste mai drag streinului, decât întoarcerea la moșia sa?

Fiind, drept acéia, înstreinați Moisi și Ilie de atâta vreme de moșia lor de care foarte doriia, ce ar fi putut grăi mai cu dragoste și mai cu dulceață, decât pentru moartea Preotului acestui mare, pentru care moarte să da streinilor întoarcere la moșia lor? Așijderea și Domnul, ce fél de vorbă ar fi avut mai iubită, decât vorba mântuirii și a răscumpărării lumii? Că atâta doriia de păharul acesta a-l bea, cât acea puțină vreme ce mai era să treacă până a-l bea, Îi părea că sânt mii de ani. Căci cu sétia acestui păhar să lucra mântuirea sufletelor omenești, răscumpărarea lumii, stricarea puterii diavolului, înmulțirea credinții, ertăciunea păcatelor și slobozirea sufletelor. Și atâta să bucura de acéstia cât în locul bucuriei ce era înaintea Lui, răbda crucea de-L munciia și bătăile de-L căzniia și spini de-L încrunta și durorile sufletului de-L chinuia, de care chinuri asuda sudorile céle crunte, negândind nimica de rușine. Că de au părut lui Iacov puțin 7 ani a sluji pentru Rahila, logodnica lui, de dragostea ce avea cătră dânsa, dară unui iubitoriu mare ca Acesta, cum nu i-ar fi părut puține muncile și caznele, cu care iubita Lui logodnică o răscumpăra și o curăția pre dânsa cu scăldarea neprețuitului Său sânge și foarte frumoasă, făr' de nici o hulă și întinăciune o făcea.

Drept acéia, nu I-au putut fi mai iubit și mai dulce decât a vorbi de lucrul acela, de carele El mult înseta. Cunoască, dară, acum fieștecarele dintru noi pohta cea nespūsă, bunătatea cea negrăită, mila cea bogată și dragostea cea desăvârșită a iubitorului de oameni Dumnezeu, cu câtă sete au priimit (nu pentru sine, ci pentru noi, viermii cei lepădați) atâtea ostenéle, durori, patime și moarte.

Dară noi, acum, căci să nu priimim pentru dragostea Lui și pentru binele ce ne-au făcut vreo scârbă, măcar cât de mică?

Însă vorbindu-se acéstia și gătindu-se Moisi și Ilie ca să ducă⁶⁹, iară Petru ca să nu să lipsească de o frumoséțe și de o dulceată strălucitoare ca aceasta, zise: „Doamne, bine iaste noao a fi aici; de vei vrea, să facem trei colibi, Ție una și lui Moisi una și una lui Ilie”, neștiind ce zice; că nici un lucru lumesc nu-și aducea aminte, nici de mâncare, nici de băutură, nici de viață, nici de moarte, ci toate lucrurile, încă și de sine uitându-și fiind ca și un beat de dragostea acei frumoșei, numai de aceia înseta, numai aceia poftiia și numai întru aceia a petréce de pururea să nevoia. Iară încăși luând seama vorbei și a poștei lui Petru o aflăm să fie supusă voii dumnezeéști; că au zis: de vei vrea, să facem aici trei colibi, adecă de vei nărăvi.

După aceasta, zice: „Că încă grăind el, iată nor luminat umbri pre ei și iată glas din nor grăind: «Acesta iaste Fiiul Mieu cel iubit, întru Carele bine am voit, pre Acesta-L ascultați. Și tot ceta ce poștește ca să placă Mie, prin credință și prin dragoste să fie una cu Dânsul; că așa, cu Dânsul și printr-Însul să fie plăcut Mie. Și pre Acesta ascultați, că va deșchide voao cale de mântuire și cu crucea va face voao scară spre împărăția ceriului. Pre Acesta ascultați, că El iaste calea și viața și dreptatea, El iaste cuvântul Mieu și înțelepciunea Mea; pre Dânsul, drept aceia, ascultați, iară nu pre lume, nici înșălăciunile șarpelui celui de demult, nici îndămnurile trupului, nici cuvintele fariseului, socotind strălucirea și mărirea luminii care era întru Dânsul și în Moisi și în Ilie și alte minuni, toate câte ați văzut în loc de mărturie»”.

Și iarăș zice că, auzind ucenicii, căzură pre fața lor și să temură foarte. De au adus cuvântul acesta dulce și mângâitoriu al lui Dumnezeu atâta frică, dară groaza judecatoriului ce va face? De îngrozéște așa îndemânarea a ținea légia, dară când va lua seama pentru lenevire celor ce n- au împlinit légia ce va lucra? Și oare pentru ce la o veselie ca aceasta, întru care vrea să arate Domnul mărirea și frumoséția Sa, au adus ucenicilor Săi

⁶⁹ În ediția din 1888: „ca să se ducă”.

frica aceasta? Cu adevărat nu iaste alta fără numai ca să ne învețe pre noi acéia ce iaste scris la al doilea Psalom: „Slujiți Domnului cu frică și vă bucurați Lui cu cutremur”. Că să cuvine omului a să bucura de o bunătate mare și a să téme și a să cutremura de o mărire mare.

Cuviindu-se, drept acéia acéstia amândoa lui Dumnezeu de-a pururea întru toate laudele și măririle Lui, trebuiaște să le avem și să cérem ajutoriul și mila Lui cea bogată. Că fără de mila Lui nimic spre mântuirea sufletelor noastre nu vom putea face; că Înșuși cu nemincioasa gura Lui zice: „Fără de Mine nimic nu puteți să faceți”. Și de vréme ce fără Dânsul nu putem nimica, iară Lui trebuie să-I zicem cu căldură, dintru adâncul inimii, să ne miluiască după marea mila Sa și după mulțimea îndurărilor Sale și să ne descopere ochii sufletului și ai trupului, ca să putem prícepe minunile Sale; să scoată din trupurile noastre, céste de carne, inimile céle de piatră și să ne dea inimă de trup ca să ne témem de Dânsul și să ne rușim de poruncile Lui. Să ne luminéze inimile noastre ca și ale apostolilor, să ne întărească de pururea asupra vrăjmașilor noștri celor văzuți și nevăzuți, să ne îndreptéze pre calea poruncilor Sale și să ne dea sfârșit bun, ca de pururea să fie mărit și proslăvit în vécii vérilor. Amin.

CUVÂNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ LA PREOBRAJENIIA DOMNULUI NOSTRU IISUS HRISTOS*

II

„Luat-au Iisus pre Petru și pre Ioann și pre Iacov, fratele
lui și i-au suit pre dâșii într-un munte înalt deosebi și s-au
schimbat înaintea lor. Și au strălucit fața Lui ca soarele,
iar hainele Lui să făcură albe ca lumina”
(*Matei 17, 1-2*)

De vréme ce soarele cest simțitoriu, când răsare și să
înaltă de pre pământ să face pricină și mijlocitor a
multor bunătăți, că întinzându-și razele luminează pământul și
marea, gonéște și răsipéște toată ceața și negura, încâlzește și
hrănéște toate neamurile dobitoacelor, și, în scurt să zic, toate
le însufléște și le înviază și pre toate împreună le bucură și le
veseléște, dară cu cât mai vârtos Soarele cel de gând al dreptă-
ții, Fiiul și Cuvântul lui Dumnezeu Tatăl, Domnul nostru Iisus
Hristos (pentru carele zice prorocul Malahie la 4 capete: „Va

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește la fila 67.

răsări voao, celora ce vă temeți de numele Mieu, Soarele dreptății”), Carele S-au suit și au răsărit astăzi în muntele Thavorului, întinzând razele și strălucirile mărirei dumnezeirii Lui.

N-ar fi dat viață morților, ca lui Moisi, n-ar fi luminat pre vii, ca pre Ilie, n-ar fi gonit prepusul și cugetul cel potrivnic din mintea apostolilor, n-ar fi înrădăcinat și n-ar fi crescut mai multă credință în inima lor, nu le-ar fi dat să-L cunoască luminat, cum că El iaste Mesia cel adevărat, Hristos și cum că de voia Lui merge spre moarte, neavând vină de moarte și să cunoască cum că numai pre Dânsul să cuvine să-L iubească, iar céialalte toate să le aibă ca niște gunoae. Drept acéia pohtesc pre înțelepția voastră să-mi dați puținică ascultare cu dragoste, ca să înțelegeți de iaste cu cale și de să cuvine să avem și noi dragoste cătră Hristos, ca apostolii.

Vedem la al doilea cap a preaînțeleptului Sirah că învață pre cela ce va vrea să slujească lui Dumnezeu, ce i să cuvine să priimească, zicând: „Fiiule, de vei vrea să te apropii a sluji Domnului Dumnezeu, gătește sufletul tău spre ispită.”. Pentru acéia, dară, trebuiaște céla ce slujaște lui Dumnezeu să aștepte ispitele și războiul vicleanului diavol, iar să nu să deznădăjduiască, ci mai vârtos atunci să aștepte mai mult ajutor și mai multă putere de la Dumnezeu (numai să stea cu credință adevărată, cu nădejde bună și să ție dreptatea și să urméze bunătățile și faptele céle bune), că nu-l va lăsa Dumnezeu să se ispitească preste putința lui, ci fără de zăbavă îi va înceta scârba și ispita o va goni de la dânsul, precum o vedem aceasta luminat că s- au făcut la mulți, în multe locuri. Că, întâi lui Avraam i-au poruncit Dumnezeu să se sue în munte și însuș, cu mâinile lui să junghe și să jertvuiască pre unul născut, iubit, fiul său, pre Isaac.

Oare, n-au fost grea această cérere, ce au pohtit Dumnezeu de la dânsul? Oare, n-au fost mare și nesuferită durere de inimă aceasta? Iară văzându-i Dumnezeu credința și cum că n-au lenevit, nici au zăbovit a o face aceasta, îndată i-au rădicat întristarea și scârba, prin mijlocul îngerului, zicându-i: „Avraame, Avraame, nu pune mâna ta pre copil”.

Și norodul cel jidovesc cât necaz petrecea în Eghipet, fiind robiți în mâinile lui faraon; iar pentru ca să-i mântuiască Dumnezeu din scârbe, câtă putere nebiruită au arătat cu céle 10 rane, prin mijlocul lui Moisi. Așijderea și dreptul și mult pățimașul Iov, ca într-o clipă de ceas au pierdut, nu numai mulțimea dobitoacelor, casele, feciorii, fétele și toată avuția ce avea, ci și trupul lui s-au umplut de bube și de viermi și zăcea într-un gunoiu. Iar pentru căci au răbdat ispitele cu mare vitejie de inimă, fără de zăbavă i-au dat Dumnezeu îndoit célia ce au pierdut.

Însă, cu acéste vorbe ce am zis, socoteala noastră nu iaste alta, făr'numai ca să arătăm taina de astăzi a Schimbării Féții lui Hristos, cu carea au dat mare ajutor apostolilor la nevoia necredinții, ce era să cază. Că văzând apostolii pe Hristos într-atâta lipsă și sărăcie, cât nici capul nu avea unde să și-L pléce și într-atâta smerenie de margine și într-atâta hulă, ce-I făcea jidovii, să turbura în cugetul lor, ca niște oameni proști ce era; și pentru acéia au început a nu-L créde, socotind cum că nu va fi acesta Mesia cel adevărat și mai vârtos că peste puține zile era să moară cu moarte necinstită.

Drept acéia, ce alt ar fi trebuit la această nevoe a necredinții, fără numai ajutor de la Fiiul lui Dumnezeu, de la Hristos, Carele cu adevărat le- au dat mare putere și mare ajutor. Că i-au suit într-un munte și S-au schimbat înaintea lor arătându-le lumina dumnezeirii Lui (pre cât era cu puțință să vază cu ochii omenești), luminând și mărint firea cea omenească cé era îmbrăcat, care lumină s-au vărsat și pe hainele Lui, ca să dea cu aceasta apostolilor o îndrăzneală și un ajutor mare și să-i adevéze și să-i încredințeze cum că Acest sărac și smerit la védere, Carele era hilit pentru multa a Lui smerenie, măcar că peste puține zile Se va da legat în mâinile jidovilor să Se hulească, să Se batjocorească, să Se scuipe, să Se bată cu palma peste obraz, să Se muncească, să Se rănească și la cea de apoi să Se și răstignească ca un făcătoriu de réle. Iar să nu socotească că iaste numai om singur,

ci iaste și Dumnezeu desăvârșit și adevărat și pentru aceasta S-au schimbat înaintea lor.

La 3 lucruri trebuia mare ajutor apostolilor, ca să scape de nevoia și de ispita cea mare a necredinții: întâi să cuveniia să creadă cum că Hristos iaste adevăratul Mesia; a dooa, văzându-L pre cruce, mort, le trebuia ajutor să nu-și piarză credința, nici să socotească cum că acesta nu iaste Dumnezeu; a treia, să le dea pricină să-L iubească cu dragoste fierbinte. Deci, la acéste câte tréle să véde astăzi cum că au dat Hristos cu schimbarea feții Lui mare ajutor apostolilor, pentru ca să-L cunoască că El iaste Mesia cel adevărat și pentru acéia le aduce trei marturi, vrédnici de crezut: pre Moisi, pre Ilie și pre Tatăl Lui cel ceresc. „Și iată – zice evanghelistul – să arată lor Moisi și Ilie, grăind cu Dânsul de eșirea Lui, carea vrea să se plinească în Ierusalim”. Și Tatăl, cu glas Îl mărturiséște din nor: „Și iată glas din nor zicând: Acesta iaste Fiul Meu cel iubit, întru Carele bine am vrut, pre Acesta ascultați”.

Și pentru ca să le ajute apostolilor să nu iasă din credință, văzându-L pre cruce, zice mai înainte că vorbéște cu Moisi și cu Ilie pentru moartea cea de pe cruce, carea vrea să ia, pentru ca să-i facă după cum am zis, să-L iubească cu dragoste fierbinte și pentru acéia au descoperit puțintel slava dumnezeirii Lui, cu carea au mărit firea cea omenească și va să mărească și pre sfinții Lui, la a dooa venire.

„Și să arată lor Moisi și Ilie, grăind cu Dânsul”. Minunată vorbă și alése soții are astăzi Hristos, cu adevărat și i să cuveniia să aibă soții ca acéstia, pentru că Hristos iaste Mesia, că Moisi iaste făcătoriu de lége, Ilie iaste proroc mare; Hristos iaste Mântuitoriul lumii. Moisi iaste mântuitoriul jidovilor, Ilie va să fie mântuitoriul celor drepți, mai nainte puțin de judecată. Hristos iaste Dătător de lége, Moisi învățător de lége și Ilie râvnitor de lége.

Vedeți, dară, ce soții alése are și cum să aseamănă în oarecarele⁷⁰: Moisi au murit, Ilie n-au murit. Și oare ce poate fi aceasta,

⁷⁰ În ediția din 1888: „cum să aseamănă în oarecare chip”.

de s-au însoțit Hristos cu un drept din cei morți și cu un drept din cei vii? Pentru căci la judecata cea viitoare vor să se judece viii și morții și vor să se veselească la împărăția ceriului câți vii vor fi dreți și câți morți vor fi dreți. Și de vreme ce taina aceasta de astăzi, a schimbării lui Hristos închipuiaște și iaste ca un aravon aceii mării ai împărăției ceriului, pentru aceasta au adus la mijloc unul din cei morți, pre Moisi și unul din cei vii, pre Ilie. Și cum că vor să vie la împărăția ceriului, împreună, viii și morții ni-o adeverează fericitul Pavel, la 15 capete cătră corintheni, zicând: „Toți nu vor adormi, iar toți ne vom schimba de trupul acest stricăcios și ne vom face nestricăcioși”.

„Și să arată lor Moisi și Ilie”. Oare pentru ce? Pentru patru lucruri: una pentru ca să scoată de la norod acea socoteală mincinoasă, ce avea asupra lui Hristos, că unii îi zicea că iaste Ilie, alții îi zicea că iaste Ieremia sau, unul din proroci; a dooa, pentru ca să cunoască jidovii cum că Hristos nu iaste împotriva legii lui Moisi și pentru aceasta stă cu dragoste de vorbește cu singur făcătorul legii, cu Moisi și cu râvnitorul legii, cu Ilie; a treia pentru ca să se arate cum că iaste Domn și Stăpânitor al vieții și al morții și stăpânește pe cei vii și pe cei morți și, când îi chiamă, vin, precum adeverează poeticul la un tropar de astăzi de la a opta peasnă zicând: „Ca Celuia ce stăpânești ceriul și împărățești pământul și domnești cele dedesupt, au stătut înaintea ta Hristoase, de pre pământ apostolii, iar ca de la ceriu Thesviteanul Ilie și Moisi din cei morți”; a patra, să vază apostolii în ce chip au cinstit pre acești 2 proroci, pre Moisi, căci avea mare blândete și pre Ilie, căci avea mare râvnă spre credință, pentru ca să se asemene și lor, să fie blânzi și râvnitori, acolo unde vor vedea că iaste în nevoie credința și închinăciunea lui Dumnezeu.

Și pentru acéste 4 pricini, ce am zis, au adus la mijloc pre Moisi și pre Ilie. Iar mai vârtos să zic că i-au adus pentru ca să mărturisească apostolilor cum că iaste Mesia, măcar că n-ar fi trebuit această mărturie să o aducem la mijloc fiind mărturia Tatălui din ceriu mai vrednică decât a prorocilor: „Și iată glas din

nor zicând: Acesta iaste Fiiul Mieu cel iubit, întru Care bine am vrut; pre Acesta ascultați”.

O, ce mărturie credincioasă și adevărată iaste aceasta! O, ce bunătate și fericire au câștigat acei ce au ascultat pre cel mărturisit și au urmat lui, după porunca Părintelui celui ceresc! Că adevărat, de s-au și pedepsit într-această lume puțin, după cum zice preaînțeleptul Solomon, iară cu mari bunătăți și fericiri s-au dăruit: „Căci Dumnezeu i-au ispitit pre dânșii și i-au aflat Luiși vrédnici, ca aurul în ulcea i-au lămurit pre ei și ca o jărtvă de ardere, întreagă i-au primit pre ei.”. Puțin au ostenit, adevărat, iară mare plată au luat. În scurtă vréme au fost în scârbe, iară în vréme nesfârșită să vor bucura, că nu-s vrédnice patemile vremii de acum cătră mărirea cea viitoare, după cum zice fericitul Pavel.

Și iată, glas din nor zicând: „Acesta iaste Fiiul Mieu cel iubit, întru Carele bine am vrut; pre Acesta ascultați”. Oare, acest cuvânt ce zice Tatăl: „Pre Acesta ascultați”, numai apostolilor să fie zis să-l asculte, au și noao? Mie mi se pare să-l fie zis și noao să-L ascultăm, de vréme ce ne ținem creștini și ucenici ai lui Hristos. Acuma, dară, trebuie să înțelegem întâi lucrarea acestui cuvânt: „Ascultați”, ce va să zică, apoi cêlélalte le vom înțelege prea lesne. Acest „ascultați” aici nu să înțelege cuvântul cel gol, ce iase din gura omului și-l ascultăm cu urechile, căci acela nu să numéște ascultare, ci auzire, ce să înțelege sfârșitul faptului, adecă ca cum am zice unii slugi: du-te de fă, iată ce și el auzind cuvântul să supune ascultării și merge de face. Așa și Dumnezeu Tatăl ne zice noao: „Pre Acesta ascultați!, adecă ca ce ne va porunci Hristos să facem, să ne supunem ascultării și să săvârșim lucrul după pohta lui, pentru binele nostru.

Să vedem dară acum de ținem porunca lui Dumnezeu și de ascultăm pre Hristos la céle ce ne învață. Eu socotesc să fim departe de acea ascultare, cât e ceriul de pământ; pentru căci Hristos zice la Ioan în 14 capete: „Cela ce are poruncile Méle și le păzește pre iale, acela iaste cela ce Mă iubéște”.

Acuma dară, de vom zice că iubim pe Hristos, să vedem care poruncă a Lui ținem.

Hristos zice: „Scârbe veț avea în lume”. Noi nu pohtim să avem nici o scâră, iar de și avem vreo scâră, o avem pentru căci nu ni să împlineste pohta, iar nu pentru dragostea Lui.

Hristos zice: „Pacea Mea o dau voao”, iar noi nu dea Dumnezeu să avem pace între noi, ce ne turburăm pururea, pentru fieștece, ca valurile mării când le suflă vântul.

Hristos zice: „Nu judecareți, ca să nu vă judecați”, iar noi de-a puteria fi nu iaste nici zi, nici ceas să nu judecăm de rău, nu numai pre cei ce-i știm ce și pre cei ce nu-i știm.

Hristos zice: „Precum pohtiți voi să vă facă voao oamenii, faceți și voi lor”. Noi pohtim să ne cinstească toți, să ne dea toți pocloane și daruri, să ne laude, să ne fericască, să ne grăiască de bine, să facă toți după pohta noastră, să nu ne stea nimenea împotriva, nici să ne zică nimica, de am face verce rău; iară noi pohtim să osândim pre toți, să nu dăm nimănui nimica, să nu facem nimăruu nici un bine, nici să se folosească nimenea de noi. Pre toți îi hulim, pre toți îi grăim de rău, pre toți îi pârâm, pre toți îi luom în răs și în batjocură, tuturora le zicem că sânt nebuni și fără nici o socoteală numai pre noi înșine, voiu cuteza a zice, ne facem mai înțelepți și decât Dumnezeu și nu ne aducem aminte că înțelepciunea lumii aceștiia iaste nebunie înaintea lui Dumnezeu.

Hristos zice: „Poruncă noao vă dau voao, ca să iubiți unul pre altul”, iar noi ne urâm și ne căutăm ponciș unul altuia, ca când ne-am fi ucis părinții, sau ne-am fi făcut alt rău, ceva.

Hristos zice că: „Cine să va rușina de Mine și de cuvintele Méle într- această rudă prea curvare și păcătoasă și Fiiul omenesc să va rușina de el, când va veni întru slava Tatălui Său, cu îngerii cei sfinți”, iară noi nici de Dânsul ne rușinăm, nici cuvintele Lui le ținem în seamă, ca o nimica, nici céle ce ne învață spre folosul și mântuirea sufletelor noastre le păzim, ci aflăm pricini și zicem că nu putem să le facem acéstiia ce ne învață Hristos,

că nu ne dă îndemână, căci avem case gréle și vrémea nu ne slujaște, că suntem supuși supt jugul păgânului și avem nevoi multe și supărări de toate părțile. Dară, célia ce pohtim noi, cum le putem face toate, deplin, făr' de nici o zăticneală?

Pre Dumnezeu nu vom să-L ascultăm, la céle ce ne învață să facem, pentru binele și folosul nostru cel sufletesc, ce ne par, învățăturile Lui gréle și réle și pentru aceia nu-L cinstim, ca când ni-ar fi vrăjmaș de moarte. Iar pre oamenii cei ce nu să tem de Dumnezeu, nici să rușinează de féțele omenești îi ascultăm la céle ce ne învață să le facem, spre pierzarea sufletelor noastre și spre necinstea noastră și spre a ne cleveti toți și a ne blestema pentru nedreptățile ce facem; și priimim învățăturile lor cu dragoste și le facem cu mare pohtă și ne bucurăm de iale, ca de mare avuție și-i laudăm cătră toți, ca pre niște priiateni și făcători de bine și-i cinstim pentru căci ne răpun sufletele, cu învățăturile lor, mai vârtos decât pre Dumnezeu, Carele poftéște pre toț oamenii să se mântuiască.

Hristos zice: „De pe aceasta vor cunoaște toți că-Mi sânteti ucenici, de veți avea dragoste între voi”, iar noi ne pizmuim, ne zavistuim, ne pohtim răul unul altuia și mijlocim în tot chipul să ne păgubim unul pre altul, nu numai de avére, ci mai vârtos de cinste; și facem cu aceasta păcat împotriva Duhului Sfânt. Dară, Dumnezeu n-au făcut lumea numai pentru-un om, ci pentru toți, nici împărăția ceriului pentru unul, ci pentru noi toți. Că de ar fi făcut Dumnezeu lumea numai pentru un om, ce ar fi trebuit să mai facă și pre Eva și apoi să-i blagoslovească și să le zică: „Créșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și domniți pre dânsul”, iar de și iaste cineva să arate dragoste cătră altul, iaste mincinos și viclean, că o face au de vreo frică, au de vreo rușine, au pentru vreun câștig rău.

Hristos zice: „Dați ale chesariului, chesariului și ale lui Dumnezeu, lui Dumnezeu”, iar noi nici mai-marilor noștri, atâta celor biséricești, cât și celor mirenești, nu le dăm căzuta cinste, nici lui Dumnezeu, nici ne supunem lor cu dreptate, ci

cu viclenie și cu răutate și în loc de a-i iubi și a ne cuceri lor, noi îi grăim de rău și-i ponosluim. Dară, să vedem ce zice Dumnezeu pentru dânșii la cartea Eșirii, la 22 capete: „Pre dumnezeii tăi să nu-i grăești de rău și pre boiariul norodului tău să nu-l vorbești de rău”. Tâlcuitorii *Sfintei Scripturi* înțeleg să fie Dumnezeu arhieriei, păstorii și dascalii bisericii; boiariul norodului înțeleg a fi împărații, domnii și judecătorii.

Acuma, dară, asupra a căroră pornim limba noastră cea blestemată și grăim de rău, al căroră cinste rădicăm, al căroră nume ocărâm? Pre sémne al arhieriei, al domnilor și al stăpânilor noștri, pentru carii ne poruncéște Dumnezeu să nu-i grăim de rău, iar noi fără de nici o socoteală punem gura noastră, după cum zice David, la ceriu, cu atâta semeție și obrăznicie, neaducându-ne aminte nicidecum de osândă. Și pentru căci iaste cugetul nostru viclean și înaintea lui Dumnezeu și înaintea oamenilor, pentru acéia petrécem o viață blestemată și turburată, o viață plină de frică și de urâciune, plină de nevoe și de necazuri.

Și iată, dară, că ne vădesc lucrurile și faptele, că nici ascultăm pe Hristos, nici Îl iubim, că de L-am iubi am face poruncile Lui; ci umblăm de capetele noastre, făcând fieștecarele ce ni să pare și ce ne place, neaducându-ne aminte nici de moarte, nici de judecată și de nu ne vom îndrepta cu adevărat, vom să greșim și vom să mérgem răului.

Drept acéia, iubiții miei, trebuie să facem mintea noastră muntele Thavorului, ca să vie Lumina adevărată să o vedem cu ochii cei de gând ai sufletului, să ne arătăm și noi cu osârdie în dragostea lui Hristos, ca apostolii, să ne asămânăm lui Moisi și lui Ilie, râvnitori și nelenevoși în poruncile lui pentru ca să ne putem sui și noi, împreună cu Hristos, în mintea cea oblăduitoare a sufletului să vedem cu gândul slava acéia și norul cel luminat și să auzim glasul cel părintesc: „Acesta iaste Fiiul Mieu cel iubit” i proci. Și la cea de pe urmă să ne învrednicim să împărțim împreună cu El.

Așa, Stăpâne Hristoase, Te rugăm noi, ticăloșii și nevrédnicii robii Tăi, Cari ne-ai răscumpărat cu preascump sângele Tău din mâinile vrăjmașului celui viclean să Te milostivești pentru mulțimea îndurărilor Tale, să luminezi ochii sufletelor noastre cei întunecați, cu lumina cunoștinții Tale și să aprinzi în inimile noastre céle împietrite văpaia dragostei Tale și să ne învrednicești cu darul Tău să Te ascultăm și să facem cu pohtă câte ne poruncești și să Te iubim din tot sufletul, aici într-această viață ticăloasă și plină de scârbe; iară în cea viitoare să ne învrednicești mării și luminii slavei dumnezeirii Tale, ca de pururea să Te mărim, împreună cu făr' de început Părintele Tău și cu Preasfântul și bunul și de viață începătoriul Tău Duh, în veci nesfârșiți. Amin.

CUVÂNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ LA PREOBRAJENIIA DOMNULUI NOSTRU IISUS HRISTOS*

III

„Și iată glas din nor zicând: «Acesta iaste Fiiul Mieu
cel iubit întru Carele bine am vrut; pre Acesta ascultați!»”
(*Matei 3, 17*)

N-au văzut pământul alt lucru mai slăvit, decât acest
de astăzi, nici au cunoscut lumea, ceasta văzută, altă
minune mai luminată. Fiiul și Cuvântul lui Dumnezeu, Carele
au făcut sémne și minuni nenumărate, n-au făcut altă faptă
mai presus decât El, sau asemenea. În vârful muntelui Thavoru-
lui au avut să arate apostolilor prealuminata slava dumnezeirii
Sale. Drept acéia Ș-au schimbat și fața și chipul și într-o clipă de
ceas S-au arătat precum era, mai înainte de véci, împodobit cu
toate frumusețile ceriului, luminat cu toată lumina dumnezei-
rii. Razele ce eșia din dumnezeiasca Lui față biruia strălucirile
soarelui și albiciunea hainelor Lui întrecea strălucirile luminii.
Moisi și Ilie, mai aleșii prorocilor era mărturii acestui preaslăvit

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește la fila 138.

lucru și privitori ai neapropiatei măririi era Petru, Iacov și Ioann, mai marii apostolilor. În ce chip de nor luminat ce umbriia și muntele și pre apostoli, S-au arătat Duhul Sfânt; și pentru ca să cunoască fieștecarele cum că să afla toată Sfânta Troiță la acest lucru preaslăvit, Părintele cel făr' de început au adevărit cum că iaste de față, cu cuvintele ce au zis cătră apostoli: „Acesta iaste Fiiul Mieu cel iubit, pre Acesta ascultați”.

O, fericiț ochii apostolilor carii s-au învrednicit de au văzut mărirea aceștii înfricoșate înfrumusețări! Că ce taine nu să închiiaie întru acest lucru preaslăvit, sau ce învățături sufletești și mântuitoare nu ne dă această înfrumusețare a Mântuitorului! Nu ajunge cunoștința omenească să le priceapă, nici minte îngerască să le cuprinză.

Și pentru aceasta, cunoscându-mă și eu nevrédnic și departe de toată știința, nu îndrăznesc să întru întru atâta adâncime și cinstind taina acéasta a dumnezeștii înfrumusețării, cu cap plecat și cu cuciarnică tăcere trec cu cuvântul, spre puținică învățătură, carea socotesc să fie foarte folositoare de suflete și mântuitoare la ceia ce vor să asculte cu dragoste.

Mă uit la această dumnezeiască și înfricoșată înfrumusețare, când Părintele cel fără de ani cu glas viu, de sus, au mărturisit cum că acest înfrumusețat Iisus iaste Fiiul Său cel iubit. Altă învățătură nu să véde ca să fie dat apostolilor celor ce era de față, fără numai aceasta să-L asculte: „Pre Dânsul ascultați”. Nu le-au zis să laude pre Fiiul Său, nici să-L slăvească, nici să mărească lucrurile Lui, nici să-I propoveduiască numele, nici să se minunéze de învățătura Lui, nici să-ș răpue viața lor pentru Dânsul, nici să rabde scârbe, necazuri, nevoi și altele ca acéștia, asemene; ce numai să fie ascultători, să aibă ascultare, să suppuie voința lor supt voia Acestuia unuia singur născut, Fiiului Său, Carele să înfrumuseța. „Pre Dânsul ascultați”.

Și, cercând cu denadinsul, ca să înțeleg pricina, am cunoscut din *Sfânta Scriptură* și din cea véche și din cea noao și de la dumnezeștii dascalii cum că această poruncă iaste foarte tainică și nu

să putea să dea apostolilor alta mai iscusită, mai folositoare și mai de suflet mântuitoare decât aceasta, adecă decât ascultarea.

Și pricina iaste că cine are ascultare, acela are împreună și toate darurile și toate bunătățile; acela iaste întreg la minte, acela iaste răbdătoriu, acela iaste smerit, acela iaste blând, acela iaste ertătoriu, acela iaste iubitoriu de streini, cuciarinic, pacinic și, în scurte cuvinte, acela iaste lăcașul tuturor bunătăților și vasul tuturor darurilor. Și cum că iaste adevărul așa, o dovedește dumnezeiasca Evanghelie.

Povestéște evanghelistul Ioan Evanghelistul la capul cel dintâi cum că, văzând Ioan Botezătoriu pre Hristos mergând cătră dânsul, fiind cu totul plin de bucurie pentru darul ce lua, au început a mărturisi înaintea tuturor și a zice: „Iată Mielul lui Dumnezeu, Carele rădică păcatul lumii”, la care cuvinte ale lui Ioan stau de să miră dascalii biséricii.

Oare, pentru ce fiind atâtea păcate în lume, carele trebuia să se știargă de Fiiul lui Dumnezeu, n-au zis: Carele rădică păcatele lumii, ci „păcatul”. Și, iară, zicând „păcatul”, nehotărât, care era acel păcat al lumii ce vrea să-l pierză Hristos și să lase cialialalte?

Dumnezeescul Theofilact, tălmăcind acest cuvânt al *Evangheliei* zice că păcatul lumii iaste neascultătoarea prea caré au rădicat-o Domnul de la mijloc, făcându-Se pre Sine ascultătoriu până la moarte; au numit-o Ioann păcatul lumii, ca când n-ar fi fost alt păcat mai mare în lume decât neascultarea. Și au zis păcat, iar nu păcate, pentru căci numai întru acéia singură neascultare să cuprinde toate păcatele.

Drept acéia, zicând cum că păcatul acela l-au șters Domnul nostru arată cum că au șters împreună toate și céliialalte păcate; și de vréme ce cu împotriva s-au vindecat împotrivirea, după cum zice Theofilact, adecă neascultarea lumii cu ascultarea lui Hristos, urmează făr' de nici un prepus că precum neascultarea iaste începutul și rădăcina tuturor păcatelor, așa și ascultarea iaste izvorul și mumă tuturor bunătăților. Pentru acéia Dumnezeu Tatăl pre dreptate au dat apostolilor numai această poruncă a

ascultării în vremea înfrumusețării, pentru căci întru dânsa să alcătuesc toate bunătățile și toate darurile.

Și-mi adeverez mai mult cuvântul mărturiia lui Iacov frațele Domnului la al doilea cap, zicând cum că Avraam, când au mers să junghe pre fiu-său pre Isaac, numește jărtva acéia lucruri – Iacov o zice multe –; jărtva era una, iar nu multe. Deci și lucrul unul era, iar nu multe și să cuveniia să o zică cu număr de unul, iar nu cu număr de mulți. Taina iaste aceasta; lucrul acesta al jărtvei lui Avraam era lucrul ascultării și de vreme ce unde iaste ascultarea acolo sânt adunate toate bunătățile, acolo sânt toate lucrurile céle bune. Pentru acéia cu cale au zis Iacov cum că Avraam s-au îndreptat din lucruri, iar nu din lucru, pentru căci înaintea lui Dumnezeu i s- au socotit ascultare, nu ca o bunătate, ci ca multe bunătăți, atâta iaste de minunată, atâta-i de aleasă și dumnezeiască bunătatea ascultării.

Pentru acéia și Duhul Sfânt, la cartea cea dintâi a Împăraților, în 15 capete zice: „Mai bună iaste ascultarea decât jărtvele”. Mai bine place lui Dumnezeu ascultarea decât jărtvele, pentru căci cine jărtvuiăște, aduce lui Dumnezeu lucru strein, iar cine-l ascultă supune voința sa lui Dumnezeu și slobozeniia, dintru care ascultare ce altă jărtvă poate să se afle mai plăcută lui Dumnezeu? Și dumnezeescul Efrem, la cuvântul ce face pentru ascultare zice: „O ascultare poate mai mult decât toate bunătățile”.

Și pentru aceasta vedem, atâta în *Scriptura véche*, cât și în cea noao, cum că câți s-au arătat ascultători lui Dumnezeu, toți au câștigat și plată mai aleasă.

Lui Noe i-au poruncit Dumnezeu să facă chivotul și l-au făcut, fără de a-și prepune altceva rău în gândul lui, sau deșert.

Lui Avraam i-au poruncit, zicându-i: „Eși din pământul tău și din rudeniia ta și te du în pământul în carele îți voi arăta” și nimic nu s-au îndoit.

Iară lui Avraam, a dooa oară, i-au poruncit să junghe pre fiu-său, pre Isaac și nimic nu s-au întristat, ci cu bucurie au priimit porunca.

Lui Isaac, că s-au supus ascultării și au priimit să jărtvuiască pentru dragoste lui Dumnezeu și nu s-au temut.

Lui Moisi i-au poruncit să meargă în Eghiptet să mântuiască pre norodul lui Israil din robie și măcar că era făicav la limbă și vedea și multe împiedecări, fiind la mijloc împărat tiran și crud la inimă, iar nu s-au îngrijit.

Lui Petru i-au poruncit Hristos să umble pre ape și vedea că iaste lucru cu nevoe și cu neputință, iară n-au eșit din poruncă. Pavel, mergând pre cale și căzând jos de pre cal de frica videniei ce au văzut, au zis: „Doamne, ce poruncești să fac?” și ce i-au zis glasul au ascultat, neîndoindu-se.

Și pentru acéia, aceștia toți s-au cinstit, s-au lăudat și s-au mărit înaintea lui Dumnezeu și au luat dar pentru ascultarea lor; că Noe s-au arătat mântuitor lumii; Avraam s-au făcut părinte a multe neamuri; Isaac s-au făcut fiu blagosloveniei și închipuirile lui Hristos⁷¹; Moisi, căpetenie lui Israil și iubit lui Dumnezeu; Petru s-au făcut verhovnic apostolilor, căruia i s-au încredințat și chieile împărăției ceriului și Pavel, dascal limbilor, vas ales și văzătoriu cereștilor bunătăți.

Și nu numai aceștea, ci toți câți s-au suppus ascultării lui Dumnezeu și mai nainte de lége și după lége, s-au făcut fii darului și să bucură cu îngerii întru împărăția ceriului.

Acuma, dară, o poruncă folositoare ca aceasta și mântuitoare iaste, cineva din noi să o păzească? Noi, toată zioa și la rugăciuni și la împreunări și la vorbe și la fieștece lucru al nostru, chiamăm pre Dumnezeu și-L numim Domn. Și de-L numim Domn și Stăpân, unde ne iaste supunerea ce arătăm, ca niște slugi la Domnul nostru? Sluga face voia domnului său, dară noi care voe facem, acestui Domn al nostru? Care din poruncile Lui păzim? Care dragoste avem cătră Dânsul și ce cinste Îi facem? O zice însuș Dumnezeu, prin rostul Malahiei, la capul cel dintâi:

⁷¹ În ediția din 1888: „Isaac s-au făcut fiu blagosloveniei și închipuirii lui Hristos”.

„Și de sânt Eu Domnul, unde iaste frica Mea?”. Cine iaste din voi, să se teamă de Mine, să Mă cinstească, să se rușineze de Mine?⁷². „Nu iaste, până la unul-zice David la Psalm 3, toți s-au abătut împreună, netrăbnici s-au făcut; nu iaste cel ce face bunătate, nu iaste până la unul”.

Drept acéia, nu iaste minune de nu ne ascultă nici pre noi fiii noștri, nici ni să supun slugile și patemile noastre, carele în toate zilele oștesc asupra sufletului; iaste aceasta dreaptă judecată a lui Dumnezeu.

Zice fericitul Pavel la capul cel dintâi cătră romani, stih 29: să fim plini de toată nedreptatea⁷³, cu curvie, cu vicleșug, cu

⁷² Urmează o cruce și o mențiune marginală: de la acest semn treci list. 133. Textul ce urma să înlocuiască finalul didahiei – în ipoteza în care domnul s-ar fi aflat de față – ocupă în întregime f. 159 din ms. A: Că cela ce se teme de Dumnezeu – zice Ioan cel cu rostul de aur –, nu iscodéște, ce crede, îmblânzeste, jărtvuiăște, cinstește, mărește, cântă și laudă. Însă precum nu lipsesc împăratului ostași credincioși, așa nu lipsesc nici lui Dumnezeu fii cucernici, carii să tem de el și-l cinstesc, dintru care fii cucernici și credincioși, cel mai ales ești măriia-ta, preainălțate doamne, carele mai mult decât toți te temi de Dumnezeu, de vrème ce mai mult decât toți te închini lui și-l ascuți mai mult decât fieștecarele, îl cinstești și-l lauzi. Pentru măriia-ta putem zice acéia ce zice Dumnezeu pentru David: „Înălțat-am pre cel ales din norodul meu. Aflat-am pre David sluga mea; cu unt sfânt l-am uns pre el”. Măriia-ta ești cel ales din zece mii, după cum zice *Scriptura*, carele cu faptele tale céle bune cinstești pre Dumnzeu cu facerile de bine îl îmblânzești și cu multa-ți credință mărești și lauzi numele lui cel sfânt. Drept acéia, precum pentru David s-au făgăduit să-l înalțe mai vârtos decât împărații pământului să-i păzească în vécii vérilor semenția lui și scaunul lui ca zilele ceriului, așa mâna lui cea prea putérnică va fi pururea, spre paza domniei tale; va tăia de la fața ta pre vrăjmașii tăi, va înfrânge pre cei ce te urăsc și va păzi în véci semenția ta și scaunul tău. Că voia celor ce să tem de el va face – zice David – și rugăciunea lor va auzi și-i va mântui pre dânșii. Acestui dar să va învrednici și fieștecarele din voi, feții miei, de veți asculta cu cucerie și cu dragoste glasul prietenului celui fără’ de ani și veți face învățăturile înfrumusețatului Hristos, Fiiul său, al căruia darul și mila cea bogată rugăm pururea să fie spre mântuirea sufletelor voastre. Amin.

⁷³ În ediția din 1888, acest pasaj este următorul: „Fraților, precum n-au adevărit păgânii, a avea pre Dumnezeu în cunoștință, așa i-au dat pre ei Dumnezeu întru minte nepricepută a face cele ce nu se cad, plini a fi de toată

lăcomie, cu răutate, pline de zavistie, de ucidere, de price, de înșălăciune, de nărav rău; să fim șoptitori, clevetnici, urâț de Dumnezeu, ocarnici, mândri, semeți, aflători de réle, la părinți neascultători și, în scurte cuvinte, să fim robi lumii, trupului și diavolului, pentru căci, cunoscând pre Dumnezeu, nu-L cinstim ca pre un Dumnezeu, nu-L ascultăm ca pre un Domn, nu ne supunem Lui, ca unui Stăpân; și cum că iaste adevărul așa, adeverează-o dragostea și unirea ce avem.

nedreptatea, de curvie, de viclenie, de lăcomie, de răutate, plini de pizmă, de ucidere, de sfadă, de înșelăciune, de năravuri rele, șoptitori, grăitori de rău, urători de Dumnezeu, ocărători, măreți, trufași, aflători de réle, de părinți neascultători, fără minte, neîmpăcăcioși, fără dragoste, fără milostivire”. Care în scurte cuvinte, zicem fiilor, să nu fim robi lumii, trupului și diavolului, și de vreme că pre Dumnezeu Îl chiemăm și-L numim Domn și Stăpân, să-L cinstim dar ca pre un Dumnezeu, să-L ascultăm ca pre un Domn, pentru că judecata lui Dumnezeu este după dreptate asupra celora ce fac fapte rele și nu se pocăesc. Iar de ne vom supune ascultării lui Dumnezeu, ca să lăsăm tot felul de păcat și să urmăm Lui și să-L ascultăm cu râvnă, precum apostolii, ne vom învrednici și noi aici de vom petrece viață liniștită, iar acolo, de vom vedea și noi dumnezeiasca Lui strălucire, a Căruia slavă și stăpânire este în veci nesfârșiți. Amin”.

CAZANIE LA ADORMIREA PREASFINTEI NĂSCĂTOAREI DE DUMNEZEU*

I

Pohta și dragostea ce văz la această cinstită și sfântă adunare mă îndeamnă și neștiind a vorbi, măcar că vorba mea nu iaste vrédnică niciodată ca să îndulcească cu vreun mijloc auzirile ascultătorilor, iar încăș Domnul Hristos, Carele au săturat cu 5 pâini 5.000 de suflete și au îndreptat sărăciia și neputința ucenicilor Lui cu bogăția darului Său, Acelaș și înaintea dragostei voastre, prin mijlocul vorbelor méle céle neritoricite va întinde masă duhovnicească.

De multe ori au stătut în socoteala mea, ca doară aș putea afla ceva nou să zic întru cinstea și lauda Preasfintei Născătoarei de Dumnezeu și pururea Fecioarei Mariei, dară n-am putut afla nimica. Nu doară că nu sânt cuvinte multe și de multe feliuri de vorbe a să grăi întru lauda mărireii ei, ci pentru că fiind mintea mea turburată de norul neștiinții și mai vârtos întunecată de socoteala dumnezeestilor și prealuminatelor ei daruri, îmi înfruntez și-mi ticăloșesc nevredniciia și neștiința învățaturii

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește pe verso-ul filei 14.

méle. Că de vréme ce cei învățați și pedepsiți întru bunătăți stau de să miră de mărirea ei, dară eu, cel neînvățat și departe de toate bunătățile, ce voi face?

Drept aceia dară, îmi caut și făr' de voia mea a conteni de a mai iscodi să aflu înălțimea fecioriei ei, întru caré acu anevoe să sue gândurile omenești și adâncimea darurilor ei, carele nu să pot vedea lesne nici cu ochii îngerești, ci numai cu acel tituluș ce i s-au dat mai nainte de toț vécii de la Părintele cel fără de început și vécinicul Dumnezeu, prin mijlocul îngerului Gavriil. Acela și eu cu cucerie și cu multă frică îl voi zice, întru lauda și cinstea ei: „Bucură-te céia ce ești plină de dar, Domnul e cu tine”. Că mai mare și mai lăudat și mai cinstit tituluș decât acesta nu s-au dat din véci, nimănu, nici să va da până în véci, fără numai ei; că au aflat har înaintea lui Dumnezeu, care n-au aflat alta niciodată, după cum i-au zis îngerul. Iară de să va și afla și vreun (periergos), adecă prepuitoriu să zică cum că acéste cuvinte, de nu cu acest mijloc, iar într-alt chip s-au zis și la alții, precum să véde în multe locuri ale *Sfintei Scripturi*, că întâi la al patrulea cap al *Facerii* zice pentru Avel: „Că căută Dumnezeu asupra lui și asupra darurilor lui”; pentru Enoh: „Și fu, zice, bine plăcut lui Dumnezeu și nu să afla pentru că l-au mutat pre dânsul”; pentru Noe: „Că au aflat har înaintea Domnului Dumnezeu și-l păzi de potop”; pentru Avraam: „Că crezu, zice, pre Dumnezeu și i să socoti lui întru dreptate și-l făcu părinte a multe neamuri”; pentru Iosif: „Că era Domnul cu dânsul și vărsă asupră-i milă și-i déde lui har”; pentru Moisi, că i-au zis: „Și cuvântul acesta carele ai zis tu și-l voi face pentru că ai aflat har înaintea Mea și te știu decât pre toți”; pentru David, că i-au zis: „Aflat-am om după pofta inimii Méle, pre fiul lui Iesei, carele va împline toate cérerile Méle”.

Și pentru ca să nu mai lungesc cu vorba, tuturor prorocilor și tuturor sfinților și celor mai nainte de lége și celor după lége li s-au zis cuvinte de bucurie, prin mijlocul îngerilor și li s-au dat de la Dumnezeu dar și milă, însă acoperit.

Iară Sfintei Fecioarei s-au dat cuvântul bucuriei ceii adevărate, care iaste mai presus decât toată mintea, în slavă și în cinste mai veselitoare, covârșind pre toți cu darul și cu mila „Bucură-te căia ce ești plină de dar. Domnul e cu tine”. Și nu numai pentru bucuria aceasta ce i s-au dat să fericéște de toate neamurile, ce și pentru numele ei cel preacinstit ce i s-au dăruit, de să numéște Mariam. Că precum iaste numele Fiiului ei mai presus decât toate numele, după cum zice fericitul Pavel: „Și i-au dăruit Lui nume care iaste preste tot numele”, așa și numele ei iaste preste tot numele, după al lui Iisus.

Și precum întru numele lui Iisus să pleacă tot genunchiul celor cerești și celor pământești și celor de supt bezne, așa iaste și ia, mai cinstită în cer decât heruvimii și mai slăvită fără de asemănare decât serafimii și pre pământ mai închinată și mai fericită ca o împărăteasă a lumii, de toți credincioșii pământului și supt bezne mai strașnică și mai înfricoșată asupra dracilor decât toți sfinții; întru care nume Mariam, după a mea proastă socoteală, înțelégem cum că cuprinde în sine trei lucruri: una pentru că fiind numele acesta de trei (silaves), adecă de trei înjugări, să înțelége cum că au născut o față⁷⁴ a Sfintei Troițe, pre Fiiul și Cuvântul lui Dumnezeu; a dooa că are fieștecare înjugare câte 2 slove și să înțelége céle doao firi ale lui Hristos, adecă cea dumnezeiască și cea omenească; a treia că sunt 6 slove de toate într-acest nume, cu carele înțelégem céle 6 taini mari și preste fire, adecă blagovéštenia, nașterea, botezul, moartea pre cruce, înviarea și înălțarea la ceriu. Cu blagovéštenia s-au descoperit taina cea mai nainte de toți vécii ascunsă; cu nașterea s-au împăcat ceriul cu pământul, adecă Dumnezeu cu omul; cu botezul ne-am îmbrăcat cu haina nesticăciunii; cu moartea ni s-au dat viața; cu înviarea ni s-au dat bucuria și cu înălțarea la ceriu, șadéria de-a dreapta lui Dumnezeu, Tatăl.

⁷⁴ Prin „o față” se înțelege Una dintre Persoanele Sfintei Treimi.

Așijderea și în cuvintele céle de bucurie ce i-au zis îngerul: „Bucură-te ceia ce ești plină de dar, Domnul e cu tine”, iar înțelegem numele Preasfintei Troițe. Că în cuvântul ce zice: bucură-te, să înțelege Fiiul, că El iaste toată bucuriia lumii; în cuvântul ce zice: plină de dar, să înțelege Duhul Sfânt, prin care să dau toate darurile și în cuvântul cel ce zice: Domnul e cu tine, să înțelege Tatăl, că El iaste Domnul a toate, văzutele și nevăzutele.

Dumnezeu însă, Carele numai cu un cuvânt au făcut și au zidit toate lucrurile céle văzute și nevăzute, poate cu adevărat, cu cea desăvârșit a Lui preputernicie, să facă stéle mai luminoase decât acéstea ce strălucesc pre ceriu și lună mai iscusită decât aceasta ce ne povățuiaște noaptea și soare mai strălucitoriu și mai luminat decât acesta, carele stinge cu lumina lui toate céliialalte lumini și ceriuri mai mari și mai largi în rotocolime și păsări mai cu dulce glasuri și flori mai cu multe miro-suri și copaci mai nalți și mai roditori și vânturi mai sănătoase și văzduhuri mai de folos și hiară mai multe la număr și mai de multe féliuri și mai multe lumi decât aceasta ce lăcuim poate să zidească în mărimie și în meșterșug mai minunate; iară o zidire caré să covârșască în vrednicie pre Maica lui Dumnezeu nu va putea să facă niciodată, măcar că iaste preaputérnic. Pentru că precum nu iaste cu puțință nu zic să socotească, ce nici cu mintea să gândească neștine o ființă mai cuvioasă și mai naltă decât dumnezeirea, așa nici o zidire mai covârșitoare decât acéia ce au născut pre un Dumnezeu carele S-au făcut om. Că pre dânsa o au ales Dumnezeu, mai înainte decât toată zidirea, pentru ca să-I fie lăcaș vecinic, după cum grăiaște David: „Aceasta iaste odihna Mea în vécii vécilor și într-însa voiu lăcui, pentru că o am ales”.

Aleasă iaste, cu adevărat, ca soarele, pentru că iaste încununată cu toate razele darurilor dumnezeiești și strălucéște mai vârtos între céliialalte lumini ale ceriului.

Aleasă iaste și frumoasă ca luna, pentru că cu lumina sfințeniei stinge céliialalte stéle și pentru marea și minunata strălucire

de toate șireagurile stélelor celor de taină să cinstéște, ca o împărăteasă.

Aleasă iaste ca revărsatul zorilor, pentru că ia au gonit noaptea și toată întunerecimea păcatului și au adus în lume zioa cea purtătoare de viață.

Aleasă iaste, că iaste izvor carele cu curgerile cereștilor bunătați adapă sfânta biserică și tot sufletul creștinesc.

Aleasă iaste, că iaste chiparos carele cu nălțimea covârșaste ceriurile și pentru mirosul cel din fire s-au arătat departe de toată stricăciunea.

Aleasă iaste, că iaste crin, că măcar de au și născut între mărăcinii nenorocirii ceii de obște, iar nu ș-au pierdut niciodată podoaba albiciunii.

Aleasă iaste că iaste nor carele n-au ispitit nici o greime a păcatului.

Aleasă iaste, pentru că iaste fecioară mai nainte de naștere, fecioară în naștere, fecioară și după naștere și iaste o adâncime nepricepută a bunătaților și o icoană însuflețită a frumoseților celor cerești. Iaste o grădină încuiată dintru caré au eșit floarea cea neveștejită și fântână pecetluită, dintru caré au curs izvorul vieții, Hristos.

Pre aceasta au văzut-o Moisi în muntele Sinaei, ca un rug aprins și nu ardea. Pre aceasta au aceasta văzut-o Aaron, ca un toiag înflorit și plin de roadă.

Pre aceasta au văzut-o Iacov, ca o scară întărită, din pământ până în ceriu și îngerii lui Dumnezeu să suiia și să pogorâia pre dânsa.

Pre aceasta o au văzut-o Iezechiil ca o ușă încuiată, prin caré nimenea n-au trecut.

Pre aceasta o au văzutu-o Ghedeon, ca o lână, Avvacum ca o dumbravă umbroasă, Daniil ca un munte și Solomon ca un pat.

Aceasta astăzi să mută de pre pământ la ceriu; lasă întristăciunea și să duce la bucurie, lasă céle de jos și priiméște céle de sus; lasă céle stricăcioase și câștigă céle nemuritoare și vecinice.

Astăzi își dă preasfânt sufletul ei în mâinile Fiiului ei și cu cântări îngerești și apostolești să petreacă cinstit trupul ei în satul Ghethsimani, spre îngropare.

Astăzi ceriul întinde sânurile sale și priimește pre céia ce au născut pre Cela ce nu-L încapă toată zidire.

Astăzi să minunează toate puterile cerești, zicând una către alta: cine iaste aceasta ce să sue din pustiiu, adecă de pre pământ, la ceriu? Cine iaste aceasta caré să ivéște ca zorile, frumoasă ca luna și aleasă, ca soarile? Cine iaste aceasta ce să sue de pre pământ în ceriu, albită, înflorită, întru caré hulă nu iaste? Rădicați porțile voastre, zic cétele céle îngerești, una către alta și cu cântări de laudă priimiți pre Împărăteasa ceriului și a pământului, caré vine, să lăcuiască den a dreapta împăratului Dumnezeu, cu îmbrăcăminte cu aur îmbrăcată, împistrită, după cum zice David, căci aceasta iaste céia ce au împăcat ceriul cu pământul și pre Dumnezeu cu omul. Aceasta iaste bucuriia celor drepți și nădédjia celor păcătoși.

Pre aceasta, dară și noi, cu toții trebuie cu dragoste, cu cucerie, cu inimă curată și cu cântări de laudă să o cântăm și să o lăudăm, ca pre o Maică a lui Dumnezeu și cu bucurie sufletească să prăznuim adormirea ei.

Ce, o Maică Fecioară, acest norod ce stă înaintea măririi-tale, văzând înălțimea curățeniei tale și cunoscându-și ei nevrednicia și smereniia lor, nu îndrăznesc, fără de mijlocitoriu ca să-ți aducă căzuta închinăciune și mulțemită, pentru multele faceri de bine și să se roage ca să te milostivești asupra lor. Pentru acéia eu, nevrédnicul și mult păcătosul robul tău, fiindu-le tată sufletec, rânduit de Fiiul tău, prin mijlocul meu să roagă cu toții, cu căldură, dintru adâncul inimii zicând: Stăpână de Dumnezeu Născătoare, împărăteasa ceriului și a pământului, cinstea și slava creștinilor, céia ce ești mai naltă decât ceriurile și mai curată decât soarele, Fecioară prealăudată, nădédjia celor păcătoși și liniștea celor bătuți de valurile păcatelor, caută asupra norodului tău, vezi moștenirea ta, nu ne lăsa pre noi, păcătoșii, ci ne

păziasțe și ne mântuiaște de vicleșugurile diiavolului, că ne-au împresurat scârbele, nevoile, răotățile și necazurile. Dă-ne mână de ajutoriu, Fecioară, că perim. Nu te îndura de noi⁷⁵, că pre tine te avem ajutătoare și la tine nădăjduim, ca cu rugăciunile tale cele prea puternice și nebiruite, să împlânzești, pre Fiiul tău asupra noastră, ca să-ș întoarcă mila Sa cea bogată spre noi; și încăș roagă cu căldură, ca să dea putere dintru înălțimea lăcașului Său și prealuminatului nostru domn, pre carele pronia Sa l-au ales și l-au pus preste acest norod, ca să poată chivernisi cu înțelepciune întreagă turma ce i s-au încredințat, în mulți ani luminat, cu fericită sănătate și să o apere de lupii cei văzuți și nevăzuți. Să păzească și toată cinstita această boerime de toate primejdiile și de toate vicleșugurile vicleanului și să le dea dragoste, unciune, spor și ajutoriu întru toate; și să ne învrednicească pre toți de obște ca să petrecem toată viața noastră cinstită, curată și fără de prihană, ca cu o gură și cu o inimă pre Dânsul de pururea să-L mărim și ție să zicem: „Bucură-te ceia ce ești plină de dar, Domnul e cu tine”.

⁷⁵ Înțelesul vechi românesc se explică etimologic prin forma reflexivă a verbului latin se îndurare: a se înăspri, a se împietri. Prin cererea „nu te îndura de noi”, Sfântul Antim exprimă nădejdea ca Maica Domnului să nu se arate neîndurătoare față de credincioși, să nu fie severă cu aceștia.

CUVÂNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ LA ADORMIREA PREASFINTEI STĂPÂNEI NOASTRE NĂSCĂTOAREI DE DUMNEZEU ȘI PURUREA FECIOAREI MARIA*

II

„Că căută spre smereniia slujnicii Sale că, iată,
de acum mă vor ferici toate neamurile”
(Luca 1, 48)

Pomenirea dreptilor cu laude”, zicea preaînțeleptul Solomon, „și blagosloveniia Domnului pre capetele lor”. Drept acéia toți sfinții, fără de nici un prepus sânt drepti înaintea lui Dumnezeu și sânt blagosloviți. Iar mai dreaptă și mai blagoslovită în ceriu și pre pământ nu iaste alta decât Fecioara Maria, pentru căci s-au învrednicit de au născut, ca o Sfântă ce iaste decât toți sfinții, pre Sfântul și adevăratul Drept, pre blagoslovitul Iisus, a căruia preasfânta Adormire prăznuiaște luminat astăzi sfânta biserică.

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește pe verso-ul filei 119.

Și măcar că eu nu sunt vrednic a zice nimica întru cinstea și lauda ei, pentru întunecarea ce are mintea mea, de mulțimea păcatelor, iară încăș, după puțină vom zice célea ce ne va lumina prin rugăciunile ei, Lumina cea adevărată, Hristos. Ce vă poh-tesc să ascultați cu dragoste.

„Că căută spre smereniia” i proci.

Fără de nici un prepus să cunoaște cu socoteală dreaptă cum că Dumnezeu iaste preaputérnic, căci are putéria întocma cu voința și poate să facă câte va vrea, după cum zice prorocul David: „Toate câte au vrut au făcut Domnul”. Drept acéia, de ar fi vrut ar fi putut și nefăcându-se om, cu alt mijloc să mântuiască pre om din mâinile diavolului, iar n-au vrut. Și de veți întreba pentru ce? Pentru căci au vrut să arate la această taină a întrupării 4 alsăuri firești: bunătatea, înțelepciunea, putéria și dreptatea.

Și întâi au arătat bunătatea pentru căci nu s-au îndemnat să mântuiască pre om din niscai bunătăți ale Lui, fiind rob păcatului, după cum zice fericitul Pavel: „Nici dintr-altceva, făr’nu-mai dintru a Sa singură bunătate; că precum S-au îndemnat din ceput, dintru a Sa bunătate, de au zidit pre om, așa și acum S-au îndemnat să-l mântuiască”.

A dooa, au arătat înțelepciunea, pentru căci ca unul numai singur ce iaste înțelept au aflat mijlocire ca acéia ca să mântuiască pre om. În ce chip? Să împreune dumnezeirea și să se facă El însuș Dumnezeu și Om? Ca un Om să Se lupte pentru om cu vicleanul diavolul și ca un Dumnezeu să biruiască și să mântuiască pre om, precum vom zice și mai jos.

A treia, au arătat putéria, pentru căci ca un Dumnezeu putérnic au putut de au făcut un lucru mare și înfricoșat, ca acesta. Că zice Ioann Damaschin: „Ce iaste mai mare decât a să face Dumnezeu om, Ziditoriul să se facă zidire, Făcătoriul facere. Dumnezeu cel făr’ de materie să Se facă om cu materie, Cel nevăzut să Se facă văzut, Stăpânul să Se facă rob și Dumnezeu cel înalt să Se facă om smerit. Și, împreunând acéste doao împotriviri de margine, să păzească a fieștecăriia firea neschimbată, să rămâe Cel

nezidit, nezidit și Cel zidit, zidit și Cel nevăzut, nevăzut. Și în scurte cuvinte să rămâie dumnezeirea, dumnezeire și omenirea, omenire și nici firea dumnezeirii să se prefacă în firea omenirii, nici omenirea să se prefacă în firea dumnezeirii, care lucru iaste mai putérnic și mai minunat, să poată păzi fieștecare fire alsăurile ei céle firești și după împreunare”.

A patra, au arătat dreptatea. În ce chip? Pentru că n-au vrut să se lupte cu vicleanul diavol cu dumnezeirea descoperită, ci S-au îmbrăcat cu trup, pentru căci că ar fi putut zice diavolul cătră Dumnezeu, îndreptându-se: eu cu om mă lupt, iar nu cu Dumnezeu și nu iaste cu dreptate Tu, Dumnezeu fiind, să Te lupți cu mine, Tu Ziditoriul și Făcătoriul să Te lupți cu mine, zidirea și făptura; ci mă lasă pre mine, ca pre o zidire, să mă lupt cu altă zidire, carele iaste omul.

Drept acéia, Dumnezeu, Carele purtarea⁷⁶ să îndreptează cătră toți și biruiaște la judecata Lui, după cum zice David, ce face? Pentru ca să nu mai aibă diavolul cuvânt a să îndrepta și să zică cum că-i face Dumnezeu strâmbătate, pentru aceasta s-au îmbrăcat acestăș Dumnezeu cu trup și să face om adevărat, pentru ca să se lupte ca un om și să biruiască ca un Dumnezeu pre vrăjmașul firii omenești, pre care fire o au fost biruit diavolul, ca iarăși, acéia să biruiască pre diavolul: biruitul să se facă biruitoriu și biruitoriul să se facă biruit; cu mijlocirea ce au biruit să se biruiască; au înșalat pre om, făgăduindu-i să se facă Dumnezeu, să înșală și pe el, pentru căci vedea om și au căzut în mânilé dumnezeirii, ce era ascunsă în omenire.

Drept acéia, pentru ca să păzească Dumnezeu dreptatea, să face om, luând trup din preacuratele sânghiuri ale Preasfinței Fecioarei. Și socotind adâncimea minunei, rămâiu fără de graiu și mă minunez, căci că nu aflu cuvinte întocma la cinste, ca lucrul, pentru ca să laud minunatul acesta dar. Cum să măresc izvorul iubirii de oameni? Cum voiu să propoveduesc mulțimea

⁷⁶ În ediția din 1888: „pururea”.

îndurărilor? Cum voi să îndrăznesc la noianul Fecioarii și să ispitesc adâncimea tainii cei peste fire? Și cum voi să povestesc pentru tine, Fecioară, nu căci ai născut din tine cu trup pre Fiiul și Cuvântul lui Dumnezeu, care naștere iaste mai presus de fire, ci pentru căci te-ai făcut maică și ai rămas fecioară. Că din fire iaste unii mueri fecioară să fie fecioară numai în câtă vrême va păzi fecioria și mumă nu poate să fie daca iaste fecioară și o muiare caré au născut prunc nu poate să mai fie fecioară. Iar la tine, vrând Cel ce S-au născut din tine, au schimbat rânduiala firii, ca un Făcătoriu al firii și ai rămas și după naștere iarăș fecioară.

O, lucru preaslăvit, și tăiare de fire! O, pânțece sfânt și vas dumnezeesc! Întru tine, cu adevărat s-au spart zapisul păcatului. În tine s-au făcut Dumnezeu om, fără de a-și schimba dumnezeirea.

Drept acéia, cu ce limbă voi putea să măresc fecioria ta și nașterea ta cea preste fire? Că prin mijlocul tău ne-am învrednicit să câștigăm bunătățile cele mari. Cu ce flori de laudă voi putea împleti cununa fecioriei tale, ca unia ce ești încununată cu toate florile bunătăților, de Tatăl cel ceresc? Pentru căci ai încununat neamul nostru cu slavă și cu cinste, ce fel de daniu vrédnice aducem? Că toate câte-s ale lumii, nu sunt vrédnice înaintea ta. Că de te voi numi cer, ești mai naltă, că ai născut pre Făcătoriu ceriului. De te voi numi închipuirea⁷⁷ lui Dumnezeu, destoinică ești. De te voi numi Doamnă îngerilor, întru toate a fi te adeverează și ver ce alt aș putea zice și aș putea să te numesc, nu iaste destul, cătră lauda măririlor tale.

Bucură-te, drept acéia, că tu singură ai prorocit, că te vor ferici toate neamurile și adevărat că te fericesc, pentru căci cu smereniia ta cea de margine ne-ai arătat cătră Ziditoriu tău,

⁷⁷ A nu se interpreta potrivit sensului actual al termenului (imaginație), ci după înțelesul vechi al limbii: asemănare (în + chip = a fi înăuntru chipului dumnezeiesc, a fi asemenea cu).

te-ai făcut pricină de S-au smerit Cel ce iaste din fire nesmerit⁷⁸ și au priimit de au lăsat sânul Tatălui și au venit de au sălășluit în preacuratul și sfântul pântecile tău.

O, fericită și sfântă smereniia a fecioarii, câtă putere ai! Că au făcut de S-au smerit până la moarte Cela, de Carele fuge ceriul de groaza Lui și I să smeresc toate și ai înălțat pre omul cel din fire smerit și l-ai făcut de au câștigat lăcașurile și fericirile cele cerești. Fericit iaste, cu adevărat și preafericit cine au putut câștiga pre această blagoslovită smerenie, că s-au cinstit și de oameni și de Dumnezeu!

Și de vrème ce tu, fericită Fecioară, după cum ai zis că au căutat Domnul pre smereniia ta și te-au înălțat de pre pământ la ceriu, pentru ca să împărățești împreună cu El, caută spre noi, ticăloșii, robii tăi, cu umilință și mângăe pre Judecătoria cel înfricoșat, pre Fiiul tău, cu rugăciunile tale cele călduroase, să ne mântuiască de scârbele și de nevoile ce ne-au împresurat. Și precum cu dumnezeiasca putere într-o mică de ceas⁷⁹ au adunat din toată lumea pre apostoli ca să petreacă preacinstit și sfânt trupul tău spre îngropare, cu laude și cu cântări, așa să adune și mintea noastră cea înprăștiată, întru deșertăciunile cele lumești și să o lumineze ca de pururea pre Dânsul să-L mărim și să-L lăudăm. Iară ție, ca unii adevărate Născătoare de Dumnezeu, să-ți cântăm cu cucerie cântarea cea îngerească: „Bucură-te céia ce ești cu bun dar dăruită. Domnul cu tine”.

⁷⁸ Formulă originală, prin care Sfântul Antim evidențiază atotperfecțiunea dumnezeiască.

⁷⁹ Într-o clipită.

CUVÂNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ ASUPRA OMULUI MORT*

„Nu plângeți, că n-au murit, ci doarme”
(Luca 8, 52)

Așa au zis Fiiiul lui Dumnezeu, când au văzut moartă în pat pre fata lui Iair, mai-marele sinagogului. Și așa zic și eu cătră înțelepția voastră, blagosloviților ascultători și cătră dumneata (curatele) și cătră céialalte iubite rudenii, carii cu tânguirii și cu lacrimi vă întristați împreună, pentru această de bun neam și de cinstită cocoană carea s-au odihnit în Domnul.

„Nu plângeți, că n-au murit, ci doarme”. Fericitul ei sfârșit iaste adormire, iar nu moarte. Drept acéia nu cére de la voi lacrimi, nu pohtéște suspinuri, nu priiméște întristăciune, nici plângere. Vrednic de plâns sânt limbile că n-au credință, jidovii, că n-au botez, ereticii, că sânt despărțit din brațele biséricii⁸⁰; pentru căci aceștea adevărat mor, aceștea iau vécinica moarte,

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește fila 173.

⁸⁰ În ediția din 1888: „Vrednice de plâns sânt limbile că n-au credință, jidovii că n-au botez, ereticii că sânt despărțiți din brațele biséricii”.

precum zice fericitul Pavel, la al șaselea cap, cătră romani: „Că cel ce au murit păcatului, au murit odată”.

Iar o cocoană creștinească, ca aceasta, ce s-au născut în baia sfântului botez, ce au supt laptele credinții, ce s-au hrănit în casa învățaturii dumnezeescului dar, ce s-au întemeiat cu puterea cinstitelor taini, ce era îngărdită cu bunătăți, cu faceri de bine, cu lucruri plăcute lui Dumnezeu, una ca aceasta, adevărat, n-au murit, ci doarme. Așa ni-o adeverează nemincinoasa gura lui Hristos la *Sfânta Evanghelie*: „Cela ce crede întru Mine nu va muri în véci”. Și de vréme ce credinciosul nu moare, iaște lucru adevărat că sfârșitul lui nu iaste moarte, ce adormire. O mărturiséște marele Vasile la cuvântul ce face asupra morții: „Moartea dreptilor iaste (zice) adormire”. Și iarăș, la molitvele Rusaliilor: „Că nu iaste, Doamne, moarte robilor Tăi, când eșim noi din trup și venim la Tine, Dumnezeuul nostru, ce schimbare dentru céle mai cu grijă la céle mai fericite și la céle mai vésele și la odihnă și la bucurie”.

Și adevărat, cât iaste de dulce această adormire și cu cât iaste mai dorită decât adormirea cea firească, de toate zilele. La adormirea cea firească rămâne omul făr' de simțire: nu véde, nu aude, nu cunoaște, să uită pre sine, uită pre fiii lui, pre rudeni, pre priiateni, rămâne lipsit de toate răsfațările vieții și de lumina aceștii lumi.

Iar la adormirea ceastă de pă urmă o, cât să bucură, cât să răsfață și cât înviiază, în loc de a-ș piiarde lumina. Își deșchide mai vârtos ușa ceriului, a luminii cei adevărate. O zice Isaia la al noaolea cap: „Celor ce lăcuesc în locul și umbra morții, lumină îi va lumina pre ei”. În loc de a să lipsi de răsfațări și de bogății, câștigă frumoseșile, carele pot singure să sature toate pohtele lui. O adeverează David, la Psalomul 16: „Sătura-mă-voiu când mi să va arăta mărirea Ta”. În loc de a rămânea de cunoștința rudeniilor și a priiatenilor, între strălucirile luminii cei neapropiate, véde, în toate zilele, și pre părinți și pre fii și verice alt au avut dorit în lume. O mărturiséște marele Pavel cătră corinthéni, în 13 capete:

„Acum cunosc din parte, iar atuncea voi cunoaște, precum și cunoscut sânt”.

Și de vréme ce aici, după adormirea cea firească, să întoarce iară omul la osteneli, la scârbe, la supărări, la patemi, acolo, după adormirea cea de pe urmă, caré o numim noi a morții, tréce din scârbă la bucurie, din stricăciune întru nestricăciune, din orașul lacrărilor la locul veseliei, din turburarea vieții la adăpostirea cea lină a mântuirii, din patimile Eghipetului în pământul cel fericit al făgăduinței, din robiiia lumii la mântuirea ceriului, din petrecaniia omenească, în ceata fericțiilor îngerii, ce altă norocire iaste mai mare, decât aceasta? Ce altă adormire mai dorită, decât adormirea morții?

Drept acéia, zice și Duhul Sfânt la Eclisiastul, în 7 capete: „Mai bună e zioa morții, decât zioa nașterii, că nașterea iaste începutul durerilor, iar moartea iaste începutul vieții cei fericite”.

Drept acéia, zic iară: „Nu plângeți că n-au murit, ci doarme”, și cu mine împreună vă zice și cel cu rostul de aur, Ioan: „Să cuvine la moarte să ne bucurăm, iară să nu plângem”. Și pricina iaste, zice sfântul: „De va fi tânăr, s-au mântuit curând din mijlocul rélelor, iar de va fi bătrân, acéia ce i să părea mai dorită a fi, cu sațiu luându-l, s-au dus”.

Și noi, de nu vărsăm lacrimi niciodată, când ruda sau priia-tenul doarme, ci mai vârtos liniștim, tăcem și ne nevoim ca să nu-i dăm vreo supărare, măcar că știm cum că adormirea iaste moarte trecătoare „sfârșitul a unii zile”, precum zice dumnezeescul Zlatoust, dară pentru ce să le vărsăm pentru cei morți? Pentru ce să ne întristăm de sfârșitul vieții fraților noștri, ce să odihnesc în Domnul, ce să veselesc în slava cerească, ce lăcu-esc în lăcașurile celor vii? Adevărat, moartea, ca o nemilostivă ce iaste, au secerat făr' de vreme pre această floare aleasă și au răpit prea timpuriu podoaba, frumuseția neamului femeesc. Iar pentru aceasta nici lacrămele sânt cu cale, nici întristarea cu dreptate. Că precum iaste mai norocit corăbiariul acela, pre carele vântul cel tare îl aduce cu grabă la liniște, decât acela ce

cu mare liniște, făr' de vânt, călătoréște, așa mai fericit iaste și cela ce fără vréme, de moarte grabnică să mută la liniștea dumnezeéștii fericiri. Zice înțeleptul Solomon: „Sfârșindu-se preste puțin, au plinit ani mulți, că plăcut era Domnului sufletul lui”. Au stătut cu bună mulțemită lui Dumnezeu și sufletul aceștii cinstite cocoane, pentru multa ei credință, pentru bunătățile ei céle creștinești, pentru curățeniia cea făr' de asemănare, pentru cuceria cea mare, la céle dumnezeéști.

Drept acéia, s-au sfârșit preste puțin, pentru ca să câștige rodurile lucrurilor ei, celor plăcute lui Dumnezeu sau, să zic mai bine, s-au sfârșit preste puțin, pentru ca să câștige zilele ei și să-și facă viața ei vécinică.

O pasăre, ce să numéște finix, de ce să săvârșéște făr' de vréme de acéia mai mult își adaoge zilele vieții lui, pentru căci moartea îi înioiaște viața și-i dăruiaște ani mai mulți. Deci, această cocoană, de ar fi murit pentru ca să se săvârșéască, ar fi fost vrednic de plâns sfârșitul ei, pentru căci s-ar fi pierdut un chip minunat ca acesta al darurilor și al bunătăților. Dară de vréme ce s-au săvârșit pentru ca să trăiască în véci, pentru ca să se bucure, împreună cu îngerii, pentru ca să se nască de a doa ora, în ceriu, ca finixul, ce trebuiesc lacrămele? Să cuvine (zice fericitul Pavel) acest trup stricăcios să se îmbrace cu nesticăciune și acest muritoriu să se îmbrace cu nemurirea. Încetează, drept acéia, jalea, săvârșéască-se întristăciunea, că n-au murit, ce doarme.

Și precum zicea apostolii cătră Hristos pentru Lazar, așa zic și eu pentru dânsa: „De-au adormit, mântui-să-va”. Va așa, fără de nici un presupus, marele Dumnezeu sufletul ei cel creștinesc în sânul lui Avraam și al lui Isac și al lui Iacov, în lăcașurile celor vii, în corturile celor drepți, unde strălucéște lumina cea de pururea a dumnezeéștii Lui mărire.

Și de vréme ce între célialalte faceri de bine sânt folositoare cérerile sfinteii bisérici și rugăciunile celor credincioși, pentru ca să câștige fieștecare creștin fericirea cea neschimbată, pentru

aceasta vă pohtesc pre toți, preasfințiților arhieriei, cuvioșilor ieromonași, cucérnicilor preoți, cinstiților boiari și pre tot norodul ce vă aflați de față, să ziceți cu un glas și cu o inimă, toți deodată, Dumnezeu să o iarte și să o fericească, pentru ca să se învrednicească și ea și noi toți (când va fi voia lui Dumnezeu) să ne veselim împreună întru împărăția ceriului, unde iaste viața făr' de moarte și mărirea nedescoperită și bucurie stătătoare și vécinică. Amin.

CUVÂNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ LA POGREBANIIA OMULUI PRESTĂVIT*

Mult pătimașul acela și îngăduitoriul Iov, piatra răbdării, după luptele cele mari ce i-au făcut vicleanul diavol și l-au golit ca într-o clipă de ceas de toate averile lui și l-au lipsit de toată cinstea, de toată bogăția, de toată slava și de toate soțiile lui și au rămas numai cu muiarea, afară din casa lui, șazând într-un gunoiu, cu multă ticăloșie, plin de bube și de viermi, iar încăș la acestia toate, pentru ca să rușineze pre vicleanul diavol și să-l biruiască cu bărbăția sufletului lui și cu răbdarea, precum zice mai pre larg istoriia lui, n- au dat nebunie lui Dumnezeu, nici au greșit cu buzele lui, măcar că cu acestia toate, socotind și el deșărtăciunia și ticăloșia aceștii vieți și multele învârtejiri și prefaceri ale lucrurilor omenești, plângea și să tânguia și suspinând zicea: „Pre moartea am chiebat-o să-mi fie tată” (Iov 17), adecă, ca cum ar zice: moartea-mi iaste tatăl, carele mă naște.

Oare, ce poate fi aceasta, iubiții miei, ce zice dreptul acesta, Iov? Nu iaste lucru împotrivă, nu iaste lucru neunit. Moartea tae și strică ca o sécere, iar tatăl naște. Dară, cum poate nașterea și stricăciunea să se unească, fiind amândoaș împotrivă? Poate că de ispitele cele multe ce i s-au întâmplat și de pagubele cele multe

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește pe verso-ul filei 202.

ce l-au ajuns își va fi pierdut mintea, de zice că moartea îi iaste tată, sau de multele dureri poate că nu va fi știind ce grăiaște?

Ba, iubiiții miei, ba! Nu ș-au pierdut mintea și știe ce grăiaște. Ci numai socotind că cu alta nu să poate mântui omul, nici să poate odihni de patemile și de ticăloșiile aceștii vieți, fără numai cu moartea, precum și într- alt loc zice: „Moartea iaste odihna omului”, Iov 3.

Dară, stau de mă mir pentru ce nu zice: pre moartea am chiebat-o să-mi fie mântuire, ce zice: pre moartea am chiebat-o să-mi fie tată.

Ascultați, iubiiții miei, socoteala și învățătura cea creștinească. Au cunoscut și au preceput cum că iaste la fieștecăre creștin trei nașteri: una trupească, alta sufletească și alta mântuitoare. Deci, nașterea cea trupească iaste acéia ce să naște neștine trupéște, din tată și din mumă, precum o vedem aceasta totdeauna, nu numai la oameni, ce și la dobitoace. Și pentru aceasta să numéște naștere trupească, precum zice și Domnul Hristos: „Că ce e născut din trup, trup iaste”.

A dooa naștere iaste cea duhovnicească și nu iaste la toți oamenii, ci numai la cei ce s-au născut duhovnicéște din baia sfântului botez, pentru care iarăși acestași Hristos zice cătră ucenicul cel ascuns, cătră Nicodim: „De nu să va naște neștine din apă și din duh nu va putea să între într- împărăția ceriului”.

Iară a treia naștere, ce am zis că iaste mântuitoare, iaste aceasta ce zice dreptul Iov, cum că-i iaste tată moartea, pentru căci că precum la nașterea cea dintâi trupească, născându-să omul, iase dintru întunecatele chisori ale pântecelui maicii sale și véde strălucita lumina soarelui și precum la a dooa naștere, a băii cei duhovnicești a sfântului botez, iase omul dintru întunérecul necredinții și vine la lumina cunoștinții de Dumnezeu, strălucindu-se și luminându-se din lumina cea cu trei străluciri a Sfintei Troițe, într-acestaș chip și la nașterea cea dea treia, care iaste mântuitoare, să naște sufletul omului și iase dintru întunérecul și tina trupului, ca dintr-o pușcărie întunecată și

mérge să vază lumina cea strălucitoare și slava cea fericită a vieții cei de pururea.

Această naștere a mântuirii pohtia să vază și prorocul David și pentru aceasta zicea: „Scoate, Doamne, din temniță sufletul meu, ca să mărturisească numele Tău”, Psalm. Așijderea și fericitul Pavel zicea: „Pohtesc să mă sloboz din trupul acesta și să fiu împreună cu Hristos”, Filipis 1.

Această naștere, a treia, iaste cu mult mai bună și mai de folos decât célialte, pentru căci nașterea cea trupească să numește naștere întunecată, iar nașterea cea duhovnicească, a sfântului botez, să numește luminată. Și pentru aceasta sfântul botez să zice luminare și cei botezați să numesc luminați.

Iar a treia naștere, a morții, care iaste mântuitoară, iaste făr' de greșală și făr' de primejdie la omul cel credincios și drept, căci nu poate să mai păcătuiască după moarte.

Drept acéia, alergăm toți credincioșii și mérgem împreună cu priiatenii noștri și cu rudeniile, petrecându-i până la groapă (sau biserică), cu adunare de preoți cucérnici, cu mulțime de creștini credincioși, cu cântări sfinte, cu făclii aprinse și cu tămâeri și cu toate alte slavoslovii și podoabe luminate.

Dintr-această naștere s-au născut astăzi și sufletul cel curat al acestui fericit frate (cutarele) ce au murit. Și de vréme ce ș-au dat obșteasca datorie, după rânduiala cea creștinească și-l petrócem la groapă și să desparte de noi dintr-această viață, pre carele nădăjduim și noi să-l vedem în célialtă viață, trebuiaște să-i dăm cu toții o ertăciune și mă rog să ziceți cu toții, din tot sufletul vostru: Dumnezeu să-l iarte. De vréme ce au viețuit ca un om și au petrecut cu noi într-această lume poate că va fi amărât sau va fi scârbit pe cineva, sau cu cuvântul, sau cu fapta; și pentru aceasta iară să-i zicem cu toții: Dumnezeu să-l iarte, căci această călătorie iaste să o facem cu toții. Și pentru ca să putem câștiga și noi, după moarte, această plată a ertăciunii de la cei vii, pentru aceasta să zicem și a treia oară: Dumnezeu să-l iarte și pre noi să ne miluiască, ca un bun și iubitoriu de oameni. Amin.

CUVÂNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ IARĂ LA PRESTEVIREA OMULUI*

Întristat, jalnic și amar să vede a fi răspunsul morții la om, de vreme ce Dumnezeu pe strămoșul nostru Adam, pentru păcatul neascultării, l-au osândit spre moarte, zicându-i: „Pământ ești și în pământ vei merge”. Însă de va sta neștine să ia seama cu tot dinadinsul socoteala acei osânde și sfârșitul acelu răspuns a lui Dumnezeu nu o va afla să fie muncă și pedeapsă, ce mare facere de bine și mare dobândă. Pentru căci de n-ar fi hotărât Dumnezeu moartea la om era să se facă răotatea nemoartă și păcatul necurmat. Și pentru aceasta zice *Sfânta Scriptură* și acum „ca nu cumva să întinză mâna sa și va lua din lemnul vieții și va mânca și va trăi în véci”.

Priceput-ați pricina, cum că după ce au mâncat din lemnul cunoștinții și au căzut în păcatul neascultării l-au oprit Dumnezeu să nu care cumva să mănânce și din lemnul vieții și va trăi în véci și să se facă răutatea nemoartă și va rămânea omul cu păcatul fără' de moarte. Și apoi ce altă nevoie mai rea și mai cumplită ar fi putut fi la ticălosul om, decât aceasta?

Drept acéia, mare folos și mare dar și milostivnică vindecare s-au dat omului de la Dumnezeu, ca să moară și să se strice

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește la fila 205.

acest trup al păcatului și să învieze la învierea cea de obște alt trup, duhovnicesc, fără de stricăciune și fără de moarte; că mare dobândă să face omului moartea, după cum zice și sfântul Grigorie Bogoslov, că să tae păcatul, pentru ca să nu rămâie răutatea nemoartă și să face munca milostivire și iubire de oameni. Pentru aceasta (s-au zis în *Scriptură*): „Pământ ești și în pământ vei mérge”. Pentru aceasta l-au scos Domnul Dumnezeu din raiu, să lucrêze pământul, dintre care s-au luat. Pentru aceasta i-au zis: „Întru sudoarea fêții tale vei mânca pâinea ta, până te vei întoarce în pământul dintru carele te-ai luat”. Pentru aceasta s-au învălit cu foi de smochin. Pentru aceasta s-au îmbrăcat cu îmbrăcăminte de piei, care îmbrăcăminte nu iaste alta, după cum zice iarăși sfântul Grigorie „fără numai acest trup gras și muritoriu”.

Drept acéia, „acest trup gras”, o, iubiții miei ascultători, ca un trup al păcatului l-au dezbrăcat astăzi și l-au aruncat la pământ ca o haină véche și stricată.

Și acest fericit răposat, fratele nostru (cutarele) s-au dezbrăcat, zic, de trupul acesta, pentru ca să se îmbrace cu altul, fără de stricăciune, au lăsat lăcașul cel pământesc pentru ca să câștige alt lăcaș, în ceriuri, precum mărturisește fericitul Pavel, zicând: pentru că știm că de să va surpa casa noastră cea pământescă a trupului, avem zidire de la Dumnezeu casă vecinică în ceriuri, nefăcută de mână. Și de vrême ce petrécem fericitul lui suflet în mâinile lui Dumnezeu, cu adunare de preoți cuciarnici, cu mulțime de creștini credincioși, cu cântări sfinte, cu făclii aprinse și cu tămâeri și cu toate alte slavoslovii și podoabe luminate.

Dintr-această naștere s-au născut astăzi și sufletul cel curat al acestui fericit frate (cutarele) ce au murit. Și de vrême ce ș-au dat obșteasca datorie, după rânduiala cea creștinească și-l petrécem la groapă și să desparte de noi dintr-această viață, pre carele nădăjduim și noi să-l vedem în céialaltă viață, trebuiaște să-i dăm cu toții o ertăciune și mă rog să ziceți cu toții, din tot

sufletul vostru: Dumnezeu să-l iarte. De vreme ce au viețuit ca un om și au petrecut cu noi într-această lume, poate că va fi amărât sau va fi scârbit pre cineva, sau cu cuvântul, sau cu fapta și pentru aceasta iară să-i zicem, cu toții: Dumnezeu să-l iarte, căci această călătorie iaste să o facem cu toții. Și pentru ca să putem câștiga și noi, după moarte, această plată a ertăciunii de la cei vii, pentru aceasta să zicem și a treia oară: Dumnezeu să-l iarte și pre noi să ne miluiască, ca un bun și iubitoriu de oameni. Amin.

ÎNVĂȚĂTURĂ CÂND SĂ FACE PARASTAS*

Un lucru peste fire văz în *Sfânta Scriptură* la a dooa carte a Împăraților, în 12 capete și foarte mă face de mă minunez. Împăratului David i-au fost bolnăvit copilașul cel dintăiu, ce avea din Virsavea. Și, pentru căci se afla în nevoia morții, era pururea trist și mâhnit și nici mânca, nici bea, nici putea nimeni să-l mângâie. Iar după ce au murit, zice *Sfânta Scriptură*, îndată s-au spălat și s-au uns cu mirosoari și s-au îmbrăcat în haine luminate și, mergând în casa Domnului, au dat mulțemită lui Dumnezeu. Și eșind afară s-au ospătat și s-au veselit, de care lucru stau de mă mir, cum putu fi aceasta? Că până era viu și bolnav plângea și se întrista și, după ce au murit, s-au veselit.

Răspunsul acesta ni-l dă însuși David. „Până era – zice – bolnav, mi să cuveniia să mă mâhnesc pentru el, căci aveam nădejde că mi-l va lăsa Dumnezeu. Iar de vrême ce au murit, înapoi nu pociu să-l mai întorc, ci-mi caut mie a merge după el; și pentru aceia mă bucur că s-au odihnit în Domnul și s-au mântuit de grijile lumii”.

Drept acéia, zic și eu cătră dumneata (cutarele) și cătră celiאלte iubite rudenii să încetați întristarea și să părăsiți lacrămile, de vrême ce s-au odihnit în Domnul această cinstită cocoană ce

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește la fila 177.

să pomeniște astăzi. Căci lacrămile și întristăciunile nu dau nici un folos morților, nici pot să-i întoarcă din viața cea vécinică, nici să-i scoată din gropi. Și pentru acéia au pus lége dumnezeesh-tii apostoli, să nu plângem pre morți, ci să-i pomenim la înfricoșatele taini și să facem milostenii și alte făceri de bine pentru ei, că iaste plăcut înaintea lui Dumnezeu și li să face mare folos și aduc multă dobândă și mântuință sufletelor, precum adeverează și sfântul Dionisie Areopaghitul la cuvântul ce face asupra morții. „Rugăciunile – zice – ce să fac la sfintele jertăvnice sânt de folos nu numai celor vii, ci mai vârtos și celor morți”.

Și pentru acéia și sfânta biserică să roagă neîncetat bunătății lui Dumnezeu să lase toate greșalele celui mort, pentru neputința omenească și să-l odihnească în locul celor vii, în sânul lui Avraam și al lui Isaac și al lui Iacov, de unde lipséște toată duréria, grija și suspinarea. Și să nu să uite putéria lui Dumnezeu pentru multa și nespusa a Lui bunătate, spurcăciunilor ce s-au făcut de cel mort, pentru neputința omenească, de vréme ce nu iaste nimeni curat de spurcăciuni, după cum iaste zis.

Și de vréme ce și această cinstită cocoană ce să pomeniște astăzi, cu cuvioasă slujbă bisericească au viețuit în lume ca un om, să roagă, prin mijlocul meu, tuturor, câți vă aflați de față, ca ce va fi greșit înaintea lui Dumnezeu și înaintea oamenilor, să ziceți toți, cu un glas și cu o inimă: Dumnezeu să o iarte, pentru ca să ne învrednicim și noi a lua această ertăciune, după petrecaniia noastră. Amin.

ÎNVĂȚĂTURĂ ASUPRA POCĂINȚII*

Întoarceți-vă către Mine, din toată inima voastră și cu post „și cu plângere și cu tânguire rumpeți inimile voastre și nu hainele voastre și Mă voiu întoarce către voi”, zice Domnul, la Ioil, în 2 capete.

Cine au văzut vreodinioară între zidiri atâta dragoste câtă iaste acéia ce arată soarele spre pământ, că de și iaste luminătoriu mare al ceriului și împărat al tuturor stélelor, iar lăsând céliאלalte stihii, îndrăgește și iubește mai mult pre smeritul acesta de pământ și spre dânsul are închinată toată pohta lui, pre dânsul luminează cu razele sale, pre dânsul împodobéște cu de toate féliurile de copaci, pre dânsul încununează cu florile, pre dânsul îmbogățește cu rodurile, pre dânsul hrănește cu lucrurile sale. Și, pentru ca să nu să depărteze de la el niciodată, face pururea o învărtejire împrejurul <lui> cu un umblet neconținut.

Asémene aceștii pohte, sau, mai vârtos să zic, mai cu mult făr' de asămânare arată marele Dumnezeu, Ziditoriul și Făcătoriul a toate, spre sufletul cel smerit și păcătos al omului, măcar că are în mâinile Lui céle dumnezeesti toate marginile pământului, măcar că bunătățile noastre nu-I trebuesc, după cum zice David, iar spre acest suflet are pusă toată dragostea Lui cea

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește la fila 194.

dumnezeiască; pentru dânsul poartă grija să-l mântuiască, pre dânsul cearcă, pre dânsul iubéște și, ca cum ar avea vreo trebuință, de la El pleacă dumnezeiasca Lui mărire și pohtéște dragostea lui, pohtéște prieteșugul lui, pohtéște să umble pururea împreună cu dânsul.

Drept acéia, trimite cătră dânsul proroci, trimite dascali, îl cearcă în toate părțile pământului, îl cearcă în toate unghiurile lumii. Și, pentru căci pohtéște să fie pururea împreunat cu El și nedespărțit de împărăția Lui, îi arată calea, îi spune mijlocirea, pentru ca să se mântuiască de păcat și să se întoarcă spre Dânsul.

Oare, care iaste mijlocirea acéia? Iaste acéia a pocăinții, caré nu are greșală. „Întoarceți-vă – zice – cătră Mine și Mă voiu întoarce cătră voi”. Deci, pentru pocăința aceasta sânt gata astăzi să grăesc puțintele cuvinte, înaintea înțelepției voastre, feții miei. Ci vă pohtesc să ascultați cu dragoste, căci aceasta iaste mai trebuincioasă decât toate și mijlocire făr’ de greșală pentru mântuirea noastră.

Mare iaste, cu adevărat, darul acesta al pocăinții, dintru care poate cunoaște fieștecarele, mai ales dragostea cea multă ce arată Dumnezeu spre noi creștinii și pohta ce are ca să ne vază mântuiți, de vréme ce numai pentru noi au rânduit-o, numai pentru noi au dat-o, numai pentru noi au vrut să fie pocăința în lume. Și cum că iaste adevărul așa o dovedéște socoteala; pentru căci de ar fi vrut să o rânduiască pentru alții și nu pentru noi, credincioșii creștini, să cuvenia această rânduială să fie sau pentru îngerii sau pentru draci, sau pentru dobitoace, sau pentru céliialte ale lui făpturi.

Și de vréme ce pentru îngerii nu iaste, căci îngerii cei buni nici au greșit, nici pot să greșască, drept acéia nici pocăința le trebuie. Nici pentru draci, pentru căci ei dintru a sa voință fiind împietriți în vicleșug nu priimesc nici vor pocăința. Iar nici pentru dobitoace, pentru căci n-au nici minte, nici cuvânt, ce lucrează pururea făr’ de greșală, precum îi învață firea lor. Nici iaste pentru altă făptură din câte să află în lume, pentru căci sânt toate nesimțitoare și urmează a nu fi priimitoare de pocăință.

Și iată dară că numai pentru noi, oamenii, au dat îndurătoriu Dumnezeu acest dar de mântuire al pocăinței; sau, să zic mai bine, pentru noi creștinii, pentru căci păcătuesc și jidovii, și turcii, iar nu le folosește, nici le ajută pocăința, nimic, pentru căci sânt afară de lége. Iar noao cu adevărat ne ajută și ne dă mare folos, pentru căci avem credință, pentru căci avem nădėje, pentru căci prin mijlocul sfântului botez ne-am făcut fiii lui Dumnezeu, după cum zice Ioan la capul cel dintâi: „Le-au dat lor putere ca să fie fiii lui Dumnezeu, celor ce cred întru numele Lui”.

Și adevărat, ce alt ajutoriu mai mare sau ce alt folos mai trebuincios poate să fie decât acela al pocăinții? Minunată iaste puteria ei, preaslăvite sânt lucrurile ei și darul fără de asemănare.

Un lucru minunat să vede în *Sfânta Scriptură*, la a patra carte a Împăraților, în 15 capete, zicând cum să se fie întâmplat după moartea prorocului Elisei, de au fost murit un jidov în cetatea Samariei și, după obiceiul ce avea acolo, au rădicat unii trupul mortului și-l ducea afară din cetate, să-l îngroape. Și mergând pre cale, la locul cel rânduit, fără de veste au eșit dintr-un crâng, ce era acolo aproape, niște tâlhari moaviteni, ca să-i omoară. Și văzând îngropătorii o nevoe ca acéia, neașteptată, de frică să făcură mai morți decât mortul ce ținea. Și, pentru ca să-și mântuiască viața lor, au aruncat pre mortul într-o groapă ce s-au aflat acolo și îndată au fugit, întru care groapă era îngropat prorocul Elisei. Și, îndată ce s-au atins trupul mortului de oasele prorocului, au înviiat și au venit iară în viață.

Frumoasă închipuire a pocăinții înțelégem a fi acest lucru preaslăvit ce s-au întâmplat. Că după ce face omul păcatul rămâne mort. Mort, pentru căci piiarde darul cel dumnezeesc; mort, pentru căci să desparte de Dumnezeu, Carele iaste viața cea adevărată, și ca pre un mort patemile lui, pohtele lui céle réle și îndulcirile trupului său îl aduc să-l îngroape. Unde? Afară din cetate, afară din pământul cel fericit al raiului, în groapa vecinicii munci. Dară, ce să întâmplă? Îndurătoriu Dumnezeu, Carele

prin rostul prorocului zice: „Nu voesc moartea păcătosului, precum a să întoarcă și a fi viu”, trimite împotriva lui, fără de veste, o năvală de tâlhari înfricoșați. Dară cine sânt tâlharii aceștea? Frica morții, cutremurul muncii de véci, zioa cea înfricoșată a judecății, dreapta răsplătire a lui Dumnezeu.

„Durerile iadului m-au încungiuat; întâmpinatu-m-au lațurile morții”. Să uită păcătosul la nevoe, véde aiavea pierzarea lui, tremură, să îngrozéște și de frică fug îngropătorii: pohtele céle réle, patimile céle neînfrânate, odihnele, desfătările trupești. Și unde îl aruncă? În groapa lui Eliseu.

Groapa iaste pocăința, pentru căci precum groapa strică, răsipește și piazarde trupurile céle împuțite ce să pun într-însa, așa și pocăința șterge, strică și topéște împuțiciunea păcatelor ce înfășură sufletul.

Aici dară, într-această groapă a pocăinții, căzând păcătosul, afle pre Elisei cel de taină, Carele iaste Domnul nostru Iisus Hristos. Că Elisei să tâlcuiască Dumnezeu Mântuitoriu; și cu putéria Acestuia și cu daru Acestuia i să iartă păcatele, să îndreptează și să întoarcă iară la viață. „Și trăi mortul – zice *Sfânta Scriptură* – și să sculă pre picioarele lui”.

De pe aceasta dară să priceapă fieștecarele câtă iaste putéria pocăinții, de vréme ce înviază sufletul cel mort al păcătosului, îi dă iară podoaba dumnezeescului dar ce au pierdut, îi deschide ușile cerului carele i le-au închis păcatul, îl face soție fericiților îngeri, îl face moștean, lăcaș lui Dumnezeu și părtaș slavei Lui cei dumnezeești. Dară, nu săvârșaste numai acéste preaslăvite, această bunătate mare a pocăinții, ci iaste alta și mai minunată, care face mintea să se mire și inima să se uimească: biruiaște pre Însuș Dumnezeu. Și când iaste mânios de sudălmile, de necinstirile și de hulele ce-l fac în toate zilele păcătoșii, cu faptele lor céle fârdelége, cu strâmbătățile lor, cu jafurile lor, cu multa a lor trufie, cu zavistie ce hrănesc în inima lor, cu atâtea necurății cu carele spurcă și trupul și sufletul, stă gata să facă asupra lor răsplătire, să arunce asupra lor trăsnetele urgiei Sale, să-i piarză

de pe toată fața pământului. Aleargă atunci pocăința și cu o cucernică îndrăzneală, cu doao lacrăme ce varsă din ochi, cu un suspin ce înalță la ceriu dintru adâncul inimii (cutez a zice), că leagă mâinile lui Dumnezeu, Îi ia armele a dréptei Lui răsplătire, preface urgiia Lui spre ertăciune, Îl face blând, ertătoriu, îndelung răbdătoriu, milostiv, iubitoriu asupra celui păcătos, carele atâta L-au necinstit și nu L-au băgat în seamă.

Și, pentru ca să nu socotiți, feții miei, cum că acéstia sânt aflări ale méle, ascultați o pildă.

La a treia carte a Împăraților, la 21 de capete, zice cum că au vrut dreptul judecătoriu, Dumnezeu, să pedepsească pre Ahaav, împăratul lui Israil, pentru multele păgânătăți și nedreptăți ce făcea în toate zilele și nu numai din răutatea lui ce și din sfatul înrăutățatei fămeii lui, a lezavelii. Și i-au trimis cuvânt cu prorocul Ilie cum că va să-i rădice împărăția, să-i piarză casa lui, să-i răsipească avuția lui, să nu mai aibă după acéia nici vrednicie, nici cinste și la cea de pe urmă să se facă mâncare câinilor și a pasărilor ceriului. Răspunse Ahaav: atâta răutate să-mi vie mie și atâta pedeapsă? Eu să aflu mijlocire ca acéia, să prefac dreapta a lui Dumnezeu mânie. Și ce au făcut? Cum au auzit Ahaav cuvintele acéstia își rumpse haina lui și încinse sac peste trupul lui și puse cenușă pre capul lui și posti și făcu o pocăință ca acéia, cât au schimbat îndată Dumnezeu mâniia Lui și au îmblânzit urgiia Lui. Și chiamând iară pre Ilie i-au zis: n-ai văzut ce smerenie au arătat înaintea mea Ahaav și ce pocăință au făcut? Deci, pentru căci s-au smerit înaintea féții Méle, nu voiu aduce răutate în zilele lui, ce în zilele feciorului lui voiu aduce răutatea peste casa lui.

Dară, ce poate fi aceasta? Până acum cu bătaii, cu urgie, cu mânie, înfricoșa Dumnezeu pre Ahaav și zicea să-l piarză, să-i ia și stăpânirea și viața și acum zice (cum) că nu poate să-i facă rău. Iaste cu puțință acea puținică cenușă ce au pus Ahaav în capul lui, acel sac cu carele s-au îmbrăcat, acel puțin post ce au făcut, acea pocăință ce au arătat să fie slăbit dumnezeiasca urgie și să îndémne pre Dumnezeu să facă acéia ce vrea păcătosul acela

Ahaav și nu acéia ce cerca dumnezeiasca dreptate? Adevărat, așa iaste. Pocăința au întors urgiia Lui, pocăința au oprit mâniia Lui, pocăința I-au zmult din mâinile Lui céle preaputérnice sabiia răsplătirii, pocăința au șters răspunsul cel înfricoșat și purtător de moarte. „Nu voiu aduce – zice – răutate în zilele lui”.

Însă, pentru ca să poată pocăința să săvârșească acéste lucruri preaslăvite, să cuvine să fie pocăința adevărată, iar nu mincinoasă; pocăință curată, iar nu vicleană, pocăință a inimii, iar nu a gurii, că precum iaste aur adevărat și aur mincinos, așa iaste și pocăință adevărată și pocăință mincinoasă.

Mulți socotesc, pentru căci zic: am greșit și Doamne iartă mie, păcătosul, cum că adevărat, să pocăesc și nu știu, ticăloșii, că pocăința nu stă numai în cuvinte. Că zice Hristos la *Evanghelie*: „Nu tot cel ce-mi zice Mie Doamne, Doamne, va intra întru împărătiia lui Dumnezeu, ci cel ce face voia Tatălui Mieu celui ceresc”.

Între ceialalți ce s-au pocăit, doi să află vestiți în *Sfânta Scriptură*: unul iaste Saul și altul David. Greșit-au Saul, au greșit și David și vin amândoi în cunoștiința greșălii lor. „Am greșit”, zice unul, „am greșit”, zice și celalalt. Dară David au auzit acest fericit glas: „Și Dumnezeu au lăsat păcatul tău: nu vei muri”. Și pentru Saul să roagă Samuil prorocul cu lacrimi și Dumnezeu îi răspunde cu urgie: „Până când vei plânge tu pentru Saul? Și Eu l-am defăimat pre el”.

Dară, pentru ce pricină drept judecătoriale, Doamne, arăți despărțea ca aceasta, cu acești doi ce să căesc? De iaste adevărat, precum o cunoaștem, prea adevărat, cum că înaintea Ta nu iaste nici o fățarie și cum că priimești cu multă milă și dragoste pre cei ce să căesc, pentru ce, aici priimești pre David, și pre Saul îl gonești? Nu iaste împărat și unul și altul? N-au greșit amândoi înaintea Ta? Dară drept ce, David, carele au făcut păcat mai mare și îndoit, adecă preacurvia și uciderea, află milă înaintea Ta și Saul să defaimă și să leapădă, carele s-au arătat numai neascultător?

Adevărat, feții miei, pe dinnafară așa să véde, iar Dumnezeu, Carele iaste cunoscător de inimi și véde din lăuntru acéia ce noi nu vedem, au văzut despărțeala pocăinții și a unuia și a altuia. Că pocăința lui David era pocăință adevărată, „cu duh umilit și cu inimă înfrântă și smerită”, precum zice *Sfânta Scriptură*, iar a lui Saul pocăința era mincinoasă și vicleană, din gură numai, iar nu și de la inimă, că inima lui nu era dreaptă cătră Dumnezeu. Și pentru aceasta cea a lui David s-au arătat priimită și a lui Saul s-au defăimat.

Drept acéia dară, pentru căci iaste pocăința lucrătoare și bine priimită înaintea lui Dumnezeu, să cuvine să fie pocăință adevărată, ca a lui David. Și, pentru ca să poată fieștecarele să câștige această pocăință adevărată, desăvârșit, curată și priimită, Duhul Sfânt în *Scriptură* ne arată în ce chip să o facem, cu pedeapsa ce au dat lui Navuhodonosor, împăratul asirianiilor. Pre aceasta, vrând dumnezeiasca dreptate să-l pedepsească într-această viață, pentru multa a lui trufie și iară să-l miluiască, au făcut asupra lui acest răspuns, precum să véde la al patrulea cap al lui Daniil: „Cu hiarăle partea lui, în buruiianul pământului; inima lui de la oameni să va schimba și inima de hiară să va da lui și șapte vremi să vor premeni preste el”. Adică, l-au osândit să pască împreună cu hiarăle și ca o hiară să mănânce erburile pământului; să i să schimbe inima lui cea omenească și să i să dea inimă de hiară și să se afle întru aceasta până să vor premeni șapte vremi și atunci să i să dea ertăciunea. Și adevărat așa s-au întâmplat, de au pățimit Navuhodonosor, după cum au rânduit dreapta judecata lui Dumnezeu și într-acesta chip ș-au luat ertăciunea, desăvârșit.

Să cuvine, drept acéia, acéste trei lucruri să facă fieștecare creștin, pentru ca să arate pocăință adevărată și plăcută cătră Dumnezeu. Întâi, să fie partea lui în iarba pământului. Când păcătuiaște, omul lasă trupul lui slobod, în desfătări, în pohte, în beții și în mâncări multe și alta nu socotește, fără numai cum își va dezmierda trupul cum să-i dea odihne, cum să-l hrănească

cu multe féliuri de bucate, dintru carele urmează bețiile, curviile, preacurviile și alte pohte neînfrânate, carele fac pre suflet lăcaș diavolului.

Drept acéia, să cuvine, când va avea să se pocăiască adevărat, să schimbe firea, să schimbe viața, să supue trupul. Cu ce? În iarba pământului, cu țineria, cu posturile, cu ajunările, cu depărtarea mâncărilor și a desfătărilor. Pentru căci, precum zice marele Vasilie, postul iaste stricăciune păcatului, înstreinare patemilor, omorâre trupului; și când slăbește cu postul omul cel dinn afară, atunce cel din lăuntru să întărește, atunce să face casă lui Dumnezeu și vas curat darului celui dumnezeesc.

Al doilea lucru ce trebuiaște iaste să schimbe inima lui și să ia inimă de hiară („și inimă de hiară să va da lui”). Omul, precum are inima iscusită, așa o are și mult pohtitoare și pe neplăcere; nu iaste pururea întru o stare: acum să prefăce spre bine și acum să schimbă spre rău, acum pohtéște un lucru și acum îl uraște, acum iubéște și acum vrăjmășuiaște.

Împotriva acestora hiara are pururea acéiași inimă, neprefăcută, stătătoare și nemișcată. Și de vréme ce omul, când păcătuiaște, pentru căci are inima prefăcătoare, să depărtează de la Dumnezeu și dă toată voința lui și dragostea la zidiri. Și, pentru ca să facă pocăință adevărată, trebuie să schimbe – zice Dumnezeu – acea inimă a lui, vicleană și amăgitoare caré iaste nestătătoare și lesne mutătoare și să ia inima de hiară, adecă o inimă stătătoare, o inimă neschimbătoare, o inimă caré să rămâe pururea nemișcată de la bine, de la dragostea mea și de la paza poruncilor méle, caré să nu mai pohtească răul, nici să se abată la păcat. Și aceasta iaste acéia ce zice prorocul Ioil: „Rumpeți inimile voastre”.

Și la cea de pre urmă, al treilea lucru carele să urmăze pocăinții cei adevărate iaste aceasta: „7 vremi să vor premeni preste dânsul”.

Păcătosul, când iase din calea lui Dumnezeu și să face pre sine rob pohtelor celor trupești, săvârșăște toate păcatele céle de moarte, dintru carele céle mai mari sânt, precum ne învață légia

lui Dumnezeu și *Sfânta Evanghelie*, adecă: trufia, iubirea de argint, păcatul cel trupesc, zavistiia, lăcomiia, mâniia și lénea.

Deci, acéste păcate sânt céle 7 vremi carele să cuvine să le schimbe cela ce va vrea să se pocăiască cu adevărat, adecă să prefacă trufia în smerenie, iubirea de argint în milostenie, păcatul cel trupesc în curățenie, zavistiia în dragoste, lăcomiia în post, mâniia în blândéțe și lénea în rugăciune și într-alte fapte bune. Și precum când făcea acéste păcate să bucura, să desfăta și râdea, așa și când să pocăiaște să cuvine să se mâhnească, să suspine și să plângă, pentru ca să facă premeneală vremilor și să se arate prefacerea adevărată.

Cu acest fél de mijloace să face pocăința desăvârșit și plăcută și câștigă păcătosul ertăciunea deplin, să împrietenéște cu Dumnezeu și să face iară vas darului celui dumnezeesc.

Drept acéia dară, feții miei, de vréme ce pocăința are putére ca aceasta, precum ați auzit și nu iaste altă cale și altă mijlocire pentru ca să vă mântuiți sufletele voastre, fără numai cu pocăința, trebuie dară toți și cei tineri și cei bătrâni și cei bogați și cei săraci, să alergați cu osârdie la această pacinică liniște a mântuirii, pentru căci veți afla toți odihnă sufletelor voastre, după cum zice Hristos la *Evanghelie* și toți vă veți mântui.

Pocăința aceasta iaste cetatea cea minunată în patru cornuri ce au văzut sfântul Ioan la *Apocalipsis*, în 21 de capete, carea avea 12 uși: 3 de spre răsărit, 3 de spre miazănoapte, 3 de spre amiază și 3 de spre apus, pentru ca să poată întra printr-însele toți, și cei mici și cei mari, bătrânii și tinerii, și fieștecarele după rânduiala sa și după vârsta sa: prin céle de spre răsărit să între cei tineri, ca cei ce sânt la răsăritul vieții; prin céle de spre amiază să între bărbații carii să află în mijlocul vârștii; prin céle de spre amiază-noapte cei bătrâni, al căroro le iaste sângele réce și albiciunea zăpezii o țin în barbă; și prin céle de spre apus să între, fără de nici o deznădăjduire, cei ce sânt la sfârșitul vieții și au amândoa picioarele în groapă și sufletul în buze, al căroro milostivirea lui Dumnezeu le va priimi pocăința.

Drept acéia, în toată vremea, iar mai vârtos în zilele acésta a sfântului post, vă chiamă pre toți milostivul Dumnezeu, Carele pohtéște mântuirea tuturor, zicând: „Întoarceți-vă cătră Mine și Mă voiu întoarce cătră voi”.

Drept acéia, nu învârtoșați inimile voastre, ci cu vitejie creștinească lepădați lucrurile întunérecului, adecă strâmbătățile, jafurile, clevetirile, zavistiia, urâciunea, vrajba, curviile și toate necurățiile și vă îmbrăcați cu armele luminii, cu credința, cu nădéjdia, cu dragostea, cu frica lui Dumnezeu, cu cuceriia și cu smereniia, pentru ca să supuneți cu aceste bunătăți pre împotivnicul vostru, pre diavolul, trupul ce tirănește și patemile céle ce strică sufletul și să vă faceți moșteni împărăției ceriului, a căriia să vă învredniciți toți, cu darul și cu mila lui Dumnezeu. Amin.

ÎNCEPĂTURĂ ȘI ÎNVĂȚĂTURĂ PENTRU ISPOVEDANIE*

Cel ce va să se ispoveduiască⁸¹ să-l aducă să stea înaintea icoanei Domnului nostru Iisus Hristos și să înceapă duhovnicul, carele va fi: Блгсвенъ Бгъ ншгъ⁸², стѣи Же⁸³, Гсдн Помилии⁸⁴ 12, пріндѣте⁸⁵. După aceia: Гомег мл ъже⁸⁶ să-l zică cel ce va să se ispoveduiască (de va ști carte), iar de nu va ști, să-l zică duhovnicul.

Și după acéia să grăiască duhovnicul cătră cel ce va să se ispoveduiască: iată, fiul meu, că nevăzut stă înaintea noastră Domnul nostru Iisus Hristos, să-ți priimească ispovedaniia ta. Deci nimic să nu sfiști⁸⁷, sau să te rușinezi, nici să te spăimântezi și să ascunzi ceva de cătră mine, ci cu îndrăzneală să-mi spui toate câte ai greșit, ca să priimești ertăciune de la Domnul nostru Iisus Hristos. Iată chipul Sfinției-Sale aici, înaintea noastră.

* În *manuscrisul nr. 3460*, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române, această predică se regăsește la fila 208.

⁸¹ În ediția din 1888: „Pre cel ce va să se ispoveduiască”.

⁸² „Binecuvântat este Dumnezeuul nostru”.

⁸³ „Sfinte Dumnezeule”.

⁸⁴ „Doamne miluiește” (de 12 ori).

⁸⁵ „Veniți (să ne închinăm)”.

⁸⁶ „Miluiește-mă Dumnezeule” (începutul Psalmului 50).

⁸⁷ În ediția din 1888: „să nu te sfiști”.

Iar eu numai ce sânt mărturie, ca să mărturisesc înaintea Sfinției-Sale toate câte-mi vei grăi cătră mine. Iar de vei ascunde ceva de cătră mine vei să aibi îndoit păcatul și osânda. Deci ia-te aminte, daca ai venit la doftor, să nu te duci netămăduit.

Și așa să-l întrebe pre acela foarte cu dinadinsul, una după alta și să-i îngăduiască până ce-i va răspunde. Deci iar să grăiască duhovnicul cătră dânsul: spune-mi, fiule, au doară țe-ai stricat curăția ta cu malachiia? Și iar îmi spune: au doară ai căzut în păcatul sodomiei cu cineva, sau cineva cu tine? Au doară ai căzut în păcat cu muiare? Sau și cu câte ai căzut și ce chipuri au fost: de cele văduve, au de cele cu bărbat? Pentru că cela ce cade în păcat cu muiarea cea ce are bărbat, acela să chieamă preacurvari. Așijderea și muiarea carea va cădea în păcat cu altul, având ia bărbat să chieamă preacurvare.

Și iar îl întreabă pre acela, pentru amestecarea de sânge: spune-mi, fiule, au doară ai căzut cu rudeniile tale, sau cu fină-ta, sau cu nașă-ta au ce chipuri au fost? Că acestia să chieamă amestecare de sânge? Spune-mi au doară ai căzut cu dobitoac sau cu pasăre?

Iar de va fi însurat acel ce să ispoveduiaște să-l întrebe: spune-mi, fiule, au doară ai căzut în păcat cu făméia ta, peste fire, afară den fire? Au doară mai nainte de nuntă, fiind logodit cu dânsa, ai căzut în păcat? Sau au doară ai căzut în păcat cu alt féliu de oameni, care sânt de altă lége? Că acel păcat să canonește mai greu cu un an de alte păcate care sânt.

Spune-mi, fiule, au doară ai omorât pre cineva cu voia ta, sau făr' de voia ta? Și iar îmi spune: au doară ai furat ceva și mai pre urmă s-au făcut afurisanie? Sau au furat altul și au adus la tine? Și de vei fi furat ceva, să întorci; și îndată cum vei întoarce, să alergi la arhieru și să-ți iai canon de la dânsul și să te iarte de afurisanie, să întorci, adecă să plătești.

Spune-mi, fiule au doară ai jurat cu strămbul și în ce chip te-ai jurat: cu voia ta, au făr' de voia ta? Au doară ai băgat vreun sărac în nevoe? Au doară faci năpaste cuiva, au ai făcut? Au ai oprit simbria cuiva? De vei fi năpăstuit pre cineva, sau năpăstu-ești, să întorci.

Spune-mi, fiule, au doară ești cititoriu de stéle, au faci far-mece? Sau ai vărsat ceară, sau plumbu? Au doară ai adus în casa ta fărmeacătoare, de te- au isbăvit de farmece? Au doară le faci tu însuți, sau le-ai făcut vreodată? Sau ai făcut farmece spre stricăciunea cuiva? Au doară legi dobitoacele, ca să nu le mănânce lupii? Sau ai pus pre alții de au făcut de acéstia lucruri? Au doară ai legat pre bărbat cu fămée? Au altă legătură pentru vreo boală? Au porți niscari baere, au erbi?

Și de să va afla cum că au făcut el de acéstia, sau îi va fi făcut lui alții, unul ca acela să canonéște 6 ani, precum iaste porunca sfintelor canoane. Iar meșterul acela carele le face acest féliu de lucrare să canoniséște ca un ucigaș, adecă ani 20, precum poruncéște marele Vasilie. Și iar îi zice: spune-mi, fiule, au doară ai ocărât pre părinții tăi, sau pre vreun om, sau călugăr? Au doară ai vrajbă cu cineva? Pentru că de vei avea vrajbă cu cineva, darurile tale și pravila ta nu iaste priimită înaintea lui Dumnezeu și nici alteceva, orice vei face, nu sânt priimite.

Spune-mi, fiule, au doară ai mâncat carne mortăcină, sau sânge de cel oprit, sau de lupi mâncat, sau de vulturi omorât? Sau te-ai spurcat cu altceva? Sau pre posturi, miercurea sau vine-rea, te vei fi spurcat? Au doară ai închinat pre cineva diiavolului? Sau ai hulit, sau ai înjurat sfânta lége, sau credința, sau altăceva hulă? Sau ai anathimit pre om? Sau grăești minciuni și te juri în minciuni? Au doară ești trufaș? Sau doară te îmbeți, pentru care iaste aceasta periciune și trupéște și sufletéște?

Deci, acéstia toate de acum înainte iaste să te păzești foarte și să te iai aminte, pentru că iată că de a doao oară te botezi, dupre cum iaste taina credinții creștinești și de acum înainte să pui începătură bună, cu ajutoriul lui Dumnezeu.

Și de glume să te ferești, să nu faci pre oameni să răză, că acéstea nu sunt creștinești, ci cu dreptate și cu curăție și cu smerenie să-ți petreci viața, pentru ca să-ți ajute Dumnezeu.

Și după ce va zice el acéstea toate cătră dânsul cu amăruntul și acela iar să va făgădui de acéstia, de toate să să părăsească,

atuncea îndată pleacă în genunchi cel ce să ispoveduiaște și să-i citească duhovnicul molitvă. Deci, după ce-i va citi molitva, să zică: *достоино ест*⁸⁸, *слава ... и инѣ*⁸⁹ și *отпуст*⁹⁰.

Atuncea îl canonește duhovnicul pre dânsul, după cumu-i va fi greșalele lui. Și de va avea acela multe păcate, îl canonește în care păcat iaste mai mare din célealalte, adecă care păcat are ani mai mulți; și célealalte păcate toate într-acel canon să iartă.

Deci, atunci iar zice duhovnicul cătră dânsul: iată, fiule, că atâtea ani poruncéște sfânta pravilă ca să nu te priceștuești sfintelor taini. Numai când va fi la praznicele céle mari, când va fi vrémea de priceștenie, în loc de priceștenie să iai aghiazmă. Și de te vei ținea, adecă de te vei opri de sfânta priceștenie, pre cumu-ți dau canon, și să vor erta păcatele; iar de vei tréce, adecă de nu vei băga seamă, Iudă te vei face.

Al doilea și să păzești, de și să va tâmpla boală grea, de moarte, atuncea să te priceștuești; și de te vei scula iar să stai într-acel canon care și s-au poruncit și să pui măsură, iar să ții mai nainte cu un an, în care te-ai priceștuit, să plinești măsura anilor care-ți sânt porunciți.

Și tu care ești duhovnic ia aminte și aceasta că, dă să va părăsi omul de păcat, atuncea să canoniséște și să priiméște, precum poruncéște canonul al marelui Vasilie. Iar în câtă vréme va fi el împăcat⁹¹, nici nu să socotește canonul lui. Iar de va ținea câtăva vréme să nu să priceștuiască și apoi iar să va tâmpla de va cădea în păcat, iar să pue începătură canonul dentru-întâi. Iar după ce să va părăsi el de păcat și să va fi oprit den voia lui și de priceștenie, sau de porunca altui duhovnic, atuncea i să socotesc lui și acei ani în canon. Iar de să va afla vreun om cucerit și de să va nevoi el să facă câtăva seamă de metanii, în zi și în noapte, să-i

⁸⁸ „Vrednic este”.

⁸⁹ „Slavă... și acum...”.

⁹⁰ Rugăciune finală.

⁹¹ În ediția din 1888: „în păcat”.

pogori lui un an, mai jos de măsura anilor de priceștenie. Iar de va nevoi el să dea milostenie, pre cât îi va fi puterea, iar să-i lași lui, și alt an. Iar de va posti el miercurea și vinerea, precum poruncéște sfânta pravilă, lasă-i lui și alt an; de va ținea luna, de dulce să nu mănânce, lasă-i lui și alt an.

Iar de va fi omul de treizeci de ani, sau și mai jos și alt an să-i lași lui. Iar de va fi de douăzeci de ani, sau și mai jos mai puțin să să canonească. Iar de nu va suferi acéstea care zisem mai sus, să plinească toți anii care am zis mai sus, desăvârșit precum i s-au poruncit întâi; că acéstea semuiiri, adecă tocmire, iaste a sfântului Ioan Postnicul și mai mult acei 15 ani ai preacurviei și ai sodomiei și ai dobitoacelor îi pogoară până la trei ani, însă cu adevărat de-i va posti acești trei ani necurmat, adecă desăvârșit, cu post în zi odată să mănânce și metanii să facă, cum i să va porunci de la duhovnic afară osebi de sâmbătă și de duminică. Iar alți părinți de acéstea n-au poruncit, numai de sfânta priceștenie să fie oprîți, după greșala lor. Iar de păcatul curviei, până la patru ani să-l pogoare dinpreună să ție cu ce i să va porunci, precum s-au zis mai sus.

Iar miercurea și vinerea să cuvine tuturor creștinilor să postească, ca și cei ce au canoane și cei ce n-au, pentru că aceasta iaste obicinuită creștinilor.

Iar după cădere în păcat, de va vrea acela să se călugărească, doao părți să ție și o parte să-i erți. Iar de va vrea să meargă la obște jâtie, lasă-i lui canon pre jumătate; iar după ce au luat cinul călugăresc și au căzut în păcat, câți ani i s-au poruncit, să-i plinească.

Așijderea și muerile să le întrebi, au doară vor fi purtând erbi, sau vor fi băut erbi să nu facă copii. Sau, de să va afla să fie făcut iale lucru ca acesta, ca ucigașii să se canonească. Iar de va fi lepădat ea copilul de vreo nevoe, un an să nu să priceștuiască. Iar céia ce va fi purtat erbi, sau va fi purtând, să le lépede și să să canonească șase ani. Iar de va face farmece, ca să știe ce copil va face, sau să știe alte lucruri, șase ani să nu să cuminece. Așijderea să fie întrebate iale de toate păcatele, ca și partea bărbătească și, în câți ani să vor afla în canon, să n-aibă voe a frământa prescuri.

GLOSAR

A

abà – un fel de postav alb (dar și altfel), gros, de lână, din care se fac haine țărănești
acmu – acum
adâsta (a) – a aștepta, a dori
advar – avgar, amuletă
aflare – ispită
afurisi (a) – a excomunica, a blestema
agneț – partea centrală a prescurii, reprezentând Trupul lui Hristos
agonisită – avere, stare
alsăuri – însușiri, calități
amestecare – legătură
anathimi (a) – a excomunica, a blestema
apucări – hoții
aravon – închipuire, simbol
arămuri – vase culinare de aramă
argat – slugă
aspidă – viperă, șarpe veninos

B

baere – amulete
basne – basme, minciuni

băcăi – a bate (toba)
bdenii – denii
beteag – bolnav
beznă – iad, abis
blagocestie – pietate, evlavie
blagocestiv – evlavios
blagorodnicie – noblețe
blagoslovi (a) – a binecuvânta
Blagoveștenie – praznicul „Buna Vestire”
blândește – blândețe
boale – boli
bogate – multe, abundente
Bogoiavlenie – praznicul „Botezul Domnului”
Bogorodiță – Născătoare de Dumnezeu
broboană – boabă de strugure

C

cabaniță – mantie scumpă din blană de samur, ornată cu fir de aur; mantie domnească
canon (gr. kanón, linie, regulă, model) – decret al unui conciliu, regulă religioasă; fig. suferință, pedeapsă; tropar
cap, capete – capitol, capitole

- capiște – templu păgân, altar
 idolesc
 casă – familie
 casnic – gospodar, persoană din
 casă catart – catarg
 catherisi (a) – a caterisi, a
 exclude pe cineva din tagma
 bisericească, a destitui
 caznă – pedeapsă, chin, tortură
 căuta (a-și) – a trebui
 căzut – (rar) convenit (ex: fă-ți
 căzuta datorie!)
 cerbice – ceafă
 cerbicie – îndărătnicie,
 rezistență
 cerca (a) – a cerceta, a căuta
 certa (a) – a pedepsi (ex: a certa
 cu moartea)
 cest – acest
 cetanie – citanie, lectură
 chelar – econom, persoană
 ce deține cheile pivniței și
 cămării
 chemare – vocație
 chendru – centru
 chezaș – garant (ex: a se pune
 chezaș pentru cineva)
 chezășie – garanție
 chindie – timpul de după-
 amiază, când se înserează
 chisoare – închisoare
 chivernisi (a) – a administra
 chivernisire – bună gospodărire
 cin – treaptă
 cinie – unealtă, capcană
 ciudotvoretz – făcător de minuni
 ciur – sită mare de sârmă
 pentru curățit grânele
 clevete – bârfiri, calmonii
 cleveti (a) – a bârfi
 cliros – cler
 clucșă – cursă, capcană
 cocon – copil, prunc
 comândare – pomană
 conceni (a) – a extermina
 conteni (a) – a opri
 corhor – mohor, pelin; numele
 mai multor specii de plante
 erbacee, cu frunze liniare,
 ascuțite, dispuse în spice
 cilindrice
 corn – colț, margine
 coșare – țarc, îngăditură
 crăie – domnie
 cuceri (a se) – a se umili
 cucerie – cucerire, umilință,
 evlavie
 cuhnie – bucătărie
 custodie – pază
 cuvânt – motiv
- D**
- dascal – dascăl, învățător
 de-a tocma – întocmai
 defăimare – calomnie
 de margine – nemărginit
 deosebi – foarte
 despărțeală – precizare
 despuitor,-oare – stăpân,-ă
 destoinic – vrednic

dezgoli (a se) – a se desprinde, a se detașa

diadoh – asociat

diată – testament

dichiu – administrator

dosădit – mâhnit

dovedire (ex: nu se vede dovedire) – nu poate fi explicat, demonstrat

dulamă – manta lungă de postav

durori – dureri

E

eres – erezie, rătăcire, abatere de la credință

eromonah – ieromonah, preot călugăr

F

fapt – făptură

făicav – bălbăit, găngav

fățarie – fățarnicie, ipocrizie

filer – monedă divizionară ungurească

finix – pheonix (pasăre)

fugaciu – rătăcitor

fur – tâlhar, hoț

G

gătire – pregătire

gângăvie – bălbăială

gherdan – cingătoare

giudeț – judecată

gloată – mulțime

globi (a) – a amenda

goană – prigoană

gonaci(u) – prigonitor, asupritor

greime – greutate, povară

grozav – jignitor

grumadz – grumaz

H

hasnă – folos

hrăpi (a) – a răpi

hulă – defăimare

I

iaste – este

io – eu

idiomata – particularitate

ieftinătate – îndurare, milă

ipați – consuli, tribuni

i proci – și celelalte

iscoadă – spion

ispiti (a) – a cerceta, a încerca, a testa

ispravnic – administrator, mandatar

Î

îmbezna (a) – a arunca în întuneric

împistrită – ornamentată (haină)

împresura (a) – a cotropi

împuta (a) – a reproșa

încailea – măcar

îndoit – dublu

înfașată – trupească

înfrânare – abstenență
 îngrădi (a) – a înconjura
 îngreuia (a) – a se supăra
 înjugare – asociere
 însărcinat – împovărat,
 îngreunat
 întinăciuni – pete
 învârtejire – schimbare
 învârtoșa (a) – a (se) împietri, a
 pietrifica

L

lămuri (a) – a alege, a deosebi
 lege – religie
 limbă – popor
 limbuți (a) – a calomnia
 lingoare – boală
 livej – sirop
 luci (a) – a străluci
 lucrare – calitate, proprietate
 lucrătoare – eficace
 luneca (a se) – a înclina

M

magnit – magnet
 magupeț – magopeț, brutar la
 mănăstire (dar și bucătar),
 necioplit, mojiç
 vârtos – mai ales
 mamon – diavol
 matcă – albie, adânc
 măcar că – chiar dacă
 mădular – membru
 măgură – munte
 măscări (a) – a murdări

măsurăciune – margine, limită
 (aici: peste măsură, peste
 limită)
 mângăios – mângâietor, care
 aduce mângâiere
 mârșav – slab, costeliv, plăpând
 megiaș – vecin, rudă cu
 merinde – ajutor, sprijin
 meser – sărac, umil
 mied – băutură din miere și apă
 mijloc – pretext
 mijloci (a) – a pricinui, a media
 mirosuri – parfumuri
 mohorăciune – culoare roșie
 închisă (ca a mahonului)
 sau aprinsă; nuanță neagră,
 întunecată; întunecime
 mojiç – țăran, om de rând
 mojiçesc, -ească – vulgar, de
 mojiç, fără educație
 molitvă – rugăciune
 monastire – mănăstire
 moșie – avere, proprietate
 moștenită
 moșnean – moștenitor, succesor
 mozarivie – calomnie
 munci (a) – a chinui
 muta (a) – a înlocui, a schimba,
 a modifica
 muta (a se) – a muri

N

năimit – (rar) angajat cu leafă,
 simbriaș
 nălucă – nălucire, arătare

năpaste – necaz, nenorocire
 năpârcă – viperă
 năstav – îndemn, poruncă
 năstrapă – vas (de băut), cană,
 potir, cupă
 neam – popor
 neascultoi – neascultător
 necăitor – persoană ce nu se
 pocăiește
 necuvios – necuviincios
 nedichisit – nedepriins
 nemernic – străin, vagabond
 nemică – nimic
 nemomit – neînșelat
 neritoricit – nedepriins cu
 oratoria, cu retorica
 nesfadnic – pacinic
 neștine – cineva
 netrebui (a se) – a se ticăloși,
 a fi netrebnic
 nevoi (a se) – a se chinui
 nevointă – chin
 niscăi – oarecare, niște, ceva
 noiembrie – noiembrie
 norie – enorie, parohie
 norod – popor

O

obidă – întristare
 obidi (a) – a nedreptăți,
 a mârni
 oblastie – neam
 oblăduire – stăpânire
 oblăduitor – stăpânitor
 obraz – figură, chip

Obrezanie – obrezuire,
 circumcizie; praznicul
 „Tăierea împrejur cea după
 Trup a Domnului”
 obște jitie – adunare
 călugărească
 ocarnic – defăimător
 oceanic – deznădăjduit
 oceanie – deznădăjduire
 ochian – ochean, lunetă
 ochii cei de gând – ochii minții,
 imaginația
 ocoli (a se) – a se face simțită
 orație – urare
 ort – un sfert de leu, adică 10
 parale
 osebi (a) – a (se) deosebi
 osârdie – zel, râvnă
 ostoi (a se) – a se alina, a se
 potoli
 ostrov – insulă
 oști (a) – a purta război
 oștime – oștire
 otpust – binecuvântare rostită
 de preot la sfârșitul slujbei
 oțáros – cu gust de oțet
 Ovidenie – praznicul „Intrarea în
 biserică a Maicii Domnului”

P

paretis (<ngr. paretisis) –
 renunțare
 pavază – platoșă
 părtașie – parte
 păsa (a) – a apăsa

peasnă – cântare scurtă
 bisericească
 petrahil – epitrafir (cu variantele:
 patrahil, patrahir, patrafir)
 petrecanie – petrecere de timp;
 fig. îngropăciune
 petrece (a) – a conduce
 pizmătar – invidios
 plod – copil, sămânță
 poclon – dar
 podnojie – preș
 pogribanie – îngropăciune
 pohfală – pohvală, laudă, elogiu
 pol – jumătate
 politici (a se) – a se pomeni
 politie – oraș; purtare,
 fel de viață
 polus – pol terestru
 ponciș – pieziș, bănuitor,
 iscoditor
 ponoslui (a) – a reclama
 poporan – enoriaș, locuitor din
 parohie
 pornit – inspirat
 porumb – porumbel
 posdanică – țiitoare
 poslanie – misivă, scrisoare
 pradznic – praznic
 pravoslavie – religie creștină
 ortodoxă, ortodoxie
 pre – pe
 precum – cum
 premeneală – scurgere de timp
 Preobrajenie – praznicul
 „Schimbarea la Față”

prepuitor – denunțător
 prepus – îndoială, bănuială
 price – ceartă, pricină
 priceștanie – împărășanie,
 cuminecătură
 pricină – cauză, motiv, pretext
 pristăvire – moarte
 priveală – privire
 procopsit – înstărit
 propovednic – propovăduitor
 propovedui (a) – a predica
 proslăvi (a) – a preamări
 prost – simplu, nevinovat
 prostatec – simplu, nevinovat
 prosti (a se) – a renunța la o
 funcție, a se retrage (din
 scaunul episcopal), a trăi
 simplu
 purcezătoriu – care purcede,
 care pleacă din, care provine
 purirea – pururea

R

răfet – meserie, breaslă (cu
 variantele: rufet, refet) răpști,
 răpși,
 răpști (a) – a murmura, a cârți, a
 se revolta
 răpune (a) – a înfrânge, a doborî
 răsplătire – răz bunare, pedeapsă
 răvaș – adevăriniță, chitanță,
 dovadă
 râvnitor – harnic, zelos
 ritoricesc – de retor
 rost – gură

rotocolime – rotunjime
 roura (a) – a cădea rouă
 rudenie – neam
 rușală – culoarea roșie
 rușine – goliciunea trupului

S

săblaznă – onanie
 săbor – sobor, adunare
 sălaș – adăpost
 sărindar – (în credința ortodoxă) rugăciune de pomenire pe care o face preotul timp de patruzeci de zile consecutive pentru morți
 sânghiuri – jertfe sângeroase
 sânгур – singur
 sârgui (a se) – a se grăbi
 scandală – supărare, neplăcere, sminteală
 scârbă – neajuns, necaz
 scârbi (a se) – a se supăra
 schiptru – sceptru
 scorpie – viperă
 scuipa (a) – fig. a alunga, a lepăda
 sdruncinat – slăbit
 semeție – îndrăzneală
 seminție – neam, popor
 semuire – socoteală, stabilire
 sfetagoreț – monah de la Muntele Athos
 sfită – felon (mantie preoțească), veșmânt
 silaves – silabe
 simbrie – plată

sirep – sălbatic
 slavoslovie – doxologie
 slobod – liber
 sluji (a) – a fi la dispoziția unui stăpân, a munci pentru altul, a servi (aici: a fi prielnic timpul)
 smerin – smerit, modest
 sminteală – rătăcire
 soblaznă – vezi săblaznă
 soroc – termen
 soție – tovarăș
 spăsenie – mântuire, salvare
 spurca (a) – a murdări
 Stâlpări – ramuri verzi („Duminica Stâlpărilor” – „Duminica Floriilor”)
 stemă – coroană, diademă
 stepenă – treaptă, rang; spiță a neamului
 sterpicione – sterilitate
 stihie – element
 strașină – etaj
 strâmbul (cu) – pe nedrept, injust
 strâmtoare – ananghie, situație dificilă
 Stretenie (<rus. sriétenie) – praznicul „Întâmpinarea Domnului” (și stratenie și strătenie)
 struncinat – slăbit
 sudalmă – înjurătură
 suferi (a) – a suporta
 supt – sub

svânt – sfânt
sveti – sfânt

Ș
șazământ – așezământ
șoptitor – fig. calomniator

T
taină – miarcol, minune
(aici: de taină – intim,
apropiat)
tăiare (de fire) – miracol
ticălos – nenorocit, amărât
tiposi (a) – a tipări
tirăni (a) – a munci, a chinui,
a trata cu tiranie
tiriac – teriac, vaccin preparat
contra veninului șerpilor,
preparat medicinal
folosit în vechime ca
anestezic
tituluș – titlu
tocmire – stabilire
toiag – baston lung
treabă (de) – de folos
trezvi (a se) – a se trezi
Troiță – Treime
tropar – cântare scurtă
bisericească
truși (a se) – a se mândri
tult – monedă mică

Ț
ține (a) – a socoti,
a lua seama

U
ulcea – oală de pământ
umbrire – acoperire
umejos – umed
umple (a se) – a se împlini
uniciune – unire, alianță
urgie – pedeapsă
urgisi (a se) – a oropsi
userdie – zel, ardoare
usibi (a) – a opri, a împiedica
Uspenie – praznicul „Adormirea
Maicii Domnului”

V
vasilisc – șarpe fabulos ce ucidea
cu privirea
vădi (a) – a dovedi
vătăma (a) – a jigni
vârguli (a se) – a se mișca
verhovnic – îndrumător vetrilă
– pânză de corabie
Veruiu – Crezul
vezetiu – vizitiu, persoană care
mână caii la o căruță sau
trăsură voile
veghiate – adulările,
lingușirile
volnic – liber, slobod
voroavă – vorbă
vorovi (a) – a vorbi
Vovedenie Bogorodițe –
praznicul „Intrarea în biserică
a Maicii Domnului”
Voznesenie – Văzdvijenie,
„Înălțarea Domnului”

vraci – tămăduitor, doctor
vrajbă – neînțelegere

Z

zapis – act, contract
zavistie – pizmă, invidie
zavistnic – invidios

zăticneală – poticnire,
împiedicare
zecuială – bir, dijmă
zemisli (a), zămisli (a) –
a concepe
zidire – făptură, ființă
zmoli (a) – a înnegri

BIBLIOGRAFIE

Bibliografie consultată

- Busuioc, Monica-Mihaela, *Dicționar de arhaisme*, Ed. ALL Educațional, București, 2005-2006;
- Candrea, I.-Aurel, Densușianu, Ov., *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine*, Atelierele Grafice Socec, București, 1910;
- Costinescu, Mariana, Georgescu, Magdalena, Zgraon, Florentina, *Dicționarul limbii române literare vechi*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1987;
- ***, *Dicționarul explicativ al limbii române*, Ed. Univers Enciclopedic, București, ²1998;
- Mihăilă, G., *Dicționar al limbii române vechi* (sfârșitul sec. X – începutul secolului XVI), Ed. Enciclopedică Română, București, 1974;
- Scriban, August, *Dicționarul limbii românești* (etimologii, înțelesuri, exemple, citațiuni, arhaizme, neologizme, provincializme), Institutul de Arte Grafice „Presa Bună”, Iași, 1939.

Bibliografie generală

Edițiile Didahiilor

Ivirénul, Antim, *Predice făcute pe la praznice mari: 1709-1716*, publicate după manuscrisul dela 1781 cu cheltuiala Ministeriului Cultelor și al Instrucțiuneii publice de prof. I. Bianu, bibliotecarul Academiei Române, cu notițe biografice despre Mitropolitul Ungrovlachiei Antim Ivirénul de P.S.S. Episcopul Melchisedec, prefață de I. Bianu, Tipo-Litografia Cărților bisericești, București, 1886;

Ivirénul, Antim, *Didahiile ținute în Mitropolia din București*, vol. I, publicate după manuscrisul original cu cheltuiala Ministeriului Cultelor și al Instrucțiunii Publice și corectate de Constantin Erbiceanu, profesor, cu o prefață asupra manuscriptelor mitropolitului Antim Ivirénul, cu notițe biografice despre mitropolitul Ungro-Vlahiei Antim Ivirénul de P.S.S. Episcopul Melhisedec, Tipografia Cărților Bisericesci, București, 1888;

Ivirénul, Antim, *Didachiile făcute pentru toate duminicile, începând de la Duminica Fariseului și pentru toate serbătorile anuale, mari și mici*, vol. II, publicate după manuscriptul original cu cheltuiala Ministeriului Cultelor și al Instrucțiunii Publice, cu o prefață despre aflarea și autenticitatea manuscriptului original și despre talentul predicatorial al mitropolitului Antim Ivirénul de P.S.S. Episcopul Romanului Melhisedec, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1889;

Ivirénul, Antim, *Din Didahiile ținute în Mitropolia din București*, edițiune școlară, notițe biografice de dr. I. Cornoi, Ed. Librăriei Socecu & Comp, București, 1895;

Ivireanul, Antim, *Din Didahiile ținute în Mitropolia din București*, edițiune școlară, notițe biografice de dr. I. Cornoi, Ed. Librăriei Socec & Comp, București, 1908;

- Ivireanul, Antim, *Predicile ținute la Mitropolia din București (1709-1716)*, prefață de N. Iorga, Ed. Neamul Românesc, Vălenii de Munte, 1911;
- Ivireanul, Antim, *Predici*, cu prefață și index de Petru V. Hanes, Ed. Minerva, București, 1915;
- Ivireanul, Antim, *Predici*, ediție critică, studiu introductiv și glosar de Gabriel Ștrempel, Ed. Minerva, București, 1962;
- Ivireanul, Antim, *Opere*, ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, Ed. Minerva, București, 1972;
- Ivireanul, Antim, *Didahii*, postfață și bibliografie de Florin Faifer, Ed. Minerva, București, 1983;
- Ivireanul, Antim, *Opere: Didahii*, ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, Ed. Minerva, București, 1997.

Monografii

- Albala Radu, *Antim Ivireanul și vremea lui*, Ed. Tineretului București, 1962;
- Bădulescu I., *Mitropolitul Ungro-Vlahiei, Antim Ivireanul*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1893;
- Boghiu, Sofian, *Sfântul Antim Ivireanul și Mănăstirea Tuturor Sfinților*, Ed. Bizantină, București, 2005;
- Cerbuleț, Teodor, *Antim Ivireanul (1650-1716)*, Ed. Cartea Românească, București, 1939;
- Dinulescu, Ștefan, *Vieța și activitatea mitropolitului Țării Românești, Antimu Ivireanul*, Tipografia Arhiepiscopală, Cernăuți, 1886;
- Djindjihașvili, Fanny, *Antimoz Iverieli*, Tbilisi, 1967 (în limba rusă).
Djindjihașvili, Fanny, *Antim Ivireanul: cărturar umanist*, Ed. Junimea, Iași, 1982;

- Dobrescu, Nicolae, *Viața și faptele lui Antim Ivireanul, mitropolitul Ungrovlahiei*, Institutul de Arte Grafice I. Sfetea, București, 1910;
- Dulceanu, Silviu-Iulian, *Antim Ivireanul, mitropolitul Ungrovlahiei*, Ed. Silviu Dulceanu, Zimnicea, 2005;
- Gvincipdze, Otari Ș., *Antim Iverieț*, Tbilisi, 1989 (în limba rusă).
Mazilu, Dan-Horia, *Introducere în opera lui Antim Ivireanul*, Ed. Minerva, București, 1999;
- Negrici, Eugen, *Antim: logos și personalitate*, Ed. Minerva, București, 1971;
- Negrici, Eugen, *Antim Ivireanul – logos și personalitate*, Ed. Du Style, București, 1997;
- ***, *O făclie de Înviere: Sfânta Mănăstire Antim din București. Album*, Ed. Basilica, București, 2008;
- Popescu, Mihail-Gabriel, *Mitropolitul Ungrovlahiei, Antim Ivireanul: cărmuitor bisericesc și propovăduitor al Evangheliei* (Teză de doctorat), București, 1969;
- Rădulescu, Mihai, *Antim Ivireanul: învățător, scriitor, personaj*, Ed. Ramida, București, 1997;
- Ștrempel, G., *Antim Ivireanul*, Ed. Academiei Române, București, 1997;
- Teleor, D., *Figuri mari. Antim Ivireanul*, Ed. Minerva, București, 1915.

Studii

- ***, *Acatistul și viața Sfântului Ierarh Martir Antim Ivireanul*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2007;
- Andrei, Nicolae A., *Biografii triste ale unor personalități românești*, Ed. Alma, Craiova, 1999;

- ***, *Antimiana*, vol. I, Ed. Conphys, Râmnicu Vâlcea, 2004;
- Berechet, Ștefan, *Documente slave de prin arhivele ruse*, București, 1920;
- Berechet, Ștefan, *Mănăstirea Căpriană. Un manuscris de zugrăveală al Mitropolitului Antim. Diferite inscripții și însemnări*, Tipografia Eparhială Cartea Românească, Chișinău, 1928;
- Cartoian, N., *Literatura română în epoca lui Constantin Brâncoveanu* (Curs ținut între anii 1931-1932), editat de Seminarul de istoria literaturii române vechi, București, 1932;
- Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1941;
- Chirilă, Adina, *Proiectul cultural al lui Antim Ivireanul*, Ed. Marineasa, Timișoara, 2007;
- Chițescu, N., *O dispută dogmatică din veacul XVII la care au luat parte Dositei al Ierusalimului, Constantin Brâncoveanu și Antim Ivireanul*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1945;
- Ciobanu, Ștefan, *Istoria literaturii române vechi*, ediție îngrijită, note și prefață de Dan-Horia Mazilu, Ed. Eminescu, București, 1989;
- Cojocaru, Mihaela, *Literatură română medievală și modernă. Secolele XV-XIX*, Ed. Universității Petrol-Gaze, Ploiești, 2006;
- Cozea, Liana, *Literatură română veche*, Ed. Universității din Oradea, Oradea, 2002;
- Crihană, Marcel, *Scriitorii și cărțile lor*, vol. II, Ed. Amurg Sentimental, București, 1997;
- Cristea, Tudor, *Chipul și oglinda*, Ed. Adam, București, 2005;
- Curticăpeanu, Doina, *Orizonturile vieții în literatura veche românească (1520-1743)*, Ed. Minerva, București, 1975;
- ***, *Din rugăciunile Sfântului Ierarh martir Antim Ivireanul, Mitropolitul Ungrovlahiei, ctitorul Mănăstirii Antim din București*, Ed. Anastasia, București, 1997;

- Dobre-Bogdan, Cristina, *Imago mortis în cultura română veche (sec. XVII-XIX)*, Ed. Universității București, București, 2002;
- Dulgheru, Maria, *Tipărituri ivirene: catalog de expoziție*, Casa Domnească Brebu, Ploiești, 1991;
- Elian, Alexandru, *Bizanțul, Biserica și cultura românească. Studii și articole de istorie*, Ed. Trinitas, Iași, 2003;
- Faifer, Florin, *Cordonul de Argint. Eseuri*, Ed. Universității Al.I. Cuza, Iași, 1997;
- Gabor, Gabriela, *Lumea brâncovenească: eseu în istoria civilizației românești*, Ed. Ars Docendi, București, 2002;
- ***, *Gabriel Ștrempel la 80 de ani – o viață închinată cărții*, Ed. Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 2006;
- ***, *Georgia and The European World – Philosophical – Cultural Dialogue*, vol. I, dedicated to the Memory of Anthim Iverianul, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Tbilisi, 2009;
- Iorga, Nicolae, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. II, Ed. Junimea, Iași, 2001;
- Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*, vol. I, Ed. Minerva, București, 1901;
- Iorga, Nicolae, *Noi contribuții la istoria Bisericii noastre: mitropolitul Antim Ivireanul în lupta cu Ierusalimul pentru drepturile Bisericii sale. Câteva acte privitoare la Biserica Bucovinei și Moldovei*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1934;
- Iorgulescu, Alexandra, *Modele retorice în literatura română veche*, Ed. Universitaria, Craiova, 2002;
- Ivașcu, G., *Istoria literaturii române*, vol. I, Ed. Științifică, București, 1969;
- Lazăr, Ioan Șt., *Sfântul Antim Ivireanul – orator creștin*, Ed. Conphys, Râmnicu Vâlcea, 2005;

- Lazăr, Ioan Șt., *Sfântul Antim Ivireanul – visticierie de daruri: poem critic în patru părți*, Ed. Almarom, Râmnicu Vâlcea, 2000;
- ***, *Literatură română medievală, antologie alcătuită de un colectiv condus de Dan-Horia Mazilu*, Ed. Academiei Române, București, 2003;
- ***, *Lucrările Simpozionului „Prețuitori ai arhivelor și ctitori de biblioteci și muzee” consacrat împlinirii a 285 de ani de la moartea tragică a Mitropolitului Țării Românești Antim Ivireanul (1716-2001)*, Ed. Credis, București, 2002;
- Man, Dorel, *Didahiile, norme de educație și pastorație*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2001;
- Man, Dorel, *Pastorație și duhovnicie*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2009;
- Mazilu, Dan-Horia, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, Ed. Minerva, București, 1976;
- Mazilu, Dan-Horia, *Lege și fărădelege în lumea românească veche*, Ed. Polirom, Iași, 2005;
- Mazilu, Dan-Horia, *Noi despre ceilalți. Fals tratat de imagologie*, Ed. Polirom, Iași, 1999;
- Mazilu, Dan-Horia, *O istorie a blestemului*, Ed. Polirom, Iași, 2001;
- Mazilu, Dan-Horia, *Proza oratorică în literatura română veche. (Renașterea și Barocul)*, Ed. Minerva, București, 1987;
- Mazilu, Dan-Horia, *Recitind literatura română veche*, vol. II, Ed. Universității, București, 1998;
- Mazilu, Dan-Horia, *Studii de literatură română veche*, Ed. Academiei Române, București, 2005;
- Mazilu, Dan-Horia, *Un „Dracula” pe care Occidentul l-a ratat. Din istoria literaturii medievale*, Ed. Floarea Darurilor, București, 2001;

- Mazilu, Dan-Horia, *Voievodul dincolo de sala tronului*, Ed. Polirom, Iași, 2003;
- Negrici, Eugen, *Figura spiritului creator*, Ed. Cartea Românească, București, 1978;
- Negrici Eugen, *Poezia medievală în limba română*, Ed. Polirom, Iași, 2004;
- Păcurariu, Mircea, *Antologie aghiografică românească*, Ed. Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1994;
- Păcurariu, Mircea, *Dicționarul teologilor români*, Ed. Enciclopedică, București, 2002;
- Păcurariu, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I-II, Ed. Trinitas, Iași, 2004-2006;
- Păcurariu, Mircea, *Sfinți daco-romani și români*, Ed. Trinitas, Iași, 2007;
- Petria, Petru, *Vâlcea: oameni de știință, cultură și artă – Dicționar*, Ed. Conpys, Râmnicu Vâlcea, 1995;
- Piru, Al., *Istoria literaturii române de la origini până la 1830*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1977;
- ***, *Poezie veche românească*, Ed. Minerva, București, 1985;
- Sbiera, I.G., *Mișcări culturale și literare la romînii din stînga Dunării în rēstîmpul de la 1504-1714. Frîntură din cursul manuscris asupra istoriei limbii și literaturii romînești*, Tipografia lui R. Eckhardt, Cernăuț, 1897;
- ***, *Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul, ocrotitor spiritual*, Ed. Conphys, Râmnicu-Vâlcea, 1999;
- Ștrempel, Gabriel, *Două manuscrise necunoscute ale Didahiilor mitropolitului Antim Ivireanul*, Ed. Academiei Române, București, 1980;
- Ștrempel, Gabriel, *Valoarea documentară a Didahiilor mitropolitului Antim Ivireanul*, Ed. Academiei Române, București, 1976;

***, *Viața și acatistul Sfântului Ierarh Martir Antim Ivireanul*, Ed. Buna Vestire, Râmnicu Vâlcea, 2002;

Articole în diferite periodice

Antonescu, Georgeta, „Antim Ivireanul: angajare și responsabilitate”, în: *Steaua*, 49/1998;

Bălan, D., „Martiriul Părintelui Mitropolit Antim Ivireanul”, în: *Lumina lumii*, 7/1998;

Bălan, D., „Omorârea Mitropolitului Antim Ivireanul”, în: *Literatură și artă românească*, IV/1899;

Bărbulescu, Țuțu, „Brăul mitropolitului Antim Ivireanul”, în: *Mozaic*, 6-7/1999;

Belu, D., „Antim Ivireanul”, în: *Mitropolia Moldovei*, 9-10/1964;

Belu, D., „Aspecte sociale în Didahiile lui Antim Ivireanul”, în: *Mitropolia Olteniei*, 9-10/1963;

Belu, D., „Predicile lui Antim Ivireanul”, în: *Mitropolia Ardealului*, 1-3/1963;

Belu, D., „Opera predicatorială a lui Antim Ivireanul”, în: *Mitropolia Banatului*, 7-9/1966;

Berechet, Ștefan, „Mănăstirea Căpriană. Un manuscris de zugrăveală al Mitropolitului Antim. Diferite inscripții și însemnări”, în: *Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice. Secția Basarabia*, II/1929;

Berechet, Ștefan, „Încă un manuscris al lui Antim Ivireanu – 1709”, în: *Neamul românesc literar*, 4/1910, 11/1910, 14-15/1910;

Bodogae, Teodor, „Personalitatea mitropolitului Antim Ivireanul”, în: *Mitropolia Banatului*, 7-9/1966;

- Bodogae, Teodor, „Mitropolitul Antim Ivireanul, omul și opera”, în: *Mitropolia Ardealului*, 9-10/1966;
- Bodogae, T., „Personalitatea Mitropolitului Antim Ivireanul”, în: *Mitropolia Banatului*, 7-9/1966;
- Bogdan, Damian P., „Despre Antim Ivireanul”, în: *Studii Teologice*, 3-4/1955;
- Bogdan, Damian P., „Legăturile Țărilor Române cu Georgia”, în: *Studii Teologice*, 4/1951;
- Bogdan, Damian P., „Viața lui Antim Ivireanul”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 8-9/1956;
- Brătulescu, Victor, „Antim Ivireanul, ctitor de lăcașuri sfinte”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 8-9/1956;
- Brătulescu, Victor, „Antim Ivireanul, miniaturist și sculptor”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 8-9/1956;
- Brătulescu, Victor, „Date noi privitoare la un pomelnic și la zugrăvirea și poleirea tâmplii de piatră a Mănăstirii Antim”, în: *Mitropolia Olteniei*, 9-10/1966;
- Bulat, T.G., „Din preocupările gospodărești ale mitropolitului Antim Ivireanul”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 9-10/1966;
- Bulat, T.G., „Știri noi cu privire la mitropolitul Antim Ivireanul și ctitoria sa”, în: *Glasul Bisericii*, 5-6/1961;
- Bulugea, Marin, „Modelul Antim Ivireanul”, în: *Mitropolia Olteniei*, 9-12/2003;
- Cazacu, Matei, „Cum a murit Antim Ivireanul”, în: *Mitropolia Olteniei*, 7-8/1970 (vezi și: *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, 5-6/1976);
- Cândea, V., „O figură luminoasă de cărturar: Antim Ivireanul”, în: *Scânteia*, 7100/1966;
- Chiriac-Dimancea, N., „Antim Ivireanul ca predicator bisericesc”, în: *Luminătorul*, 7/1927;

- Chirilă, Adina, „Forme neliterare în fonetica scrierilor lui Antim Ivireanul”, în: *Analele Universității de Vest din Timișoara*, 42-43/2004-2005;
- Chirilă, Adina, „Interferențe dialectale în lexicul predicilor lui Antim Ivireanul”, în: *Analele Universității de Vest din Timișoara*, 41/2003;
- Chițescu, N., „O dispută dogmatică din veacul XVII la care au luat parte Dositei al Ierusalimului, Constantin Brâncoveanu și Antim Ivireanul”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 7-8/1945;
- Chițimia, I.C., „Antim Ivireanul după 250 de ani de la moarte (1716-1966)”, în: *Revista de istorie și teorie literară*, 2/1967;
- Ciurea, Al.I., „Antim Ivireanul, predicator și orator”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 8-9/1956;
- Cocora, Gabriel, „Antimisul mitropolitului Antim Ivireanul”, în: *Mitropolia Olteniei*, 9-10/1966;
- Colta, Elena Rodica, „Câteva aspecte ale circulației ivirienelor în județul Hunedoara”, în: *Acta Musei Devensis. Sargetia*, XX/1986-1987;
- Constantinescu, Horia, „Preocupările sociale în scrisul lui Varlaam, Antim Ivireanul și Dosoftei”, în: *Glasul Bisericii*, 9-10/1963;
- Copăcianu, Em., „Profilul unui mare ierarh”, în: *Mitropolia Banatului*, 7-9/1966;
- Coravu, Dimitrie, „Tipografi de la Râmnic din prima jumătate a secolului al XVIII-lea” în: *Mitropolia Olteniei*, 1-2/1967;
- Cristea, Tudor, „Antim Ivireanul – un artist al elocinței”, în: *Armonia*, 2/2006;
- Curticăpeanu, Doina, „Grădinile lui Osiris. Antim Ivireanul – Chipurile Vechiului și Noului Testament”, în: *Steaua*, 47/1996;
- Dobre-Bogdan, Cristina, „Ipostaze ale morții în Didahiile lui Antim Ivireanul”, în: *Lumina lumii*, 12/2003;

- Dulgheru, Elena, „Antim Ivireanul la Cinemateca Română: o cronică la filmul «Antim Ivireanul» în regia lui Ghiuli Ciohonelidze”, în: *Luceafărul*, 36/2002;
- Dumitrescu, Dinu A., „O știre necunoscută despre Antim Ivireanul”, în: *Ramuri*, 10/1066;
- Dumitrescu, P., „Mitropolitul Antim și ctitoria lui, Biserica Tuturor Sfinților din București”, în: *Universul*, 223/1931;
- Dură, Ioan, „Patriarhul Dositei al Ierusalimului (1669-1707) și ierarhii Râmnicului, Ilarion și Antim Ivireanul”, în: *Ex Ponto*, 3/2006;
- Duțu, Alexandru, „Politica și cultura la Antim Ivireanul”, în: *Buridava*, 2/1976;
- Elian, Alexandru, „Antim Ivireanul – apărător al prerogativelor scaunului mitropolitan al Ungrovlahiei”, în: *Studii Teologice*, 9-10/1966;
- Elian, Alexandru, „Antim Ivireanul ca luptător împotriva agresiunii otomane”, în: *Glasul Bisericii*, 11-12/1968;
- Enăceanu-Craioveanu, Ghenadie, „Testamentul mitropolitului Antim, supranumit Ivireanul”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, IX/1885;
- Enăchescu, Adina, „Episcopia Râmnicului. Antim din Ivir”, în: *Paradox*, 5/2004;
- Enescu, Andrei, „A VIII-a prăznuire a ocrotitorului spiritual al Râmnicului, Sfântul Antim Ivireanul”, în: *Observator de Vâlcea*, 4/2006;
- Erbiceanu, C., „«Antologiu» de Antim Ivireanu”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, XVII/1893-1894;
- Erbiceanu, C., „Cel dinăi Octoih imprimat în Valahia în românește”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, XVI/1892-1893;

- Erbiceanu, C., „Descoperirea manuscriselor mitropolitului Antim Ivireanul”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 12/1888;
- Erbiceanu, C., „Învățătura bisericească a vlădicăi Anthim”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, XVI/1892-1893 și XVII/1893-1894;
- Erbiceanu, C., „Maximile și sentințele lui Antim Ivireanul”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, XIV/1890-1891;
- Erbiceanu, C., „Un document de la mitropolitul Ungrovlahiei Antim Ivireanul”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, XV/1891-1892;
- † Firmilian, mitropolitul Olteniei, „Cuvânt de pomenire al lui Antim Ivireanul, mitropolitul Țării Românești” în: *Mitropolia Olteniei*, 9-10/1966;
- Georgescu, I.V., „Antim Ivireanul și locul lui în cultura poporului român”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 9-10/1966;
- Georgescu, Ilie, „Legăturile Țărilor Române cu Ierusalimul. Patriarhii Ierusalimului în Țările Române (veac XVII-XVIII)”, în: *Studii Teologice*, 5-6/1956;
- Gheorghiu, A.N., „Mitropolitul Antim Ivireanul și cărțile populare”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 5-6/1939;
- Gorun, Gheorghe, „O lacrimă pentru Antim Ivireanul”, în: *România turistică*, 134-135/2000;
- Gregorian-Iorgulescu, Anca, „Predicile lui Antim”, în: *Mozaicul*, 6-7/2002;
- Guia, Sorin, „Strategii argumentative în Didahiile lui Antim Ivireanul”, în: *Analele științifice ale Universității Al.I. Cuza, Iași*, 48-50/2002-2004;
- Ionescu, I., „Câteva aspecte din viața și opera lui Antim Ivireanul”, în: *Mitropolia Olteniei*, 9-10/1966;
- Iorga, Nicolae, „Despre Antim Ivireanul”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 11-12/1937;

- Iorga, Nicolae, „Despre uciderea mitropolitului Antim Ivireanul”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 5-6/1935;
- Iorga, Nicolae, „Între Antim și Mitrofan, Mitropolitul Țării Românești”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 1-4/1935;
- Iorga, Nicolae, „Mitropolitul Antim Ivireanul în luptă cu Ierusalimul pentru drepturile bisericii sale”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 11-12/1934;
- Ivan, Iorgu D., „Nulitatea actului de caterisire a mitropolitului Antim Ivireanul”, în: *Mitropolia Ardealului*, 1-3/1967;
- Izvoranu, Stelian, „Antim Ivireanul, sfătuitor și îndrumător pentru preoți și duhovnici”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 9-10/1966;
- Lazăr, Ioan St., „Despre o «grădină a Maicii Domnului». Antim Ivireanul și destinul spiritual și cultural al Episcopiei Râmnicului”, în: *Lumina lumii*, 12/2003;
- Marcu, Grigore, „Prezența ardeleană a mitropolitului Antim Ivireanul”, în: *Mitropolia Ardealului*, 9-10/1966;
- Marinescu, Luiza, „Retorica discursului Sfântului Antim Ivireanul”, în: *Forum*, V, 3/2008;
- Mazilu, Dan-Horia, „Antim Ivireanul, emblemist”, în: *Luceafărul*, 17/1990;
- Mazilu, Dan-Horia, „Antim Ivireanul: Topoi”, în: *Luceafărul*, 35/1990;
- Mazilu, Dan-Horia, „Picto-lectura”, în: *Luceafărul*, 24/1990;
- Mănuță, M., „Mitropolitul Antim Ivireanul”, în: *Mitropolia Moldovei*, 3-4/1967;
- Mihăescu, Florin, „Antim Ivireanul în viziunea lui André Scrima”, în: *Lumina lumii*, 12/2003;
- Moiescu, Gh. I., „240 de ani de la moartea lui Antim Ivireanul”, în: *Mitropolia Olteniei*, 8-9/1956;

- Molin, Virgil, „Antim Ivireanul, editor și tipograf la Râmnic”, în: *Mitropolia Olteniei*, 9-10/1966;
- Molin, Virgil, „Unde a învățat Antim Ivireanul meșteșugul de «tiparnic»”, în: *Glasul Bisericii*, 9-10/1966;
- Morărescu, Dragoș, „Antim Ivireanul, xilograf”, în: *Cântarea României*, 3/1983;
- Morărescu, Dragoș, „Despre Antim Ivireanul”, în: *Biblioteca*, 5/2000;
- Morărescu, Dragoș, „O nouă ipoteză cu privire la Antim Ivireanul”, în: *Cântarea României*, 3/1983;
- Morărescu, Dragoș, „Problemele unui fruntar”, în: *Lumina lumii*, 12/2003;
- Mutu, Ion Nicolae I., „Popas duhovnicesc: 600 de ani de la moartea Sfântului Nicodim de la Tismana și 290 de ani de la martiriul Sfântului Mitropolit Antim Ivireanul al Țării Românești”, în: *Arcade*, 4/2006;
- Nanu, Ion, „Un monument istoric de artă religioasă, ctitoria lui Antim”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 3-4/1961;
- Nedelescu, Emil, „Contribuția lui Antim Ivireanul la restaurarea și înfrumusețarea sfințelor locașuri din Eparhia Râmnicului și Noului Severin”, în: *Mitropolia Olteniei*, 9-10/1966;
- Negrici, Eugen, „O oază de plăcere a spiritului”, în: *Tomis*, 5/1998;
- Oltean, V., „Date noi despre activitatea culturală a lui Antim Ivireanul”, în: *Revista de istorie și teorie literară*, 4/1980;
- Onțeluș, Gabriel, „Antim Ivireanul – «Să vă fiu de mângâiere»”, în: *România literară*, 35/2002;
- Păcurariu, Mircea, „Importanța mitropolitului Antim Ivireanul pentru Biserica și cultura românească”, în: *Mitropolia Banatului*, 7-9/1966;

- Picot, Émile, „Notice biographique et bibliographique sur l'imprimeur Anthime d'Ivir, mitropolitain de Valachie”, în: *Nouveaux Mélanges Orientaux*, Paris, 1886;
- Pinescu, V., „250 de ani de la moartea lui Antim Ivireanul. Arta literară în Didahii”, în: *Cronica*, 30/1966;
- Pintilie, Tamara, „Metafora stihurilor elementare la Antim Ivireanul”, în: *Dialog*, 55/1976;
- Popescu, Ion, „Aspecte dogmatice în «Didahiile» lui Antim Ivireanul”, în: *Studii Teologice*, 1/1991;
- Popescu, Mihail-Gabriel, „Mitropolitul Ungro-Vlahiei Antim Ivireanul, cârmuitor bisericesc și propovăduitor al Evangheliei”, în: *Studii Teologice*, 1-2/1969;
- Popescu, Teodor M., „Antim Ivireanul, apostol și mucenic al dreptei credințe”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 8-9/1956;
- Potra, George, „Câteva știri noi și precizări în legătură cu mănăstirea Antim”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 3-4/1963;
- Rămureanu, Ion, „Antim Ivireanul, luptător pentru Ortodoxie”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 8-9/1956;
- Ruffini, Mario, „Il metropolita Valacco Antim Ivireanul”, în: *Oikoumenikon*, III/1966;
- Sacedorțeanu, A., „Antim Ivireanul, arhivist, bibliotecar și topograf”, în: *Glasul Bisericii*, 9-10/1963, 3-4/1964;
- Sacedorțeanu, A., „«Capete de poruncă» de Antim Ivireanul”, în: *Glasul Bisericii*, 9-10/1966;
- Sacedorțeanu, A., „Sigiliile mitropolitului Antim Ivireanul”, în: *Mitropolia Olteniei*, 9-10/1966;
- Sacedorțeanu, A., „Un autograf al lui Antim Ivireanul”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 9-10/1966;

- ***, „Sărbătorirea împlinirii a 500 de ani de la atestarea documentară a Episcopiei Râmnicului și praznicul Sfântului Ierarh Martir Antim Ivireanul, ocrotitor spiritual al Râmnicului (18-27 septembrie 2003)”, în: *Lumina lumii*, 12/2003;
- Săvoiu, Em. Em., „«Capetele de poruncă» ale mitropolitului Antim Ivireanul”, în: *Renașterea*, 10/1944;
- Simonescu, Dan, „Antim Ivireanul, scriitorul. La 250 de ani de la uciderea lui: 1716-1966”, în: *Analele Academiei Române*, XVI/1966;
- Sorohan, Elvira, „Testamentul lui Antim”, în: *Adevărul literar și artistic*, 559/2001;
- Staicu, Constantin, „Pagini de elocință creștină. De la Antim Ivireanul la Preafericitul Patriarh Teoctist, împodobitori de limbă românească și patrioți neînfricați”, în: *Studii Teologice*, 3-4/1992;
- Șerban-Naclad, Raluca, „Sfântul cuvios Ioan de la Prislop (13 septembrie), Sfântul ierarh Antim Ivireanul (27 septembrie)”, în: *Tomis*, 462/2008;
- Șerbănescu, Nicolae, „Antim Ivireanul, tipograf”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 8-9/1956;
- Șerbănescu, Nicolae, „Documente din timpul păstoririi mitropolitului Antim Ivireanul la Râmnic”, în: *Mitropolia Olteniei*, 9-10/1966;
- Șerbănescu, Nicolae, „Încă o carte tipărită de mitropolitul Antim Ivireanul”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 3-4/1976;
- Șerbănescu, Nicolae, „Mitropolitul Antim Ivireanul”, în: *Mitropolia Olteniei*, 9-10/1966;
- Ștrempele, Gabriel, „Antim Ivireanul. La 250 de ani de la moartea sa”, în: *Analele Academiei Republicii Populare Române*, XVI/1966;
- Ștrempele, Gabriel, „Antim Ivireanul”, în: *Revista bibliotecilor*, 9/1966;

- Ștrempel, Gabriel, „Două manuscrise necunoscute ale Didahiilor mitropolitului Antim Ivireanul”, în: *Revista de istorie și teorie literară*, XXIX/1980;
- Ștrempel, Gabriel, „Neobositul cărturar Antim Ivireanul. 325 de ani de la naștere în”, în: *Magazin istoric*, 12/1975
- Ștrempel, Gabriel, „Un cronograf ilustrat atribuit mitropolitului Antim Ivireanul”, în: *Romanoslavica*, XIII/1966;
- Ștrempel, Gabriel, „Valoarea documentară a Didahiilor mitropolitului Antim Ivireanul”, în: *Analele Academiei Române. Memoriile Secției istorice*, I/1975-1976;
- Teodorescu, Dorin, „Antim Ivireanul, episcop al Râmnicului 16.III.1705-28.I.1708”, în: *Oltul cultural*, 8/2005;
- Vărgolici, Teodor, „Speologia literaturii vechi”, în: *Adevărul literar și artistic*, 413/1998;
- Vicovan, Ion, „Preocupări filantropice ale mitropolitului Antim Ivireanul”, în: *Analele Științifice ale Universității „A.I. Cuza”*, Iași, VII/2002;
- Viezuianu, Dumitru, „Aspecte privind actualitatea învățăturilor Sfântului Antim Ivireanul dintr-o carte tipărită la Râmnic (1705)”, în: *Mitropolia Olteniei*, 9-12/2003;
- Vlad, Sofron, „Mitropolitul Antim Ivireanul”, în: *Mitropolia Ardealului*, 1-3/1967;
- Voinescu, Dorica, „Biserica Antim din București”, în: *Boabe de grâu*, 9/1933.

Resurse electronice

- ***, Antim Ivireanul (http://ro.orthodoxwiki.org/Antim_Ivireanul);
- ***, Mitropolitul Antim Ivireanu (<http://www.crestinortodox.ro/sfinti/mitropolitul-antim-ivireanu-73030.html>);

***, Sfântul Antim Ivireanul

(<http://www.cimec.ro/paginigazduite/antim/sfantul.html>);

***, Sfântul Ierarh Antim, ivireanul cu suflet de român (<http://www.ziarullumina.ro/articole;1364;1;28626;0;Sfantul-Ierarh-Antim-ivireanul-cu-suflet-de-roman.html>);

***, Sfântul Ierarh Antim Ivireanul, Mitropolitul Țării Românești (<http://www.sarbatori-crestine.ro/vietile-sfintilor/sfinti-romani/sfantul-ierarh-antim-ivireanu-mitropolitul-tarii-romanesti-27-septembrie/>);

***, Sfinți români. Sfântul Ierarh Antim Ivireanul (<http://www.sfant.ro/sfinti-romani/sfantul-ierarh-antim-ivireanul.html>);

***, Stanciu, Mihail Arhim., Sfântul Antim Ivireanul (<http://patermihail.wordpress.com/antim-un-miracol-pentru-noi/didahiile-sfantului-antim/>).

CUPRINS

Cuvânt înainte

† DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române 7

Prefață

Arhimandrit Mihail STANCIU,
Profesor Doctor Gabriel ȘTREMPEL..... 11

Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul, Mitropolitul Țării Românești (1708-1716). Viața și activitatea sa pastoral-misionară

Arhimandrit Mihail STANCIU 15

Sfântul Ierarh Martir Antim Ivireanul – păstor al Bisericii și întemeietor al limbii liturgice românești

Arhimandrit Mihail STANCIU 35

Cronologia vieții și a operei Sfântului Antim

Profesor Doctor Gabriel ȘTREMPEL..... 81

Didahii

Aceasta o am zis când m-am făcut mitropolit..... 93

Cuvânt de învățătură la octomvrie 26, în ziua Sfântului și marelui
Mucenic Dimitrie Izvorătoriului de mir asupra cutremurului – I..... 99

Cuvânt de învățătură în 26 a lunii lui octomvrie, asupra cutremurului
și a marelui Mucenic Dimitrie Izvorătoriului de mir – II..... 107

Învățătură la noemvrie 8, în ziua Săborului Sfinților Îngeri..... 116

Cazanie la Vovedenie Bogorodițe, noemvrie 21	126
Luna lui dechemvrie, 6. Cazanie la Sfântul Nicolae – I	132
Învățatură la Sfântul părintele nostru Nicolae – II	142
Cuvânt de învățatură la Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos – I.....	148
Cuvânt de învățatură în 25 a lunii dechemvrie, la Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos – II	155
Cuvânt de învățatură la Obrezaniia lui Hristos	164
Cuvânt de învățatură la Bogoiavlenie.....	167
La Dumineca Vameșului. Cuvânt de învățatură.....	177
Cuvânt de învățatură la Streteniia Domnului nostru Iisus Hristos	184
Cuvânt de învățatură la Dumineca Lăsatului de brânză – I.....	190
Cuvânt de învățatură la Dumineca Lăsatului sec de brânză – II.....	197
Cuvânt de învățatură la Dumineca Florilor – I	206
Cuvânt de învățatură la Dumineca Florilor – II.....	214
Predoslovie la Cuvântul de învățatură în Dumineca Florilor.....	223
Cuvânt de învățatură și de umilință în Dumineca Florilor – III	225
Cuvânt de învățatură în Dumineca Florilor – IV	234
Cuvânt de învățatură la Dumineca Florilor – V	240
Cuvânt de învățatură la Sfinții și întocma cu Apostolii împărați Costandin și Elena – I	249
Cuvânt de învățatură la Sfinții și întocma cu Apostolii împărați Costandin și Elena – II.....	255
Luna lui iunie, 29 de zile. Cazanie la Sfinții Apostoli Petru și Pavel.....	261
Luna lui avgust, 6. Cazanie la Preobrajieniia Domnului – I	269
Cuvânt de învățatură la Preobrajieniia Domnului nostru Iisus Hristos – II	277
Cuvânt de învățatură la Preobrajieniia Domnului nostru Iisus Hristos – III	287

Cazanie la Adormirea Preasfintei Născătoarei de Dumnezeu – I.....	294
Cuvânt de învățătură la Adormirea Preasfintei Stăpânei noastre Născătoarei de Dumnezeu și pururea Fecioarei Maria – II	301
Cuvânt de învățătură asupra omului mort	306
Cuvânt de învățătură la pogrebania omului prestăvit	311
Cuvânt de învățătură iară la prestevirea omului	314
Învățătură când să face parastas.....	317
Învățătură asupra pocăinții	319
Începătură și învățătură pentru ispovedanie.....	329
<i>Glosar</i>	335
<i>Bibliografie generală</i>	345
<i>Cuprins</i>	365

TIPOGRAFIA CĂRȚILOR BISERICEȘTI
Intrarea Miron Cristea nr. 6; 040162, București
Telefon: 021.335.21.29; 021.335.21.28; Fax: 021.335.19.00
e-mail: magazin@editurapatriarhiei.ro, tipografia@patriarhia.ro
www.editurapatriarhiei.ro